

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MAKTABGACHA VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI**

**ABDULLA AVLONIY NOMIDAGI
PEDAGOGIK MAHORAT MILLIY INSTITUTI**

**ANDIJON VILOYATI
PEDAGOGIK MAHORAT MARKAZI**

Aniq va tabiiy fanlar metodikasi kafedrası

**UZLUKSIZ KASBIY RIVOJLANTIRISH (Malaka oshirish) KURSINING
"FANNI O'QITISHDA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR"**

O'quv fanidan

**Umumiy o'rta ta'lim muassasalari Geografiya fani o'qituvchilari
(2-toifali va mutaxassis o'qituvchilar) uchun**

MA'RUZA MATNLARI

Andijon – 2025

Tuzuvchi:

Temirov Z.A. - ADU, geografiya kafedrası dotsenti v.b., g.f.f.d., (PhD), dotsent

Taqrizchilar:

M.Atajonov -ADU, geografiya fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent v.b.

B.Dexqonov– ADU, katta o'qituvchi

№	Mavzular		Ma'ruza	Amaliy	
3.1	3.1.1	Geografiya fanining davlat ta'lim standarti: mazmuni va mohiyati	2		
	3.1.2	Geografiya fanining o'quv dasturi va o'quv rejasi bilan ishlash		2	
	3.1.3	Geografiya faniga oid yangi avlod darsliklar bilan ishlash metodikasi	2		
	3.1.4	Geografiya faniga oid didaktik materiallarni tayyorlash		2	
3.2	3.2.1	Geografiya darslarida zamonaviy modellardan foydalanish metodikasi	2		
	3.2.1	Geografiya darslarida zamonaviy modellardan foydalanish metodikasi		2	
	3.2.2	Geografiya darslarida 5E modelidan foydalanish		2	
	3.2.3	Xarita bilan ishlashda SAMR modelidan foydalanish		2	
3.3	3.3.1	O'quvchilarni PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlariga tayyorlash bo'yicha metodik tavsiyalar	2		
	3.3.1	O'quvchilarni PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlariga tayyorlash bo'yicha metodik tavsiyalar		2	
	3.3.2	PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlari bo'yicha geografiya fanidan o'quvchilar bilimini tahlil qilish		2	
	3.3.3	PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlari asosida ta'lim sifatini takomillashtirish		2	
3.4	3.4.1	Geografiya darslarida amaliy mashg'ulotlarning o'rni va ahamiyati	2		
	3.4.1	Geografiya darslarida amaliy mashg'ulotlarning o'rni va ahamiyati		2	
	3.4.2	Geografiya darslarida o'quvchilar o'zlashtirishi murakkab bo'lgan mavzularni o'qitish		2	
	3.4.3	Geografiya ta'limida xarita bilan ishlash		2	
3.5	3.5.1	Geografiya darslarida hamkorlikda o'qitish, interfaol va modulli ta'lim texnologiyalari		2	
	3.5.2	Geografiya fanini o'qitishda tadqiqot va loyihalash usullari		2	
	3.5.3	Geografiya fanini o'qitishda GIS texnologiyasidan foydalanish		2	
3.6	3.6.1	Geografiya darslarida o'quvchilarning tanqidiy fikrlash va tahlil qilish ko'nikmasini rivojlantirish	2		
	3.6.1	Geografiya darslarida o'quvchilarning tanqidiy fikrlash va tahlil qilish ko'nikmasini rivojlantirish		2	
	3.6.2	Geografiya darslarida o'quvchilarning o'quv faoliyati natijalarini baholashning o'ziga xos xususiyatlari		2	
3.7	3.7.1	Mantiqiy savol va topshiriqlar ustida ishlash hamda tahlil qilish usullari		2	
	3.7.2	O'quvchilarning mustaqil ta'limni tashkil etish shakllari		2	
Jami soat			12	36	

Mashg‘ulotning texnologik xaritasi

O‘quv bloki	III. FANNI O‘QITISHDA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR				
O‘quv modul	3.1. “Geografiya fanining DTS va yangi avlod darsliklar tahlili” modulining o‘quv-mavzu rejasi				
Mavzu	Geografiya fanining davlat ta’lim standarti: mazmuni va mohiyati				
Davomiyligi	80 minut				
Mashg‘ulotning maqsadi	O‘qituvchilar Geografiya fanining davlat ta’lim standartining asosiy mazmuni va mohiyati. Geografiya fanining davlat ta’lim standartining ahamiyati. Geografiya fanining davlat ta’lim standarti talablari. Geografiya fanining davlat ta’lim standarti bo‘yicha zarur bo‘lgan bilim, ko‘nikma, malaka va kompetensiyalar. Davlat ta’lim standartlarida umumiy o‘rta ta’lim maktablarining geografiya fanidan qo‘yiladigan malaka talablar haqida bilib oladi.				
Mashg‘ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, minut	Metodlar	Zarur jihozlar	Natija
1. Tashkiliy qism	- Salomlashish - Mavzu va reja bilan tanishtirish - Mashg‘ulotning maqsadini bayon etish	5	Suhbat, tushuntirish	1-slayd	O‘qituvchilar mashg‘ulotni o‘rganishga tayyor bo‘lishadi.
2. Motivatsiya	- Qiziqarli jumboq yoki muammoli savol - Mavzuning dolzarbligi haqida qisqa muhokama	5	Muammoli vaziyat yaratish, muhokama	2-slayd	O‘qituvchilar mavzuga qiziqib, ishtirok etishga rag‘batlanadi.
3. Amaliy faoliyat	- normativ-huquiy hujjatlar bilan tanishish, mohiyatini tushunish va tahlil qilish	25	Muhokama, tushunish, tahlil	3-6-slaydlar	O‘qituvchilar mavzuga oid nazariy ma’lumotlarni o‘rganadi.

4. Yangi mavzuni o'rganish	- 7-10-sinf geografiya Geografiya fanining davlat ta'lim standarti talablari. Geografiya fanining davlat ta'lim standarti bo'yicha zarur bo'lgan bilim, ko'nikma, malaka va kompetensiyalar. Davlat ta'lim standartlarida umumiy o'rta ta'lim maktablarining geografiya fanidan qo'yiladigan malaka talablar haqida bilib oladi.	20	Taqdimot, ko'rgazmali tushuntirish	7-17-slaydlar	O'qituvchilar 7-10-sinf geografiya Geografiya fanining davlat ta'lim standarti talablari. Geografiya fanining davlat ta'lim standarti bo'yicha zarur bo'lgan bilim, ko'nikma, malaka va kompetensiyalar. Davlat ta'lim standartlarida umumiy o'rta ta'lim maktablarining geografiya fanidan qo'yiladigan malaka talablar haqida bilib oladi.
5. Mustahkamlash	-Guruhlarda ishlash: amaliy topshiriqni bajarish	15	Guruhlarda ishlash	7-17-slaydlar	O'qituvchilar mavzu yuzasidan amaliy ko'nikmalar hosil qiladi.
6 Refleksiya	- "Men nimani o'rgandim?" usuli orqali xulosa qilish	5	Refleksiya usullari	18-slayd	O'qituvchilar o'z faoliyatini baholaydi va o'rganilgan ma'lumotlarni qayta ko'rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	- Mashg'ulot natijalarini umumlashtirish - Kelgusi mashg'ulotlar uchun tavsiyalar berish	5	Suhbat	19-slayd	O'qituvchilar mashg'ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlarga yo'naltiriladi.

Mavzu: Geografiya fanining davlat ta'lim standarti: mazmuni va mohiyati

Reja:

1. Normativ-huquqiy hujjatlar.
2. O'quv dasturi nima? Geografiya fanidan o'quv dasturining mazmuni.
3. Umumiy o'rta ta'lim bitiruvchilariga geografiya fanidan qo'yiladigan talablar

Mashg'ulot maqsadi: ishtirokchilar davlat ta'lim standarti bo'yicha chiqarilgan normativ-huquqiy hujjatlar haqida biladi; geografiya fanidan yangi tahrirdagi o'quv dasturi nima ekanini va o'quv dasturining mazmuni, umumiy o'rta ta'lim bitiruvchilariga geografiya fanidan qo'yiladigan talablarni bilishi uni amalda qo'llashning ahamiyatini bayon etadi.

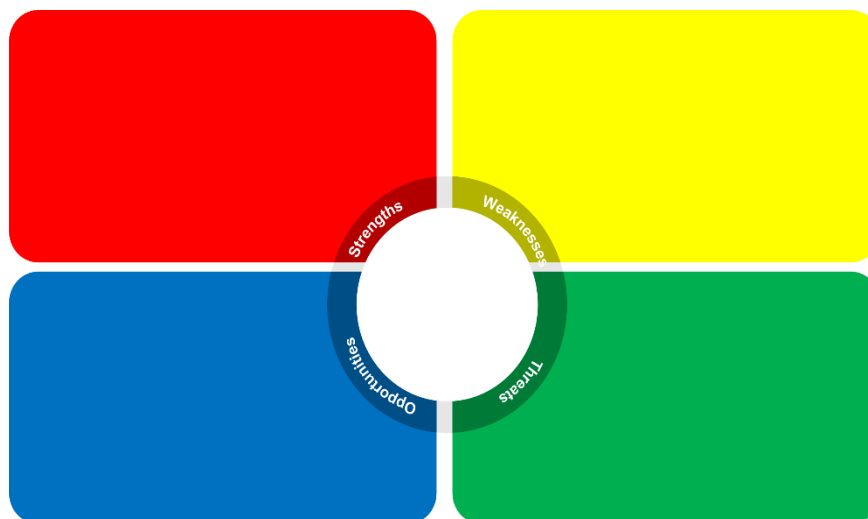
Kutilayotgan natija

Ishtirokchilar:

- geografiya fanidan yangi tahrirdagi o'quv dasturi mazmunini tushunish va tahlil qilish;
- natijalarni qayd etish va muhokama qilish;
- umumiy o'rta ta'lim bitiruvchilariga geografiya fanidan qo'yiladigan talablarni bilishi uni amalda qo'llashning ahamiyatini tushuntirish;
- geografiya fanidan yangi tahrirdagi o'quv dasturini qo'llashda ko'nikmalarga ega bo'ladilar.

Faollashtiruvchi topshiriq:

A4 o'lchamdagi qog'oz oling va uni teng to'rt qismga ajrating. SWOT tahlili asosida dasturni tahlil qiling. Dastlab qog'ozning birinchi katagini, so'ngra ikkinchi va qolgan kataklariga fikrlaringizni yozing.

	Ijobiy ta'sir	Salbiy ta'sir
Ichki muhit	S Kuchli tomonlari (loyiha yoki jamoaning sanoatdagi boshqalardan ustunlik beruvchi xususiyatlari)	W Zaif tomonlar (loyihani zaiflashtiradigan xususiyatlar)
Tashqi muhit	O Imkoniyatlar (maqsadga erishish uchun qo'shimcha imkoniyatlarni ta'minlaydigan tashqi ehtimoliy omillar)	T Tahdidlar (maqsadga erishishni qiyinlashtirishi mumkin bo'lgan tashqi ehtimoliy omillar)

Mashg'ulot bosqichlari

Normativ-huquqiy hujjatlar. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 27.03.2024 yildagi 157-son qarori Davlat ta'lim standartlari va davlat ta'lim talablarini ishlab chiqish hamda joriy etish tartibini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida.

davlat ta'lim standartlari — davlat tomonidan ta'limning mazmuni va sifatiga nisbatan belgilanadigan talablar majmui;

davlat ta'lim talablari — ta'limning tuzilmasiga, mazmuniga va uni amalga oshirish shart-sharoitlariga, shuningdek, ta'lim oluvchilarning jismoniy, shaxsiy, intellektual, ilmiy hamda kasbiy sifatlariga qo'yiladigan majburiy talablar;

maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standarti — ta'lim-tarbiya jarayonining hajmiga, mazmuniga va sifatiga, maktabgacha ta'lim tashkilotini qurish va jihozlashga, shuningdek, maktabgacha yoshdagi bolalarning sog'lom ovqatlanishini va xavfsizligini tashkil etishga doir majburiy talablar majmui;

o'qitish natijalari — o'quv jarayonining ma'lum bosqichi yakuni bo'yicha ta'lim oluvchi baholanadigan kompetensiyalar.

Ta'lim standartlarining maqsadi — ta'lim va o'qitish sifatiga, ta'lim mazmuniga, ta'lim oluvchilar hamda ularning tayyorgarlik darajasiga, ta'lim darajasidagi kompetensiyalar va natijalarga, beriladigan malakalarga, talab qilinadigan o'quv yuklamasi va faoliyati hajmiga va baholash mexanizmlariga qo'yiladigan talablarni belgilash hisoblanadi.

Ta'lim standartlarining asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

ta'limning mazmuni va sifatiga qo'yiladigan talablarni belgilash;

ta'limning turlari, mazmuni, ta'lim va tarbiyaning o'zaro bog'liqligi, ta'lim tizimida uzviylik va uzluksizlikni ta'minlash;

o'qitish natijalarini baholash tartibi, ta'lim va tarbiya sifatini nazorat qilishni takomillashtirish;

ta'lim turlari, bosqichlarining o'zaro uzviyligi va uzluksizligini ta'minlash;
milliy standartlar talablarining ta'lim sifati va kadrlar tayyorlashga nisbatan xalqaro talablarga muvofiqligini ta'minlash.

Ta'lim standartlarining asosiy prinsiplari quyidagilardan iborat:
davlat, jamiyat, mehnat bozori va shaxs ehtiyojlariga mosligi;
ta'lim va tarbiyaning yaxlitligi, barcha uchun teng va kafolatlanganligi;
ta'lim turlari va bosqichlari o'rtasida uzluksizlik va ta'lim mazmuni uzviyligining ta'minlanganligi;
gender tenglik va inklyuziv ta'lim olish huquqlarining ta'minlanganligi;
ta'lim oluvchilarga yo'naltirilganligi va ta'lim oluvchilar shaxsi, ularning intilishlari, qobiliyatlari hamda qiziqishlarining inobatga olinganligi;

O'zbekiston ta'lim siyosatini hisobga olgan holda xorijiy mamlakatlarning ta'lim sohasidagi tajribalaridan foydalanilganligi.

Quyidagilar ta'lim standartlarini ishlab chiqishga qo'yiladigan asosiy talablar hisoblanadi:

madaniy va tarixiy meros an'analari, milliy va umuminsoniy qadriyatlar, davlat talablari va jamiyat ehtiyojlarini hisobga olish;

ta'lim oluvchilarda mustaqil fikrlash, vatanga fidoyilik va milliy g'urur hissini singdirish hamda o'z majburiyatlarini mas'uliyat bilan bajarish bo'yicha zarur bilim va ko'nikmalarni rivojlantirish;

ta'lim oluvchilar ongiga Vatan tuyg'usini singdirish;

kadrlarni maqsadli va sifatli tayyorlash uchun ta'lim, fan va ishlab chiqarishning samarali integratsiyasini ta'minlash;

ta'lim oluvchilarning o'qitish natijalariga aniq talablarni belgilash hamda uning me'yorlari va talablari buzilishining oldini olish;

ta'lim oluvchilarda atrof muhitni asrab-avaylash va muqobil energiya manbalaridan samarali foydalanish ko'nikmalarini shakllantirish;

ta'lim turlari va bosqichlarini xalqaro miqyosda tan olingan mezonlar bo'yicha ta'limning uzviyligi va uzluksizligini ta'minlash;

ta'lim oluvchilarning qobiliyat va ehtiyojlari asosida individual rivojlanish hamda differensial yondashuv asosida ta'lim olish imkoniyatlarini yaratish;

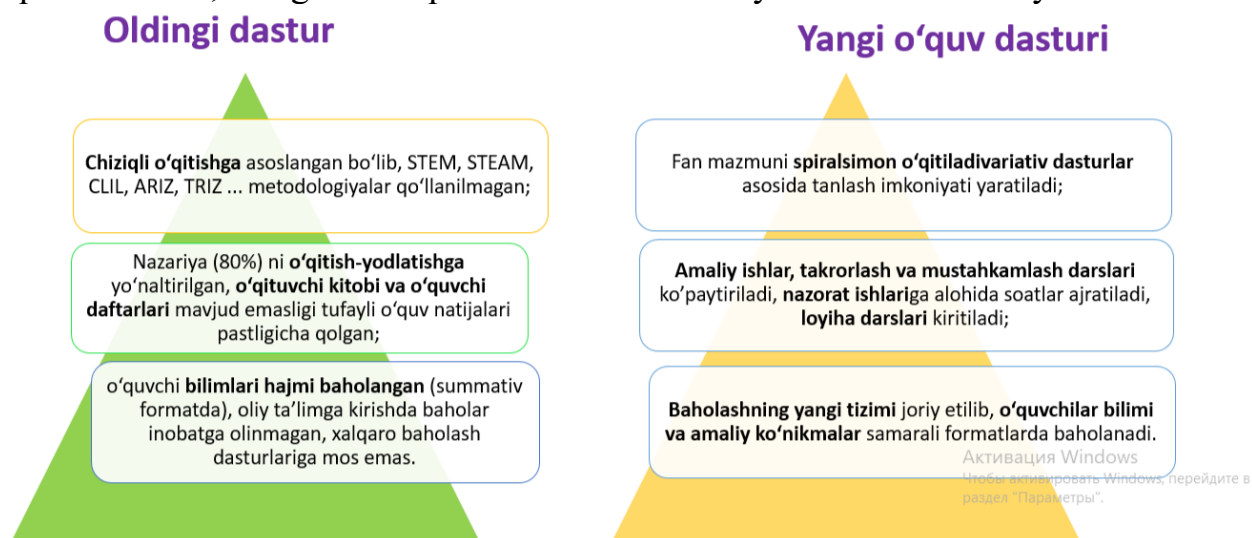
variativ va invariativ komponentlarni joriy etish orqali ta'lim jarayonini tizimlashtirish;

mehnat bozori talablariga muvofiq kadrlarni tayyorlashda xalqaro tajribani inobatga olish.

O'quv dasturi — ta'lim tizimidagi har bir o'quv fanining mazmuni va o'qitish tartibini, o'quvchilar tomonidan o'zlashtirilishi lozim bo'lgan bilim hamda ko'nikmalar hajmini belgilab beradigan rasmiy pedagogik hujjat.

Mamlakatimizda o'quv dasturi tegishli vazirliklar qoshidagi ilmiy-metodik kengashlar tomonidan tasdiqlanadi. Har bir o'quv dasturi tushuntirish xati, o'quv fani mazmunining qisqa bayoni, o'quvchilarning bilim va ko'nikmalariga qo'yiladigan talablar singari qismlardan iborat. O'quv fanining maqsad va vazifalarini belgilab berish o'quv dasturining muhim belgisidir. Chunki ayni shu narsa yaratiladigan o'quv darsligi muallifiga muayyan nuqtai nazarni tanlash, o'qituvchiga esa pedagogik mo'ljalni to'g'ri belgilash imkonini beradi. Ta'lim

amaliyotida o'quv dasturi yaratishning *konsentrik (markazlashgan)* hamda *tizimli* usullari bor. Konsentrik yo'l bilan tuzilgan o'quv dasturida ta'limning mazmuni yoki o'quv materiallari o'qitishning keyingi bosqichida yuksakroq darajada takrorlanishi ko'zda tutiladi. Boshlang'ich sinflarda o'tiladigan o'quv fanlari bo'yicha o'quv dasturlari shu usulda tuziladi. Tizimli usuldagi o'quv dasturlarida o'quv materiallari fan mantig'iga muvofiq soddadan murakkabga qarab ketma-ket joylashtiriladi. Maktabning boshlang'ich sinfdan keyingi bosqichlarida qo'llaniladigan bu usulda ortiqcha takrorlarga yo'l qo'yilmaydi, har bir mavzuning o'z o'rnida o'tilishi ko'zda tutiladi. Ta'limning o'quv dasturi tomonidan belgilangan mazmuni darslik, o'quv qo'llanmalari, ko'rgazmali qurol va metodik tavsiyalarda to'la namoyon bo'ladi.

Geografiya fanidan o'rta ta'limning o'quv dasturi ikkita muhim kompetensiya va ta'lim bosqichi bitiruvchilari, shuningdek, har bir sinf bitiruvchilariga qo'yiladigan talablarni o'z ichiga oladi. Bular quyidagilar:

Ilmiy savodxonlik kompetensiyasi

Yerning tuzilishi va tektonik harakatlar

Quyosh sistemasining tuzilishi, Yerning shakli va harakatlari, ularning geografik oqibatlarini tavsiflaydi;

Yer po'sti, mantiya va yadro tuzilishining asosiy xususiyatlarini tushunadi;

litosferaning tektonik plitalardan tashkil topganligi va plitalar harakatlarining sabablari hamda oqibatlari, zilzila va vulqon otilishlarini keltirib chiqaradigan omillarni tushunadi;

Tabiiy resurslar va geologik savodxonlik

foydali qazilmalarning guruhlarini o'zaro ajratadi, ularning tarqalishi yer po'stining geologik tuzilishi bilan bog'liqligini tushunadi;

foydali qazilmalar tarqalishidagi geologik va tabiiy geografik qonuniyatlarni tushunadi;

relyef shakllari va ularning rivojlanish qonuniyatlarini tushunadi.

Gidrosfera va suv resurslari

yer usti va yer osti suvlarining paydo bo'lishi, manbalari va xususiyatlarini biladi, ulardan oqilona foydalanishning ahamiyatini anglaydi;

Dunyo okeani va uning qismlarining tuzilishi, ularning sayyoramiz tabiatidagi ahamiyatini tavsiflaydi;

gidrotexnik inshootlarning mohiyati va turlarini tavsiflaydi, ularning xo'jalikdagi ahamiyati va tabiatga ta'sirini tushunadi;

Iqlim va atmosfera hodisalari

atmosferaning tarkibi va tuzilishi, sayyoramiz hayotidagi o'rnini tavsiflaydi;

Yer yuzida iqlimning xilma-xilligini keltirib chiqaruvchi omillarni tushunadi;

global iqlim o'zgarishining mazmun-mohiyati, unga insonning ta'siri va iqlim o'zgarishlarining oqibatlarini anglaydi.

Yer yuzidagi geotizimlar (landshaftlar)

Yer yuzida mavjud asosiy tabiat zonalarini tavsiflaydi, o'zaro ajratadi va taqqoslaydi;

geografik o'rin, iqlim va relyefning Yer yuzi tabiati (geotizimlar) xilma-xilligiga ta'sirini tushunadi, misollar bilan izohlaydi;

geografik qobiqning asosiy qonuniyatlari – bir butunlik, modda va energiya almashinuvi, ritmiklik, zonallik, azonallik, balandlik mintaqalanishini tushunadi;

Yer yuzi tabiatining vaqt davomida o'zgarishi va rivojlanishini, uning sabablarini anglaydi;

Yer yuzining materiklarga bo'linishini, turli materiklar tabiatining asosiy xususiyatlarini tavsiflaydi, ularning hududiy xususiyatlarini o'zaro taqqoslaydi;

O'rta Osiyo va O'zbekistonning tabiiy sharoiti va resurslariga tavsif beradi;

O'zbekiston tabiati tekisliklardan tog'larga tomon o'zgarib borish qonuniyatini va uning ahamiyatini tushunadi;

Aholi va demografik jarayonlar

aholining zamonaviy bosqichdagi tabiiy va migratsion harakatining mohiyati va ularga ta'sir etuvchi omillarni tushunadi;

jahon va O'zbekistonda urbanizatsiya (shaharlashuv) jarayonining mohiyatini tushunadi;

aholi zichligi va joylashuviga ta'sir etuvchi geografik omillarni, dunyodagi yirik davlatlar, O'zbekiston aholisining o'sishi, yosh-jins tarkibi va joylashuvini tavsiflaydi;

insoniyatning asosiy irqlarini farqlaydi, ularning paydo bo'lishini geografik muhit bilan bog'laydi va hududiy tarqalishini tavsiflaydi;

O'zbekiston, qo'shni davlatlar, jahonning yirik davlatlari aholisining milliy va diniy tarkibini tavsiflaydi;

Inson va tabiatning o'zaro munosabatlari

tabiiy resurslarning ahamiyati tushunadi va asosiy turlarini ajratadi;

tabiat va inson o'rtasidagi munosabatlarning dolzarb ekologik muammolarining mohiyati, sabab va oqibatlarini tushunadi;

O'zbekiston va qo'shni mamlakatlarda yagona ekologik muhit va transchegaraviy ekologik muammolar mavjudligini tushunadi;

O'zbekistondagi tabiatdan foydalanish bilan bog'liq muammolar – suv resurslarning tanqisligi, yerlarning sho'rlanishi, cho'llashishning mohiyati, sabablari va ularning oldini olish choralarini tavsiflaydi;

Inson xo'jalik faoliyati

O'zbekiston milliy iqtisodiyotida amalga oshirayotgan islohotlarning mamlakat, alohida hududlari, jumladan o'zi yashaydigan hududning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga ta'sirini tushunadi;

ishlab chiqarishni hududiy tashkil etish omillarini tushunadi, alohida tarmoq yoki korxonalar misolida ularni izohlaydi;

jahon xo'jaligi va milliy iqtisodiyot tarmoqlar tarkibini, turli xo'jalik tarmoqlarining ahamiyatini tushunadi;

dunyoning yirik mintaqa va davlatlarining ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanganligi va ixtisoslashuvini tavsiflaydi va o'zaro taqqoslaydi;

O'zbekiston, uning hududlari sanoati va qishloq xo'jaligining ixtisoslashuvi, unga ta'sir etuvchi omillarni tavsiflaydi.

Geosiyosiy tizim va jarayonlar

dunyoning siyosiy xaritasi, uning tuzilishini hamda o'zgarib borish xususiyatini tushunadi;

Markaziy Osiyo va O'zbekistonning iqtisodiy va siyosiy geografik o'rnini tavsiflaydi;

xalqaro geosiyosiy munosabatlarning hozirgi zamondagi xususiyatlari, ularning muammoli jihatlari va O'zbekiston uchun ahamiyatini tushunadi;

insoniyatning global muammolari, ularning shakllanish sabablari, dunyo va O'zbekistonning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga ta'siri va ularni yechish borasidagi harakatlar haqida tushunchaga ega bo'ladi.

Amaliy kompetensiya

Globus va geografik xaritalardan foydalanish

Globus, dunyo hamda O'zbekistonning tabiiy va siyosiy xaritalaridan yirik geografik obyektlarni ko'rsatadi;

tabiiy va siyosiy xaritalardagi yirik geografik obyektlarni yozuvsiz xaritaga tushuradi;

globus hamda xaritalarning masshtabi yordamida masofalar va geografik obyektlarning o'lchamlarini hisoblaydi;

globus va geografik xaritalar daraja to'ri (meridian va parallellar) dan geografik obyektlarning joylashgan o'rnini aniqlaydi;

geografik xaritalar yordamida hududlarning tabiiy sharoiti va resurslari, aholisi va xo'jaligi haqida ma'lumotlarni tahlil qiladi;

geografik atlas va xaritalardan sayohatlarda foydalanadi

Geografik hodisalarni kuzatish va geografiyaga oid masalalarni yechish

ufq tomonlarini joyda (kompas va mahalliy belgilarga qarab) va xaritada aniqlaydi;

havo haroratini o'lchashda termometrdan to'g'ri foydalanadi;

tabiiy hamda ijtimoiy-iqtisodiy hodisa va jarayonlarning turli ko'rsatkichlarini (harorat, yog'in miqdori, aholi soni va hokazo) tasvirllovchi grafiklarni tahlil qiladi;

berilgan ma'lumotlardan foydalanib, jadval, grafik va diagrammalarni tuzadi;

tabiiy va ijtimoiy-iqtisodiy hodisalarga doir masala va amaliy topshiriqlarni mustaqil yechadi

Geografik nomlarni to'g'ri qo'llash

materiklar, qit'alar, okeanlar, davlatlar, poytaxtlar, dunyodagi va O'zbekistondagi yirik shaharlar, relyef shakllari, cho'llar, suv obyektlari va foydali qazilma konlari va boshqa geografik obyektlarning nomlarini to'g'ri qo'llaydi.

Tabiatni muhofaza qilish va ekologik savodxonlik

Orol va Orolbo'yidagi ekologik muammolarning dolzarbligini tushunadi; o'zi yashaydigan hududdagi ekologik muammolarning kelib chiqishini o'lkaning geografik xususiyati va qonuniyatlari bilan bog'laydi.

Umumlashtirish va tahlil qilish

O'qituvchi yakuniy bosqichda mavzuni umumlashtirib, xulosalar chiqaradi. Mavzu o'rganib bo'lingandan so'ng har bir o'qituvchidan ular ushbu mavzu bo'yicha nima deb o'ylashi yoki his qilishini bir so'z bilan ifodalashni iltimos qiling. Ushbu mavzuga tegishli bo'lgan so'zni misol keltirishni so'rang. Xonani aylanib, bunday so'zlarni yig'ib chiqing. Bir yoki ikki nafar o'quvchilardan ushbu so'zlarning ro'yxatini tuzishni iltimos qiling. Shuningdek, dars boshlanishida berilgan "B/B/B" jadvalining 3-ustunini to'ldirishlarini so'rang.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Umumiy o'rta ta'lim maktablarining 7-sinfi uchun geografiya darsligi/ M.Mirakmalov, M.Avezov, Sh. Sharipov, M.Hojiyeva. – Toshkent: "Realible", 2022.
2. Tabiiy fanlar 5-sinf. Darslik. Aleksandr Grey. – Toshkent: Novda Edutainment, 2024. – 164 b.
3. Next generation Science Standards.
<https://www.nextgenscience.org/sites/default/files/AllDCI.pdf>
4. Curriculum Framework Cambridge Primary Science 0097.
<https://www.cambridgeinternational.org/programmes-and-qualifications/cambridge-primary/curriculum/science/>

Mashg'ulotning texnologik xaritasi

O'quv bloki	III. FANNI O'QITISHDA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR				
O'quv modul	3.1. "Geografiya fanining DTS va yangi avlod darsliklar tahlili" modulining o'quv-mavzu rejasi				
Mavzu	Geografiya fanining o'quv dasturi va o'quv rejasi bilan ishlash				
Davomiyligi	80 daqiqa				
Mashg'ulotning maqsadi	Ishtirokchilar geografiya fanidan yangi tahrirdagi o'quv dasturi va o'quv rejasidan foydalanishni, uni amalda qo'llashning ahamiyatini bayon etadi.				
Mashg'ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, daqiqa	Metodlar	Zarur jihozlar	Natija
1. Tashkiliy qism	- Salomlashish - Mavzu va mashg'ulotning maqsadini va asosiy qoidalarni bayon etish	5	Suhbat, tushuntirish	1-2-slaydlar	O'qituvchilar mashg'ulotni o'rganishga tayyor bo'lishadi.
2. Motivatsiya	- Qiziqarli jumboq yoki muammoli savol - Mavzuning dolzarbligi haqida qisqa muhokama	5	Muammoli vaziyat yaratish, muhokama	3-slayd	O'qituvchilar mavzuga qiziqib, ishtirok etishga rag'batlanadi.
4. Amaliy faoliyat	- Geografiya fanidan o'quv dasturi va rejasini tahlil qilish - Natijalarni qayd etish va muhokama qilish	25	Muhokama, tushunish, tahlil	4-29-slaydlar	O'qituvchilar mavzuga oid nazariy ma'lumotlarni o'rganadi.
4. Yangi mavzuni o'rganish	- Yangi tahrirdagi geografiya fanidan o'quv	15	Taqdimot, ko'rgazmali tushuntirish	4-29-slaydlar	O'qituvchilar geografiya fanidan yangi tahrirdagi o'quv dasturi va o'quv

	dasturi va o‘quv rejasidan foydalanishni tushuntirish; - o‘quv dasturida kompetensiyalar hamda o‘quv natijalarini belgilash				rejasidan foydalanishni nazariy va amaliy jihatdan o‘rganadi.
5. Mustahkamlash	-Guruhlarda ishlash: amaliy topshiriqni bajarish	15	Guruhlarda ishlash	4-29-slaydlar	O‘qituvchilar mavzu yuzasidan amaliy ko‘nikmalar hosil qiladi.
6 Refleksiya	- “Men nimani o‘rgandim?” usuli orqali xulosa qilish	10	Refleksiya usullari	30-slayd	O‘qituvchilar o‘z faoliyatini baholaydi va o‘rganilgan ma’lumotlarni qayta ko‘rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	- Mashg‘ulot natijalarini umumlashtirish - Kelgusi mashg‘ulotlar uchun tavsiyalar berish	5	Suhbat	31-32-slaydlar	O‘qituvchilar mashg‘ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlarga yo‘naltiriladi.

Mavzu: Geografiya fanining o'quv dasturi va o'quv rejasi bilan ishlash

Reja:

4. O'quv dasturi nima?
5. Geografiya fanidan o'quv dasturining mazmuni.
6. Geografiya fanidan o'quv rejasi bilan ishlash metodikasi, uning mazmuni.

Mashg'ulot maqsadi: ishtirokchilar geografiya fanidan yangi tahrirdagi o'quv dasturi va o'quv rejasidan foydalanishni, uni amalda qo'llashning ahamiyatini bayon etadi.

Kutilayotgan natija

Ishtirokchilar:

- geografiya fanidan yangi tahrirdagi o'quv dasturi mazmunini tushunish va tahlil qilish;
- natijalarni qayd etish va muhokama qilish;
- o'quv rejasidan foydalanishni, uni amalda qo'llashning ahamiyatini tushuntirish;
- geografiya fanidan yangi tahrirdagi o'quv dasturi va o'quv rejasini qo'llash ko'nikmalariga ega bo'ladilar.

Faollashtiruvchi topshiriq:

A4 o'lchamdagi qog'oz oling va uni teng uch qismga buking. Dastlab qog'ozning birinchi ustunini, so'ngra ikkinchi ustuniga fikrlaringizni yozing.

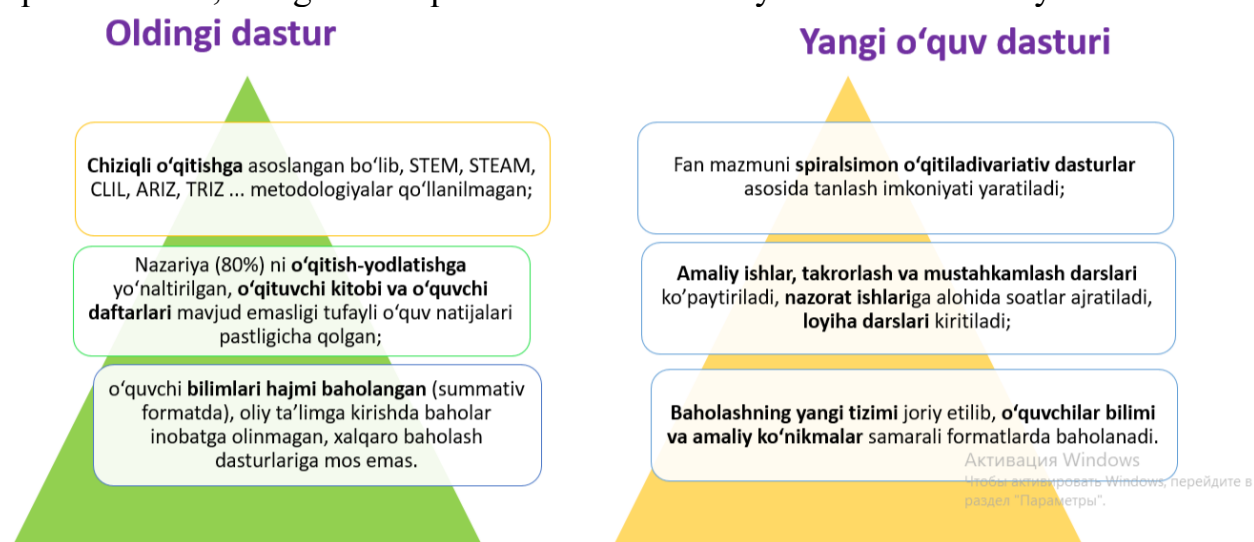
Bilaman	Bilishni xohlayman	Bilib oldim

Mashg'ulot bosqichlari

O'quv dasturi — ta'lim tizimidagi har bir o'quv fanining mazmuni va o'tilish tartibini, o'quvchilar tomonidan o'zlashtirilishi lozim bo'lgan bilim hamda ko'nikmalar hajmini belgilab beradigan rasmiy pedagogik hujjat.

Mamlakatimizda o'quv dasturi tegishli vazirliklar qoshidagi ilmiy-metodik kengashlar tomonidan tasdiqlanadi. Har bir o'quv dasturi tushuntirish xati, o'quv fani mazmunining qisqa bayoni, o'quvchilarning bilim va ko'nikmalariga qo'yiladigan talablar singari qismlardan iborat. O'quv fanining maqsad va

vazifalarini belgilab berish o'quv dasturining muhim belgisidir. Chunki ayni shu narsa yaratiladigan o'quv darsligi muallifiga muayyan nuqtai nazarni tanlash, o'qituvchiga esa pedagogik mo'ljalni to'g'ri belgilash imkonini beradi. Ta'lim amaliyotida o'quv dasturi yaratishning *konsentrik (markazlashgan)* hamda *tizimli* usullari bor. Konsentrik yo'l bilan tuzilgan o'quv dasturida ta'limning mazmuni yoki o'quv materiallari o'qitishning keyingi bosqichida yuksakroq darajada takrorlanishi ko'zda tutiladi. Boshlang'ich sinflarda o'tiladigan o'quv fanlari bo'yicha o'quv dasturlari shu usulda tuziladi. Tizimli usuldagi o'quv dasturlarida o'quv materiallari fan mantig'iga muvofiq soddadan murakkabga qarab ketma-ket joylashtiriladi. Maktabning boshlang'ich sinfdan keyingi bosqichlarida qo'llaniladigan bu usulda ortiqcha takrorlarga yo'l qo'yilmaydi, har bir mavzuning o'z o'rnida o'tilishi ko'zda tutiladi. Ta'limning o'quv dasturi tomonidan belgilangan mazmuni darslik, o'quv qo'llanmalari, ko'rgazmali qurol va metodik tavsiyalarda to'la namoyon bo'ladi.

Geografiya fanidan o'rta ta'limning o'quv dasturi ikkita muhim kompetensiya va ta'lim bosqichi bitiruvchilari, shuningdek, har bir sinf bitiruvchilariga qo'yiladigan talablarni o'z ichiga oladi. Bular quyidagilar:

Ilmiy savodxonlik kompetensiyasi

Yerning tuzilishi va tektonik harakatlar

Quyosh sistemasining tuzilishi, Yerning shakli va harakatlari, ularning geografik oqibatlarini tavsiflaydi;

Yer po'sti, mantiya va yadro tuzilishining asosiy xususiyatlarini tushunadi;

litosferaning tektonik plitalardan tashkil topganligi va plitalar harakatlarining sabablari hamda oqibatlari, zilzila va vulqon otilishlarini keltirib chiqaradigan omillarni tushunadi;

Tabiiy resurslar va geologik savodxonlik

foydali qazilmalarning guruhlarini o'zaro ajratadi, ularning tarqalishi yer po'stining geologik tuzilishi bilan bog'liqligini tushunadi;

foydali qazilmalar tarqalishidagi geologik va tabiiy geografik qonuniyatlarni tushunadi;

relyef shakllari va ularning rivojlanish qonuniyatlarini tushunadi.

Gidrosfera va suv resurslari

yer usti va yer osti suvlarining paydo bo'lishi, manbalari va xususiyatlarini biladi, ulardan oqilona foydalanishning ahamiyatini anglaydi;

Dunyo okeani va uning qismlarining tuzilishi, ularning sayyoramiz tabiatidagi ahamiyatini tavsiflaydi;

gidrotexnik inshootlarning mohiyati va turlarini tavsiflaydi, ularning xo'jalikdagi ahamiyati va tabiatga ta'sirini tushunadi;

Iqlim va atmosfera hodisalari

atmosfera tuzilishi va tuzilishi, sayyoramiz hayotidagi o'rnini tavsiflaydi;

Yer yuzida iqlimning xilma-xilligini keltirib chiqaruvchi omillarni tushunadi;

global iqlim o'zgarishining mazmun-mohiyati, unga insonning ta'siri va iqlim o'zgarishlarining oqibatlarini anglaydi.

Yer yuzidagi geotizimlar (landshaftlar)

Yer yuzida mavjud asosiy tabiat zonalarini tavsiflaydi, o'zaro ajratadi va taqqoslaydi;

geografik o'rin, iqlim va relyefning Yer yuzi tabiati (geotizimlar) xilma-xilligiga ta'sirini tushunadi, misollar bilan izohlaydi;

geografik qobiqning asosiy qonuniyatlari – bir butunlik, modda va energiya almashinuvi, ritmiklik, zonallik, azonallik, balandlik mintaqalanishini tushunadi;

Yer yuzi tabiatining vaqt davomida o'zgarishi va rivojlanishini, uning sabablarini anglaydi;

Yer yuzining materiklarga bo'linishini, turli materiklar tabiatining asosiy xususiyatlarini tavsiflaydi, ularning hududiy xususiyatlarini o'zaro taqqoslaydi;

O'rta Osiyo va O'zbekistonning tabiiy sharoiti va resurslariga tavsif beradi;

O'zbekiston tabiati tekisliklardan tog'larga tomon o'zgarib borish qonuniyatini va uning ahamiyatini tushunadi;

Aholi va demografik jarayonlar

aholining zamonaviy bosqichdagi tabiiy va migratsion harakatining mohiyati va ularga ta'sir etuvchi omillarni tushunadi;

jahon va O'zbekistonda urbanizatsiya (shaharlashuv) jarayonining mohiyatini tushunadi;

aholi zichligi va joylashuviga ta'sir etuvchi geografik omillarni, dunyodagi yirik davlatlar, O'zbekiston aholisining o'sishi, yosh-jins tarkibi va joylashuvini tavsiflaydi;

insoniyatning asosiy irqalarini farqlaydi, ularning paydo bo'lishini geografik muhit bilan bog'laydi va hududiy tarqalishini tavsiflaydi;

O'zbekiston, qo'shni davlatlar, jahonning yirik davlatlari aholisining milliy va diniy tarkibini tavsiflaydi;

Inson va tabiatning o'zaro munosabatlari

tabiiy resurslarning ahamiyati tushunadi va asosiy turlarini ajratadi;

tabiat va inson o'rtasidagi munosabatlarning dolzarb ekologik muammolarining mohiyati, sabab va oqibatlarini tushunadi;

O'zbekiston va qo'shni mamlakatlarda yagona ekologik muhit va transchegaraviy ekologik muammolar mavjudligini tushunadi;

O'zbekistondagi tabiatdan foydalanish bilan bog'liq muammolar – suv resurslarining tanqisligi, yerlarning sho'rlanishi, cho'llashishning mohiyati, sabablari va ularning oldini olish choralarini tavsiflaydi;

Inson xo'jalik faoliyati

O'zbekiston milliy iqtisodiyotida amalga oshirayotgan islohotlarning mamlakat, alohida hududlari, jumladan o'zi yashaydigan hududning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga ta'sirini tushunadi;

ishlab chiqarishni hududiy tashkil etish omillarini tushunadi, alohida tarmoq yoki korxonalar misolida ularni izohlaydi;

jahon xo'jaligi va milliy iqtisodiyot tarmoqlar tarkibini, turli xo'jalik tarmoqlarining ahamiyatini tushunadi;

dunyoning yirik mintaqa va davlatlarining ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanganligi va ixtisoslashuvini tavsiflaydi va o'zaro taqqoslaydi;

O'zbekiston, uning hududlari sanoati va qishloq xo'jaligining ixtisoslashuvi, unga ta'sir etuvchi omillarni tavsiflaydi.

Geosiyosiy tizim va jarayonlar

dunyoning siyosiy xaritasi, uning tuzilishini hamda o'zgarib borish xususiyatini tushunadi;

Markaziy Osiyo va O'zbekistonning iqtisodiy va siyosiy geografik o'rnini tavsiflaydi;

xalqaro geosiyosiy munosabatlarning hozirgi zamondagi xususiyatlari, ularning muammoli jihatlari va O'zbekiston uchun ahamiyatini tushunadi;

insoniyatning global muammolari, ularning shakllanish sabablari, dunyo va O'zbekistonning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga ta'siri va ularni yechish borasidagi harakatlar haqida tushunchaga ega bo'ladi.

Amaliy kompetensiya

Globus va geografik xaritalardan foydalanish

Globus, dunyo hamda O'zbekistonning tabiiy va siyosiy xaritalaridan yirik geografik obyektlarni ko'rsatadi;

tabiiy va siyosiy xaritalardagi yirik geografik obyektlarni yozuvsiz xaritaga tushuradi;

globus hamda xaritalarning masshtabi yordamida masofalar va geografik obyektlarning o'lchamlarini hisoblaydi;

globus va geografik xaritalar daraja to'ri (meridian va parallellar) dan geografik obyektlarning joylashgan o'rnini aniqlaydi;

geografik xaritalar yordamida hududlarning tabiiy sharoiti va resurslari, aholisi va xo'jaligi haqida ma'lumotlarni tahlil qiladi;

geografik atlas va xaritalardan sayohatlarda foydalanadi

Geografik hodisalarni kuzatish va geografiyaga oid masalalarni yechish

ufq tomonlarini joyda (kompas va mahalliy belgilarga qarab) va xaritada aniqlaydi;

havo haroratini o'lchashda termometrdan to'g'ri foydalanadi;

tabiiy hamda ijtimoiy-iqtisodiy hodisa va jarayonlarning turli ko'rsatkichlarini (harorat, yog'in miqdori, aholi soni va hokazo) tasvirllovchi grafiklarni tahlil qiladi;

berilgan ma'lumotlardan foydalanib, jadval, grafik va diagrammalarni tuzadi;

tabiiy va ijtimoiy-iqtisodiy hodisalarga doir masala va amaliy topshiriqlarni mustaqil yechadi

Geografik nomlarni to‘g‘ri qo‘llash

materiklar, qit‘alar, okeanlar, davlatlar, poytaxtlar, dunyodagi va O‘zbekistondagi yirik shaharlar, relyef shakllari, cho‘llar, suv obyektlari va foydali qazilma konlari va boshqa geografik obyektlarning nomlarini to‘g‘ri qo‘llaydi.

Tabiatni muhofaza qilish va ekologik savodxonlik

Orol va Orolbo‘yidagi ekologik muammolarning dolzarbligini tushunadi; o‘zi yashaydigan hududdagi ekologik muammolarning kelib chiqishini o‘lkaning geografik xususiyati va qonuniyatlari bilan bog‘laydi.

Umumlashtirish va tahlil qilish

O‘qituvchi yakuniy bosqichda mavzuni umumlashtirib, xulosalar chiqaradi. Mavzu o‘rganib bo‘lingandan so‘ng har bir o‘qituvchidan ular ushbu mavzu bo‘yicha nima deb o‘ylashi yoki his qilishini bir so‘z bilan ifodalashni iltimos qiling. Ushbu mavzuga tegishli bo‘lgan so‘zni misol keltirishni so‘rang. Xonani aylanib, bunday so‘zlarni yig‘ib chiqing. Bir yoki ikki nafar o‘quvchilardan ushbu so‘zlarning ro‘yxatini tuzishni iltimos qiling. Shuningdek, dars boshlanishida berilgan “B/B/B” jadvalining 3-ustunini to‘ldirishlarini so‘rang.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Umumiy o‘rta ta’lim maktablarining 7-sinfi uchun geografiya darsligi/ M.Mirakmalov, M.Avezov, Sh. Sharipov, M.Hojiyeva. – Toshkent: “Realible”, 2022.
2. Tabiiy fanlar 5-sinf. Darslik. Aleksandr Grey. – Toshkent: Novda Edutainment, 2024. – 164 b.
3. Next generation Science Standards.
<https://www.nextgenscience.org/sites/default/files/AllDCI.pdf>
4. Curriculum Framework Cambridge Primary Science 0097.
<https://www.cambridgeinternational.org/programmes-and-qualifications/cambridge-primary/curriculum/science/>

Mashg‘ulotning texnologik xaritasi

O‘quv bloki	III. FANNI O‘QITISHDA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR				
O‘quv modul	3.1. “Geografiya fanining DTS va yangi avlod darsliklar tahlili” modulining o‘quv-mavzu rejasi				
Mavzu	Geografiya faniga oid yangi avlod darsliklari bilan ishlash metodikasi				
Davomiyligi	80 daqiqa				
Mashg‘ulotning maqsadi	Ishtirokchilar geografiya faniga oid yangi tahrirdagi, kompetensiyaviy yondoshuvga asoslangan hamda STEM ta’limini o‘zida jamlagan, xalqaro baholash metodikalari asosida yaratilgan o‘quv-metodik majmualari, jumlaadan, darsliklardan foydalanishni, uni amalda qo‘llashning ahamiyatini bayon etadi.				
Mashg‘ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, daqiqa	Metodlar	Zarur jihozlar	Natija
1. Tashkiliy qism	- Salomlashish - Mavzu va mashg‘ulotning maqsadini va asosiy qoidalarni bayon etish	5	Suhbat, tushuntirish	1-2-slaydlar	O‘qituvchilar mashg‘ulotni o‘rganishga tayyor bo‘lishadi.
2. Motivatsiya	- Qiziqarli jumboq yoki muammoli savol - Mavzuning dolzarbligi haqida qisqa muhokama	10	Muammoli vaziyat yaratish, muhokama	3-slayd	O‘qituvchilar mavzuga qiziqib, ishtirok etishga rag‘batlanadi.
5. Amaliy faoliyat	- Geografiya fanidan amaldagi zamonaviy darsliklarni tahlil qilish - Natijalarni qayd etish va muhokama qilish	25	Muhokama, tushunish, tahlil	4-16-slaydlar	O‘qituvchilar mavzuga oid nazariy ma’lumotlarni o‘rganadi.

4. Yangi mavzuni o‘rganish	<ul style="list-style-type: none"> - Yangi tahrirdagi geografiya darsliklaridan foydalanishni tushuntirish; - geografiyani o‘qitish jarayonida darslikdan foydalanishda e’tibor berish lozim bo‘lgan qoidalarni belgilash 	15	Taqdimot, ko‘rgazmali tushuntirish	4-16-slaydlar	O‘qituvchilar geografiya fanidan yangi tahrirdagi geografiya darsliklaridan foydalanishni nazariy va amaliy jihatdan o‘rganadi.
5. Mustahkamlash	-Guruhlarda ishlash: amaliy topshiriqni bajarish	10	Guruhlarda ishlash	4-16-slaydlar	O‘qituvchilar mavzu yuzasidan amaliy ko‘nikmalar hosil qiladi.
6 Refleksiya	- “Men nimani o‘rgandim?” usuli orqali xulosa qilish	10	Refleksiya usullari	17-slayd	O‘qituvchilar o‘z faoliyatini baholaydi va o‘rganilgan ma’lumotlarni qayta ko‘rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	<ul style="list-style-type: none"> - Mashg‘ulot natijalarini umumlashtirish - Kelgusi mashg‘ulotlar uchun tavsiyalar berish 	5	Suhbat	18-19-slaydlar	O‘qituvchilar mashg‘ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlarga yo‘naltiriladi.

Mavzu: Geografiya faniga oid yangi avlod darsliklari bilan ishlash metodikasi

Reja:

7. Darslik tushunchasining ta'rifi, turlari.
8. Geografiya fanidan yangi avlod darsliklarining mazmuni.
9. Zamonaviy metodikalarga asoslangan geografiya darsliklari bilan ishlash metodikasi, uning mazmuni.

Mashg'ulot maqsadi: ishtirokchilar geografiya faniga oid yangi tahrirdagi, kompetensiyaviy yondoshuvga asoslangan hamda STEM ta'limini o'zida jamlagan, xalqaro baholash metodikalari asosida yaratilgan o'quv-metodik majmualari, jumladan, darsliklardan foydalanishni, uni amalda qo'llashning ahamiyatini bayon etadi.

Kutilayotgan natija

Ishtirokchilar:

- geografiya fanidan yangi darsliklar mazmunini tushunish va tahlil qilish;
- natijalarni qayd etish va muhokama qilish;
- darslik matni, illyustratsiyalar va xarita-sxemalar, savol va topshiriqlardan foydalanishni, ularni amalda qanday qo'llashning ahamiyatini tushuntirish;
- geografiya fanidan yangi avlod darsliklarini ta'lim jarayoniga qo'llash ko'nikmalariga ega bo'ladilar.

Faollashtiruvchi topshiriq:

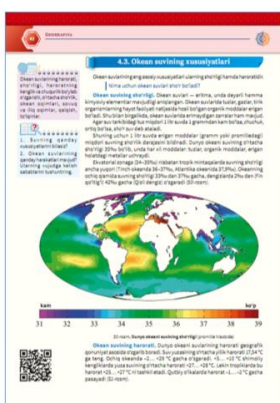
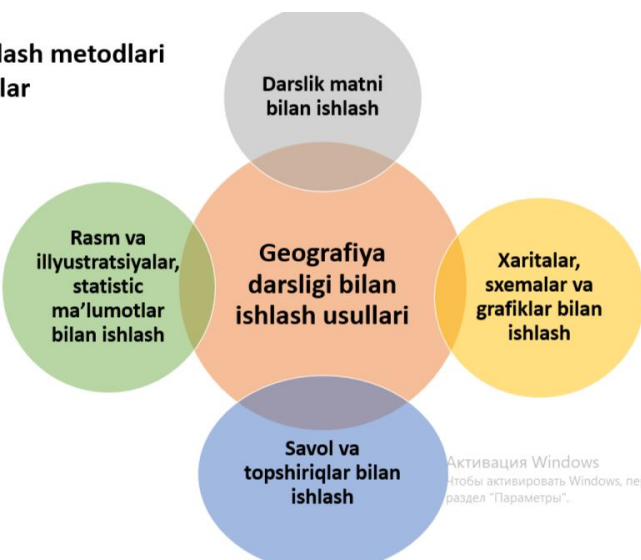
A4 o'lchamdagi qog'oz oling va unga quyidagi rasmda ko'rsatilgani kabi bir-biri bilan kesishgan 2 ta doira chizing. Birinchi doiraga hozir foydalanilmayotgan, ikkinchi doiraga esa amaldagi darsliklarning o'ziga xos xususiyatlarni yozing. Ularning o'xshash xususiyatlarini esa ikkalasi kesishgan aylanaga yozing. Fikrlaringizni boshqa guruhdoshlaringiz bilan muhokama qiling.

Mashg'ulot bosqichlari

Dunyo hamjamiyatida fan va texnologiyalar taraqqiyotining jadallashuvi, sanoat inqilobi, jumladan, raqamli iqtisodiyotga o'tish bilan bog'liq bo'lgan jarayonlar yangi ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy va madaniy o'zgarishlarni keltirib chiqarmoqda. Bu o'z navbatida, bilimga asoslangan jamiyatda barcha sohalarda kuchli raqobat muhitini shakllantirib, ta'lim sohasiga yangi talablarni qo'yimoqda. Natijada endi maktab o'quvchida hayotiy ko'nikmalarni shakllantiruvchi muhim maskanga aylandi. Maktab darsliklari esa ta'lim sifatini ta'minlashdagi asosiy manbadir. Umumiy o'rta ta'limni yangi rivojlanish bosqichga ko'tarish, milliy tiklanishdan milliy yuksalish sari barqaror taraqqiyotga olib bora oladigan raqobatbardosh kadrlarni tayyorlash maqsadida ilg'or milliy va xorijiy tajribalar, xalqaro baholash dasturlari talablarini inobatga olgan holda o'quv dasturlari, o'qitish metodikasi va ta'lim sifatini baholash tizimini takomillashtirish lozim.

Darslik — muayyan fanga doir bilim asoslarini ma’lum tartibda bayon etadigan va yuqori ma’naviy-g‘oyaviy, ilmiy uslubiy saviyada yozilgan kitob, o‘quv adabiyotining asosiy va yetakchi turi. Darsliklar 2 asosiy guruhga bo‘linadi: o‘quvchilar uchun darsliklar va talabalar uchun darsliklar. O‘zbekistonda o‘quvchilar uchun mo‘ljallangan darsliklardan umumiy o‘rta ta’lim maktabi, ixtisoslashtirilgan maktab, maxsus ta’lim maktablari va maxsus internat maktablarning o‘quvchilari mustaqil hamda o‘qituvchilar rahbarligida foydalanadilar.

Geografiya darsligi bilan ishlash metodlari nihoyatda xilma-xil bo‘lib, ular quyidagilardan iborat.

Darsliklar muayyan fanga oid asosiy fakt, ilmiy tushuncha, qonun va nazariyalar mazmunini tegishli o‘quv yurtining dasturi hajmida ta’lim vazifalari hamda o‘quvchilarga mos tarzda ochib beradi. Darsliklar ta’lim, tarbiya vazifalarining imkonini bor darajada hal etilishiga, ya’ni bilimning muntazam, mustahkam va ongli o‘zlashtirilishiga, o‘quvchilarda fanning muayyan sohasiga qiziqish uyg‘otishga, ularda ilmiy tafakkurning tarkib topishiga yordam beradi. Darslikning tili ravon va tushunarli bo‘lishi, o‘quvchilar nutqining o‘sishiga yordam berishi lozim.

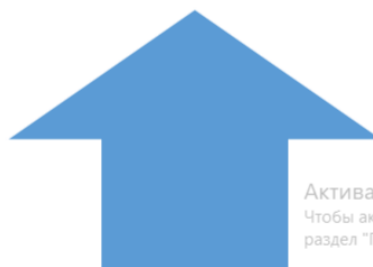
Ta'limning asosini tashkil etadi

Darsliklar mavzularni mantiqiy ketma-ketlikda, tizimli ravishda ochib beradi, o‘quvchilarga turli xil konsepsiyalarni o‘zaro bog‘lashga yordam beradi.

Geografiya darsliklarining o'rni va ahamiyati

Geografiya darsliklari o‘quvchilarga o‘zlarini o‘rab turgan dunyo haqida keng miqyosda ma’lumot beradi, ularni geografik bilimlar bilan boyitadi, dunyoning turli xil madaniyatlari va tabiiy boyliklari haqida tushuncha beradi.

Tizimli bilim beradi

Zamonaviy darsliklar an'anaviy darsliklardan farqli o'laroq o'quvchida ko'nikma shakllantirishga qaratilgan bo'ladi. Aksariyat darsliklarda nima, qachon, qayerda, degan savollarga javob topiladi va bu bolalarni nari borsa xotirasini rivojlantiradi. Ko'nikma shakllanmagani hisobiga bolalar hayotda duch keladigan masalalar, muammolarga javob topa olmasligi mumkin.

Agar o'quvchida muammoga keng qamrovli yechim topish ko'nikmasi shakllantirilsa, muammoga duch kelganda unga qanday yechim topish ustida bosh qotiradi. Aytaylik, siz shifokorni oldiga to'lishish muammosi bilan bordingiz, agar shifokor keng qamrovda fikrlasa, sizga hamma uchun bir bo'lgan parhezni yozib berishdan avval, kun tartibingizni o'rganadi, muammoni har tomondan o'rganishga erinmaydi. Buning uchun ularga bilimdan tashqari ko'nikma kerak bo'ladi.

Mas'uliyat, ishtiyoq, tanqidiy fikrlash, muammoga o'ziga xos uslubda yechim topish kabi ko'nikmalar asosida shaxs xarakteri shakllanadi. Agar biz o'quvchilarda ana shunday ko'nikmalarni shakllantirsak, mehnat bozori sifatli ishchi kuchi bilan ta'minlanadi. Maktab darsligini o'qigan holda ham o'quvchi kelajak uchun foydali mutaxassis bo'lib chiqa oladi.

O'quv qo'llanma – bilimlarni kengaytirish, chuqurlashtirish va yaxshiroq o'zlashtirishga xizmat qiladigan vosita. O'quv jarayonida foydalaniladigan tabiiy obyektlar, asbob-uskunalar, jadvallar, xarita, kinofilm, audio va boshqalar ham o'quv qo'llanma hisoblanishi mumkin.

Ta'lim nuqtai nazaridan qaraganda, o'quv qo'llanma darslikni to'ldiruvchi yoki uning o'rnini qisman bosuvchi, rasman tasdiqlangan o'quv adabiyotidir. Mustaqil o'qish kitoblari, xrestomatiyalar, ma'lumotnoma-kitoblar, lug'atlar, chet tillari bo'yicha matni moslashtirilgan kitoblar, mashqlar to'plamlari, mustaqil shug'ullanish uchun metodik yo'riqnomalar, bosmadan chiqqan daftarlar va boshqalar o'quv qo'llanma sanaladi.

Umumlashtirish va tahlil qilish

O'qituvchi yakuniy bosqichda mavzuni umumlashtirib, xulosalar chiqaradi. Mavzu o'rganib bo'lingandan so'ng har bir o'qituvchidan ular ushbu mavzu bo'yicha nima deb o'ylashi yoki his qilishini bir so'z bilan ifodalashni iltimos qiling. Ushbu mavzuga tegishli bo'lgan so'zni misol keltirishni so'rang. Xonani aylanib, bunday so'zlarni yig'ib chiqing. Bir yoki ikki nafar o'quvchilardan ushbu so'zlarning ro'yxatini tuzishni iltimos qiling.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Umumiy o'rta ta'lim maktablarining 7-sinfi uchun geografiya darsligi/ M.Mirakmalov, M.Avezov, Sh. Sharipov, M.Hojiyeva. – Toshkent: "Realible", 2022.

2. Umumiy o'rta ta'lim maktablarining 10-sinfi uchun geografiya darsligi/ V.Fedorko, N.Safarova, J.Ismatov, E.Nazaraliyeva. – Toshkent: "KOLORPAK", 2022.

3. Next generation Science Standards.

<https://www.nextgenscience.org/sites/default/files/AllDCI.pdf>

Mashg'ulotning texnologik xaritasi

O'quv bloki	III. FANNI O'QITISHDA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR				
O'quv modul	3.1. "Geografiya fanining DTS va yangi avlod darsliklar tahlili" modulining o'quv-mavzu rejasi				
Mavzu	Geografiya faniga oid didaktik materiallarni tayyorlash				
Davomiyligi	80 daqiqa				
Mashg'ulotning maqsadi	Ishtirokchilarga geografiya faniga oid didaktik materiallarni o'quv topshiriqlari misolida tayyorlashni, ulardan geografiya ta'limining turli jarayon qismlarida foydalanishni o'rgatish, mustaqil didaktik materiallar tayyorlash ko'nikmasini hosil qilish.				
Mashg'ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, daqiqa	Metodlar	Zarur jihozlar	Natija
1. Tashkiliy qism	- Salomlashish - Mavzu va mashg'ulotning maqsadini va asosiy qoidalarni bayon etish	5	Suhbat, tushuntirish	1-2-slaydlar	O'qituvchilar mashg'ulotni o'rganishga tayyor bo'lishadi.
2. Motivatsiya	- Qiziqarli jumboq yoki muammoli savol - Mavzuning dolzarbligi haqida qisqa muhokama	10	Muammoli vaziyat yaratish, muhokama	3-slayd	O'qituvchilar mavzuga qiziqib, ishtirok etishga rag'batlanadi.
6. Amaliy faoliyat	- Geografiya fanidan amaldagi zamonaviy darsliklarni tahlil qilish - Natijalarni qayd etish va muhokama qilish	25	Muhokama, tushunish, tahlil	4-30-slaydlar	O'qituvchilar mavzuga oid nazariy ma'lumotlarni o'rganadi.

4. Yangi mavzuni o'rganish	<ul style="list-style-type: none"> - geografiyadan didaktik materiallarning metodik ahamiyatini tushuntirish; - tayyorlangan o'quv topshiriqlarini tegishli mavzularda qo'llay olish ko'nikmalarini shakllantirish; 	15	Taqdimot, ko'rgazmali tushuntirish	4-30-slaydlar	O'qituvchilar geografiya faniga oid didaktik materiallardan, jumaladan, o'quv topshiriqlaridan foydalanishni nazariy va amaliy jihatdan o'rganadi.
5. Mustahkamlash	-Guruhlarda ishlash: amaliy topshiriqni bajarish	10	Guruhlarda ishlash	4-30-slaydlar	O'qituvchilar mavzu yuzasidan amaliy ko'nikmalar hosil qiladi.
6 Refleksiya	- "Men nimani o'rgandim?" usuli orqali xulosa qilish	10	Refleksiya usullari	31-slayd	O'qituvchilar o'z faoliyatini baholaydi va o'rganilgan ma'lumotlarni qayta ko'rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	<ul style="list-style-type: none"> - Mashg'ulot natijalarini umumlashtirish - Kelgusi mashg'ulotlar uchun tavsiyalar berish 	5	Suhbat	32-33-slaydlar	O'qituvchilar mashg'ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlarga yo'naltiriladi.

Mavzu: Geografiya faniga oid didaktik materiallarni tayyorlash
(o'quv topshiriqlari misolida)

Reja:

10. Didaktik materiallar tushunchasi, ularning turlari.
11. Geografiya fanidan turli murakkablikdagi o'quv topshiriqlari ishlab chiqish.
12. Zamonaviy metodikalarga o'quv topshiriqlaridan geografiya darslarida foydalanish metodikasi.

Mashg'ulot maqsadi: ishtirokchilarga geografiya faniga oid didaktik materiallarni o'quv topshiriqlari misolida tayyorlash, ulardan geografiya ta'limining turli jarayon qismlarida foydalanishni o'rgatish, mustaqil didaktik materiallar tayyorlash ko'nikmasini hosil qilish.

Kutilayotgan natija

Ishtirokchilar:

- geografiya fanidan didaktik materiallarni qanday tayyorlashni tushunish va tahlil qilish;
- natijalarni qayd etish va muhokama qilish;
- turli murakkablik darajasidagi o'quv topshiriqlarini tuzish, ularni dars jarayonida amalda qanday qo'llash ko'nikmalariga ega bo'ladilar.

Faollashtiruvchi topshiriq:

A4 o'lchamdagi qog'oz oling va uni teng uch qismga buking. Dastlab qog'ozning birinchi ustunini, so'ngra ikkinchi ustuniga fikrlaringizni yozing.

Bilaman	Bilishni xohlayman	Bilib oldim

Mashg'ulot bosqichlari

Jamiyat rivoji fan va texnika, ta'lim-tarbiya taraqqiyoti bilan uzviy bog'liq. Insoniyat sivilizatsiyasining quyi bosqichlarida shaxsni tarbiyalash, unga ta'lim berishga yo'naltirilgan faoliyat sodda, juda oddiy talablar asosida tashkil etilgan bo'lsa, bugungi kunga kelib ta'lim jarayonini o'ta qat'iy hamda murakkab talablar asosida yo'lga qo'yish zarurati kun tartibiga qo'yilmoqda. Chunonchi, murakkab texnika bilan ishlay oladigan, ishlab chiqarish jarayoni mohiyatini to'laqonli anglay olgan, favqulotda ro'y beruvchi vaziyatlarda ham yuzaga kelgan muammolarni

ijobiy hal eta olish salohiyatiga ega bo'lgan malakali mutaxassisni tayyorlash zaruriyati ta'lim jarayonini ham texnologik yondashuv asosida tashkil etish lozimligini taqozo etmoqda. Shu bois ijtimoiy taraqqiyot bilan uzviy aloqadorlikda rivojlanib borayotgan ta'lim tizimining vazifalari doirasi kengayib bormoqda. Tabiiy ravishda zamonaviy fan texnika yutuqlaridan samarali va unumli foydalana olish vazifasi namoyon bo'lmoqda.

Shu o'rinda "mashq" va "topshiriq" atamalarini bir-biridan farqlash, ularning ahamiyati haqida to'xtalish lozimdir. Metodist M.Saidov o'quv topshiriqlarini uch turga bo'lib, ularni o'zaro farqlaydi va ko'pincha, o'qituvchilar o'z ish faoliyatlari davomida "*mashq*", "*topshiriq*" va "*masala*" tushunchalarini bir-biriga qorishtirib yuborish holatlari ko'p uchrashini ta'kidlaydi. Shu o'rinda A.G'ulomovning "*mashq ham o'quv topshirig'ining bir shakli, ham o'qitishning muayyan bir usuli*", – degan fikriga qo'shiladi va topshiriq mashqning bir bo'lagi, u, asosan, mashqning shartida o'z ifodasini topshini, topshiriq mashqqa qaraganda torroq tushunchani ifodalashini e'tirof etadi.

Bizningcha, topshiriq mashqni o'z ichiga oladi, topshiriqlar o'quvchini yo'naltiradi, fikrlashga undaydi; takrorga asoslangan mashqlar ko'nikma va malaka hosil qilish uchun xizmat qiladi. Shuning uchun maktablarda o'quv topshiriqlari ko'proq berilsa, o'quvchilarda ijodiy fikrlash ko'nikmalari shakllanadi.

"Pedagogika ensiklopediyasi"da mashqqa berilgan ta'rifning ancha takomillashgan va ta'lim sohasiga moslashtirilgan shaklini ko'rish mumkin:

Mashq (arabcha – husnixat, rasm chizish uchun namunalar) – biror faoliyatni puxta o'zlashtirish yoki sifatini yaxshilash maqsadida ko'p marta takrorlash.

O'quv topshiriqlari – bu o'rganilayotgan mavzu bo'yicha o'quvchilar tomonidan o'zlashtirilgan bilim, ko'nikma va malakalar darajasini va ularda shakllangan kompetensiyalarni aniqlashga xizmat qiladigan ta'limiy vazifalar yig'indisidir.

Ta'lim vositalari deb – o'rganilish lozim bo'lgan o'quv materialni o'quvchilar ongiga yetkazish uchun xizmat qiluvchi vositalar majmuasiga aytiladi. Ta'lim vositalarining xususiyatlariga ko'ra 3 turga ajratish mumkin: bosma, texnik va real vositalar.

Ta'lim tizimida yuqori natijalarga erishayotgan mamlakatlar – Buyuk Britaniya, AQSH, Finlyandiya, Yaponiya, Koreya Respublikasi, Singapur tajribasini tahlil qilsak, ta'lim tizimida asosiy e'tibor dars jarayonida egallangan bilimlarni kundalik hayotda qo'llay olish layoqatlarini shakllantirishga qaratilgan.

Sonngi yillarda xalqaro baholash tadqiqotlarini mamlakatimiz ta'lim tizimiga joriy etish bo'yicha keng ko'lamli ishlar amalga oshirilmoqda. Jumladan, UNICEF hamkorligida xalqaro ekspertlar hamda respublikamizning yetakchi olimlari, metodistlar va amaliyotchi o'qituvchilarni jalb etgan holda har bir fan bo'yicha o'quv dasturlari (MO'D) tayyorlandi. Shu asosida kelajakda o'quvchilarning XXI asr ko'nikmalarini egallashlariga, oqibatda esa PISA, TIMSS singari xalqaro baholash tadqiqotlarida yuqori natijalarga erishishlarida muhim ahamiyat kasb etadi.

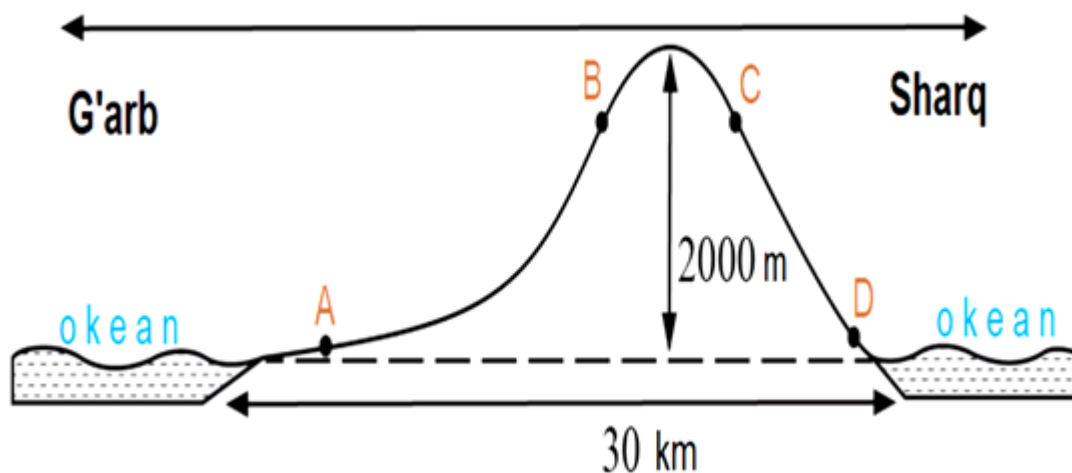
PISA (inglizcha – Programme for International Student Assessment) turli davlatlarda 15 yoshli o'quvchilarning savodxonligini (o'qish, matematika, tabiiy-ilmiiy fanlar) hamda bilimlarini amaliyotda qo'llash qobiliyatini baholovchi dastur

hisoblanadi. Dastlab 1997-yilda ishlab chiqilgan va 2000-yilda birinchi marta qo'llanilgan bu dastur 3 yilda bir marotaba o'tkaziladi. Dastur doirasida har uch yilda o'quvchilarning bilimni baholash maqsadida sinovlar o'tkaziladi. Hozirgi kungacha jami 7 marta (2000, 2003, 2006, 2009, 2012, 2015 va 2018 yillar) PISA dasturi bo'yicha testlar o'tkazilgan bo'lib, keyingi sinovlar joriy yilda bo'lishi rejalashtirilgan. PISA xalqaro baholash tadqiqotlaridagi tabiiy-ilmiy fanlar savodxonligining asosi maktablarimizdagi geografiya, biologiya, fizika, (astronomiya elementlari bilan birga), kimyo fanlari o'qitilish jarayonida berilishi ko'zda tutilgan. Tabiiy-ilmiy fanlar savodxonligining asosiy maqsadi tabiiy jarayonlardagi ilmiy usulda hal qilinishi mumkin bo'lgan muammolarni aniqlash, ularni kuzatish, kuzatuv va tajribalar asosida xulosalar chiqarish, ular asosida atrofimizdagi olamni tushunish va inson faoliyati natijasida unda sodir bo'layotgan o'zgarishlarni anglab yetish, natijada hal qiluvchi qarorlar qabul qila olish ko'nikmasini rivojlantirishdir.

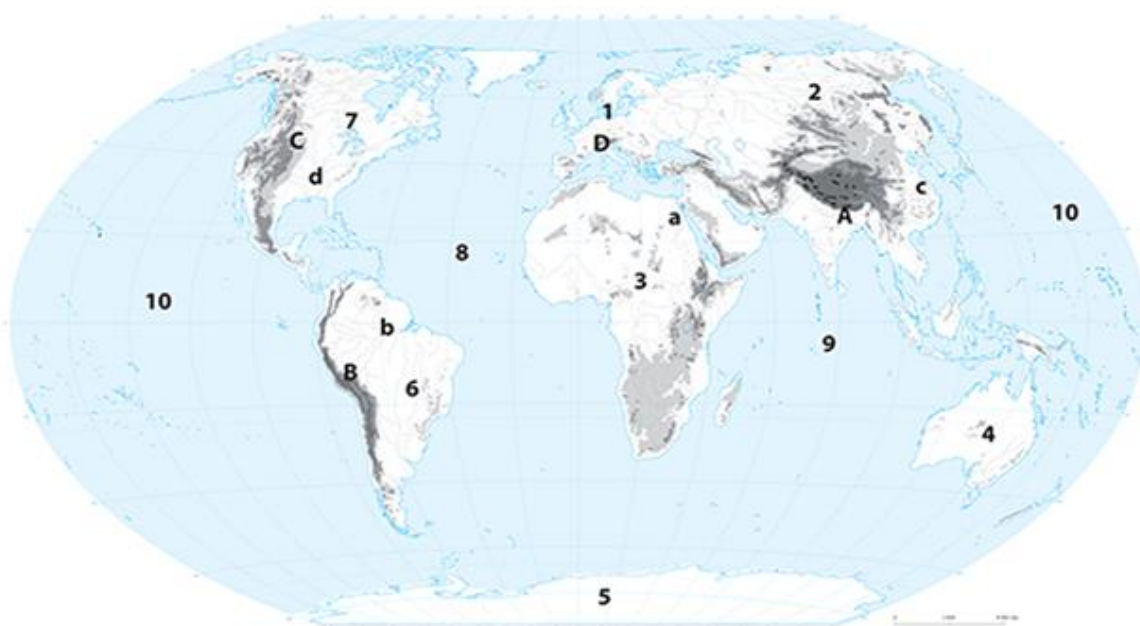
Tabiiy-ilmiy fanlar bo'yicha tadqiqotlarda geografiya fani va uning tarmoqlari (atrof muhitni muhofaza qilish va tabiiy resurslardan oqilona foydalanish, global iqlim o'zgarishlari va ularga moslashish, tabiiy va iqlimiy xatarlarni baholash, cho'llashishga qarshi kurash)ga oid topshiriqlar tez-tez uchrab turadi. Shunday ekan, o'quvchilarni PISA tadqiqotlariga tayyorlash jarayonida geografiya faniga oid bilimlar va shu fan orqali shakllantirilgan kompetensiyalar nihoyatda muhim ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatadi. Demak, o'quv dasturlari va darsliklar mazmuniga PISA metodikasini singdirish kerak bo'ladi. Bunda, ayniqsa, darsliklardagi topshiriqlar juda muhim ahamiyatga ega. Darsliklar mazmuni, undagi savol va topshiriqlar orqali o'quvchilarni PISA tadqiqotlariga tayyorlash yaxshi samara beradi, nazarimizda.

Yangi nashr etilayotgan geografiya darsliklari bir nechta xalqaro baholash tadqiqotlari – PISA va TIMSS metodikalarini uyg'unlashtirish natijasida tuzilgan topshiriqlar bilan boyitilgan. Ularda asosiy e'tibor o'quvchilarning mantiqiy fikrlashlari va xulosalar chiqarishlariga qaratilgan. Quyida mana shunday PISA tadqiqotlari metodikasiga asoslangan geografiya fanidan didaktik ta'minot uchun zarur materiallardan namunalar keltirmoqchimiz.

1-topshiriq. Rasmda Tinch okeandagi orolning 20° j.k. bo'ylab chizilgan profili ko'rsatilgan. Profilda A, B, C va D harflari bilan belgilangan nuqtalarning qaysi birida eng ko'p yog'ingarchilik tushadi? Javobingizni asoslash uchun ikkita sababni keltiring.

2-topshiriq. Xaritada belgilangan materiklar va qit'alar (1–7), okeanlar (8–10), daryolar (a–d) va tog' tizmalarini (A–D) nomlang.

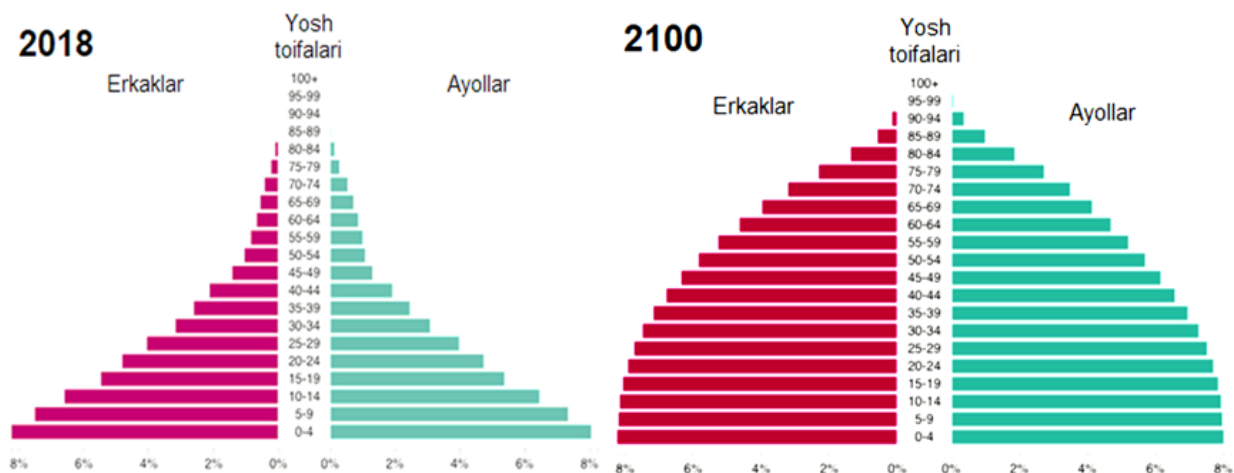

3-topshiriq. Global iqlim o'zgarishi dunyoning turli qismlarida har xil ta'sir ko'rsatadi. Xaritada raqamlar bilan ko'rsatilgan hududlarda global iqlim o'zgarishi natijasi bo'lgan qurg'oqchilik, suv toshqini, okean sathining ko'tarilishi, muzliklarning erishi kabi hodisalarning qaysi biri kutilishi mumkinligini yozing.

No	Geografik obyekt nomi	Global iqlim o'zgarishining kutilayotgan oqibatlari
1	Grenlandiya	
2	Ispaniya	
3	Efiopiya	
4	Bangladesh	
5	Indoneziya	

4-topshiriq. Aholining yosh-jins piramidasidan foydalanib, Malavi aholisini tasvirlab bering. 2100-yilga kelib aholi tarkibida qanday o'zgarishlar bo'ladi?

5-topshiriq. Berilgan rasmlar xaritadaagi qaysi raqamlarga tegishli ekanligini aniqlang. Mazkur nuqtalarning qaysilari aholi punktlarini joylashtirish va inson yashashi uchun qulay deb o'ylaysiz? Javobingizni asoslang.

Yuqoridagi topshiriqlarning aksariyati o'quvchilarni sinchkovlikka, mantiqiy fikrlashga, ma'lumotlarni tahlil qilish, saralash va xulosalar chiqarishga o'rgatadi. Shu bilan birgalikda o'quvchilarning ilmiy savodxonlik hamda amaliy kompetensiyalari shakllanishiga yordam beradi.

Tarqatma materiallarni tayyorlash bo'yicha tavsiyalar: bir mavzu ta'lim oluvchilarga haddan tashqari ko'p tarqatma materiallar bermang; sarlavhalarni bosh harflar bilan yozing, bir mashg'ulot uchun ikkita tarqatma material zarur bo'lsa, ularga kod-nom berib, ularni ajratishni osonlashtiring; matn shrifti 12 dan kichik bo'lmasligi kerak; bir betda 80 tadan ko'p belgi (harf, qavs, undov belgisi va h.k.) ishlatmang; matnlar tushunarli, qisqa va oddiy bo'lishi kerak; varaq dizayni e'tiborni o'ziga tortishi kerak.

Umumlashtirish va tahlil qilish

O'qituvchi yakuniy bosqichda mavzuni umumlashtirib, xulosalar chiqaradi. Mavzu o'rganib bo'lingandan so'ng har bir o'qituvchidan ular ushbu mavzu bo'yicha nima deb o'ylashi yoki his qilishini bir so'z bilan ifodalashni iltimos qiling. Ushbu mavzuga tegishli bo'lgan so'zni misol keltirishni so'rang. Xonani aylanib, bunday so'zlarni yig'ib chiqing. Bir yoki ikki nafar o'quvchilardan ushbu so'zlarning ro'yxatini tuzishni iltimos qiling.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Umumiy o'rta ta'lim maktablarining 7-sinfi uchun geografiya darsligi/ M.Mirakmalov, M.Avezov, Sh. Sharipov, M.Hojiyeva. – Toshkent: “Realible”, 2022.
2. Umumiy o'rta ta'lim maktablarining 10-sinfi uchun geografiya darsligi/ V.Fedorko, N.Safarova, J.Ismatov, E.Nazaraliyeva. – Toshkent: “KOLORPAK”, 2022.
3. Next generation Science Standards.
<https://www.nextgenscience.org/sites/default/files/AllDCI.pdf>

Mashg'ulotning texnologik xaritasi

O'quv bloki	III. FANNI O'QITISHDA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR				
O'quv modul	3.2. "Geografiya fanini o'qitishda zamonaviy modellar (5E, SAMR)" modulining o'quv-mavzu rejasi				
Mavzu	Geografiya darslarida zamonaviy modellardan foydalanish metodikasi				
Davomiyligi	80 daqiqa				
Mashg'ulotning maqsadi	O'qituvchilar ishtirokchilar geografiya, tabiiy fanlar darsliklari, mashq daftarlari, o'qituvchi uchun metodik qo'llanmalardan foydalanishda 5E, Samr. 7E modeli va boshqa metodlarni qo'llashning ahamiyati hamda ulardan samarali foydalanish usullarini bayon etadi.				
Mashg'ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, daqiqa	Metodlar	Zarur jihozlar	Natija
1. Tashkiliy qism	<ul style="list-style-type: none"> - Salomlashish - Mavzu va reja bilan tanishtirish - Mashg'ulotning maqsadini bayon etish 	5	Suhbat, tushuntirish	1-2-slaydlar	O'qituvchilar mashg'ulotni o'rganishga tayyor bo'lishadi.
2. Motivatsiya	<ul style="list-style-type: none"> - Qiziqarli jumboq yoki muammoli savol - Mavzuning dolzarbligi haqida qisqa muhokama 	10	Muammoli vaziyat yaratish, muhokama	3-4-slayd	O'qituvchilar mavzuga qiziqib, ishtirok etishga rag'batlanadi.
7. Amaliy faoliyat	<ul style="list-style-type: none"> - 5E, 7E, SAMR modelining bosqichlarini tushunish va tahlil qilish - Natijalarni qayd etish va muhokama qilish 	25	Muhokama, tushunish, tahlil	5-21-slaydlar	O'qituvchilar mavzuga oid nazariy ma'lumotlarni o'rganadi.

4. Yangi mavzuni o'rganish	<ul style="list-style-type: none"> - 7-10sinf geografiya, 5-6-sinf tabiiy fanlar darsligini o'qitishda 5E modelidan foydalanishni tushuntirish; - 5E modeli orqali o'quvchi mashq daftarining mohiyatini izohlash; 	15	Taqdimot, ko'rgazmali tushuntirish	5-21-slaydlar	O'qituvchilar geografiya va tabiiy fanlarda 5E,7E, SAMR modeli va boshqa metodlarni qo'llashni tushunadi va amaliy jihatdan o'rganadi.
5. Mustahkamlash	-Guruhlarda ishlash: amaliy topshiriqni bajarish	15	Guruhlarda ishlash	5-21-slaydlar	O'qituvchilar mavzu yuzasidan amaliy ko'nikmalar hosil qiladi.
6 Refleksiya	- "Men nimani o'rgandim?" usuli orqali xulosa qilish	5	Refleksiya usullari	22-slayd	O'qituvchilar o'z faoliyatini baholaydi va o'rganilgan ma'lumotlarni qayta ko'rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	<ul style="list-style-type: none"> - Mashg'ulot natijalarini umumlashtirish - Kelgusi mashg'ulotlar uchun tavsiyalar berish 	5	Suhbat	23-slayd	O'qituvchilar mashg'ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlarga yo'naltiriladi.

Mavzu: Geografiya darslarida zamonaviy modellardan foydalanish metodikasi

Mashg'ulot maqsadi: O'qituvchilar ishtirokchilar geografiya, tabiiy fanlar darsliklari, mashq daftarlari, o'qituvchi uchun metodik qo'llanmalardan foydalanishda 5E, 7E, SAMR modeli va boshqa metodlarni qo'llashning ahamiyati hamda ulardan samarali foydalanish usullarini bayon etadi.

Kutilayotgan natija

Ishtirokchilar:

- 5E 7E, SAMR modeli va boshqa metodlarning bosqichlarini tushunish va tahlil qilish;
- Natijalarni qayd etish va muhokama qilish;
- 7-10-sinf geografiya, 5-6-sinf tabiiy fanlar darsligini o'qitishda 5E, 7E, SAMR modeli va boshqa metodlaridan foydalanishni tushuntirish;
- 5E, 7E, SAMR modeli va boshqa metodlarini orqali qo'llash;

Mashg'ulot bosqichlari

1. Jalb etish (Engage) Bu bosqichda o'quvchilarda yangi mavzu bo'yicha qiziqish uyg'otish, ularni mavzuga jalb qilish kerak. Bu bosqichda ko'pincha savollar berish, mavzu bilan bog'liq qisqacha video yoki hikoya ko'rsatish kabi faoliyatlar amalga oshiriladi.

Kerakli manbalar:

5-10-sinflar uchun darsliklar, mashq daftari.

Ishni bajarish tartibi:

1. Ishtirokchilarni 4-6 kishilik guruhlariga ajrating.
2. Har bir guruh quyidagi savollarni muhokama qilgan holda javob yozadi:
 1. 5E modelining jalb etish (1E) bosqichi qanday tashkil etiladi?
 2. Darslik, mashq daftaridan foydalanishda 5E modelini qo'llash uchun qanday bosqichlarni ko'rib chiqish zarur?
 3. 5E modelini qo'llagan holda geografiya darslarini tashkil etishning avzalliklari va kamchiliklari?
3. Boshqa guruhlariga javoblaringizni taqdim eting.
- 2. O'rganish (Explore)** O'quvchilarni mustaqil yoki guruhda ishlashga undash. Bu bosqichda o'quvchilar mavzu bo'yicha tadqiqotlar olib boradi, turli eksperimentlar o'tkazadi yoki muammolarni yechishadi. O'quvchilarga yangi bilimlarni o'zlashtirish uchun imkoniyat yaratish kerak.

Kerakli manbalar:

5-10-sinflar uchun dasrliklar, o'quv majmualar.

Ishni bajarish tartibi:

1. Ishtirokchilarni 4-6 kishilik guruhlariga ajrating. Bunda o'qituvchilar nechanchi sinfda ko'proq dars o'tishlari inobatga olinishi maqsadga muvofiq (5-10-sinflar kesimida).
2. Har bir guruh 5E, 7E modelining bosqichlarini muhoka qiladi va tahlillar asosida o'rganganlarini yozadi. Natijalarni quyidagi jadvalga qayd etadi:

__sinf						
Mavzu						
1E	2E	3E	4E	5E	6E	7E

1. Sizning-cha, o'quv-uslubiy majmualarda 5E, 7E modeli to'g'ri qo'llanilganmi? Javobingizni izohlang.
 2. Ayting-chi, siz dars berayotgan sinfda o'quv-uslubiy majmuadan samarali foydalanasizmi? Qaysi metodlarni qo'llaysiz? Javobingizni izohlang.
 3. 5E modelini 7-10-sinf geogarfiya darsliklarida ham qo'llash mumkinmi?
3. Javoblar guruhda umumlashtiriladi va boshqa guruhlariga taqdim etiladi.

3. Tushuntirish (Explain) Bu bosqichda o'qituvchi o'quvchilarga o'rganilgan materialni tushuntiradi. O'quvchilar o'zlarining fikrlarini ifodalashadi va o'qituvchi mavzuga oid tushunchalarni to'liq izohlaydi.

4. Mustahkamlash (Elaborate) O'quvchilarga yangi bilimlarini yanada chuqurroq o'rganish imkoniyatini berish. Bu bosqichda o'quvchilar o'z bilimlarini turli vaziyatlarda qo'llashadi, masalan, yangi vaziyatlarga moslashtirish, boshqa mavzular bilan bog'lash yoki murakkabroq masalalar yechishni boshlash.

Ishtirokchilar guruhda ishlaydilar.

1. Explore (O'rganish) bosqichida to'ldirgan jadvallarini Explain (Tushuntirish) bosqichida o'rganganlari asosida qayta ko'rib chiqadilar.
2. Guruh jadvalni umumlashtiradi.
3. Har bir guruhdan 1 vakil boshqa guruhlariga natijani taqdimot qiladi.
4. Har bir guruh taqdimot haqida fikr-mulohaza bildiradi: yutuq va kamchiliklarini aytadi.

5. Baholash (Evaluate) O'quvchilarning o'zlashtirish darajasini baholash. Bu bosqichda o'quvchilar o'z bilimlarini sinovdan o'tkazadilar, o'qituvchi esa o'quvchilarning tushunishini baholash uchun turli baholash metodlarini, masalan, testlar, savollar, yoki muhokamalarni ishlatadi.

O'zini o'zi baholash. Ishtirokchilarga o'zlari bajargan ishni tahlil qilish va o'zini baholash imkoniyati beriladi. Ular bugungi mashg'ulotda o'z faoliyatini, bilim va ko'nikmalarni qay darajada egallaganini baholashi kerak, masalan:

“Bugungi mashg'ulotda men faol/nofaol faol qatnashdim, chunki Men ... haqida bilib oldim, ... qo'llay olaman.”

O'zaro baholash. Ishtirokchilar boshqa guruhlarining taqdimotini baholashadi. Taqdimotni yaxshilash yo'llarini bayon etishadi. Masalan: “Boshqa guruhlarining taqdimotini qanday baholaysiz?”

6. Aniqlash: Ta'limda 7E ning birinchi bosqichining maqsadi sikl o'quvchilarning o'rgatiladigan tushuncha haqida allaqachon bilganlarini aniqlashdir. O'qituvchi orqali o'quvchilarning oldingi bilimlarini aniqlashi mumkin.

Savollar, KWL diagrammasi, to'liq bo'lmagan konsepsiya xaritalari, konsepsiya multfilmlari, faollik varaqlari va boshqalar. O'qituvchi ham mavzu haqida o'quvchilarda noto'g'ri tushunchalar borligini aniqlashga harakat qiladi.

Masalan, o'quvchilarning oldin o'rgangan bilimlarini bilish maqsadida mavzu bo'yicha bilimlar- “Suvning ifloslanishi”, o'qituvchi zararli moddalar aralashsa suv havzalari va ularda eriydimi, ularga nima bo'ladi? kabi savollarni berishi mumkin? Nima uchun suvni tejash muhim?

Suvning ifloslanish manbalari qanday?

O'quvchilardan suv va uning ifloslanishi haqida bergan javoblari o'zlarini qay darajada bilimga ega ekanligini anglatadi.

7. Kengaytirish: Bu bosqichda o'quvchilar real vaziyatlarda o'rganilgan tushunchalarni qo'llaydilar. O'rganishni o'tkazish yangi kontekst ularning kontseptual tushunchasini oshiradi.

Masalan, O'qituvchi ularga mashg'ulotlarni taklif qilishi mumkin “suvning ifloslanishi haqida xabardorlik” ga oid plakatlarini gazeta yangiliklaridan foydalanib tayyorlashingiz mumkin. O'qituvchi o'quvchilarni 5 yoki 6 kishilik guruhlardga (yoki kerak bo'lganda) ajratadi va ularni ma'lumot to'plash va tartibga saralashga jalb qilish qaysi yangiliklarga ko'ra gazeta yangiliklari suvning ifloslanishi va namoyishi bilan bog'liq muammolarni ko'rsatadi. Ushbu faoliyatdan o'quvchilar suvning ifloslanishiga oid masalalar yuzasidan xabardorlikni shakllantirish va rivojlantirish imkoniga ega bo'ladilar. Bu orqali ular rivojlanish, tanqidiy fikrlash, vazifaga yo'naltirilganlik, jamoada ishlash va ijtimoiy ko'nikmalar imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Umumiy o'rta ta'lim maktablarining 7-sinfi uchun geografiya darsligi/ M.Mirakmalov, M.Avezov, Sh. Sharipov, M.Hojiyeva. – Toshkent: “Realible”, 2022.

2. Tabiiy fanlar 5-sinf. Darslik. Aleksandr Grey. – Toshkent: Novda Edutainment, 2024. – 164 b.
3. Tabiiy fanlar 5-sinf. Mashq daftari. Aleksandr Grey. – Toshkent: Novda Edutainment, 2024. – 124 b.
4. Tabiiy fanlar 5-sinf. O‘qituvchi uchun metodik qo‘llanma. Aleksandr Grey. – Toshkent: Novda Edutainment, 2024. – 172 b.
5. Tabiiy fanlar 6-sinf. Darslik. Jasvinder K. Randhava, Natasha Mehta. – Toshkent: Novda Edutainment, 2024. – 172 b.
6. Tabiiy fanlar 6-sinf. Mashq daftari. Jasvinder K. Randhava, Natasha Mehta, Teo Tang Vi. – Toshkent: Novda Edutainment, 2024. – 148 b.
7. Tabiiy fanlar 6-sinf. . O‘qituvchi uchun metodik qo‘llanma. Jasvinder K. Randhava, Natasha Mehta. – Toshkent: Novda Edutainment, 2024. – 188 b.
8. Next generation Science Standards.
<https://www.nextgenscience.org/sites/default/files/AllDCI.pdf>
9. Curriculum Framework Cambridge Primary Science 0097.
<https://www.cambridgeinternational.org/programmes-and-qualifications/cambridge-primary/curriculum/science/>

Mashg'ulotning texnologik xaritasi

O'quv bloki	III. FANNI O'QITISHDA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR				
O'quv modul	3.2. "Geografiya fanini o'qitishda zamonaviy modellar (5E, SAMR)" modulining o'quv-mavzu rejas				
Mavzu	Geografiy darslarida 5E modelidan foydalanish				
Davomiyligi	80 daqiqa				
Mashg'ulotning maqsadi	O'qituvchilar ishtirokchilar geografiya, tabiiy fanlar darsliklari, mashq daftarlari, o'qituvchi uchun metodik qo'llanmalardan foydalanishda 5E modelini qo'llashning ahamiyati hamda ulardan samarali foydalanish usullarini bayon etadi.				
Mashg'ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, daqiqa	Metodlar	Zarur jihozlar	Natija
1. Tashkiliy qism	<ul style="list-style-type: none"> - Salomlashish - Mavzu va reja bilan tanishtirish - Mashg'ulotning maqsadini bayon etish 	5	Suhbat, tushuntirish	1-2-slaydlar	O'qituvchilar mashg'ulotni o'rganishga tayyor bo'lishadi.
2. Motivatsiya	<ul style="list-style-type: none"> - Qiziqarli jumboq yoki muammoli savol - Mavzuning dolzarbligi haqida qisqa muhokama 	10	Muammoli vaziyat yaratish, muhokama	3-slayd	O'qituvchilar mavzuga qiziqib, ishtirok etishga rag'batlanadi.
8. Amaliy faoliyat	<ul style="list-style-type: none"> - 5E modelining bosqichlarini tushunish va tahlil qilish - Natijalarni qayd etish va muhokama qilish 	25	Muhokama, tushunish, tahlil	4-14-slaydlar	O'qituvchilar mavzuga oid nazariy ma'lumotlarni o'rganadi.

4. Yangi mavzuni o'rganish	<ul style="list-style-type: none"> - 7-sinf geografiya, 5-6-sinf tabiiy fanlar darsligini o'qitishda 5E modelidan foydalanishni tushuntirish; - 5E modeli orqali o'quvchi mashq daftarining mohiyatini izohlash; 	15	Taqdimot, ko'rgazmali tushuntirish	6-8-slaydlar	O'qituvchilar geografiya va tabiiy fanlarda 5E modelini qo'llashni tushunadi va amaliy jihatdan o'rganadi.
5. Mustahkamlash	-Guruhlarda ishlash: amaliy topshiriqni bajarish	15	Guruhlarda ishlash	15-20-slaydlar	O'qituvchilar mavzu yuzasidan amaliy ko'nikmalar hosil qiladi.
6 Refleksiya	- "Men nimani o'rgandim?" usuli orqali xulosa qilish	5	Refleksiya usullari		O'qituvchilar o'z faoliyatini baholaydi va o'rganilgan ma'lumotlarni qayta ko'rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	<ul style="list-style-type: none"> - Mashg'ulot natijalarini umumlashtirish - Kelgusi mashg'ulotlar uchun tavsiyalar berish 	5	Suhbat	21-slayd	O'qituvchilar mashg'ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlarga yo'naltiriladi.

Mavzu: Geografiy darslarida 5E modelidan foydalanish

Mashg'ulot maqsadi: O'qituvchilar ishtirokchilar geografiya, tabiiy fanlar darsliklari, mashq daftarlari, o'qituvchi uchun metodik qo'llanmalardan foydalanishda 5E modelini qo'llashning ahamiyati hamda ulardan samarali foydalanish usullarini bayon etadi.

Kutilayotgan natija

Ishtirokchilar:

- 5E modelining bosqichlarini tushunish va tahlil qilish;
- Natijalarni qayd etish va muhokama qilish;
- 7-sinf geografiya, 5-6-sinf tabiiy fanlar darsligini o'qitishda 5E modelidan foydalanishni tushuntirish;
- 5E modeli orqali o'quvchi mashq daftarining mohiyatini izohlash;

Mashg'ulot bosqichlari

1. Jalb etish (Engage) Bu bosqichda o'quvchilarda yangi mavzu bo'yicha qiziqish uyg'otish, ularni mavzuga jalb qilish kerak. Bu bosqichda ko'pincha savollar berish, mavzu bilan bog'liq qisqacha video yoki hikoya ko'rsatish kabi faoliyatlar amalga oshiriladi.

Kerakli manbalar:

5-10-sinflar uchun darsliklar, mashq daftari.

Ishni bajarish tartibi:

3. Ishtirokchilarni 4-6 kishilik guruhlariga ajrating.

4. Har bir guruh quyidagi savollarni muhokama qilgan holda javob yozadi:

1. 5E modelining jalb etish (1E) bosqichi qanday tashkil etiladi?

2. Darslik, mashq daftaridan foydalanishda 5E modelini qo'llash uchun qanday bosqichlarni ko'rib chiqish zarur?

3. 5E modelini qo'llagan holda geografiya darslarini tashkil etishning avzalliklari va kamchiliklari?

3. Boshqa guruhlariga javoblaringizni taqdim eting.

2. O'rganish (Explore) O'quvchilarni mustaqil yoki guruhda ishlashga undash. Bu bosqichda o'quvchilar mavzu bo'yicha tadqiqotlar olib boradi, turli eksperimentlar o'tkazadi yoki muammolarni yechishadi. O'quvchilarga yangi bilimlarni o'zlashtirish uchun imkoniyat yaratish kerak.

Kerakli manbalar:

5-10-sinflar uchun darsliklar, o'quv majmualar.

Ishni bajarish tartibi:

3. Ishtirokchilarni 4-6 kishilik guruhlariga ajrating. Bunda o'qituvchilar nechanchi sinfda ko'proq dars o'tishlari inobatga olinishi maqsadga muvofiq (5-10-sinflar kesimida).
4. Har bir guruh 5E modelining bosqichlarini muhoka qiladi va tahlillar asosida o'rganganlarini yozadi. Natijalarni quyidagi jadvalga qayd etadi:

__sinf				
Mavzu				
1E	2E	3E	4E	5E

1. Sizning-cha, o'quv-uslubiy majmualarda 5E modeli to'g'ri qo'llanilganmi? Javobingizni izohlang.
 2. Ayting-chi, siz dars berayotgan sinfda o'quv-uslubiy majmuadan samarali foydalanasizmi? Qaysi metodlarni qo'llaysiz? Javobingizni izohlang.
 3. 5E modelini 7-sinf geografiya darsliklarida ham qo'llash mumkinmi?
3. Javoblar guruhda umumlashtiriladi va boshqa guruhlariga taqdim etiladi.

3. Tushuntirish (Explain) Bu bosqichda o'qituvchi o'quvchilarga o'rganilgan materialni tushuntiradi. O'quvchilar o'zlarining fikrlarini ifodalashadi va o'qituvchi mavzuga oid tushunchalarni to'liq izohlaydi.

4. Mustahkamlash (Elaborate) O'quvchilarga yangi bilimlarini yanada chuqurroq o'rganish imkoniyatini berish. Bu bosqichda o'quvchilar o'z bilimlarini turli vaziyatlarda qo'llashadi, masalan, yangi vaziyatlarga moslashtirish, boshqa mavzular bilan bog'lash yoki murakkabroq masalalar yechishni boshlash.

Ishtirokchilar guruhda ishlaydilar.

1. Explore (O'rganish) bosqichida to'ldirgan jadvallarni Explain (Tushuntirish) bosqichida o'rganganlari asosida qayta ko'rib chiqadilar.

2. Guruh jadvalni umumlashtiradi.

3. Har bir guruhdan 1 vakil boshqa guruhlariga natijani taqdimot qiladi.

4. Har bir guruh taqdimot haqida fikr-mulohaza bildiradi: yutuq va kamchiliklarini aytadi.

5. Baholash (Evaluate) O'quvchilarning o'zlashtirish darajasini baholash. Bu bosqichda o'quvchilar o'z bilimlarini sinovdan o'tkazadilar, o'qituvchi esa o'quvchilarning tushunishini baholash uchun turli baholash metodlarini, masalan, testlar, savollar, yoki muhokamalarni ishlatadi.

O‘zini o‘zi baholash. Ishtirokchilarga o‘zlari bajargan ishni tahlil qilish va o‘zini baholash imkoniyati beriladi. Ular bugungi mashg‘ulotda o‘z faoliyatini, bilim va ko‘nikmalarni qay darajada egallaganini baholashi kerak, masalan:

“Bugungi mashg‘ulotda men faol/nofaol faol qatnashdim, chunki Men ...haqida bilib oldim, ... qo‘llay olaman.”

O‘zaro baholash. Ishtirokchilar boshqa guruhlarining taqdimotini baholashadi. Taqdimotni yaxshilash yo‘llarini bayon etishadi. Masalan: “Boshqa guruhlarining taqdimotini qanday baholaysiz?”

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Umumiy o‘rta ta’lim maktablarining 7-sinfi uchun geografiya darsligi/ M.Mirakmalov, M.Avezov, Sh. Sharipov, M.Hojiyeva. – Toshkent: “Realible”, 2022.

2. Tabiiy fanlar 5-sinf. Darslik. Aleksandr Grey. – Toshkent: Novda Edutainment, 2024. – 164 b.

3. Tabiiy fanlar 5-sinf. Mashq daftari. Aleksandr Grey. – Toshkent: Novda Edutainment, 2024. – 124 b.

4. Tabiiy fanlar 5-sinf. O‘qituvchi uchun metodik qo‘llanma. Aleksandr Grey. – Toshkent: Novda Edutainment, 2024. – 172 b.

5. Tabiiy fanlar 6-sinf. Darslik. Jasvinder K. Randhava, Natasha Mehta. – Toshkent: Novda Edutainment, 2024. – 172 b.

6. Tabiiy fanlar 6-sinf. Mashq daftari. Jasvinder K. Randhava, Natasha Mehta, Teo Tang Vi. – Toshkent: Novda Edutainment, 2024. – 148 b.

7. Tabiiy fanlar 6-sinf. . O‘qituvchi uchun metodik qo‘llanma. Jasvinder K. Randhava, Natasha Mehta. – Toshkent: Novda Edutainment, 2024. – 188 b.

8. Next generation Science Standards.

<https://www.nextgenscience.org/sites/default/files/AllDCI.pdf>

9. Curriculum Framework Cambridge Primary Science 0097.
<https://www.cambridgeinternational.org/programmes-and-qualifications/cambridge-primary/curriculum/science/>

Mashg'ulotning texnologik xaritasi

O'quv bloki	III. FANNI O'QITISHDA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR				
O'quv modul	3.2. "Geografiya fanini o'qitishda zamonaviy modellar (5E, SAMR)" modulining o'quv-mavzu rejasi				
Mavzu	Xarita bilan ishlashda SAMR modelidan foydalanish				
Davomiyligi	80 daqiqa				
Mashg'ulotning maqsadi	O'qituvchilar ishtirokchilar geografiya, tabiiy fanlar darsliklari, mashq daftarlari, o'qituvchi uchun metodik qo'llanmalardan foydalanishda SAMR modelini qo'llashning ahamiyati hamda ulardan samarali foydalanish usullarini bayon etadi.				
Mashg'ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, daqiqa	Metodlar	Zarur jihozlar	Natija
1. Tashkiliy qism	<ul style="list-style-type: none"> - Salomlashish - Mavzu va reja bilan tanishtirish - Mashg'ulotning maqsadini bayon etish 	5	Suhbat, tushuntirish	1-2-slaydlar	O'qituvchilar mashg'ulotni o'rganishga tayyor bo'lishadi.
2. Motivatsiya	<ul style="list-style-type: none"> - Qiziqarli jumboq yoki muammoli savol - Mavzuning dolzarbligi haqida qisqa muhokama 	10	Muammoli vaziyat yaratish, muhokama	3-slayd	O'qituvchilar mavzuga qiziqib, ishtirok etishga rag'batlanadi.
9. Amaliy faoliyat	<ul style="list-style-type: none"> - SAMR modelining bosqichlarini tushunish va tahlil qilish - Natijalarni qayd etish va muhokama qilish 	25	Muhokama, tushunish, tahlil	4-12-slaydlar	O'qituvchilar mavzuga oid nazariy ma'lumotlarni o'rganadi.

4. Yangi mavzuni o'rganish	<ul style="list-style-type: none"> - 7-10-sinf geografiya, 5-6-sinf tabiiy fanlar darsligini o'qitishda SAMR modelidan foydalanishni tushuntirish; - SAMR modeli orqali o'quvchi mashq daftarining mohiyatini izohlash; 	15	Taqdimot, ko'rgazmali tushuntirish	4-13-slaydlar	O'qituvchilar geografiya va tabiiy fanlarda SAMR modelini qo'llashni tushunadi va amaliy jihatdan o'rganadi.
5. Mustahkamlash	-Guruhlarda ishlash: amaliy topshiriqni bajarish	15	Guruhlarda ishlash	13-slayd	O'qituvchilar mavzu yuzasidan amaliy ko'nikmalar hosil qiladi.
6 Refleksiya	- "Men nimani o'rgandim?" usuli orqali xulosa qilish	5	Refleksiya usullari	14-slayd	O'qituvchilar o'z faoliyatini baholaydi va o'rganilgan ma'lumotlarni qayta ko'rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	<ul style="list-style-type: none"> - Mashg'ulot natijalarini umumlashtirish - Kelgusi mashg'ulotlar uchun tavsiyalar berish 	5	Suhbat	15-slayd	O'qituvchilar mashg'ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlarga yo'naltiriladi.

Mavzu: Xarita bilan ishlashda SAMR modelidan foydalanish

Maqsad:

Almashtirish: “Vazifani texnologiya bilan almashtirish orqali men nimaga erishaman?”

Yaxshilash: "Texnologiya vazifani yaxshilaydigan yangi xususiyatlarni qo‘shadimi?”

Mukammallashtirish: "Texnologiyadan foydalanish bilan vazifa sezilarli darajada o‘zgaradimi?”

Qayta belgilash: "Texnologiya ilgari tasavvur qilib bo‘lmaydigan yangi vazifani yaratishga imkon beradimi?”

Ushbu savollarni berishda o‘qituvchi texnologiya o‘quvchilarning o‘qitish va o‘quv jarayonidagi faolligini oshirish uchun [o‘quv dizaynini](#) qanday yaxshilashi mumkinligini aniqlay oladi .

1-3-slaydlar

Mazkur ma’ruzada geografiya ta’limida foydalanilayotgan innovatsion pedagogic texnologiyalardan biri SAMR haqida va ushbu metodning o‘quv jarayoniga tadbiri muhokama qilinadi.

4-6-slaydlar

O‘qituvchilarga quyidagi savol bilan murojaat qilinadi:

Geografiya darslarida Substitution — almashtirish modeli qanday qo‘llaniladi?

7-8-slaydlar

O‘qituvchilarga quyidagi savol bilan murojaat qilinadi:

Geografiya darslarida Augmentation — Yaxshilash modeli qanday qo‘llaniladi?

Augmentation — Yaxshilash modeliga oid misollar keltiring.

- **Real hayotiy misollar orqali.** O‘quvchilarga geografik hodisalarni tushuntirishda real hayotiy vaziyatlar va voqealar misollarini keltirish dars samaradorligini oshiradi. Masalan, o‘quvchilarga iqlim o‘zgarishini kuzatish, real vaqt ma’lumotlarini tahlil qilish orqali amaliy bilim beriladi.
- **Geografik xaritalar va 3D modellari yordamida.** “Geografiya xarita bilan boshlanib, xarita bilan tugaydi”, degan edi mashhur rus geografi N.N. Baranskiy.

Xarita geografiyaning ikkinchi tili. O'quvchilarga geografik xaritalar, globuslar yoki 3D modellari bilan ishlashni tashkillashtirish ularning fazoviy fikrlash qobiliyatlarini oshiradi.

- **Stimulyatsiyalar va interaktiv mashqlar orqali.** O'quvchilarga virtual xaritalarda geografik hodisalarni o'rganish yoki o'zlarining hududiy izlanishlarini amalga oshirish imkoniyatlarini beradi.
- **Guruhlarda muammolarni hal qilish.** Jamoaviy ishlarni bajarish uchun topshiriqlar berish yordamida, masalan, loyiha yaratish orqali tushunchalarni yanada chuqurroq o'rganishlariga imkon beradi. Bunday ishlarda ham aniq ma'lumotlardan foydalanish va kreativ yondashuvlar kerak bo'ladi.
- **Geografik asboblardan yordamida tadqiqotlar olib borish.** O'quvchilar dala tadqiqotlari va ekskursiyalarga borib, o'rgangan geografik nazariy bilimlarini amalda ko'rib chiqishlariga yordam beradi.
- **GIS dasturlaridan foydalanish orqali.** GIS (geografik axborot tizimi) dasturlaridan foydalanish o'quvchilarga ma'lumotlarni tahlil qilish va zamonaviy texnologiyalarni o'rganish imkoniyatini beradi.

9-10-slaydlar

O'qituvchilarga quyidagi savol bilan murojaat qilinadi:

Geografiya darslarida Modification – Mukammallashtirish modeli qanday qo'llaniladi?

Modification – Mukammallashtirish modeliga oid misollar keltiring.

SAMR modeli bilan Puentedura, o'qituvchilar texnologiyani o'rganish tajribasi bilan integratsiyalash haqida fikr yuritarkan, ko'pincha texnologiyadan qanday samarali foydalanishlari mumkinligi haqida savollarga ega bo'lishlarini taklif qiladi. Shunga qaramay, Puentedura bu savollarni SAMR tizimi kabi darajalarda tasvirlaydi.

11-12-slaydlar

O'qituvchilarga quyidagi savol bilan murojaat qilinadi:

Geografiya darslarida Redefinition – Qayta belgilash modeli qanday qo'llaniladi?

Redefinition – Qayta belgilash modeliga oid misollar keltiring.

13-16-slaydlar

O'qituvchilar SAMR modelidan foydalangan holda o'quvchilar taraqqiyotini qanday baholashlari mumkin?

Baholash o'quvchilarning bilim olishiga rahbarlik qilishda va o'qituvchilarni ularning yutuqlari haqida xabardor qilishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. SAMR modelini o'qitishga integratsiyalashganda, o'qituvchilar modelning har bir bosqichida talabalar natijalarini qanday samarali baholashni ham hisobga olishlari kerak. Quyida SAMR modelining har bir darajasiga mos keladigan talabalar taraqqiyotini baholash strategiyalari keltirilgan:

- **Almashtirish:**

- O'qituvchilar raqamli vositalardan foydalanadigan viktorina yoki yozma topshiriqlar kabi an'anaviy baholash usullaridan foydalanishlari mumkin (masalan, qog'ozga asoslangan viktorinalar o'rniga Google Formsdan foydalanish). Vazifa bir xil bo'lib qolsa-da, texnologiyadan foydalanish uni yanada samaraliroq va baholashni osonlashtiradi.

- **Yaxshilash:**

- Texnologiya talabalarga darhol fikr-mulohazalarni taqdim etish orqali baholashni yaxshilashi mumkin. Masalan, Kahoot yoki Quizlet kabi interaktiv o'quv platformalaridan foydalanish o'quvchilarga o'z javoblari bo'yicha tezkor fikr-mulohazalarni olish imkonini beradi, bu esa ularga real vaqtda o'z-o'zini tuzatish va yaxshilashga yordam beradi.

- **Mukammallashtirish:**

- Bu darajada baholashlar ko'proq hamkorlik va loyihaga asoslangan bo'lishi mumkin. Masalan, talabalar birgalikda taqdimotlar yoki tadqiqot ishlarini yaratish uchun Google Docs kabi bulutga asoslangan vositalardan foydalangan holda guruhlarda ishlashlari mumkin. Baholash jarayonining bir qismi sifatida tengdoshlarning sharhlari va guruh muhokamalaridan ham foydalanish mumkin.

- **Qayta belgilash:**

- Qayta aniqlash darajasi ilgari texnologiyasiz tasavvur qilib bo'lmaydigan mutlaqo yangi vazifalarni yaratishga imkon beradi. Baholash talabalarni tushunishlarini ko'rsatish uchun video hujjatli filmlar yoki podkastlar kabi multimedia loyihalarini ishlab chiqarishni o'z ichiga olishi mumkin.

O'qituvchilar o'quvchilarni mazmunni o'zlashtirishdan tashqari, ijodkorlik, hamkorlik va tanqidiy fikrlash qobiliyatlari bo'yicha baholashlari mumkin.

Maqsadingizni toping

Maqsad bilan boshlash ba'zan sinfga kirib boradigan "texnologiya uchun texnologiya" dan qochadi.

O'zingizdan so'rang:

- Ushbu texnologiyadan foydalanish orqali nimaga erishmoqchiman?
- Bu mening talabalarimning o'rganishiga qanday ta'sir qiladi?
- *Nima uchun texnologiyadan foydalanmaslik afzalroq?*
- Mening shogirdlarim va men ushbu texnologiyadan foydalanishga qanchalik tayyormiz?
- Uni ishga tushirish uchun qancha vaqt sarflashim kerak?

Ushbu oddiy savollar SAMR modelining qaysi bosqichi sizning ehtiyojlaringizga mos kelishini aniqlashni osonlashtiradi. Esda tutingki, siz har doim **o'quvchilaringizning bilimlarini qayta belgilashingiz shart emas**. Muvaffaqiyatli o'qitish strategiyasiga bir nechta oddiy texnologik qo'shimchalar o'zgarishlar qilish uchun kerak bo'lgan yagona narsa bo'lishi mumkin.

Sinfda texnologiyadan foydalanish talabalarga aniq xabar yuboradi. Bu ularga o'rganishni sinf devoridan tashqarida tez o'zgarib borayotgan dunyo bilan bog'layotganingizni ko'rsatadi va siz yangi qiyinchiliklarga moslashishdan qo'rqmaysiz. Texnologiya bilan ijodiy ishleng va siz ilhomlantirasiz va o'rgatasiz.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ishmuxamedov R..va boshq. Ta'limda innovatsion texnologiyalar. Toshkent. 2010.
2. Ishmuhammedov R.va boshq.Tarbiyada innovatsion texnologiyalar. Toshkent. 2008.
3. Geografiya fani darsliklari. 7-10-sinf.
4. <https://www.3plearning.com/blog/connectingsamrmodel/>
5. <https://research.com/education/how-to-use-samr-model-in-designing-instruction>

Mashg‘ulotning texnologik xaritasi

O‘quv bloki	III. Geografiya fanini o‘qitishda zamonaviy yondashuvlar				
O‘quv modul	3.3. Geografiya darslarida o‘quvchilarni xalqaro tadqiqot dasturlariga (PISA, TIMSS) tayyorlash				
Mavzu	O‘quvchilarni PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlariga tayyorlash bo‘yicha metodik tavsiyalar				
Davomiyligi	80 daqiqa				
Mashg‘ulotning maqsadi	<ul style="list-style-type: none"> O‘qituvchilarning fanini o‘qitishda innovatsion yondashuvlar haqida nazariy va amaliy bilimlarini boyitish. O‘qituvchilarning hamkorlikda o‘qitish texnologiyalarni qo‘llash ko‘nikmalarini rivojlantirish. 				
Mashg‘ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, daqiqa	Metodlar	Zarur jihozlar	Natija
1. Tashkiliy qism	- Salomlashish - Mavzu va reja bilan tanishtirish - Mashg‘ulotning dolzarbligini asoslab berish	5	Suhbat, tushuntirish	1-2-slaydlar	O‘qituvchilar mashg‘ulotga tayyor bo‘lishadi.
2. Motivatsiya	- Qiziqarli jumboq yoki muammoli savol - "Mavzuning dolzarbligi" haqida qisqa muhokama	5	Muammoli vaziyat yaratish, muhokama	3-slayd 1-ilova	O‘qituvchilar mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga rag‘batlanadi.

3. Nazariy qism	<ul style="list-style-type: none"> - PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlariga tayyorlash bo'yicha tushuntirish; - Hamkorlikda o'qitish texnologiyalarining qo'llanilishi; - Fanini o'qitishda innovatsion texnologiyalardan foydalanish; - Slaydlar bilan tushuntirish 	15	Taqdimot, ko'rgazmali tushuntirish	4-10- slaydlar	O'qituvchilar fanni o'qitishda innovatsion yondashuvlarni nazariy jihatdan o'rganadi.
4. Amaliy mashg'ulot	<ul style="list-style-type: none"> - Guruhlarda ishlash: amaliy topshiriqlar bajarish; - Muammoli vaziyatlarni muhokama qilish; 	35	Guruhlarda ishlash,	2- tarqatmalar; 11-12-slayd	O'qituvchilar interfaol vositalar yordamida amaliy ko'nikmalar hosil qiladi.
5. Tahlil va muhokama	<ul style="list-style-type: none"> - Guruhlar ishlari bo'yicha taqdimotlar; - Qiyinchiliklarni muhokama qilish; - Mashg'ulot jarayoni bo'yicha fikr-mulohazalar olish; 	10	Suhbat, muhokama, tahlil	13-14-slayd; 3-ilova	O'qituvchilar o'z tajribalarini o'rtoqlashadi va yangi g'oyalarni o'zlashtiradi.
6. Refleksiya	<ul style="list-style-type: none"> - "Men nimani o'rgandim?" usuli orqali xulosa qilish - "PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlariga 	5	Refleksiya usullari	Mentimeter 15-16-slayd	O'qituvchilar o'z faoliyatini baholaydi va o'rganilgan ma'lumotlarni qayta ko'rib chiqadi.

	tayyorlash bo'yicha" refleksiya				
7. Yakunlash va baholash	- Mashg'ulot natijalarini umumlashtirish - Kelgusi mashg'ulotlar uchun tavsiyalar berish	5	Suhbat	17-18-slayd	O'qituvchilar mashg'ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlar bilan yo'naltiriladi.

Ilovalar

1-ilova

Tinglovchilarga quyidagi ko'rinishdagi savollar bilan murojat qilinadi (namuna):

- Bugungi kunda o'quv jarayonida qanday qiyinchiliklarga duch kelinmoqda?
- Innovatsion yondashuvlardan qaysi biri ta'lim sifatini oshirishda eng muhim rol o'ynashi mumkin?
- Axborot texnologiyalari bo'yicha XXI asr ko'nikmalarini shakllantirishda qaysi usullar samaraliroq?
- O'quv jarayonida onlayn hamkorlik vositalarining samaradorligini qanday baholaysiz?

2-tarqatma material

Tinglovchilar 4 ta guruhga bo'linishadi va har bir guruhga quyidagi amaliy topshiriq matni tarqatiladi.

1-guruh

PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlariga tayyorlash bo'yicha **ishlarning mazmuniga oid savollari**.

2-guruh

PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlariga tayyorlash bo'yicha **ishlarning mohiyatiga oid savollar**.

3-guruh uchun topshiriq

PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlariga tayyorlash bo'yicha **ishlarning ta'limdagi o'rniga oid savollar**.

4-guruh uchun topshiriq

PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlariga **tayyorlanishiga oid savollar**.

3-ilova

Har bir guruh quyidagi savollarga javob berishadi va jadvalni to'ldirishadi.

- a) Topshiriqni bajarish jarayonida qanday qiyinchiliklarga duch keldingiz?
- b) Guruhda ishlashning afzalliklari nimada?
- c) Topshiriqni bajarish jarayonida nimalarni o'rgandingiz?

Kamchiliklar	Afzalliklari

Mavzu: O'quvchilarni PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlariga tayyorlash bo'yicha metodik tavsiyalar

Reja:

1. PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlari haqida umumiy ma'lumot
2. O'quvchilarni PISA va TIMSSga tayyorlashda metodik yondashuvlar
3. Geografiya fanidan PISA va TIMSS tadqiqot dasturlari bo'yicha o'quvchilarga qo'yiladigan talablar.
4. PISA va TIMSS savollari formatini o'rganish va o'quvchilarga tushuntirish

1. PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlari haqida umumiy ma'lumot

PISA (Program for International Student Assessment) va TIMSS (Trends in International Mathematics and Science Study) — bu xalqaro ta'lim tadqiqotlari bo'lib, dunyo bo'ylab o'quvchilarning akademik bilimlarini, ko'nikmalarini va tayyorgarlik darajasini baholashga qaratilgan. Har ikki dastur, o'quvchilarning o'qish, matematika, fan va boshqa muhim sohalaridagi bilimlarini solishtirish va ta'lim tizimlarini rivojlantirishda yordam berish maqsadida ishlab chiqilgan.

1. PISA dasturi

PISA dasturi 2000 yildan boshlab o'tkazilayotgan xalqaro tadqiqot bo'lib, BMT tomonidan tashkil etilgan va uning boshqaruvini OECD (Iqtisodiy Hamkorlik va Taraqqiyot Tashkiloti) amalga oshiradi. PISA dasturining maqsadi 15 yoshli o'quvchilarning bilimlarini va ko'nikmalarini baholashdir. Tadqiqot har uch yilda bir marta o'tkaziladi va unda o'quvchilarni o'qish, matematika va ilmiy fanlar bo'yicha baholashadi.

PISA ning asosiy maqsadi nafaqat o'quvchilarning an'anaviy bilimlarini, balki ularning real hayotdagi vaziyatlarga nisbatan tanqidiy fikrlash, muammolarni hal qilish va ma'lumotlarni tahlil qilish qobiliyatlarini ham baholashdir. Bunday yondashuv, ta'lim tizimlarining o'quvchilarga taqdim etayotgan bilim va ko'nikmalarini jahon miqyosida solishtirish imkoniyatini yaratadi. PISA tadqiqoti natijalari, mamlakatlarning ta'lim tizimini yaxshilash va o'quvchilarni real hayotga tayyorlashga yordam beradi.

2. TIMSS dasturi

TIMSS dasturi, 1995 yilda tashkil etilgan va xalqaro ta'lim tadqiqotlarining eng yirik tadqiqotlaridan biridir. U xalqaro ta'limni baholash bo'yicha IEA (International Association for the Evaluation of Educational Achievement) tomonidan amalga oshiriladi. TIMSS dasturining asosiy maqsadi 4-sinf va 8-sinf o'quvchilarining matematika va ilmiy bilimlarini baholashdir. TIMSS har to'rt yilda bir marta o'tkaziladi va unda o'quvchilarning matematik va ilmiy ko'nikmalari sinovdan o'tkaziladi.

TIMSS natijalari o'quvchilarning matematik va fanlar bo'yicha bilim darajasini, o'qituvchilarning pedagogik uslublarini va ta'lim tizimlarining samaradorligini ko'rsatadi. Bu dastur, nafaqat o'quvchilarning bilimlarini baholash, balki o'qituvchilarning ta'lim metodlarini va o'quv resurslarining samaradorligini ham tahlil qiladi. Shuningdek, TIMSS, o'quvchilarni bilim va ko'nikmalarini rivojlantirish uchun ta'lim tizimini yanada takomillashtirishga yordam beradi.

3. PISA va TIMSS dasturlarining farqlari va o'xshashliklari

PISA va TIMSS dasturlari o'rtasida ba'zi farqlar mavjud:

- **Ishtirokchilar:** PISA 15 yoshli o'quvchilarni baholashga yo'naltirilgan, TIMSS esa 4-sinf va 8-sinf o'quvchilariga qaratilgan.

- **Baholash mazmuni:** PISA dasturi real hayotdagi vaziyatlarga nisbatan o'quvchilarning ko'nikmalarini va tanqidiy fikrlashini baholasa, TIMSS dasturi asosan matematik va ilmiy bilimlarni o'lchaydi.

- **Tadqiqot maqsadi:** PISA dasturining asosiy maqsadi o'quvchilarning ta'lim tizimlarida o'rgangan bilimlarini amaliyotda qo'llash va tahlil qilish ko'nikmalarini baholash bo'lsa, TIMSS ko'proq an'anaviy bilimlarni baholashga qaratilgan.

Ammo ikkala dasturda ham ta'lim tizimlarini yaxshilash, o'quvchilarning bilimlarini va ko'nikmalarini baholash va mamlakatlar o'rtasida ta'lim sifatini solishtirish maqsadi mavjud.

4. PISA va TIMSS dasturlarining ta'lim tizimiga ta'siri

PISA va TIMSS tadqiqotlarida olingan natijalar o'quvchilarning ta'lim tizimlaridagi yutuqlarini va kamchiliklarini ko'rsatadi. Bu dasturlar natijalari asosida mamlakatlar ta'lim tizimlarida islohotlar o'tkazish, o'qituvchilarning malakasini oshirish, yangi ta'lim metodlarini joriy etish va o'quvchilarni global talablar darajasida tayyorlash imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Shuningdek, PISA va TIMSS natijalari o'quvchilarning o'qish, matematik va fanlar bo'yicha bilimlarini oshirishga yo'naltirilgan o'quv dasturlarini yaratishga yordam beradi. Bu dasturlar, o'quvchilarning ko'nikmalarini baholashning aniq va ishonchli mexanizmlarini taqdim etadi, shuningdek, ta'lim tizimlarining samaradorligini oshirishga yordam beradi.

PISA va TIMSS dasturlari, global ta'lim tizimining samaradorligini baholash va o'quvchilarning bilim darajasini aniqlashda muhim vosita hisoblanadi. Bu tadqiqotlar nafaqat o'quvchilarning akademik bilimlarini, balki ularning tanqidiy fikrlash, masalalarni hal qilish va real hayotdagi vaziyatlarga nisbatan bilimlarni qo'llash ko'nikmalarini ham baholaydi. Har ikkala dastur mamlakatlar ta'lim tizimlarini takomillashtirish va o'quvchilarning global miqyosda raqobatbardoshligini oshirishga yordam beradi.

2. O'quvchilarni PISA va TIMSSga tayyorlashda metodik yondashuvlar

O'quvchilarni PISA (Program for International Student Assessment) va TIMSS (Trends in International Mathematics and Science Study) xalqaro tadqiqot dasturlariga tayyorlashda metodik yondashuvlar ta'lim tizimining samaradorligini oshirishga, o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan muhim strategiya hisoblanadi. Bu tadqiqotlar o'quvchilarning nafaqat an'anaviy bilimlarini, balki real hayotdagi vaziyatlarda o'z bilimlarini qo'llash ko'nikmalarini baholaydi. Shunday ekan, o'quvchilarni tayyorlashda quyidagi metodik yondashuvlar qo'llanilishi lozim.

1. Muammoli ta'lim (Problem-based learning) yondashuvi

Muammoli ta'lim o'quvchilarga real hayotdagi muammolarni yechishda bilimlarini qo'llash imkoniyatini yaratadi. PISA va TIMSS testlarida o'quvchilarning muammolarni tahlil qilish, ularni hal qilish va tanqidiy fikrlash ko'nikmalari baholanadi. Shuning uchun, o'quvchilarga muammoli vaziyatlar orqali bilimlarni taqdim etish va ularni yechish yo'llarini topishga o'rgatish zarur. Muammoli ta'lim yordamida o'quvchilar matematik va ilmiy fanlar bo'yicha murakkab masalalarni yechish, o'qish va tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Misol uchun, geografiya darslarida o'quvchilarga iqlim o'zgarishlari, ekologik muammolar yoki iqtisodiy rivojlanish masalalari bo'yicha tadqiqotlar olib borish, ularning natijalarini baholash va tegishli echimlar taklif qilishni o'rgatish mumkin.

2. Interfaol o'qitish metodlari

Interfaol o'qitish metodlari o'quvchilarning fikrlash va muloqot qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi. PISA va TIMSS testlari o'quvchilarning faqat bilimlarini emas, balki ular o'z fikrlarini ifoda etish, ma'lumotlarni tahlil qilish va muhokama qilish qobiliyatlarini ham baholaydi. Interfaol darslar yordamida o'quvchilar o'zaro fikr almashadilar, guruh bo'lib ishlaydilar, bu esa o'quvchilarning tanqidiy fikrlashini va masalalarni ko'proq nuqtai nazardan ko'rishlarini ta'minlaydi.

Bu metod o'quvchilarga faqat nazariy bilimlarni emas, balki turli masalalarni va vaziyatlarni baholash ko'nikmalarini ham o'rgatadi. Misol uchun, o'quvchilarni kichik guruhlariga bo'lib, ularga o'quv mavzulari bo'yicha muammolarni berish va ularni birgalikda yechishga undash kerak. Bunday yondashuv o'quvchilarga o'z bilimlarini amaliyotda qo'llash imkoniyatini yaratadi.

3. Kritik fikrlash va tahlil qilishni rivojlantirish

PISA dasturi o'quvchilarning tanqidiy fikrlash va tahliliy ko'nikmalarini baholaydi. Shuning uchun o'quvchilarda bu ko'nikmalarni rivojlantirish uchun maxsus metodlar qo'llanilishi kerak. O'quvchilarga ilmiy tadqiqotlar olib borish,

statistik ma'lumotlarni tahlil qilish, natijalar asosida xulosa chiqarish va o'z fikrlarini aniq ifoda etish o'rgatilishi zarur.

Bunda o'qituvchilar o'quvchilarga ma'lumotlar to'plash, turli manbalarni tahlil qilish, ma'lumotlarni solishtirish va o'z natijalarini asoslab berishni o'rgatishlari kerak. Shuningdek, o'quvchilarga muhokama, bahs-munozaralarda ishtirok etish, argumentlar va fikrlarni qo'llash ko'nikmalarini rivojlantirish zarur.

4. Ilmiy-tadqiqot metodlaridan foydalanish

PISA va TIMSS tadqiqotlarida o'quvchilarning ilmiy ko'nikmalari ham baholanadi. O'quvchilarda ilmiy tadqiqotlar olib borish, kuzatuvlar o'tkazish va eksperimentlar yaratish ko'nikmalarini rivojlantirish muhimdir. Ilmiy-tadqiqot metodlari yordamida o'quvchilar o'rganayotgan mavzulari bo'yicha mustaqil ravishda izlanishlar olib boradilar, ma'lumot to'playdilar va ularni tahlil qilishni o'rganadilar.

Misol uchun, ilmiy fanlar darslarida o'quvchilarga eksperimentlar o'tkazish, natijalarni tahlil qilish va ilmiy xulosa chiqarish bo'yicha topshiriqlar berish zarur. Bunda o'quvchilar ilmiy metodlarni qo'llashni, tadqiqotlarni to'g'ri tashkil etishni va natijalarga tahlil qilishni o'rganadilar.

5. Matematika va ilmiy fanlar bo'yicha integratsiyalashgan yondashuv

PISA va TIMSS dasturlarida matematika va ilmiy fanlar o'quvchilarning analitik fikrlashini va ma'lumotlarni tahlil qilish ko'nikmalarini o'lchaydi. Bu fanlarni o'rganishda ular orasidagi integratsiya muhimdir. Masalan, matematika darslarida o'quvchilarga ilmiy fanlar bilan bog'liq masalalarni hal qilish, geometrik shakllar va statistik ma'lumotlar yordamida ilmiy hodisalarni tahlil qilishni o'rgatish kerak.

Bu yondashuv o'quvchilarga matematik formulalar va ilmiy konseptlarni amaliyotda qo'llashni o'rgatadi. Shuningdek, o'quvchilarning mantiqiy fikrlash va matematik model tuzish qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi.

6. Standartlashtirilgan testlar va diagnostika o'tkazish

PISA va TIMSS testlarining formatiga mos keladigan standartlashtirilgan testlarni o'tkazish o'quvchilarning tayyorgarligini baholashda muhim o'rin tutadi.

Bu testlar yordamida o'quvchilarni PISA va TIMSS tadqiqotlariga tayyorlashda qaysi sohalarda kuchli va qaysi sohalarda kamchiliklar mavjudligini aniqlash mumkin. Testlardan o'quvchilarni tayyorlashda ularning real sinovlarga bo'lgan tayyorligini oshirish mumkin.

PISA va TIMSS tadqiqotlarida muvaffaqiyatga erishish uchun o'quvchilarda nafaqat an'anaviy bilimlarni, balki real hayotdagi muammolarni hal qilish, tanqidiy fikrlash va amaliyotda bilimlarini qo'llash ko'nikmalarini rivojlantirish zarur. Shu bois, metodik yondashuvlar o'quvchilarga turli pedagogik texnikalar va metodlar orqali bu ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi. O'quvchilarning tayyorgarligini oshirish va jahon ta'lim tizimiga moslashtirishda samarali metodlar qo'llash muhim ahamiyatga ega.

3. Geografiya fanidan PISA va TIMSS tadqiqot dasturlari bo'yicha o'quvchilarga qo'yiladigan talablar

Geografiya fanidan PISA va TIMSS tadqiqot dasturlari bo'yicha o'quvchilarga qo'yiladigan talablar, o'quvchilarning geografiya bo'yicha bilimlarini va ko'nikmalarini baholashga qaratilgan. PISA va TIMSS, geografiya fani orqali o'quvchilarning nafaqat bilimlarini, balki analitik fikrlash, muammolarni hal qilish va real hayotdagi vaziyatlarda geografik ma'lumotlarni qo'llash qobiliyatlarini ham o'lchaydi. Ushbu tadqiqotlarda o'quvchilarga qo'yiladigan talablar quyidagicha bo'ladi:

1. Geografik bilimlar va tushunchalarni tushunish

PISA va TIMSS tadqiqotlari, o'quvchilarning geografiya bo'yicha asosiy bilimlarni va tushunchalarni o'zlashtirish darajasini baholashga qaratilgan. O'quvchilar geografik atamalar, kontinentlar, davlatlar, iqlim va tabiiy resurslar kabi asosiy tushunchalarni bilishi kerak. Bu bilimlar o'quvchilarga geografik jarayonlar va hodisalar haqida tushuncha hosil qilishda yordam beradi.

Misol uchun, o'quvchilar tabiiy geografiya, iqlim o'zgarishlari, tabiiy ofatlar, demografik o'sish kabi mavzularni bilishi kerak. Bular, PISA va TIMSS kabi

xalqaro tadqiqotlar doirasida o'quvchilarning geografiya bo'yicha bilimlarini baholashda asosiy talab hisoblanadi.

2. Geografik ko'nikmalarni rivojlantirish

Geografiya fanida o'quvchilarga faqat bilim berish emas, balki ularning geografik ko'nikmalarini rivojlantirish muhimdir. PISA va TIMSS tadqiqotlari geografik ko'nikmalarni, jumladan, xaritalar, diagrammalar va grafiklardan foydalanishni, joylashuv va joylarni aniqlashni, geografik ma'lumotlarni tahlil qilishni o'lchaydi. O'quvchilar o'zlarining geografik bilimlarini turli vizual vositalar orqali to'g'ri talqin qila olishlari kerak.

Masalan, o'quvchilarga xarita yoki diagrammada berilgan ma'lumotlarni o'rganib, ularni analiz qilish, xulosa chiqarish va geografik hodisalar o'rtasidagi bog'liqliklarni tushunish talab etiladi. Bu ko'nikmalar PISA va TIMSS tadqiqotlarida muhim ahamiyatga ega.

3. Geografik masalalarni hal qilish

PISA va TIMSS tadqiqotlarida o'quvchilarning geografik masalalarni hal qilish qobiliyati ham baholanadi. O'quvchilar turli geografik masalalarni tahlil qilish, mavjud resurslarni samarali taqsimlash, tabiiy va ijtimoiy tizimlar o'rtasidagi o'zaro bog'liqliklarni aniqlashda faol ishtirok etishlari zarur. Geografiya darslarida o'quvchilarga haqiqiy hayotdagi masalalar, masalan, iqlim o'zgarishi, suv resurslarining taqsimoti yoki urbanizatsiya muammolari bilan bog'liq vaziyatlar berilishi mumkin.

O'quvchilar ushbu masalalarni yechishda o'z bilimlarini amaliyotda qo'llay olishlari kerak. Bu, o'z navbatida, PISA va TIMSS testlarida o'quvchilarni baholashda muhim omil hisoblanadi.

4. Geografik axborotlarni tahlil qilish va baholash

PISA va TIMSS tadqiqotlarida o'quvchilarning axborotlarni tahlil qilish va baholash qobiliyatlari ham o'lchanadi. Geografiya darslarida o'quvchilarga ma'lumotlar, diagrammalar, xaritalar yoki statistik ko'rsatkichlar taqdim etilishi mumkin. O'quvchilar bu ma'lumotlarni tahlil qilish, to'g'ri xulosa chiqarish va ma'lumotlarga asoslangan qarorlar qabul qilish qobiliyatiga ega bo'lishlari kerak.

Bu talablar o'quvchilarning nafaqat bilimlarini, balki geografik tafakkurini ham rivojlantirishga yordam beradi. Shuningdek, bu ko'nikmalar PISA va TIMSS testlarida geografik vaziyatlarni tushunish va tahlil qilishda muvaffaqiyatli bo'lish uchun zarurdir.

5. Tanqidiy fikrlash va ekologik masalalarni tushunish

PISA dasturi, o'quvchilarning tanqidiy fikrlash qobiliyatini baholaydi, shu jumladan geografik muammolarni hal qilishda tanqidiy yondashuvni. O'quvchilarning ekologik masalalar, iqlim o'zgarishlari, atrof-muhitni muhofaza qilish va barqaror rivojlanish bo'yicha bilimlari va tushunchalari ham muhim hisoblanadi. Bu, o'z navbatida, global masalalar va ijtimoiy-ekologik muammolarga qarshi yechimlar topish qobiliyatini rivojlantiradi.

Misol uchun, o'quvchilarga iqlim o'zgarishi yoki ekologik ofatlarni tushunish, ular bilan bog'liq geografik tizimlarni tahlil qilish va bu masalalar bo'yicha faoliyatlarni rejalashtirish talab etiladi. PISA va TIMSS tadqiqotlari orqali o'quvchilarning ekologik va ijtimoiy masalalarni qanday tushunishi va ularga qanday yondashishi baholanadi.

6. O'quvchilarning amaliy ko'nikmalarini rivojlantirish

PISA va TIMSS tadqiqotlari o'quvchilarning faqat nazariy bilimlarini emas, balki amaliy ko'nikmalarini ham baholaydi. O'quvchilar geografiya bo'yicha o'rganilgan bilimlarni turli vaziyatlarda qo'llashga qodir bo'lishlari kerak. Bu, o'quvchilarni real hayotdagi geografik masalalarga tayyorlashga yordam beradi.

Amaliy ko'nikmalarni rivojlantirishda o'quvchilarga joylar, mintaqalar, mamlakatlar o'rtasidagi o'zaro bog'liqliklarni ko'rsatish, tabiat resurslarini taqsimlash yoki ijtimoiy geosiyosiy vaziyatlarni tahlil qilish kabi vazifalar berilishi mumkin. Bu metod geografik bilimlarning amaliy jihatlarini rivojlantirishga yordam beradi.

PISA va TIMSS tadqiqotlarida geografiya bo'yicha o'quvchilarga qo'yiladigan talablar nafaqat ularning asosiy geografik bilimlarini, balki analitik fikrlash, muammolarni hal qilish, tanqidiy fikrlash va amaliy ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan. O'quvchilar geografik ma'lumotlarni tahlil qilish, vizual vositalardan

foydalanish, ekologik va ijtimoiy masalalarni tushunish va amaliy vaziyatlarda qo'llashga tayyor bo'lishlari kerak. Bunday talablar o'quvchilarning geografiya bo'yicha bilimlarini va ko'nikmalarini yanada mustahkamlashga yordam beradi.

4. PISA va TIMSS savollari formatini o'rganish va o'quvchilarga tushuntirish

PISA va TIMSS savollari formati o'quvchilarga o'qish, matematika va ilmiy fanlar bo'yicha o'z bilimlarini sinovdan o'tkazish, tanqidiy fikrlash va real hayotdagi muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. O'quvchilarni bu testlarga tayyorlashda savollarni qanday formatda berilishi va ularga qanday yondashish kerakligi haqida tushuncha hosil qilish zarur.

1. PISA va TIMSS savollari formati haqida umumiy tushuncha

PISA (Program for International Student Assessment) va TIMSS (Trends in International Mathematics and Science Study) tadqiqotlari o'quvchilarning bilimlarini o'lchashda bir nechta savol formatlaridan foydalanadi. Har ikki tadqiqotda ham savollar o'quvchilarning nafaqat bilimlarini, balki ularga qo'llash qobiliyatlarini baholashga qaratilgan.

- **PISA** savollari o'quvchilarning tanqidiy fikrlash, muammolarni hal qilish, ma'lumotlarni tahlil qilish va ijtimoiy masalalarda qarorlar qabul qilish ko'nikmalarini o'lchaydi. Bu testda savollar ko'pincha real hayotdagi vaziyatlarga asoslangan bo'lib, o'quvchilardan turli xil ma'lumotlarni tahlil qilish va ulardan xulosalar chiqarishni talab qiladi. Savollar ko'pincha matnli, grafik yoki diagramma shaklida beriladi.

- **TIMSS** savollari esa matematika va ilmiy fanlar bo'yicha o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini o'lchashga qaratilgan. Bu testda savollar ko'proq aniq va texnik bo'lib, o'quvchilardan ilmiy yoki matematik masalalarni yechish, hisob-kitoblar qilish va formulalarni qo'llash talab etiladi.

2. Savollarning turli formatlari

PISA va TIMSS testlarida savollar turli formatlarda bo'lishi mumkin. O'quvchilarni bu formatlarga tayyorlashda quyidagi yondashuvlar muhimdir:

- **Ko'p tanlovli savollar (Multiple-choice questions):** Bu savollar o'quvchilarga to'g'ri javobni tanlashni talab qiladi. Ular odatda PISA va TIMSS testlarida keng qo'llaniladi va o'quvchilarga turli xil javoblar orasidan eng to'g'risini tanlash imkonini beradi. Bu turdagi savollarda o'quvchilar aniq va lo'nda javobni tanlashi kerak, shuning uchun ular savolni diqqat bilan o'qishlari zarur.

- **Ochik savollar (Open-ended questions):** Bu savollar o'quvchilardan o'z fikrlarini, tahlillarini yoki yechimlarini yozma ravishda ifodalashni talab qiladi. PISA testida bu savollar ko'proq uchraydi, chunki ularning maqsadi o'quvchilarning fikrlash va izohlash ko'nikmalarini baholashdir. O'quvchilar bu turdagi savollarga to'g'ri va aniq javob berish uchun masalani chuqur tahlil qilishlari kerak.

- **Grafik va vizual materiallardan foydalanish (Graphical and visual materials):** PISA va TIMSS testlarida savollar ko'pincha grafik, diagramma yoki xarita asosida beriladi. O'quvchilarga ushbu materiallarni tahlil qilib, ma'lumotlarni tuzish yoki izohlash talab qilinadi. Bu savollar o'quvchilarning vizual tafakkurini va ma'lumotlarni ko'rgazmali tarzda talqin qilish ko'nikmalarini o'lchaydi.

3. PISA va TIMSS savollari bilan ishlashda metodik yondashuvlar

PISA va TIMSS savollari formatini o'quvchilarga tushuntirishda quyidagi metodik yondashuvlar foydali bo'ladi:

3.1. Savollarni tahlil qilish

O'quvchilarga har bir savolni qanday tahlil qilishni o'rgatish zarur. PISA va TIMSS testlarida savollar ko'pincha murakkab va bir nechta bosqichlardan iborat bo'ladi. O'quvchilarga savolni birinchi navbatda diqqat bilan o'qishni, keyin esa har bir variantni tahlil qilishni o'rgatish lozim.

- **Ko'p tanlovli savollarni tahlil qilishda:** O'quvchilarga noto'g'ri javoblarni chiqarib tashlash va faqat eng to'g'ri javobni tanlashni o'rgatish kerak. Bu jarayonni

o'rgatishda savolni o'rganish va to'g'ri tanlovni topish bo'yicha metodlarni ishlatish muhim.

3.2. Amaliy mashqlar

PISA va TIMSS savollari bilan ishlashda amaliy mashqlarni bajarish muhim ahamiyatga ega. O'quvchilarga savollarni turli formatlarda berib, ularga testlarning haqiqiy shaklini yaratish lozim. Bu, o'quvchilarning testda ishtirok qilishga tayyorligini oshirishga yordam beradi.

3.3. Muammolarni hal qilish

O'quvchilarga geografiya, matematika va ilmiy fanlar bo'yicha amaliy masalalarni hal qilishni o'rgatish kerak. Bu masalalar real hayotdagi muammolarni aks ettirishi kerak. O'quvchilar savollarni yechishda turli xil geografik, ilmiy va matematik ko'nikmalarini qo'llashni o'rganadilar.

3.4. Vaqtni boshqarish

PISA va TIMSS testlarida savollarni vaqt chegarasida yechish zarur. O'quvchilarga vaqtni to'g'ri taqsimlashni o'rgatish kerak, chunki testlarda vaqtning cheklanganligi o'quvchilarning muvaffaqiyatiga ta'sir qilishi mumkin.

3.5. Savollarga tayyorlov dasturlari

PISA va TIMSS savollari formatini tushuntirishda o'quvchilarga tayyorlov materiallari, testlar va onlayn resurslar bilan ishlashni o'rgatish muhim. Bunday resurslar o'quvchilarga test formatini tushunishga, turli xil savollarni yechish ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi.

Xulosa. PISA va TIMSS savollarining turli formatlari o'quvchilarning nafaqat bilimlarini, balki ularning analitik fikrlash va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini ham o'lchaydi. O'quvchilarga ushbu savollarning turli formatlarini tushuntirish va ularni tayyorlashda metodik yondashuvlar o'quvchilarning muvaffaqiyatini oshirishga yordam beradi. Savollarga tayyorlov dasturlari, amaliy mashqlar va vaqtni boshqarish ko'nikmalarini o'rgatish orqali o'quvchilarni PISA va TIMSS testlariga tayyorlash jarayoni yanada samarali bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Gulyamov P, Qurbonniyozov R, Avezov M, Saidova N Tabiiy geografiya boshlang'ich kursi Toshkent: O'zbekiston, 2020. – 508
2. Musayev P.G', Musayev J.P. Geografiya Umumiy o'rta ta'lim maktablarining 8-sinfi uchun darslik. -T .: «SHARQ» NMAK, 2019
3. K.M. Boymirzaev O'rta Osiyo tabiiy geografiyasidan amaliy mashg'ulotlar. Namangan, 2009 yil—100 bet
4. Kuznesov M.V. “Geografiya o'qitish metodikasi” Simferopol Nata - 2009
5. Yu.A. Ivanov “Geografiya o'qitish metodikasi” Brest-2012
6. H.VAXOBOV N.R.Alimqulov, N.B. Sultanova “Geografiya o'qitish metodikasi” Toshkent-2021
7. Xoldorova G.M. “Geografiya o'qitish metodikasi” Jizzax-2020
8. Abduvohidov Safar Niyazmatovich, Ganiyev Ziyodulla Akramovich “Geografiya ta'limi metodikasi” O'quv qo'llanma Samarqand - 2021
9. Djo'raboeva H.Sh “Tabiiyot va geografiya o'qitish metodikasi” Farg'ona - 2021

Elektron manbalar

1. gov.uz – O'zbekiston Respublikasi Hukumati portali.
2. stesting.uz – xalqaro tadqiqotlarga tayyorlash sinov platformasi.
3. uza.uz – O'zbekiston Milliy axborot agentligi sayti.
4. kitob.uz – Respublika bolalar kutubxonasi sayti.
5. emaktab.uz – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligining raqamli ta'lim platformasi.
6. ziyonet.uz – axborot ta'lim portali.
7. my.maktab.uz – umumta'lim maktablariga o'quvchilarni onlayn qabul qilish tizimi.

Mashg'ulotning texnologik xaritasi

O'quv bloki	III. Geografiya fanini o'qitishda zamonaviy yondashuvlar				
O'quv modul	3.3. Geografiya darslarida o'quvchilarni xalqaro tadqiqot dasturlariga (PISA, TIMSS) tayyorlash				
Mavzu	O'quvchilarni PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlariga tayyorlash bo'yicha metodik tavsiyalar				
Davomiyligi	80 daqiqa				
Mashg'ulotning maqsadi	<ul style="list-style-type: none"> O'qituvchilarning fanini o'qitishda innovatsion yondashuvlar haqida nazariy va amaliy bilimlarini boyitish. O'qituvchilarning hamkorlikda o'qitish texnologiyalarni qo'llash ko'nikmalarini rivojlantirish. 				
Mashg'ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, daqiqa	Metodlar	Zarur jihozlar	Natija
1. Tashkiliy qism	- Salomlashish - Mavzu va reja bilan tanishtirish - Mashg'ulotning dolzarbligini asoslab berish	5	Suhbat, tushuntirish	1-2-slaydlar	O'qituvchilar mashg'ulotga tayyor bo'lishadi.
2. Motivatsiya	- Qiziqarli jumboq yoki muammoli savol - "Mavzuning dolzarbligi" haqida qisqa muhokama	5	Muammoli vaziyat yaratish, muhokama	3-slayd 1-ilova	O'qituvchilar mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga rag'batlanadi.
3. Nazariy qism	- PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlariga tayyorlash bo'yicha tushuntirish;	15	Taqdimot, ko'rgazmali tushuntirish	4-9- slaydlar	O'qituvchilar fanni o'qitishda innovatsion yondashuvlarni nazariy jihatdan o'rganadi.

	<ul style="list-style-type: none"> - Hamkorlikda o‘qitish texnologiyalarining qo‘llanilishi; - Fanini o‘qitishda innovatsion texnologiyalardan foydalanish; - Slaydlar bilan tushuntirish 				
4. Amaliy mashg‘ulot	<ul style="list-style-type: none"> - Guruhlarda ishlash: amaliy topshiriqlar bajarish; - Muammoli vaziyatlarni muhokama qilish; 	35	Guruhlarda ishlash,	2- tarqatmalar; 10-11-slayd	O‘qituvchilar interfaol vositalar yordamida amaliy ko‘nikmalar hosil qiladi.
5. Tahlil va muhokama	<ul style="list-style-type: none"> - Guruhlar ishlari bo‘yicha taqdimotlar; - Qiyinchiliklarni muhokama qilish; - Mashg‘ulot jarayoni bo‘yicha fikr-mulohazalar olish; 	10	Suhbat, muhokama, tahlil	12-13-slayd; 3-ilova	O‘qituvchilar o‘z tajribalarini o‘rtoqlashadi va yangi g‘oyalarni o‘zlashtiradi.
6. Refleksiya	<ul style="list-style-type: none"> - “Men nimani o‘rgandim?” usuli orqali xulosa qilish - “PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlariga tayyorlash bo‘yicha” refleksiyasi 	5	Refleksiya usullari	Mentimeter 14-15-slayd	O‘qituvchilar o‘z faoliyatini baholaydi va o‘rganilgan ma’lumotlarni qayta ko‘rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	<ul style="list-style-type: none"> - Mashg‘ulot natijalarini umumlashtirish - Kelgusi mashg‘ulotlar uchun tavsiyalar berish 	5	Suhbat	16-17-slayd	O‘qituvchilar mashg‘ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlar bilan yo‘naltiriladi.

Ilovalar

1-ilova

Tinglovchilarga quyidagi ko‘rinishdagi savollar bilan murojat qilinadi (namuna):

- Bugungi kunda o‘quv jarayonida qanday qiyinchiliklarga duch kelinmoqda?
- Innovatsion yondashuvlardan qaysi biri ta'lim sifatini oshirishda eng muhim rol o‘ynashi mumkin?
- Axborot texnologiyalari bo‘yicha XXI asr ko‘nikmalarini shakllantirishda qaysi usullar samaraliroq?
- O‘quv jarayonida onlayn hamkorlik vositalarining samaradorligini qanday baholaysiz?

2-tarqatma material

Tinglovchilar 4 ta guruhga bo‘linishadi va har bir guruhga quyidagi amaliy topshiriq matni tarqatiladi.

1-guruh

PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlariga tayyorlash bo‘yicha **ishlarning mazmuniga oid savollari**.

2-guruh

PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlariga tayyorlash bo‘yicha **ishlarning mohiyatiga oid savollar**.

3-guruh uchun topshiriq

PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlariga tayyorlash bo‘yicha **ishlarning ta’limdagi o‘rniga oid savollar**.

4-guruh uchun topshiriq

PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlariga **tayyorlanishiga oid savollar**.

3-ilova

Har bir guruh quyidagi savollarga javob berishadi va jadvalni to'ldirishadi.

- d) Topshiriqni bajarish jarayonida qanday qiyinchiliklarga duch keldingiz?
- e) Guruhda ishlashning afzalliklari nimada?
- f) Topshiriqni bajarish jarayonida nimalarni o'rgandingiz?

Kamchiliklar	Afzalliklari

Mavzu: O'quvchilarni PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlariga tayyorlash bo'yicha metodik tavsiyalar

Reja:

1. O'quvchilarni geografiya fanidan PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlariga tayyorlash metodikasi
2. O'quvchilarni geografiya fanidan PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlari bo'yicha dastlabki tayyorgarlik ishlari
3. O'quvchilarda PISA va TIMSS xalqaro tadqiqotlar bo'yicha onlayn resurslardan foydalanish ko'nikmasini rivojlantirish
4. PISA va TIMSS dasturlarida O'zbekistonning o'rni va yutuqlari

1. O'quvchilarni geografiya fanidan PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlariga tayyorlash metodikasi

O'quvchilarni geografiya fanidan PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlariga tayyorlash jarayoni ta'limning zamonaviy talablariga javob beruvchi metodik yondashuvlarni qo'llashni talab qiladi. Ushbu tayyorlov jarayonida asosiy maqsad – o'quvchilarning nazariy bilimlarini amaliy ko'nikmalar bilan boyitish, global va mahalliy muammolarni tahlil qilishga o'rgatish hamda ularda analitik fikrlash qobiliyatini rivojlantirishdir.

Geografiya fanidan PISA dasturiga tayyorlashda o'quvchilarning real hayotdagi muammolarni tushunishi va tahlil qilishi, xaritalar, grafiklar va diagrammalar bilan ishlash ko'nikmalariga alohida e'tibor qaratiladi. PISA geografik topshiriqlari global muammolar, masalan, iqlim o'zgarishi, tabiiy resurslarning qisqarishi, urbanizatsiya yoki ekologik muammolarni o'z ichiga oladi. O'quvchilardan ushbu masalalarning sabab va oqibatlarini tahlil qilish va ularning yechimlarini taklif qilish kutiladi.

TIMSS dasturiga tayyorlash jarayonida esa nazariy bilimlarni mustahkamlash va ularni amaliy qo'llashga qaratilgan metodlar ustuvor hisoblanadi. TIMSS

geografiya topshiriqlari tabiiy jarayonlar, hududiy rivojlanish, tabiiy resurslar va atrof-muhit bilan bog'liq masalalarni qamrab oladi. Bu dasturda o'quvchilarning ma'lumotlarni aniq ifodalash va qiyosiy tahlil qilish qobiliyati muhim ahamiyatga ega.

O'quvchilarni tayyorlash jarayonida xaritalar bilan ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish asosiy o'rinni egallaydi. Bunda interfaol xaritalar va atlaslardan foydalanish, geografik ma'lumotlarni tahlil qilish, grafik va diagrammalarni o'qib tushunish bo'yicha mashqlar amalga oshiriladi. O'quvchilarni geografiya faniga qiziqtirish va ularni faol ishtirok etishga jalb qilish uchun muammoli vaziyatlarni o'rganish va yechimlarni taklif qilish metodikasi qo'llaniladi. *Masalan*, suv resurslarining cheklanganligi yoki o'rmonlarning qisqarishi kabi muammolar bo'yicha guruhiiy muhokamalar va loyihalar tashkil etish mumkin.

Metodik yondashuvning muhim qismi bu – o'quvchilarga zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanishni o'rgatishdir. GIS (geografik axborot tizimlari) vositalaridan foydalanish, onlayn platformalar orqali global hududlarni o'rganish va virtual dala tadqiqotlarini tashkil qilish o'quvchilarni tadqiqotga yo'naltirishda katta yordam beradi.

O'quvchilarning amaliy ko'nikmalarini oshirish uchun dala mashg'ulotlari va tajribalarni tashkil qilish tavsiya etiladi. Yaqin atrofdagi landshaftlarni kuzatish, tabiiy ob'yektlarni tahlil qilish va ularning geografik xususiyatlarini aniqlash orqali o'quvchilar nazariy bilimlarini hayotiy amaliyotga tatbiq qilish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

O'quvchilarni PISA va TIMSS dasturlariga tayyorlashda test savollariga mos mashqlarni ishlab chiqish va ularni doimiy ravishda yechish amaliyoti muhimdir. Bunda o'quvchilarni xalqaro formatdagi savollar bilan tanishtirish, xaritalar va diagrammalar asosida savollarga javob berishga o'rgatish, shuningdek, o'z natijalarini tahlil qilish imkoniyatini berish lozim. Reflektiv yondashuv orqali o'quvchilarning xatolarini tahlil qilish va ular ustida ishlash jarayoni tashkil etiladi.

O'quvchilarni geografiya fanidan xalqaro tadqiqot dasturlariga tayyorlashda nazariy bilimlarni amaliy ko'nikmalar bilan boyitish, analitik fikrlash qobiliyatini

rivojlantirish va ularda muammoli vaziyatlarni hal qilish ko'nikmasini shakllantirish asosiy maqsad hisoblanadi. Ushbu tayyorlov jarayonida zamonaviy texnologiyalar, interfaol usullar va muammoli o'qitish texnologiyalaridan foydalanish o'quvchilarning xalqaro tadqiqotlarda muvaffaqiyatli qatnashishiga xizmat qiladi.

2. O'quvchilarni geografiya fanidan PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlari bo'yicha dastlabki tayyorgarlik ishlari

O'quvchilarni geografiya fanidan PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlari bo'yicha dastlabki tayyorgarlik ishlari o'quvchilar bilim va ko'nikmalarini xalqaro talablar darajasiga moslashtirishga yo'naltiriladi. Tayyorlov jarayoni bir necha bosqichdan iborat bo'lib, har bir bosqichda muayyan vazifalar amalga oshiriladi.

Dastlab, PISA va TIMSS tadqiqotlarining maqsadi, ularning ahamiyati va talablarining o'ziga xos tomonlari bilan o'quvchilarni tanishtirish lozim. Bu bosqichda PISA dasturi bo'yicha o'quvchilarga muammolarni hal qilish, ma'lumotlarni tahlil qilish va real hayotiy vaziyatlarga nisbatan bilimlarni qo'llash zarurligi tushuntiriladi. TIMSS dasturi bo'yicha esa o'quvchilarning nazariy bilimlari va ilmiy asoslangan javoblar berish ko'nikmalarini rivojlantirishga yo'naltiriladi.

O'quvchilarning mavjud bilim va ko'nikmalarini baholash uchun diagnostik testlar o'tkaziladi. Bu testlar orqali o'quvchilarning geografiya bo'yicha umumiy bilim darajasi, analitik fikrlash va muammolarni hal qilish qobiliyati, xaritalar, diagrammalar va grafiklar bilan ishlash ko'nikmasi aniqlanadi. Olingan natijalar asosida keyingi tayyorgarlik ishlari rejalashtiriladi.

Dastlabki tayyorgarlik jarayonida o'quvchilarning nazariy bilimlari mustahkamlanadi. Bunda asosiy mavzularni takrorlash, iqlim, relyef, suv resurslari, tabiiy resurslar, ekologik muammolar kabi mavzularni qayta ko'rib chiqish va o'quvchilarga xalqaro tadqiqotlarda keng qo'llaniladigan geografik terminologiya tushuntiriladi. Geografiyani biologiya, ekologiya va iqtisodiyot kabi fanlar bilan bog'lashga qaratilgan misollar keltiriladi.

PISA va TIMSS testlarining tuzilishi va mazmuni bilan o'quvchilarni tanishtirish dastlabki tayyorgarlikning muhim bosqichi hisoblanadi. Bu bosqichda test savollarining turli formatlari (ochiq, yopiq, diagrammali, grafik asosida) tushuntiriladi. Har bir testning maqsadi va baholash mezonlari izohlanadi. Namuna testlarini bajarish orqali o'quvchilarni formatga moslashtirish amalga oshiriladi.

O'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini rivojlantirish uchun amaliy mashqlar va interfaol usullar qo'llaniladi. Xaritalar bilan ishlash, turli hududlarni o'rganish, geografik joylashuvni tahlil qilish, tabiiy resurslarni xaritaga joylashtirish mashqlari tashkil qilinadi. Diagramma, grafik va statistik ma'lumotlar asosida geografik muammolarni tahlil qilishga o'rgatiladi. Savollarga javob berish strategiyasi ko'rsatiladi va har bir savolni to'g'ri tushunish va unga izchil javob berish usullari o'rgatiladi.

O'quvchilarda mustaqil izlanish va tahliliy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish uchun individual loyihalar va guruhiiy ishlar tashkil etiladi. Masalan, "Mahalliy iqlimning o'ziga xosliklari" yoki "Hududiiy rivojlanishning tabiiy sharoitlari" kabi mavzularda kichik tadqiqotlar va global muammolar bo'yicha guruhiiy muhokamalar. Onlayn resurslardan foydalanish, Google Earth, GIS dasturlari va boshqa geografik platformalardan foydalanish o'quvchilarga o'rgatiladi.

Dastlabki tayyorgarlik yakunida o'quvchilarning bilim darajasi yana bir bor baholanadi. Test natijalari, amaliy mashg'ulotlar va loyihaviy ishlar orqali olingan ma'lumotlar asosida har bir o'quvchining kuchli va zaif tomonlari aniqlanadi. Xatolarni tahlil qilish va ulardan xulosa chiqarishga yordam berish, keyingi bosqich tayyorgarlik ishlari uchun tavsiyalar berish amalga oshiriladi.

3. O'quvchilarda PISA va TIMSS xalqaro tadqiqotlar bo'yicha onlayn resurslardan foydalanish ko'nikmasini rivojlantirish

O'quvchilarda PISA va TIMSS xalqaro tadqiqotlar bo'yicha onlayn resurslardan foydalanish ko'nikmasini rivojlantirish bugungi kunda o'qitish jarayonining ajralmas qismiga aylanib bormoqda. Zamonaviy axborot texnologiyalarini ta'lim jarayoniga integratsiya qilish, o'quvchilarga geografiya kabi fanlarni chuqurroq o'rganish va ular uchun real vaqtda ma'lumotlarga erishish imkoniyatini taqdim etadi.

1. Onlayn resurslar bilan ishlashning ahamiyati

PISA va TIMSS tadqiqotlarining asosiy maqsadi o'quvchilarning bilimlarini amaliyotda qo'llay olish qobiliyatini rivojlantirishdir. Bu borada onlayn resurslar, jumladan, GIS (Geografik axborot tizimlari), virtual xaritalar, interfaol platformalar, ma'lumotlar bazalari va ilmiy saytlar o'quvchilarga yuqori darajadagi bilimlarni olish va tahlil qilish imkonini beradi. Onlayn resurslar yordamida o'quvchilar geografiya bo'yicha turli mamlakatlarning ekologik, iqtisodiy, va ijtimoiy holatlarini o'rganishadi.

2. GIS (Geografik Axborot Tizimlari) va Virtual Xaritalardan foydalanish

PISA va TIMSS dasturlarida xaritalar bilan ishlash, hududlarni tahlil qilish va geografik ma'lumotlarga asoslangan savollarni yechish zarur bo'ladi. GIS tizimlari va virtual xaritalar o'quvchilarga har xil ma'lumotlarni (masalan, iqlim, tabiat resurslari, aholining taqsimlanishi) tahlil qilishda yordam beradi. O'quvchilar GIS platformalari orqali turli hududlar va geografik ob'ektlarni o'rganib, ularning o'zgarishini va o'zaro bog'liqligini tushunishadi.

3. Interfaol onlayn platformalar va simulyatsiyalar

Interfaol onlayn platformalar, masalan, Google Earth, ArcGIS Online, yoki boshqa o'quvchilarni qiziqtiradigan simulyatorlar geografiyani o'rgatishda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi. Bu platformalar o'quvchilarga geografik joylashuvlarni vizual ravishda ko'rish, ularning o'zgarishlarini kuzatish, shuningdek, turli mamlakatlar va mintaqalar o'rtasidagi farqlarni tushunish imkonini beradi.

O'quvchilar shu tarzda global ekologik, iqlim o'zgarishlari, tabiat resurslari va demografik jarayonlar haqida bilib olishadi.

4. Onlayn testlar va resurslar orqali tayyorgarlik

PISA va TIMSS testlari ko'pincha savollarni interfaol shaklda, grafiklar va diagrammalar bilan taqdim etadi. Onlayn resurslar yordamida o'quvchilar ushbu testlar uchun maxsus tayyorgarlik ko'rishlari mumkin. Masalan, PISA va TIMSS testlariga o'xshash onlayn testlarni yechish, ma'lumotlarni tahlil qilish va ularni taqqoslash bo'yicha mashqlar o'quvchilarda analitik fikrlashni rivojlantiradi. Shu bilan birga, onlayn resurslar o'quvchilarga mustaqil ravishda mavzularni o'rganish va ularning bilimi asosida savollarga javob berish ko'nikmasini oshiradi.

5. Onlayn darslar va videolar

PISA va TIMSS ning ba'zi savollari murakkab bo'lishi mumkin, shuning uchun o'quvchilar uchun onlayn darslar va video materiallar yaratish o'ta muhimdir. YouTube, Khan Academy, Coursera kabi platformalarda geografiya bo'yicha videodarslar, interfaol mashqlar va tushuntirishlar taqdim etiladi. Bu videolar o'quvchilarga masalalarni tushunish va yodlashda yordam beradi, shuningdek, mavzuni turli jihatdan ko'rib chiqishga imkoniyat yaratadi.

6. Onlayn ma'lumotlar bazalarini o'rganish

O'quvchilarga ilmiy maqolalar, statistik ma'lumotlar va boshqa ilmiy manbalardan foydalanishni o'rgatish ham muhim ahamiyatga ega. TIMSS va PISA natijalariga ta'sir etuvchi global muammolarni tahlil qilish uchun o'quvchilar onlayn ma'lumotlar bazalaridan (masalan, JSTOR, Google Scholar) foydalanishlari kerak. Bu platformalar ularga ilmiy tadqiqotlarni o'qish, statistik ma'lumotlarni tahlil qilish va o'z bilimlarini rivojlantirishda yordam beradi.

7. Onlayn forumlar va guruhli ishlash

Onlayn forumlar, tarmoqlar va guruhlar orqali o'quvchilar o'zaro fikr almashish va global muammolarni muhokama qilish imkoniyatiga ega bo'ladilar. O'quvchilar birgalikda ilmiy mavzularni o'rganib, o'z savollariga javoblar topadilar. PISA va TIMSS kabi xalqaro tadqiqotlarda muvaffaqiyatga erishish uchun

muammoli vaziyatlarni hal qilishda guruhli ishlash va fikr almashish muhim hisoblanadi.

8. Mustaqil izlanish va o'rganish

Onlayn resurslar yordamida o'quvchilar mustaqil ravishda geografiya bo'yicha o'rganishlari mumkin. Masalan, ma'lumotlarni yig'ish, o'rganish va tahlil qilishga doir topshiriqlar o'quvchilarga ma'lumotlarni to'plash va ularni tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi. O'quvchilar onlayn resurslar orqali yangi bilimlarni qidirib topish, o'qiganlarini baholash va o'z fikrlarini shakllantirish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Onlayn resurslardan foydalanish o'quvchilarda geografiya fanidan PISA va TIMSS xalqaro tadqiqotlariga tayyorgarlik jarayonida muhim ahamiyatga ega. Bu resurslar o'quvchilarga bilimlarni yanada kengaytirish, analitik va tahliliy fikrlashni rivojlantirish, shuningdek, mustaqil ishlash ko'nikmalarini oshirish imkoniyatini yaratadi. Onlayn resurslar yordamida o'quvchilarning geografiya bo'yicha bilimlari nafaqat o'qish va yozish, balki real dunyodagi muammolarni tushunish va hal qilish qobiliyatini rivojlantiradi.

4. PISA va TIMSS dasturlarida O'zbekistonning o'rni va yutuqlari

PISA (Program for International Student Assessment) va TIMSS (Trends in International Mathematics and Science Study) xalqaro ta'lim tadqiqotlari o'quvchilarning akademik bilimlarini va ko'nikmalarini baholashda muhim rol o'ynaydi. O'zbekiston, bu dasturlarga qatnashib, o'z o'quvchilari bilimlarini xalqaro miqyosda baholash imkoniyatiga ega bo'lib, o'z ta'lim tizimi bo'yicha muhim ma'lumotlarni oladi. Bu dasturlarda ishtirok etish, mamlakatning ta'lim siyosatini yaxshilash va o'quvchilarni global talablarga moslashtirishda katta ahamiyatga ega.

1. PISA va TIMSS dasturlarida O'zbekistonning ishtiroki

O'zbekistonning PISA va TIMSS dasturlaridagi ishtiroki 2000-yillarning oxiridan boshlanadi. O'zbekiston PISA va TIMSS tadqiqotlarida qatnashib, o'z o'quvchilarining o'quv yutuqlari va akademik bilimlarini xalqaro miqyosda baholash imkoniyatiga ega bo'ldi. Har ikki dasturda ham O'zbekiston o'quvchilari

o'z bilimlari va ko'nikmalarini boshqa mamlakatlar bilan solishtirishga imkon yaratdi. Bunday ishtirok mamlakat ta'lim tizimida amalga oshiriladigan islohotlarga asos bo'ladi, chunki bu tadqiqotlar xalqaro ta'lim tizimidagi rivojlanish trendlarini ko'rsatadi.

2. PISA dasturida O'zbekistonning yutuqlari

PISA dasturi, 15 yoshdagi o'quvchilarning matematika, o'qish va fanlar bo'yicha bilimlarini baholashga qaratilgan. O'zbekiston PISA tadqiqotida ishtirok etganidan beri, mamlakatning o'quvchilarining o'qish va matematikada erishgan yutuqlari sezilarli darajada yaxshilandi. 2018-yilda O'zbekiston o'quvchilari PISA testlarida o'qish va matematika bo'yicha o'z natijalarini ko'tarishdi, lekin hali ko'p ishlash kerakligi aniq ko'rindi. O'zbekistonning o'qish bo'yicha yutuqlari o'quvchilarning axborotlarni tahlil qilish, tushunish va muammolarni hal qilish ko'nikmalarining o'sishini ko'rsatdi. Biroq, PISA natijalari, ayniqsa ilmiy va matematik bilimlar bo'yicha, hali ham rivojlanishga ehtiyoj borligini ko'rsatdi.

3. TIMSS dasturida O'zbekistonning yutuqlari

TIMSS tadqiqoti 4 va 8-sinf o'quvchilarining matematik va ilmiy bilimlarini baholashga qaratilgan. O'zbekiston 2019-yildan boshlab TIMSS tadqiqotlariga qatnasha boshladi. Bu dasturda o'quvchilarni matematikadan va fanlardan o'z bilimlarini sinovdan o'tkazishdi. TIMSS natijalari O'zbekiston uchun bir qancha ijobiy o'zgarishlarni ko'rsatdi. 2019-yilda O'zbekiston 4-sinfda matematikadan va fanlardan ancha yaxshi natijalarga erishdi. Bu, o'quvchilarni o'z ta'lim jarayonlariga bo'lgan qiziqish va ongli yondashuvni rivojlantirishga katta ta'sir ko'rsatdi.

4. O'zbekistonning PISA va TIMSS dasturlaridagi istiqbollar

O'zbekiston uchun PISA va TIMSS tadqiqotlaridagi ishtirokning asosiy maqsadi ta'lim tizimining rivojlanishini tahlil qilish va natijalarga asoslanib, kelajakda samarali islohotlarni amalga oshirishdir. PISA va TIMSS natijalari, shuningdek, o'quvchilarning matematika va fanlar bo'yicha ko'nikmalarini rivojlantirish zarurligini ko'rsatadi. Shuningdek, O'zbekiston uchun bu dasturlar o'quvchilarning tanqidiy fikrlash va masalalarni yechish qobiliyatini rivojlantirishni talab qiladi. Mamlakatda o'quvchilarni global talablar darajasiga yetkazish, muqobil

ta'lim metodlarini joriy etish va o'qituvchilarni professional rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilmoqda.

5. PISA va TIMSS dasturlarining O'zbekistonga ta'siri

PISA va TIMSS tadqiqotlarida O'zbekiston ishtiroki, ta'lim tizimining sifatini baholashga, hamda o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini global miqyosda taqqoslashga yordam beradi. Bu dasturlarni o'tkazish mamlakatning ta'lim siyosatini modernizatsiya qilish, pedagogik yondashuvlarni yangilash va o'quvchilarning savodxonligini oshirishga xizmat qiladi. O'zbekistonning bu dasturlarda ko'rsatgan natijalari, ayniqsa, ta'lim tizimining yaxshilanishi uchun muhim dastlabki ko'rsatkichlar bo'lib xizmat qiladi.

Xulosa. O'zbekiston PISA va TIMSS xalqaro tadqiqotlarida qatnashib, o'quvchilar bilimlarini yaxshilash va ta'lim tizimini jahon miqyosida raqobatbardosh qilish bo'yicha muhim qadamlar tashlamoqda. Bu tadqiqotlarda olingan natijalar, o'quvchilarning bilim darajasini oshirish, o'qituvchilarni professional rivojlantirish va yangi ta'lim metodlarini joriy etish uchun muhim asos bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Gulyamov P, Qurbonniyozov R, Avezov M, Saidova N Tabiiy geografiya boshlang'ich kursi Toshkent: O'zbekiston, 2020. – 508
2. Musayev P.G', Musayev J.P. Geografiya Umumiy o'rta ta'lim maktablarining 8-sinfi uchun darslik. -T .: «SHARQ» NMAK, 2019
3. K.M. Boymirzaev O'rta Osiyo tabiiy geografiyasidan amaliy mashg'ulotlar. Namangan, 2009 yil—100 bet
4. Kuznesov M.V. “Geografiya o'qitish metodikasi” Simferopol Nata - 2009
5. Yu.A. Ivanov “Geografiya o'qitish metodikasi” Brest-2012
6. H.VAXOBOV N.R.Alimqulov, N.B. Sultanova “Geografiya o'qitish metodikasi” Toshkent-2021
7. Xoldorova G.M. “Geografiya o'qitish metodikasi” Jizzax-2020
8. Abduvohidov Safar Niyazmatovich, Ganiyev Ziyodulla Akramovich “Geografiya ta'limi metodikasi” O'quv qo'llanma Samarqand - 2021
9. Djo'raboeva H.Sh “Tabiiyot va geografiya o'qitish metodikasi” Farg'ona - 2021

Elektron manbalar

1. gov.uz – O'zbekiston Respublikasi Hukumati portali.
2. stesting.uz – xalqaro tadqiqotlarga tayyorlash sinov platformasi.
3. uza.uz – O'zbekiston Milliy axborot agentligi sayti.
4. kitob.uz – Respublika bolalar kutubxonasi sayti.
5. emaktab.uz – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligining raqamli ta'lim platformasi.
6. ziyonet.uz – axborot ta'lim portali.
7. my.maktab.uz – umumta'lim maktablariga o'quvchilarni onlayn qabul qilish tizimi.

Mashg'ulotning texnologik xaritasi

O'quv bloki	III. Geografiya fanini o'qitishda zamonaviy yondashuvlar				
O'quv modul	3.3. Geografiya darslarida o'quvchilarni xalqaro tadqiqot dasturlariga (PISA, TIMSS) tayyorlash				
Mavzu	PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlarining geografiya bo'yicha o'quvchilar bilimini tahlil qilish				
Davomiyligi	80 daqiqa				
Mashg'ulotning maqsadi	<ul style="list-style-type: none"> O'qituvchilarning fanini o'qitishda innovatsion yondashuvlar haqida nazariy va amaliy bilimlarini boyitish. O'qituvchilarning hamkorlikda o'qitish texnologiyalarni qo'llash ko'nikmalarini rivojlantirish. 				
Mashg'ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, daqiqa	Metodlar	Zarur jihozlar	Natija
1. Tashkiliy qism	- Salomlashish - Mavzu va reja bilan tanishtirish - Mashg'ulotning dolzarbligini asoslab berish	5	Suhbat, tushuntirish	1-2-slaydlar	O'qituvchilar mashg'ulotga tayyor bo'lishadi.
2. Motivatsiya	- Qiziqarli jumboq yoki muammoli savol - "Mavzuning dolzarbligi" haqida qisqa muhokama	5	Muammoli vaziyat yaratish, muhokama	3-slayd 1-ilova	O'qituvchilar mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga rag'batlanadi.
3. Nazariy qism	- PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlarining geografiya bo'yicha	15	Taqdimot, ko'rgazmali tushuntirish	4-9- slaydlar	O'qituvchilar fanni o'qitishda innovatsion yondashuvlarni nazariy jihatdan o'rganadi.

	o'quvchilar bilimini tahlil qilishni tushuntirish; - Hamkorlikda o'qitish texnologiyalarining qo'llanilishi; - Fanini o'qitishda innovatsion texnologiyalardan foydalanish; - Slaydlar bilan tushuntirish				
4. Amaliy mashg'ulot	- Guruhlarda ishlash: amaliy topshiriqlar bajarish; - Muammoli vaziyatlarni muhokama qilish;	35	Guruhlarda ishlash,	2- tarqatmalar; 10-13-slayd	O'qituvchilar interfaol vositalar yordamida amaliy ko'nikmalar hosil qiladi.
5. Tahlil va muhokama	- Guruhlar ishlari bo'yicha taqdimotlar; - Qiyinchiliklarni muhokama qilish; - Mashg'ulot jarayoni bo'yicha fikr-mulohazalar olish;	10	Suhbat, muhokama, tahlil	14-slayd; 3-ilova	O'qituvchilar o'z tajribalarini o'rtoqlashadi va yangi g'oyalarni o'zlashtiradi.
6. Refleksiya	- "Men nimani o'rgandim?" usuli orqali xulosa qilish - "PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlarining geografiya bo'yicha o'quvchilar bilimini tahlil qilish" refleksiyasi	5	Refleksiya usullari	Mentimeter 15-16-slayd	O'qituvchilar o'z faoliyatini baholaydi va o'rganilgan ma'lumotlarni qayta ko'rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	- Mashg'ulot natijalarini umumlashtirish	5	Suhbat	17-18-slayd	O'qituvchilar mashg'ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi

	- Kelgusi mashg'ulotlar uchun tavsiyalar berish				maqsadlar bilan yo'naltiriladi.
--	---	--	--	--	---------------------------------

Ilovalar

1-ilova

Tinglovchilarga quyidagi ko'rinishdagi savollar bilan murojat qilinadi (namuna):

- Bugungi kunda o'quv jarayonida qanday qiyinchiliklarga duch kelinmoqda?
- Innovatsion yondashuvlardan qaysi biri ta'lim sifatini oshirishda eng muhim rol o'ynashi mumkin?
- Axborot texnologiyalari bo'yicha XXI asr ko'nikmalarini shakllantirishda qaysi usullar samaraliroq?
- O'quv jarayonida onlayn hamkorlik vositalarining samaradorligini qanday baholaysiz?

2-tarqatma material

Tinglovchilar 4 ta guruhga bo'linishadi va har bir guruhga quyidagi amaliy topshiriq matni tarqatiladi.

1-guruh

PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlariga tayyorlash bo'yicha **ishlarning mazmuniga oid savollari**.

2-guruh

PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlariga tayyorlash bo'yicha **ishlarning mohiyatiga oid savollar**.

3-guruh uchun topshiriq

PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlariga tayyorlash bo'yicha **ishlarning ta'limdagi o'rniga oid savollar**.

4-guruh uchun topshiriq

PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlariga **tayyorlanishiga oid savollar**.

3-ilova

Har bir guruh quyidagi savollarga javob berishadi va jadvalni to'ldirishadi.

- g) Topshiriqni bajarish jarayonida qanday qiyinchiliklarga duch keldingiz?
- h) Guruhda ishlashning afzalliklari nimada?
- i) Topshiriqni bajarish jarayonida nimalarni o'rgandingiz?

Kamchiliklar	Afzalliklari

Mavzu: PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlarining geografiya bo'yicha o'quvchilar bilimini tahlil qilish

Reja:

1. PISA va TIMSS tadqiqotlarida geografiya fani o'rni
2. O'quvchilar geografiya bilimlarini baholashda PISA va TIMSS yondashuvlari
3. O'quvchilarning geografiya bilim darajasi: PISA va TIMSS natijalari tahlili
4. O'zbekistonda PISA va TIMSS tadqiqotlariga qatnashish

1. PISA va TIMSS tadqiqotlarida geografiya fani o'rni

PISA (Program for International Student Assessment) va TIMSS (Trends in International Mathematics and Science Study) xalqaro baholash dasturlari turli davlatlardagi o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini baholashga yo'naltirilgan bo'lib, ularda geografiya fani muhim o'rin tutadi. Bu dasturlar orqali o'quvchilarning geografiya fanidan nazariy bilimlari, amaliy ko'nikmalari hamda global masalalarni tushunish darajasi tahlil qilinadi.

PISA tadqiqotida geografiya fani

PISA tadqiqoti 15 yoshdagi o'quvchilarni o'qish savodxonligi, matematika va tabiiy fanlar bo'yicha baholaydi. Ushbu tabiiy fanlar bo'limida geografiyaga oid bilimlar muhim komponent sifatida namoyon bo'ladi. Geografiyaga oid savollar o'quvchilarning real hayotda duch keladigan global masalalarni tushunish va ularga ilmiy yondashuv orqali yechim topish qobiliyatini baholashga yo'naltirilgan. Misol uchun, PISA savollari ekologik muammolar, iqlim o'zgarishi va tabiiy resurslardan foydalanish kabi masalalarni qamrab oladi. Bu tadqiqotda geografiya boshqa tabiiy fanlar bilan uyg'unlikda ko'rib chiqilib, o'quvchilarning muammolarni kompleks tahlil qilish qobiliyatini rivojlantirishga urg'u beriladi.

TIMSS tadqiqotida geografiya fani

TIMSS tadqiqoti esa 4 va 8-sinf o'quvchilarining matematika va tabiiy fanlar bo'yicha bilimlarini baholaydi. Geografiya fani tabiiy fanlar tarkibida joylashib, o'quvchilarning geosistemalarni tushunish, tabiiy hodisalar va inson faoliyati

o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni aniqlash qobiliyatlarini tahlil qilishga yordam beradi. TIMSS savollari ko'proq o'quv dasturiga asoslangan bo'lib, geografik ma'lumotlarni tahlil qilish, xaritalardan foydalanish va turli hududlarning xususiyatlarini bilish kabi ko'nikmalarni o'lchaydi. Shu orqali o'quvchilarning geografik tushunchalar va ulardan foydalanish bo'yicha darajasi aniqlanadi.

Geografiya fanining ahamiyati

PISA va TIMSS tadqiqotlarida geografiya fani nafaqat tabiiy fanlar ichida, balki ijtimoiy va iqtisodiy kontekstda ham muhim rol o'ynaydi. Bu dasturlar o'quvchilarning ekologik ongini rivojlantirish, tabiiy resurslardan samarali foydalanish va iqlim o'zgarishining oqibatlarini tushunish kabi masalalarni chuqur o'rganishga imkon yaratadi. Xalqaro tadqiqot natijalari, o'z navbatida, o'quv jarayonini takomillashtirish va davlatlarning ta'lim sifatini oshirishga qaratilgan strategiyalarni ishlab chiqishda foydalaniladi.

Geografiya fanining PISA va TIMSS tadqiqotlaridagi o'rni ta'lim jarayonida amaliyotga asoslangan bilim va ko'nikmalarni rivojlantirishga xizmat qiladi. Ushbu tadqiqotlar orqali global miqyosda o'quvchilarning geografik savodxonlik darajasini aniqlash va kelajak avlodni murakkab ekologik va ijtimoiy muammolarga tayyorlashga yo'naltirilgan samarali yondashuvlarni ishlab chiqish mumkin.

2. O'quvchilar geografiya bilimlarini baholashda PISA va TIMSS yondashuvlari

O'quvchilarning geografiya fanidan bilim va ko'nikmalarini baholashda PISA (Program for International Student Assessment) va TIMSS (Trends in International Mathematics and Science Study) tadqiqotlari turli metodik yondashuvlardan foydalanadi. Har ikkala dastur geografiya fanining o'quv jarayonidagi ahamiyatini ta'kidlash bilan birga, turli xil baholash mezonlari va yondashuvlarga ega.

PISA yondashuvi

PISA tadqiqoti real hayotdagi masalalarni hal qilishga qaratilgan. Ushbu dastur geografiya fanini tabiiy fanlarning bir qismi sifatida o'rganadi va quyidagi yondashuvlardan foydalanadi:

1. **Kompetensiyaga asoslangan baholash** PISA o'quvchilarning faqat bilimlarini emas, balki o'z bilimlarini kundalik hayotda qanday qo'llay olish qobiliyatini ham o'lchaydi. Geografiyaga oid savollarda global masalalarni tushunish, muammolarni tahlil qilish va ularga ilmiy asosda yechim taklif qilish kabi qobiliyatlarni sinovdan o'tkaziladi. Masalan, iqlim o'zgarishi, ekologik inqiroz yoki tabiiy resurslardan foydalanish kabi mavzular bo'yicha topshiriqlar beriladi.

2. **Muammoga yo'naltirilgan yondashuv** PISA tadqiqotida savollar o'quvchilarning analitik fikrlash va muammolarni hal qilish qobiliyatini sinashga mo'ljallangan. Bu yondashuv geografik ma'lumotlarni tahlil qilish, xaritalarni o'qish va turli tabiiy hamda ijtimoiy jarayonlarni tushunish orqali amalga oshiriladi.

3. **Integratsiya va amaliy qo'llash** PISA geografiyani boshqa fanlar bilan integratsiyalashgan holda o'rganadi. Geografik bilimlar biologiya, ekologiya, iqtisodiyot va boshqa sohalar bilan bog'liq savollarda ham namoyon bo'ladi, bu esa o'quvchilarning bilimlarni kengroq kontekstda qo'llay olishini ta'minlaydi.

TIMSS yondashuvi

TIMSS tadqiqoti ko'proq o'quv dasturlariga asoslangan holda bilim va ko'nikmalarni baholaydi. Bu yondashuv o'quvchilarning asosiy tushunchalarni egallaganligini va amaliy topshiriqlarni bajarish qobiliyatini o'lchashga qaratilgan.

1. **Tushuncha va asosiy bilimlarga urg'u berish** TIMSS geografiya fanini tabiiy fanlarning bir qismi sifatida baholaydi va o'quvchilarning geografik tushunchalar, tabiiy jarayonlar va hodisalar haqidagi bilimlarini sinaydi. Bu yondashuv xaritalarni o'qish, geografik joylashuvlarni aniqlash va tabiiy hodisalarning sabab va oqibatlarini tushunish qobiliyatlarini o'lchaydi.

2. **Bilimlarning chuqurligini baholash** TIMSS savollari o'quvchilarning mavzular bo'yicha aniq bilimlari va ularni qo'llash qobiliyatini o'lchaydi. Masalan,

o'quvchilar yerning harakati, atmosfera va gidrosferaga oid asosiy qonuniyatlarni tushunishlari kerak bo'ladi.

3. **Qiyosiy natijalar** TIMSS yondashuvi milliy o'quv dasturlari asosida tuzilgani uchun davlatlar o'rtasida geografiya bilimlarini qiyoslash imkoniyatini beradi. Bu yondashuv o'quvchilar o'rganayotgan mavzularning darajasi va murakkabligini aniqlashda yordam beradi.

PISA va TIMSS yondashuvlarining taqqosiy tahlili

- **Maqsad va baholash yondashuvi:** PISA ko'proq hayotiy muammolarni hal qilish qobiliyatini o'lchashga e'tibor qaratadi, TIMSS esa o'quv dasturlaridagi bilimlarni baholashni afzal ko'radi.

- **Savollar turi:** PISA savollari real hayotga moslashtirilgan bo'lsa, TIMSS savollari o'quv dasturida belgilangan mavzularni qamrab oladi.

- **Bilim va ko'nikmalar:** PISA o'quvchilarning analitik fikrlashini o'lchasa, TIMSS asosiy bilim va amaliy ko'nikmalarni baholaydi.

PISA va TIMSS yondashuvlarining farqlari

Asosiy jihatlar	PISA	TIMSS
Maqsad	Hayotiy vaziyatlarda qo'llash	O'quv dasturidagi bilimlarni baholash
Baholash obyekti	Amaliy ko'nikmalar va kompetensiyalar	Bilim va tushunchalar
Savollar mazmuni	Real hayotga yaqin masalalar	O'quv dasturiga asoslangan mavzular
Ko'nikmalar	Tanqidiy fikrlash va muammolarni hal qilish	Aniq bilimlar va tushuncha

Xulosa. PISA va TIMSS geografiya fanini turli nuqtai nazardan baholaydi. PISA tadqiqoti o'quvchilarning global muammolarni anglash va ularni hal qilish qobiliyatlarini o'lchashga qaratilgan bo'lsa, TIMSS o'quv dasturi asosida faktik bilim va tushunchalarni tahlil qiladi. Har ikkala yondashuv ta'lim sifatini oshirish va o'quvchilarning geografik savodxonlik darajasini aniqlashda muhim o'rin tutadi.

PISA va TIMSS o'quvchilarning geografiya fanidagi bilim va ko'nikmalarini turli jihatlardan baholaydi. PISA kelajakdagi real muammolarni hal qilishga qaratilgan kompetensiyalarni aniqlashga yordam beradi, TIMSS esa bilimlarning chuqurligi va o'quv dasturlariga muvofiqligini tahlil qiladi. Har ikkala dastur ham geografiya fanining ta'limdagi ahamiyatini oshirish va o'quvchilarning qobiliyatlarini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi.

3. O'quvchilarning geografiya bilim darajasi: PISA va TIMSS natijalari tahlili

Geografiya fani bo'yicha o'quvchilarning bilim darajasini baholashda PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlari muhim rol o'ynaydi. Ushbu tadqiqotlar natijalari o'quvchilarning bilimlari, ko'nikmalari va turli davlatlar ta'lim tizimlarining samaradorligi haqida batafsil ma'lumot beradi. Geografiya bo'yicha olingan ma'lumotlarni tahlil qilish orqali o'quvchilarning bilim saviyasi, o'qitish yondashuvlari va mavjud muammolar aniqlanadi.

PISA natijalari tahlili

PISA tadqiqoti o'quvchilarning geografiyaga oid bilim va ko'nikmalarini tabiiy fanlar doirasida baholaydi. Ushbu tadqiqotda olingan natijalar quyidagi asosiy jihatlar bo'yicha tahlil qilinadi:

1. **Global masalalarni anglash darajasi** O'quvchilar ekologik muammolar, iqlim o'zgarishi va tabiiy resurslardan foydalanish kabi mavzular bo'yicha savollarga javob beradilar. Natijalar ko'rsatadiki, yuqori darajadagi iqtisodiy rivojlangan mamlakatlarda o'quvchilar global muammolarni tushunish va ularni ilmiy asosda baholashda yuqori ko'rsatkichlarni namoyon etadilar.

2. **Muammolarni hal qilish ko'nikmalari** PISA tadqiqotida o'quvchilar o'z bilimlarini real vaziyatlarga tatbiq qilishga chaqiriladi. Masalan, xaritalar yoki diagrammalar asosida qabul qilinadigan qarorlarni tahlil qilish talab qilinadi. Natijalar o'quvchilarning analitik fikrlash darajasi ta'lim sifatiga bog'liq ekanligini ko'rsatadi.

3. **Geografik savodxonlik darajasi** PISA tadqiqoti ko'rsatmalariga ko'ra, ko'plab davlatlarda o'quvchilarning geografik savodxonlik darajasi o'rtacha yoki past bo'lib, ularning dolzarb ekologik va ijtimoiy masalalarni chuqur anglashga tayyor emasligini ko'rsatadi.

TIMSS natijalari tahlili

TIMSS tadqiqoti geografiyani tabiiy fanlar doirasida baholaydi va o'quvchilarning o'quv dasturi bo'yicha o'zlashtirish darajasini aniqlaydi. Tahlillar asosida quyidagi asosiy jihatlar ajratiladi:

1. **Bilim va tushunchalar darajasi** TIMSS natijalari o'quvchilarning xaritalarni o'qish, yer yuzasidagi jarayonlarni tushunish va tabiiy resurslardan foydalanish bo'yicha bilimlarini o'lchaydi. Yuqori natijalarga ega davlatlarda (masalan, Singapur va Janubiy Koreya) o'quvchilar o'quv dasturidagi mavzularni yaxshi o'zlashtirgan. Aksincha, past natijalarga ega davlatlarda o'quvchilarning bilimlari cheklangan bo'lib, bu ta'lim resurslari va pedagogik yondashuvlarning yetarli emasligini ko'rsatadi.

2. **Amaliy ko'nikmalar** TIMSS tadqiqotida o'quvchilarning bilimlarini amaliyotda qo'llash qobiliyati baholanadi. Natijalar ko'rsatadiki, rivojlanayotgan davlatlarda o'quvchilar ko'pincha mavzularni yodlashga asoslangan ta'lim tizimiga ega bo'lib, amaliy ko'nikmalarni rivojlantirish imkoniyatlari yetarli emas.

3. **Tengsizlik va imkoniyatlar farqi** TIMSS natijalari ta'lim sifatidagi mintaqaviy va iqtisodiy farqlarni ochib beradi. Kam ta'minlangan hududlarda o'quvchilarning bilim va tushunchalar darajasi pastroq bo'lganligi kuzatiladi.

PISA va TIMSS natijalari bir-birini to'ldiruvchi ma'lumotlarni taqdim etadi:

- **PISA:** O'quvchilarning hayotiy muammolarni hal qilish va tanqidiy fikrlash qobiliyatini o'lchaydi. Bu ko'nikmalar, asosan, yuqori darajadagi iqtisodiy rivojlangan davlatlarda rivojlangan.

- **TIMSS:** O'quv dasturiga asoslangan bilimlarni o'lchaydi va o'quvchilarning nazariy bilimlariga e'tibor qaratadi. Ta'lim tizimi yaxshi tashkil etilgan davlatlar (masalan, Finlandiya, Yaponiya) yuqori natijalarni ko'rsatadi.

PISA va TIMSS natijalarini tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, o'quvchilarning geografiya fanidan bilim darajasi ta'lim sifatiga, o'qitish metodikasiga va davlatning ta'lim siyosatiga bevosita bog'liq. PISA va TIMSS natijalari asosida ta'lim tizimini takomillashtirish va o'quvchilarning geografik savodxonligini oshirish uchun quyidagilarni amalga oshirish zarur:

- Amaliy va interfaol yondashuvlarni rivojlantirish;
- Global masalalarni ta'lim dasturlariga kiritish;
- Ta'limda innovatsion texnologiyalar va vositalardan foydalanish.

Bu natijalar davlatlar uchun geografik savodxonlikni rivojlantirish strategiyalarini ishlab chiqishda muhim ahamiyatga ega.

4. O'zbekistonda PISA va TIMSS tadqiqotlariga qatnashish

O'zbekiston ta'lim tizimi xalqaro standartlarga mos ravishda rivojlanishni maqsad qilgan bo'lib, bu jarayonda PISA (Xalqaro o'quvchilarning bilimlarini baholash dasturi) va TIMSS (Matematika va tabiiy fanlardan xalqaro o'quvchilarning erishgan natijalarini tadqiq qilish dasturi) tadqiqotlariga qatnashish alohida o'rin tutadi. Ushbu tadqiqotlar orqali o'quvchilarning bilim darajasi,

ko'nikmalari va xalqaro mezonlarga mosligi aniqlanadi, shuningdek, ta'lim sifatini oshirish yo'nalishida muhim xulosalar chiqariladi.

PISA tadqiqotida qatnashish

PISA tadqiqoti 15 yoshdagi o'quvchilarni o'qish savodxonligi, matematika va tabiiy fanlar bo'yicha baholaydi. O'zbekiston 2022 yilda ilk bor ushbu tadqiqotda ishtirok etib, o'z ta'lim tizimini global baholash jarayoniga qo'shdi. PISA tadqiqotida qatnashishdan quyidagi maqsadlar ko'zlangan:

1. O'zbekiston o'quvchilari bilimlarining xalqaro mezonlarga mosligini aniqlash;
2. Ta'lim jarayonidagi kuchli va zaif jihatlarni tahlil qilish;
3. Innovatsion pedagogik yondashuvlarni o'zlashtirish uchun tajriba almashish.

O'zbekistonda PISA tadqiqotiga tayyorgarlik ko'rish jarayonida ta'lim dasturlari modernizatsiya qilindi, o'qituvchilar uchun maxsus o'quv kurslari tashkil etildi va savodxonlik darajasini oshirishga qaratilgan chora-tadbirlar amalga oshirildi.

TIMSS tadqiqotida qatnashish

TIMSS tadqiqoti 4 va 8-sinf o'quvchilarining matematika va tabiiy fanlar bo'yicha bilimlarini baholaydi. O'zbekiston ushbu tadqiqotda bir necha marta ishtirok etgan va har safar ta'lim sifatini oshirish yo'nalishida muhim tahlillarga ega bo'lgan. TIMSS tadqiqotida qatnashishdan asosiy maqsadlar:

1. O'quvchilarning tabiiy fanlar va matematikadagi bilimlarini xalqaro darajada baholash;
2. Fanlarni o'qitish metodikasi va ta'lim resurslarining samaradorligini aniqlash;
3. Ta'lim sohasidagi resurslar va imkoniyatlarni rivojlantirish bo'yicha xulosalar chiqarish.

TIMSS tadqiqotida yuqori natijaga erishish uchun O'zbekistonda quyidagi ishlar amalga oshirildi:

- Ta'lim muassasalarini zamonaviy laboratoriyalar bilan jihozlash;
- O'quv dasturlarini xalqaro talablarga moslashtirish;

- O'qituvchilarni xalqaro standartlarga muvofiq o'qitish va ularning malakasini oshirish.

PISA va TIMSS tadqiqotlarining ahamiyati

PISA va TIMSS tadqiqotlarida qatnashish O'zbekiston uchun xalqaro tajribani o'zlashtirish va ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiladi. Bu tadqiqotlar orqali:

- Ta'lim tizimidagi kuchli va zaif tomonlar aniqlanadi;
- Ta'lim dasturlari, o'quv materiallari va pedagogik yondashuvlar xalqaro tajribaga mos ravishda takomillashtiriladi;
- O'quvchilarning ijodiy va tanqidiy fikrlash qobiliyatlari rivojlantiriladi.

Kelajak rejalari

O'zbekistonda PISA va TIMSS tadqiqotlarida ishtirok etish jarayoni davomida ta'lim tizimini modernizatsiya qilish bo'yicha quyidagi chora-tadbirlar rejalashtirilgan:

1. O'quv dasturlarini xalqaro standartlarga to'liq moslashtirish;
2. Innovatsion texnologiyalarni ta'lim jarayoniga keng joriy etish;
3. O'qituvchilar va o'quvchilarni xalqaro tadqiqotlarga tayyorlashni kuchaytirish;
4. O'quvchilarning amaliy va hayotiy ko'nikmalarini rivojlantirishga e'tiborni oshirish.

PISA va TIMSS tadqiqotlarida muntazam ishtirok etish orqali O'zbekiston xalqaro reytinglarda o'z mavqeini yaxshilash va ta'lim tizimini rivojlantirishda yangi marralarga erishishni ko'zlamoda.

Xulosalar:

1. **Amaliy bilimlar va hayotiy ko'nikmalar:** PISA va TIMSS geografiya bo'yicha o'quvchilar bilimlarini faqat nazariy jihatdan emas, balki amaliy qo'llash nuqtai nazaridan tahlil qiladi. Bu esa o'quvchilarning global muammolarni

tushunish va ularni hal etishga yo'naltirilgan ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

2. **Geografiya va boshqa fanlar integratsiyasi:** Har ikkala dasturda geografik bilimlar boshqa fanlar, jumladan, biologiya, kimyo va iqtisodiyot bilan bog'langan holda baholanadi. Bu yondashuv o'quvchilarning chuqurroq tushunchalarga ega bo'lishiga ko'maklashadi.

3. **Globalashuv va mintaqaviy tafovutlar:** PISA va TIMSS tadqiqotlari geografik bilimlarning mamlakatlar va mintaqalar bo'yicha farqlanishini aniqlashga imkon beradi. Natijalar davlatlarga o'z ta'lim dasturlarini takomillashtirish uchun yo'l-yo'riq ko'rsatadi.

4. **Xaritalar va vizual ma'lumotlar bilan ishlash:** O'quvchilarning geografik xaritalar, diagrammalar va grafik ma'lumotlarni tahlil qilish qobiliyatlari har ikkala dastur uchun muhim mezon hisoblanadi. Bu qobiliyatlar amaliy jihatdan ham muhimdir.

Ushbu xulosalar asosida, o'quvchilarning geografik savodxonligini oshirish uchun nazariy bilimlarni amaliy vazifalar bilan boyitish hamda globalashuvga mos keluvchi ta'lim strategiyalarini ishlab chiqish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Gulyamov P, Qurbonniyozov R, Avezov M, Saidova N Tabiiy geografiya boshlang'ich kursi Toshkent: O'zbekiston, 2020. – 508
2. Musayev P.G', Musayev J.P. Geografiya Umumiy o'rta ta'lim maktablarining 8-sinfi uchun darslik. -T .: «SHARQ» NMAK, 2019
3. K.M. Boymirzaev O'rta Osiyo tabiiy geografiyasidan amaliy mashg'ulotlar. Namangan, 2009 yil—100 bet
4. Kuznesov M.V. “Geografiya o'qitish metodikasi” Simferopol Nata - 2009
5. Yu.A. Ivanov “Geografiya o'qitish metodikasi” Brest-2012
6. H.VAXOBOV N.R.Alimqulov, N.B. Sultanova “Geografiya o'qitish metodikasi” Toshkent-2021
7. Xoldorova G.M. “Geografiya o'qitish metodikasi” Jizzax-2020
8. Abduvohidov Safar Niyazmatovich, Ganiyev Ziyodulla Akramovich “Geografiya ta'limi metodikasi” O'quv qo'llanma Samarqand - 2021
9. Djo'raboeva H.Sh “Tabiiyot va geografiya o'qitish metodikasi” Farg'ona - 2021

Elektron manbalar

1. gov.uz – O'zbekiston Respublikasi Hukumati portali.
2. stesting.uz – xalqaro tadqiqotlarga tayyorlash sinov platformasi.
3. uza.uz – O'zbekiston Milliy axborot agentligi sayti.
4. kitob.uz – Respublika bolalar kutubxonasi sayti.
5. emaktab.uz – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligining raqamli ta'lim platformasi.
6. ziyonet.uz – axborot ta'lim portali.
7. my.maktab.uz – umumta'lim maktablariga o'quvchilarni onlayn qabul qilish tizimi.

Mashg‘ulotning texnologik xaritasi

O‘quv bloki	III. Geografiya fanini o‘qitishda zamonaviy yondashuvlar				
O‘quv modul	3.3. Geografiya darslarida o‘quvchilarni xalqaro tadqiqot dasturlariga (PISA, TIMSS) tayyorlash				
Mavzu	PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlari asosida ta’lim sifatini takomillashtirish				
Davomiyligi	80 daqiqa				
Mashg‘ulotning maqsadi	<ul style="list-style-type: none"> O‘qituvchilarning fanini o‘qitishda innovatsion yondashuvlar haqida nazariy va amaliy bilimlarini boyitish. O‘qituvchilarning hamkorlikda o‘qitish texnologiyalarni qo‘llash ko‘nikmalarini rivojlantirish. 				
Mashg‘ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, daqiqa	Metodlar	Zarur jihozlar	Natija
1. Tashkiliy qism	<ul style="list-style-type: none"> Salomlashish Mavzu va reja bilan tanishtirish Mashg‘ulotning dolzarbligini asoslab berish 	5	Suhbat, tushuntirish	1-2-slaydlar	O‘qituvchilar mashg‘ulotga tayyor bo‘lishadi.
2. Motivatsiya	<ul style="list-style-type: none"> Qiziqarli jumboq yoki muammoli savol “Mavzuning dolzarbligini” haqida qisqa muhokama 	5	Muammoli vaziyat yaratish, muhokama	3-slayd 1-ilova	O‘qituvchilar mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga rag‘batlanadi.
3. Nazariy qism	<ul style="list-style-type: none"> PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlari asosida ta’lim sifatini 	15	Taqdimot, ko‘rgazmali tushuntirish	4-12- slaydlar	O‘qituvchilar fanni o‘qitishda innovatsion yondashuvlarni nazariy jihatdan o‘rganadi.

	takomillashtirish tushuntirish; - Fanini o‘qitishda innovatsion texnologiyalardan foydalanish; - Slaydlar bilan tushuntirish				
4. Amaliy mashg‘ulot	- Guruhlarda ishlash: amaliy topshiriqlar bajarish; - Muammoli vaziyatlarni muhokama qilish;	35	Guruhlarda ishlash,	2- tarqatmalar; 13-17-slayd	O‘qituvchilar interfaol vositalar yordamida amaliy ko‘nikmalar hosil qiladi.
5. Tahlil va muhokama	- Guruhlar ishlari bo‘yicha taqdimotlar; - Qiyinchiliklarni muhokama qilish; - Mashg‘ulot jarayoni bo‘yicha fikr-mulohazalar olish;	10	Suhbat, muhokama, tahlil	18-22-slayd; 3-ilova	O‘qituvchilar o‘z tajribalarini o‘rtoqlashadi va yangi g‘oyalarni o‘zlashtiradi.
6. Refleksiya	- “Men nimani o‘rgandim?” usuli orqali xulosa qilish - “PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlari asosida ta’lim sifatini takomillashtirish bo‘yicha” refleksiyasi	5	Refleksiya usullari	Mentimeter 23-27-slayd	O‘qituvchilar o‘z faoliyatini baholaydi va o‘rganilgan ma’lumotlarni qayta ko‘rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	- Mashg‘ulot natijalarini umumlashtirish - Kelgusi mashg‘ulotlar uchun tavsiyalar berish	5	Suhbat	28-29-slayd	O‘qituvchilar mashg‘ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlar bilan yo‘naltiriladi.

Ilovalar

1-ilova

Tinglovchilarga quyidagi ko‘rinishdagi savollar bilan murojat qilinadi (namuna):

- Bugungi kunda o‘quv jarayonida qanday qiyinchiliklarga duch kelinmoqda?
- Innovatsion yondashuvlardan qaysi biri ta'lim sifatini oshirishda eng muhim rol o‘ynashi mumkin?
- Axborot texnologiyalari bo‘yicha XXI asr ko‘nikmalarini shakllantirishda qaysi usullar samaraliroq?
- O‘quv jarayonida onlayn hamkorlik vositalarining samaradorligini qanday baholaysiz?

2-tarqatma material

Tinglovchilar 4 ta guruhga bo‘linishadi va har bir guruhga quyidagi amaliy topshiriq matni tarqatiladi.

1-guruh

PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlariga tayyorlash bo‘yicha **ishlarning mazmuniga oid savollari**.

2-guruh

PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlariga tayyorlash bo‘yicha **ishlarning mohiyatiga oid savollar**.

3-guruh uchun topshiriq

PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlariga tayyorlash bo‘yicha **ishlarning ta’limdagi o‘rniga oid savollar**.

4-guruh uchun topshiriq

PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlariga **tayyorlanishiga oid savollar**.

3-ilova

Har bir guruh quyidagi savollarga javob berishadi va jadvalni to'ldirishadi.

- j) Topshiriqni bajarish jarayonida qanday qiyinchiliklarga duch keldingiz?
- k) Guruhda ishlashning afzalliklari nimada?
- l) Topshiriqni bajarish jarayonida nimalarni o'rgandingiz?

Kamchiliklar	Afzalliklari

Mavzu: PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlari asosida ta'lim sifatini takomillashtirish

Reja:

1. PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot natijalariga asoslangan metodik tadbirlarni tashkil etish
2. PISA va TIMSS natijalarining ta'lim sifatini oshirishdagi ahamiyati
3. O'quvchilarning tanqidiy fikrlash va geografiya fani bo'yicha amaliy ko'nikmalarini rivojlantirish
4. PISA va TIMSS xalqaro tadqiqotlarining natijalarini ta'limga tizimli tadbir etish

1. PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot natijalariga asoslangan metodik tadbirlarni tashkil etish

PISA (Program for International Student Assessment) va TIMSS (Trends in International Mathematics and Science Study) xalqaro tadqiqotlari o'quvchilarning bilim darajasini o'lchash va ta'lim tizimlarini taqqoslashda muhim vositalardir. Ushbu tadqiqotlar natijalari ta'lim tizimlarining kuchli va zaif tomonlarini ko'rsatib beradi. Geografiya va boshqa fanlardan o'quvchilarning bilimlarini yanada rivojlantirish uchun metodik tadbirlarni ishlab chiqish va amalga oshirish zarur. PISA va TIMSS tadqiqotlari natijalariga asoslangan metodik tadbirlarni tashkil etish o'quvchilarning bilim sifatini oshirishga yordam beradi.

Quyida PISA va TIMSS natijalariga asoslangan metodik tadbirlarni tashkil etish bo'yicha asosiy yondashuvlar va chora-tadbirlar keltirilgan:

1. O'quvchilarning Faol Ishtirokini Ta'minlash

Maqsad: O'quvchilarning ta'lim jarayonida faol ishtirokini ta'minlash va ularning bilimlarini amaliyotda qo'llashga rag'batlantirish.

Metodik Tadbirlar:

• **Interaktiv darslar tashkil etish:** PISA va TIMSS natijalarida yuqori ko'rsatkichlarga erishgan ta'lim metodlarini o'rgatish. O'quvchilarga geografiya

fanini interaktiv tarzda o'rganishga imkon beradigan darslar (masalan, onlayn xaritalar, virtual ekskursiyalar) tashkil etish.

- **Mavzularni amaliy misollar bilan boyitish:** O'quvchilarga geografiya bo'yicha global va lokal muammolarni tahlil qilishga imkon beradigan real hayotdagi misollarni ko'rsatish. Masalan, iqlim o'zgarishi, migratsiya, atrof-muhit muammolarini o'rganish.

2. Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish

Maqsad: O'quvchilarning tanqidiy fikrlash, muammolarni tahlil qilish va yechimlarni ishlab chiqish ko'nikmalarini rivojlantirish.

Metodik Tadbirlar:

- **Muammoli vaziyatlarni o'rganish:** PISA va TIMSS natijalaridan kelib chiqib, o'quvchilarga geografiya bo'yicha muammoli vaziyatlar, masalan, shahar rejalashtirish, tabiiy resurslar bilan bog'liq masalalar bo'yicha ishlarni tashkil etish.

- **Tanqidiy muhokama va debatlar:** O'quvchilarga geografik masalalar yuzasidan tanqidiy muhokamalarni o'tkazish. Masalan, urbanizatsiya va uning atrof-muhitga ta'siri haqida debatlar o'tkazish.

- **G'oyalarni dalillash:** O'quvchilarga o'z fikrlarini aniq, izchil va asosli ravishda taqdim etishni o'rgatish, geografiya bo'yicha mavzularni tahlil qilishda dalillardan foydalanish.

3. Zamonaviy o'qitish texnologiyalarini joriy etish

Maqsad: Geografiya fani bo'yicha zamonaviy o'qitish texnologiyalarini qo'llash va o'quvchilarning interaktiv faoliyatini oshirish.

Metodik Tadbirlar:

- **Raqamli platformalardan foydalanish:** O'quvchilarga geografiya bo'yicha bilimlarni oshirishda onlayn o'qitish platformalari, raqamli xaritalar va ma'lumotlar bazalaridan foydalanishni rag'batlantirish.

- **Geografik vizualizatsiyalar va simulyatsiyalar:** O'quvchilarga virtual xaritalar, interaktiv simulyatsiyalar orqali geografiya fanini o'rganishga imkon yaratish. Masalan, iqlimning o'zgarishi yoki tabiiy ofatlarning oqibatlarini virtual muhitda kuzatish.

- **Mobil ilovalar orqali o'qitish:** O'quvchilarga geografik mavzularni o'rganish uchun mobil ilovalar yaratish yoki mavjud ilovalardan foydalanish, masalan, geolokatsiya asosidagi o'yinlar va mashqlar.

4. O'quvchilarga mustaqil tadqiqotlar o'tkazish imkoniyatini yaratish

Maqsad: O'quvchilarni geografiya fanidan mustaqil tadqiqotlar o'tkazishga rag'batlantirish va ilmiy izlanish ko'nikmalarini rivojlantirish.

Metodik Tadbirlar:

- **Mustaqil loyiha ishlari:** O'quvchilarga geografiya bo'yicha mustaqil loyiha ishlari va tadqiqotlar o'tkazishni taklif etish. Loyiha mavzulari, masalan, atrof-muhitni muhofaza qilish, iqlim o'zgarishining hududiy ta'siri va boshqalar bo'yicha bo'lishi mumkin.

- **Tadqiqot metodologiyasini o'rgatish:** O'quvchilarga geografiya fanidan ilmiy tadqiqotlarni qanday o'tkazish, ma'lumotlarni qanday to'plash, tahlil qilish va xulosa chiqarishni o'rgatish.

- **Tadqiqot natijalarini taqdim etish:** O'quvchilarga o'z tadqiqotlari va ishlanmalarini taqdim etish, ilmiy konferensiyalar o'tkazish, o'quvchilarni natijalarini o'z sinf va maktab jamoasi bilan baham ko'rishga rag'batlantirish.

5. O'qituvchilarni malakasini oshirish va innovatsion pedagogik usullarni joriy etish

Maqsad: O'qituvchilarning metodik va pedagogik bilimlarini oshirish, innovatsion yondashuvlarni qo'llashga o'rgatish.

Metodik Tadbirlar:

- **O'qituvchilar uchun treninglar va seminarlar:** PISA va TIMSS natijalari asosida o'qituvchilarni zamonaviy o'qitish metodikasi, interaktiv texnologiyalar, tanqidiy fikrlashni rivojlantirish va mustaqil tadqiqotlarni qo'llash bo'yicha malaka oshirish seminarlarini o'tkazish.

- **Pedagogik yondashuvlar va innovatsiyalar:** O'qituvchilarni yangi pedagogik yondashuvlar, masalan, flipped classroom (aylantirilgan sinf) yoki gamifikatsiya kabi innovatsion metodlar bilan tanishtirish.

- **O‘qituvchilarni tajriba almashishga undash:** O‘qituvchilarga o‘zaro tajriba almashish imkoniyatlarini yaratish, yaxshi amaliyotlarni joriy etish uchun platformalar yaratish.

6. Geografiya fani bo‘yicha o‘quvchilarni kengaytirilgan darslar va faoliyatlar bilan ta’minlash

Maqsad: Geografiya fanidan o‘quvchilarning qiziqishini oshirish va ularga kengaytirilgan bilim olish imkoniyatini yaratish.

Metodik Tadbirlar:

- **Ekspeditsiyalar va dala tadqiqotlari:** O‘quvchilarni amaliyotga jalb qilish uchun dalaga, geologik yodgorliklarga yoki ijtimoiy-geografik tadqiqotlar olib borishga olib chiqish.

- **Geografik masalalar bo‘yicha onlayn forumlar va muhokamalar:** O‘quvchilarga geografik masalalar bo‘yicha internetda forumlar yaratish, ular bilan muhokama qilish va izlanishlar o‘tkazish imkoniyatlarini taqdim etish.

- **Boshqa fanlar bilan integratsiyalashgan faoliyatlar:** Geografiya fanini boshqa fanlar bilan integratsiyalashgan tarzda o‘rganish, masalan, ijtimoiy fanlar yoki iqtisodiyot bilan birgalikda o‘rganish.

PISA va TIMSS natijalari asosida amalga oshiriladigan metodik tadbirlar geografiya fani bo‘yicha ta’lim sifatini oshirishga va o‘quvchilarni mustaqil fikrlash, tahlil qilish va ilmiy izlanishlarga rag‘batlantirishga xizmat qiladi. Innovatsion pedagogik yondashuvlar, zamonaviy texnologiyalarni qo‘llash, o‘qituvchilarni malakasini oshirish va o‘quvchilarning faol ishtirokini ta’minlash orqali ta’lim jarayonini samarali qilish mumkin. Bu metodlar PISA va TIMSS tadqiqotlarining natijalariga asoslanib, ta’lim tizimini yanada sifatli qilish uchun muhim vositadir.

2. PISA va TIMSS natijalarining ta’lim sifatini oshirishdagi ahamiyati

PISA (Program for International Student Assessment) va TIMSS (Trends in International Mathematics and Science Study) xalqaro tadqiqotlar ta'lim tizimlarining samaradorligini o'lchashda va taqqoslashda muhim vosita hisoblanadi. Ushbu tadqiqotlar o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini xalqaro miqyosda baholashga yordam beradi. PISA va TIMSS natijalari ta'lim tizimining kuchli va zaif tomonlarini aniqlash, o'quvchilarning umumiy bilim darajasini tahlil qilish va ta'lim sifatini oshirishga yo'naltirilgan chora-tadbirlarni ishlab chiqish imkonini beradi.

PISA va TIMSS tadqiqotlarining ta'lim sifatini oshirishdagi ahamiyati bir nechta asosiy jihatlarida namoyon bo'ladi.

1. Ta'lim tizimini o'lchash va taqqoslash

PISA va TIMSS xalqaro tadqiqotlari dunyo bo'ylab turli mamlakatlardagi ta'lim tizimlarini taqqoslash imkonini beradi. Bu, o'z navbatida, o'quvchilarning bilim darajasini, ularning matematik, ilmiy va geografik ko'nikmalarini o'lchashga yordam beradi. Natijalar orqali, har bir mamlakat ta'lim tizimining kuchli va zaif tomonlari aniqlanadi. Bu esa ta'lim sifatini yaxshilashga yo'naltirilgan strategiyalarni ishlab chiqishga imkon beradi.

2. Ta'limning globallashtirishga hissa qo'shish

PISA va TIMSS tadqiqotlari global ta'lim standartlarini shakllantirishga xizmat qiladi. Mamlakatlar o'z tizimlarida qayd etilgan natijalarga asoslanib, xalqaro miqyosda raqobatbardosh bo'lishga intiladi. Bu, o'z navbatida, ta'limda yangiliklar va samarali yondashuvlarni joriy etishga undaydi. Geografiya va boshqa fanlar bo'yicha bilimni oshirish uchun dunyo tajribasini o'rganish va eng yaxshi metodlarni o'zlashtirish mumkin bo'ladi.

3. O'quvchilarning tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish

PISA tadqiqotlari o'quvchilarning tanqidiy fikrlash va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini baholashga qaratilgan. Geografiya va ilm-fan kabi fanlar bo'yicha o'quvchilarning bilimlarini baholash orqali, ta'lim tizimi o'quvchilarda tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga alohida e'tibor qaratishi kerakligini ko'rsatadi. Bu

o'quvchilarning nafaqat akademik, balki ijtimoiy va hayotiy ko'nikmalarini ham rivojlantirishga yordam beradi.

4. Ta'limni innovatsion usullar bilan takomillashtirish

TIMSS va PISA natijalari o'quvchilarning ilmiy va matematik ko'nikmalarini baholashda zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llash zarurligini ko'rsatadi. Innovatsion o'qitish usullari, masalan, raqamli texnologiyalar, interaktiv darslar va loyiha asosida o'rganish metodlari yordamida o'quvchilarning bilimlarini oshirishga erishish mumkin. PISA va TIMSSning natijalari shuni ko'rsatadiki, an'anaviy o'qitish usullaridan tashqari, zamonaviy va interaktiv metodlarni qo'llash ta'lim sifatini oshirishga katta hissa qo'shadi.

5. O'qituvchilarni malakasini oshirish

PISA va TIMSS tadqiqotlari, shuningdek, o'qituvchilarning malakasini oshirishga bo'lgan ehtiyojni ko'rsatadi. O'qituvchilar, o'z navbatida, yangi pedagogik metodlarni o'rganish va amaliyotga tatbiq etishlari lozim. PISA va TIMSS natijalari, o'qituvchilarga qanday metodlar yordamida o'quvchilarning qiziqishini oshirish va bilim darajasini yuksaltirish mumkinligini ko'rsatib beradi. Bu o'qituvchilarni malakasini oshirish, yangi pedagogik texnologiyalarni joriy etish va ta'lim jarayonini yaxshilashga yordam beradi.

6. O'quvchilarning bilimlaridagi farqlarni qisqartirish

PISA va TIMSS natijalari o'quvchilar o'rtasidagi bilim darajasidagi farqlarni ham ko'rsatadi. Ta'lim tizimi, shu orqali, o'quvchilar o'rtasidagi tengsizlikni bartaraf etish uchun zarur chora-tadbirlarni ishlab chiqishi mumkin. Masalan, zaif o'quvchilarga qo'shimcha yordam ko'rsatish, individual yondashuvlarni amalga oshirish, yuqori bilim darajasiga ega o'quvchilarga esa yanada murakkab va rivojlantiruvchi topshiriqlar taqdim etish kabi metodlar orqali ta'lim sifatini yaxshilash mumkin.

7. Ta'lim siyosatini shakllantirish

PISA va TIMSS natijalari ta'lim siyosatini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Hukumatlar va ta'lim tashkilotlari, xalqaro tadqiqotlarning natijalariga asoslanib, ta'lim tizimini isloh qilish va samaradorligini oshirish uchun zaruriy

chora-tadbirlarni amalga oshiradilar. Bu, o'z navbatida, ta'lim sohasidagi siyosiy qarorlar va strategiyalarning aniq va samarali bo'lishini ta'minlaydi.

PISA va TIMSS natijalari ta'lim tizimlarini rivojlantirishda, o'quvchilarning bilimlarini oshirishda va ta'lim sifatini yaxshilashda muhim ahamiyatga ega. Ushbu tadqiqotlar ta'lim tizimlarining holatini tahlil qilishga, global ta'lim tajribalarini o'rganishga va ta'limda yangiliklar va innovatsiyalarni amalga oshirishga yordam beradi. PISA va TIMSSning natijalari asosida, o'quvchilarni tanqidiy fikrlashga rag'batlantirish, o'qituvchilarni malakasini oshirish, zamonaviy pedagogik usullarni qo'llash va ta'lim tizimining samaradorligini oshirish mumkin.

3. O'quvchilarning tanqidiy fikrlash va geografiya fani bo'yicha amaliy ko'nikmalarini rivojlantirish

Geografiya fani nafaqat o'quvchilarga dunyo haqidagi bilimlarni beradi, balki ularni turli xil muammolarni tahlil qilish va yechimlar ishlab chiqishda tanqidiy fikrlash ko'nikmalariga ega bo'lishga o'rgatadi. Tanqidiy fikrlash, o'quvchilarning o'z fikrlarini mustaqil ravishda shakllantirish, ma'lumotlarni tahlil qilish, baholash va qarorlar qabul qilish qobiliyatini rivojlantiradi. Geografiya fani, ayniqsa, ijtimoiy, iqtisodiy va ekologik masalalarni o'rganishda bu ko'nikmalarni rivojlantirishda katta rol o'ynaydi.

Quyida geografiya fani orqali o'quvchilarning tanqidiy fikrlash va amaliy ko'nikmalarini rivojlantirishning asosiy yondashuvlari va metodlari keltirilgan.

1. Geografiya fani va tanqidiy fikrlash: tahlil va qarorlar qabul qilish

Maqsad: O'quvchilarga geografik masalalar, global iqlim o'zgarishlari, resurslarni boshqarish yoki shahar rejalashtirish kabi mavzularni tahlil qilish orqali tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish.

Metodik tadbirlar:

- **Muammoli vaziyatlar:** O'quvchilarga real geografik muammolarni (masalan, iqlim o'zgarishi, suv resurslarining kamayishi, urbanizatsiya ta'siri) taqdim etish va ularni hal qilishga undash. O'quvchilar bu muammolarni tahlil qilib, yechimlar taklif etishi kerak.

- **Geografik baholash:** O'quvchilarga ma'lumotlarni (masalan, iqlim, geografik o'zgarishlar, demografik o'zgarishlar) baholashga imkon berish. Ular statistik ma'lumotlar, xaritalar va boshqa manbalarni tahlil qilib, xulosalar chiqarishi kerak.

- **Debatlar va muammoli muhokamalar:** O'quvchilarni geografik mavzular bo'yicha debatlar va muhokamalarga jalb qilish. Masalan, "Atrof-muhitni muhofaza qilish uchun qanday choralar ko'rish kerak?" yoki "Global isishning ta'sirini qanday kamaytirish mumkin?" kabi savollarni muhokama qilish.

2. Amaliy ko'nikmalarni rivojlantirish: tadqiqotlar va loyihalar

Maqsad: O'quvchilarga geografiya fanini amaliyotda qo'llashga imkon berish, mustaqil tadqiqotlar o'tkazish va ilmiy yondashuvni o'rganish.

Metodik tadbirlar:

- **Geografik tadqiqotlar:** O'quvchilarga o'z hududlari bo'yicha tadqiqotlar o'tkazishni tavsiya etish. Masalan, o'quvchilar mahalliy iqlim sharoitlarini, resurslar taqsimotini, shahar rivojlanishini o'rganib, o'z izlanishlari bo'yicha taqdimotlar tayyorlashlari mumkin.

- **Loyiha ishlari:** Geografiya bo'yicha amaliy loyihalar tashkil etish. O'quvchilarni guruhlariga bo'lib, birgalikda loyiha ishlari orqali muammolarni hal qilishga yo'naltirish. Misol uchun, ekologik muammolarni o'rganish, tabiiy resurslarning samarali boshqarilishi haqida loyiha tayyorlash.

- **Data tahlili:** O'quvchilarga geografik ma'lumotlarni (masalan, iqlim o'zgarishlari, aholi zichligi, tabiiy ofatlar) tahlil qilishni o'rgatish. Bu orqali ular statistik metodlar, xaritalar va grafiklarni to'g'ri o'qish va tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

3. O'quvchilarda o'rganish va tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantirish

Maqsad: O'quvchilarni geografiya bo'yicha bilimlarni chuqurroq o'rganishga va amaliy tahlil qilishga rag'batlantirish.

Metodik tadbirlar:

- **Kontekstual o'rganish:** O'quvchilarga geografiya bo'yicha mavzularni keng kontekstda o'rganishni taklif qilish. Masalan, "Geografiya va iqtisodiyot"

mavzusida iqtisodiy rivojlanish va geografik sharoitlarning o‘zaro aloqalarini tahlil qilish.

- **Xarita tahlili:** O‘quvchilarga geografik xaritalarni o‘rganishni va tahlil qilishni o‘rgatish. Buning orqali ular hududiy tafovutlarni, resurslarning taqsimotini va iqlim sharoitlarini yaxshiroq tushunishadi.

- **Hududiy muvaffaqiyat va muammolarni tahlil qilish:** O‘quvchilarga ma’lum bir hududda mavjud bo‘lgan geografik muammolarni aniqlash va ularni tahlil qilishni o‘rgatish. Masalan, biror hududdagi suv tanqisligi yoki tabiiy resurslarning ekspluatatsiyasi haqida tadqiqotlar o‘tkazish.

4. Kreativ yondashuvlar: geografiya va fanlararo integratsiya

Maqsad: Geografiya fanini boshqa fanlar bilan integratsiyalashgan tarzda o‘rganish va o‘quvchilarga keng ko‘lamli bilimlarni taqdim etish.

Metodik tadbirlar:

- **Fanlararo loyiha ishlari:** Geografiya va boshqa fanlar (masalan, biologiya, iqtisodiyot) bilan bog‘langan loyihalar tashkil etish. Misol uchun, "Atrof-muhit va iqtisodiyot: Resurslarni boshqarish" mavzusida iqtisodiy, ekologik va ijtimoiy jihatlarni tahlil qilish.

- **Innovatsion texnologiyalar:** Geografiya fani bo‘yicha innovatsion texnologiyalar, masalan, virtual xaritalar, simulyatsiyalar va GIS (Geographic Information System) texnologiyalarini qo‘llash. O‘quvchilar bu texnologiyalar orqali geografik ma’lumotlarni tahlil qilish va yaratishni o‘rganishadi.

5. Geografiya fani bo‘yicha amaliy mashqlar va faoliyatlar

Maqsad: O‘quvchilarga geografiya bo‘yicha amaliy mashqlar va faoliyatlar orqali o‘rganish imkoniyatini yaratish.

Metodik tadbirlar:

- **Daladagi tadqiqotlar:** O‘quvchilarni dala tadqiqotlariga jalb qilish, masalan, o‘rmonlar, daryolar yoki shahar atrofidagi geografik hududlarni o‘rganish. Bu o‘quvchilarga tabiiy resurslar, ekosistemalar va inson faoliyatining tabiiy muhitga ta’sirini amalda o‘rganishga yordam beradi.

• **Geografik sayohatlar:** O'quvchilarni geografik sayohatlarga (virtual yoki haqiqiy) jalb qilish va sayohat davomida turli geografik joylarni o'rganishga imkoniyat yaratish. Bu o'quvchilarga global va mahalliy geografik farqlarni ko'rish va tushunishga yordam beradi.

Geografiya fani o'quvchilarda tanqidiy fikrlash va amaliy ko'nikmalarni rivojlantirishda muhim o'rin tutadi. Tanqidiy fikrlash, o'quvchilarning geografik va ijtimoiy muammolarni tahlil qilish, qarorlar qabul qilish va kreativ yondashuvlar ishlab chiqish ko'nikmalarini shakllantirishga yordam beradi. Geografiya fani orqali o'quvchilarga nafaqat o'z hududlari va dunyo haqida bilim berish, balki ular mustaqil fikr yuritish va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantirishga yo'naltirilgan amaliy mashqlar va tadqiqotlar o'tkazish mumkin. Bu esa ularni zamonaviy dunyoda muvaffaqiyatli bo'lishga tayyorlaydi.

4. PISA va TIMSS xalqaro tadqiqotlarining natijalarini ta'limga tizimli tadbiq etish

PISA (Program for International Student Assessment) va TIMSS (Trends in International Mathematics and Science Study) xalqaro tadqiqotlari o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini global miqyosda baholash, taqqoslash va tahlil qilishga qaratilgan dasturlardir. Ushbu tadqiqotlar o'quvchilarning akademik darajasini, shuningdek, ularning ijtimoiy va emosional ko'nikmalarini o'lchashga yordam beradi. PISA va TIMSS natijalari ta'lim tizimlarining samaradorligini aniqlashda muhim vosita hisoblanadi va ularning natijalarini ta'lim tizimiga tizimli ravishda tadbiq etish ta'lim sifatini oshirishga katta hissa qo'shadi.

1. Natijalarni tahlil qilish va ta'limdagi kamchiliklarni aniqlash

PISA va TIMSS natijalarining asosiy maqsadi ta'lim tizimlaridagi kuchli va zaif tomonlarni aniqlashdir. O'quvchilarni baholashda qo'llaniladigan metodologiyalar orqali ta'lim tizimining o'rganish va o'rgatish samaradorligini yaxshiroq tushunish mumkin. PISA va TIMSSning natijalarini ta'lim tizimiga tizimli ravishda tatbiq etishning birinchi qadami bu o'quvchilarning qaysi sohalarda kuchli yoki zaif ekanligini tahlil qilishdir. Masalan, geografiya va ilm-fan kabi fanlar

bo'yicha o'quvchilarning bilimlari tahlil qilinib, kamchiliklar aniqlanadi. Bu ma'lumotlar asosida ta'lim tizimiga zaruriy o'zgartirishlar kiritiladi.

2. O'qitish usullarini takomillashtirish

PISA va TIMSS natijalarini ta'lim tizimiga tatbiq etishning yana bir muhim qismi o'qitish metodlarini takomillashtirishdir. Bu natijalar o'quvchilarning o'z bilimlarini amalda qo'llash, tanqidiy fikrlash, muammolarni hal qilish kabi ko'nikmalarini rivojlantirish zarurligini ko'rsatadi. PISA va TIMSS baholashlari o'qituvchilarga qanday metodlar, texnologiyalar va pedagogik yondashuvlar samarali ekanligini ko'rsatadi. Shunday qilib, ta'lim tizimida interaktiv, ijodiy va faol yondashuvlarni qo'llashning ahamiyati ortadi. O'qituvchilarni malaka oshirish va ularga yangi pedagogik metodlarni o'rgatish orqali o'quvchilarning bilimlarini yaxshilash mumkin.

3. Ta'lim siyosatini shakllantirish

PISA va TIMSS natijalari ta'lim siyosatini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Natijalar o'quvchilarning umumiy bilim darajasini, shuningdek, ta'lim tizimining samaradorligini ko'rsatadi. PISA va TIMSS asosida ta'lim siyosatini ishlab chiqish mamlakatlarga o'z tizimlarini isloh qilishda yordam beradi. Natijalar davlat ta'lim dasturlarini yaxshilash, o'qituvchilarni tayyorlash va o'quvchilarga yangicha o'qitish metodlarini joriy etish bo'yicha chora-tadbirlarni ko'rish imkonini beradi.

4. O'quvchilarning tanqidiy fikrlash va kognitiv ko'nikmalarini rivojlantirish

PISA va TIMSS tadqiqotlari o'quvchilarning nafaqat bilim darajasini, balki tanqidiy fikrlash, muammolarni hal qilish va analiz qilish ko'nikmalarini ham baholaydi. O'quvchilarning geografiya va ilmiy fanlar bo'yicha tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish, ular uchun real hayotiy muammolarni hal qilishni o'rgatish zarurati bor. Bu natijalarga asoslanib, ta'lim tizimida o'quvchilarga chuqurroq va amaliy bilimlarni berishga e'tibor qaratiladi. Shu tarzda, PISA va TIMSS natijalari o'quvchilarga nafaqat bilim, balki ulardan qanday foydalangan holda muammolarni yechish ko'nikmalarini o'rgatishni taqozo etadi.

5. Geografiya va ilm-fan fanlari bo'yicha mustahkamlash

PISA va TIMSS baholashlarining natijalari geografiya, ilm-fan va boshqa asosiy fanlar bo'yicha o'quvchilarning o'rganishdagi muvaffaqiyatsizliklarini aniqlashga yordam beradi. Bu natijalar o'quvchilarning geografiya va ilm-fan bo'yicha bilim va ko'nikmalarini mustahkamlashga imkon beradi. Ta'lim tizimiga natijalarni tatbiq etish, o'quvchilarga mashqlar, tadqiqotlar va interaktiv darslar orqali geografiya va ilm-fan fanlarida qiziqish uyg'otish va ularni samarali o'rganishga imkon yaratadi. Shuningdek, PISA va TIMSS natijalarini hisobga olib, geografiya fani bo'yicha metodik qo'llanmalar va o'qituvchilar uchun treninglar tashkil etish mumkin.

6. O'quvchilarni mustaqil o'rganishga rag'batlantirish

PISA va TIMSS tadqiqotlari o'quvchilarda mustaqil o'rganish va izlanish qilish ko'nikmalarini rivojlantirishga urg'u beradi. O'quvchilarga o'rganishning faqat darsliklar bilan chegaralanmasligini tushuntirish, ularga mustaqil ilmiy izlanishlar qilishni o'rgatish kerak. Bunday yondashuv, o'quvchilarning bilish jarayonini faollashtiradi va ularni o'z bilimlarini amaliyotda qo'llashga undaydi. Mustaqil o'rganishning muhim ahamiyati o'quvchilarni ta'limning faollashgan va o'zlashtirishga yo'naltirilgan tizimiga jalb qilishda namoyon bo'ladi.

7. Monitoring va natijalarni tahlil qilish

PISA va TIMSS natijalarini ta'lim tizimiga joriy etishda doimiy monitoring va natijalarni tahlil qilish muhim ahamiyatga ega. Tizimli monitoring o'quvchilarning bilim darajasini va ularning ta'limdagi yutuqlarini baholashga yordam beradi. O'quvchilarning ta'lim jarayonidagi rivojlanishiga doimiy nazorat qilish va tegishli o'zgartirishlar kiritish orqali ta'lim tizimi doimiy ravishda yangilanadi va samarali bo'lishi ta'minlanadi.

Xulosa

PISA va TIMSS natijalari ta'lim tizimini isloh qilish va sifatini oshirishda katta rol o'ynaydi. Ularning natijalari asosida ta'limda mavjud kamchiliklarni aniqlash, o'qitish metodlarini takomillashtirish, o'quvchilarda tanqidiy fikrlash va mustaqil o'rganish ko'nikmalarini rivojlantirish mumkin. Ta'lim tizimiga tizimli tadbir

etilgan PISA va TIMSS natijalari o‘quvchilarning akademik darajasini oshirishga, ta’lim sifatini yaxshilashga va global ta’lim standartlariga mos keladigan tizimlarni yaratishga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Gulyamov P, Qurbonniyozov R, Avezov M, Saidova N Tabiiy geografiya boshlang‘ich kursi Toshkent: O‘zbekiston, 2020. – 508
2. Musayev P.G‘, Musayev J.P. Geografiya Umumiy o‘rta ta'lim maktablarining 8-sinfi uchun darslik. -T .: «SHARQ» NMAK, 2019
3. K.M. Boymirzaev O‘rta Osiyo tabiiy geografiyasidan amaliy mashg‘ulotlar. Namangan, 2009 yil—100 bet
4. Kuznesov M.V. “Geografiya o‘qitish metodikasi” Simferopol Nata - 2009
5. Yu.A. Ivanov “Geografiya o‘qitish metodikasi” Brest-2012
6. H.VAXOBOV N.R.Alimqulov, N.B. Sultanova “Geografiya o‘qitish metodikasi” Toshkent-2021
7. Xoldorova G.M. “Geografiya o‘qitish metodikasi” Jizzax-2020
8. Abduvohidov Safar Niyazmatovich, Ganiyev Ziyodulla Akramovich “Geografiya ta’limi metodikasi” O‘quv qo‘llanma Samarqand - 2021
9. Djo‘raboeva H.Sh “Tabiiyot va geografiya o‘qitish metodikasi” Farg‘ona - 2021

Elektron manbalar

1. gov.uz – O‘zbekiston Respublikasi Hukumati portali.
2. stesting.uz – xalqaro tadqiqotlarga tayyorlash sinov platformasi.
3. uza.uz – O‘zbekiston Milliy axborot agentligi sayti.
4. kitob.uz – Respublika bolalar kutubxonasi sayti.
5. emaktab.uz – O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligining raqamli ta’lim platformasi.
6. ziyonet.uz – axborot ta’lim portali.
7. my.maktab.uz – umumta’lim maktablariga o‘quvchilarni onlayn qabul qilish tizimi.

Mashg'ulotning texnologik xaritasi

O'quv bloki	3. Fanni o'qitishda zamonaviy yondashuvlar				
O'quv modul	3.4. Geografiya fanidan amaliy mashg'ulotlar o'tkazish metodikasi				
Mavzu	1. Geografiya darslarida amaliy mashg'ulotlarning o'rni va ahamiyati (nazariy)				
Davomiyligi	80 daqiqa				
Mashg'ulotning maqsadi	<ul style="list-style-type: none"> - Geografiya darslarida amaliy mashg'ulotlarning o'rnini ochib berish; - Geografiya darslarida amaliy mashg'ulotlar tashkil etish metodikasini rivojlantirish orqali nazariy bilimlarni amalda tadbiq etish va ularni yanada mustahkamlash ko'nikmalarini rivojlantirish. - Amaliy mashg'ulotlar turlari va usullarini o'rgatish orqali ma'lumotlar va topshiriqlarni yechish, qo'shimcha manbalar bilan ishlash, fanlararo bog'liqlikni qo'llashga yo'naltirish. - Geografiya darslarida amaliy mashg'ulotlarni tashkil etish va ularning natijadorligini tahlil qilish. 				
Mashg'ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, daqiqa	Metodlar	Zarur jihozlar	Natija
1. Tashkiliy qism	<ul style="list-style-type: none"> - Salomlashish - Maqsad va reja bilan tanishtirish - Mashg'ulotning dolzarbligini asoslab berish 	5	Suhbat, tushuntirish		O'qituvchilar mashg'ulotga tayyor bo'lishadi.

2. Motivatsiya	- “Amaliyot – bilimni mustahkamlash asosi” iborasi haqida qisqa muhokama	5	Muammoli vaziyat yaratish, muhokama		O‘qituvchilar mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga rag‘batlanadi.
3. Nazariy qism	- Amaliy mashg‘ulotlarni tashkil etish yo‘llarini o‘rganish; - Geografiya o‘quv dasturida berilgan amaliy mashg‘ulot darslarini tashkil etish yo‘llari. - 7-10-sinf geografiya darsliklaridagi mavzularni o‘qitishda foydalaniladigan amaliy topshiriqlar bilan ishlash	15	Taqdimot, ko‘rgazmali tushuntirish	1-12-slaydlar	O‘qituvchilar yangi texnologiyalarni nazariy jihatdan o‘rganadi.
4. Amaliy mashg‘ulot	- Interaktiv platformalardan foydalanishni o‘rgatish - Guruhlarda ishlash: amaliy topshiriqlar bajarish - Geografik masalalar yechish. - Statistik materiallar va diagrammalar bilan ishlash.	30	Guruhlarda ishlash, platformalardan foydalanish	Kahoot, Quizizz, 1-2-tarqatmalar	O‘qituvchilarda amaliy topshiriqlarni yechish ko‘nikmalari hosil qilinadi.
5. Tahlil va muhokama	- Guruhlar ishlari bo‘yicha taqdimotlar - Mashg‘ulot jarayoni bo‘yicha fikr-mulohazalar olish	15	Suhbat, muhokama, tahlil		O‘qituvchilar o‘z tajribalarini o‘rtoqlashadi va yangi g‘oyalarni o‘zlashtiradi.
6. Refleksiya	- "Men nimani o‘rgandim?" usuli orqali xulosa qilish	5	Refleksiya usullari		O‘qituvchilar o‘z faoliyatini baholaydi va o‘rganilgan ma’lumotlarni qayta ko‘rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	- Mashg‘ulot natijalarini umumlashtirish	5	Suhbat		O‘qituvchilar mashg‘ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlar bilan yo‘naltiriladi.

Mavzu: Geografiya darslarida amaliy mashg'ulotlarning o'rni va ahamiyati

Reja:

13. Geografiya darslarida amaliy mashg'ulotlarning o'rni;
14. Geografiya darslarida amaliy mashg'ulotlar tashkil etish metodikasini rivojlantirish orqali nazariy bilimlarni amalda tadbiq etish.
15. Amaliy mashg'ulotlar turlari va usullarini o'rgatish orqali ma'lumotlar va topshiriqlarni yechish, qo'shimcha manbalar bilan ishlash.
16. Geografiya darslarida amaliy mashg'ulotlarni tashkil etish va ularning natijadorligini tahlil qilish.

1 2 slaydlar

Mamlakatimizda ilm-fanni yanada ravnaq toptirish, yoshlarimizni chuqur bilim, yuksak ma'naviyat va madaniyat egasi etib tarbiyalash, raqobatbardosh iqtisodiyotni shakllantirish borasida boshlagan ishlarimizni jadal davom ettirish va yangi, zamonaviy bosqichga ko'tarish maqsadida qator ishlar olib borilmoqda. Umumta'lim maktablari o'qituvchilari oldiga ham talaygina jiddiy talablar qo'yilmoqda. Yosh avlodga ilmiy bilimlar asoslarini puxta o'rgatish, ularda keng dunyoqarash hamda tafakkur ko'lamini hosil qilish, ma'naviy-axloqiy sifatlarni shakllantirish borasidagi ta'limiy-tarbiyaviy ishlarni samarali tashkil etish zarur. Zero, yurtning porloq istiqbolini yaratish, uning nomini jahonga keng yoyish, ulug' ajdodlar tomonidan yaratilgan milliy-ma'naviy merosni jamiyatga namoyish etish, ularni boyitish, mustaqil O'zbekiston Respublikasining rivojlangan mamlakatlar qatoridan joy egallashini ta'minlash yosh avlodni komil inson hamda malakali mutaxassis qilib tarbiyalashga bog'liqdir.

Zamonaviy jamiyatning asosiy talablari – XXI asr ko'nikmalariga ega bo'lgan mutaxassislarni tayyorlash, o'quvchilarning kreativ va amaliy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishdir. Geografiya fanini o'qitishda zamonaviy bilimlarni mustahkamlash uchun amaliy topshiriqlardan foydalanish ushbu maqsadlarga erishishda muhim vosita hisoblanadi.

Mazkur ma'ruzada geografiya ta'limida foydalanilayotgan amaliy topshiriqlar, amaliyot bilimni mustahkamlash asosi ekanligi va o'quv jarayoniga ta'siri muhokama qilinadi.

5-slayd

O'qituvchilarga quyidagi savol bilan murojaat qilinadi:

Geografiya darslarida amaliy mashg'ulotlarni samarali tashkil etishning qanday usullaridan foydalaniladi?

6-slayd

Amaliy mashg'ulotlarni tashkil etish

Hozirgi kun talablaridan biri amalga oshirilayotgan ta'lim sifat-samaradorligini oshirishda o'quvchilarga nazariy bilimlar bilan birga amaliy, ko'rgazmali, ya'ni noan'anaviy interfaol darslar tashkil etish asosida o'quvchilarda ko'nikma va malakalarni shakllantirishdan iboratdir.

- **Real hayotiy misollar orqali.** O'quvchilarga geografik hodisalarni tushuntirishda real hayotiy vaziyatlar va voqealar misollarini keltirish dars samaradorligini oshiradi. Masalan, o'quvchilarga iqlim o'zgarishini kuzatish, real vaqt ma'lumotlarini tahlil qilish orqali amaliy bilim beriladi.

- **Geografik xaritalar va 3D modellari yordamida.** "Geografiya xarita bilan boshlanib, xarita bilan tugaydi", degan edi mashhur rus geografi N.N. Baranskiy. Xarita geografiyaning ikkinchi tili. O'quvchilarga geografik xaritalar, globuslar yoki 3D modellari bilan ishlashni tashkillashtirish ularning fazoviy fikrlash qobiliyatlarini oshiradi.

- **Stimulyatsiyalar va interaktiv mashqlar orqali.** O'quvchilarga virtual xaritalarda geografik hodisalarni o'rganish yoki o'zlarining hududiy izlanishlarini amalga oshirish imkoniyatlarini beradi.

- **Guruhlarda muammolarni hal qilish.** Jamoaviy ishlarni bajarish uchun topshiriqlar berish yordamida, masalan, loyiha yaratish orqali tushunchalarni yanada chuqurroq o'rganishlariga imkon beradi. Bunday ishlarda ham aniq ma'lumotlardan foydalanish va kreativ yondashuvlar kerak bo'ladi.

- **Geografik asboblardan foydalanish orqali.** O'quvchilar dala tadqiqotlari va ekskursiyalarga borib, o'rgangan geografik nazariy bilimlarini amalda ko'rib chiqishlariga yordam beradi.

- **GIS dasturlaridan foydalanish orqali.** GIS (geografik axborot tizimi) dasturlaridan foydalanish o'quvchilarga ma'lumotlarni tahlil qilish va zamonaviy texnologiyalarni o'rganish imkoniyatini beradi.

7-slayd

Amaliy topshiriqlarning mohiyati.

"So'zli tasavvurlar" metodi orqali mavzu bo'yicha guruhlariga topshiriq beriladi.

Guruhlarni tashkil qilish

O'qituvchilar kichik guruhlariga bo'linadi (4-6 kishilik). Har bir guruhga yuqoridagi slayd mavzulari bo'lib beriladi.

Topshiriq: O'rganilayotgan masala bilan bog'liq bo'lgan eng asosiy so'zni aniqlang.

Guruh a'zolaridan ular bu so'zni eshitganlarida xayollariga keladigan boshqa so'zlarni tez yozishini iltimos qiling. Bu atigi 2-3 daqiqa sarflanadigan juda qisqa mashq.

Bironta so'zni ham yozmaslik mumkinligi yuzasidan izoh bering.

Natijada o'qituvchilar dastlabki so'z bilan tasavvur qiladigan turli so'zlardan iborat "bir lahzalik surat" hosil bo'ladi.

- Guruh bo'lib ishlash orqali o'quvchilar bilimlarni chuqurroq o'zlashtiradilar, chunki ular bir-birlari bilan fikr almashadilar va maqsadga birgalikda erishishga intiladilar.
- Har bir o'qituvchi jarayonning faol ishtirokchisiga aylanadi va o'z hissasini qo'shadi.
- O'qituvchilarni muloqot qilish, o'z fikrini izohlash va boshqalarni tinglash ko'nikmalariga o'rgatadi.

Umumlashtirish va tahlil qilish

O'qituvchi yakuniy bosqichda mavzuni umumlashtirib, xulosalar chiqaradi.

Mavzu o'rganib bo'lingandan so'ng har bir o'qituvchidan ular ushbu mavzu bo'yicha nima deb o'ylashi yoki his qilishini bir so'z bilan ifodalashni iltimos qiling. Ushbu mavzuga tegishli bo'lgan so'zni misol keltirishni so'rang. Xonani aylanib, bunday so'zlarni yig'ib chiqing. Bir yoki ikki nafar o'quvchilardan ushbu so'zlarning ro'yxatini tuzishni iltimos qiling.

8-9-slaydlar

Mavzu bo'yicha amaliy topshiriqlar bajariladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. N.Kuchkarova, M.Gadi va boshqalar. Yuksalish sari 45 daqiqa. Samarali dars uchun tavsiyalar. Toshkent. 2022.
2. Ishmuxamedov R.va boshq. Ta'limda innovatsion texnologiyalar. Toshkent. 2010.
3. Ishmuhammedov R.va boshq.Tarbiyada innovatsion texnologiyalar. Toshkent. 2008.
4. Geografiya fani darsliklari. 7-10-sinf.

Mashg'ulotning texnologik xaritasi

O'quv bloki	3. Fanni o'qitishda zamonaviy yondashuvlar				
O'quv modul	3.4. Geografiya fanidan amaliy mashg'ulotlar o'tkazish metodikasi				
Mavzu	1. Geografiya darslarida amaliy mashg'ulotlarning o'rni va ahamiyati (amaliy)				
Davomiyligi	80 daqiqa				
Mashg'ulotning maqsadi	<ul style="list-style-type: none"> - Amaliy mashg'ulotlarni o'tkazishning ahamiyati - Nazariy bilimlarni amaliyotda qo'llash - Tabiiy geografiyani o'qitishda foydalaniladigan amaliy mashg'ulotlar - Iqtisodiy geografiya fanida qo'llaniladigan amaliy topshiriqlar 				
Mashg'ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, daqiqa	Metodlar	Zarur jihozlar	Natija
1. Tashkiliy qism	<ul style="list-style-type: none"> - Salomlashish - Maqsad va reja bilan tanishtirish - Mashg'ulotning dolzarbligini asoslab berish 	5	Suhbat, tushuntirish		O'qituvchilar mashg'ulotga tayyor bo'lishadi.

2. Motivatsiya	- Bir daqiqa metodi o`tkaziladi	5	Muammoli vaziyat yaratish, muhokama	3-4-slaydlar	O`qituvchilar mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga rag`batlanadi.
3. Nazariy qism	- Amaliytopshiriqlarni asosiy yo`nalishlari va usullari bilan tanishtirish	5	Taqdimot, ko`rgazmali tushuntirish	6-7- slaydlar	O`qituvchilar yangi texnologiyalarni nazariy jihatdan o`rganadi.
4. Amaliy mashg`ulot	- Tabiiy geografiyaga doir amaliy topshiriqlarni bajarish. Iqtisodiy geografiyaga doir amaliy topshiriqlarni bajarish.	40	Guruhlarda ishlash, platformalardan foydalanish	8-3-slaydlr	O`qituvchilarda amaliy topshiriqlarni yechish ko`nikmalari hosil qilinadi.
5. Tahlil va muhokama	- Guruhlar ishlari bo'yicha taqdimotlar - Mashg`ulot jarayoni bo'yicha fikr-mulohazalar olish	15	Suhbat, muhokama, tahlil		O`qituvchilar o`z tajribalarini o`rtoqlashadi va yangi g`oyalarni o`zlashtiradi.
6. Refleksiya	- "Men nimani o`rgandim?" usuli orqali xulosa qilish	5	Refleksiya usullari		O`qituvchilar o`z faoliyatini baholaydi va o`rganilgan ma'lumotlarni qayta ko`rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	- Mashg`ulot natijalarini umumlashtirish	5	Suhbat		O`qituvchilar mashg`ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlar bilan yo`naltiriladi.

Mavzu: Geografiya darslarida amaliy mashg'ulotlarning o'rni va ahamiyati (amaliy)

Reja:

- Amaliy mashg'ulotlarni o'tkazishning ahamiyati.
- Nazariy bilimlarni amaliyotda qo'llash.
- Tabiiy geografiyani o'qitishda foydalaniladigan amaliy mashg'ulotlar.
- Iqtisodiy geografiya fanida qo'llaniladigan amaliy topshiriqlar.

3-4-slaydlar

“1 daqiqa” metodi orqali mavzu bo'yicha guruhlariga topshiriq beriladi.

Guruhlariga bo'linish. O'qituvchilar 4 ta guruhga bo'linadilar.

Bu metodda tezlik muhim hisoblanadi.

Topshiriq:

- 1) “T” harfi bilan boshlanuvchi 10 ta davlat nomini yozing.
- 2) Ko'k yoki moviy rangli qog'oz bilan geografiya faniga doir nimalar yasay olamiz. (Guruhlarda ishlash).

Gurular taqdimoti tinglanadi.

5-6-slaydlar

Amaliy mashg'ulotlarni o'tkazishning ahamiyati quyidagilar:

1. Nazariy bilimlarni amaliyotda qo'llash.
2. Ko'nikmalarni rivojlantirish.
3. Jamoaviy ish va muammolarni hal qilish.
4. Geografik metod va usullarni o'rgatish.
5. Real hayotdagi misollarni tushunish.
6. Geografik qarorlarni qabul qilish.
7. Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish.
8. Motivatsiya va qiziqishni oshirish.
9. Geografik ongni shakllantirish.
10. Geografiya faniga bo'lgan qiziqishlarni oshirish.

Geografiya fanidan nazariy bilimlarni amaliyotda qo'llash o'quvchilarga turli geografik jarayonlarni, tabiiy va ijtimoiy hodisalarni tushunishda, ularni real hayotda qo'llashda yordam beradi.

Geografiya fanidan amaliy mashg'ulotlarni o'tkazishning ahamiyati juda katta, chunki bu fan o'quvchilarga nafaqat nazariy bilimlarni, balki ularni amalda qo'llashni o'rgatish orqali dunyo haqidagi bilimlarni kengaytiradi. Quyida geografiya fanidan amaliy mashg'ulotlarni o'tkazishning asosiy ahamiyatlarini keltiramiz:

1. Nazariy bilimlarni amaliyotda qo'llash:

Geografiya fanida o'rgatilgan nazariy tushunchalar va prinsiplarga amaliy mashg'ulotlar orqali hayotiy misollar keltiriladi. O'quvchilar turli geografik jarayonlarni, masalan, yer yuzasidagi iqlim o'zgarishlari, tabiiy resurslar taqsimoti, yoki iqtisodiy hududlarning shakllanishi kabi masalalarni amaliy mashg'ulotlarda o'rganib, ularni real hayotga tadbiq qilishni o'rganadilar.

2. Ko'nikmalarni rivojlantirish:

Kartografiya va xaritalardan foydalanish: O'quvchilar turli geografik xaritalarni o'rganish va ulardan to'g'ri foydalanish ko'nikmalarini egallaydilar. Bunga kartografik ko'rsatkichlarni o'qish, o'lchovlar qilish, chorak xaritalar tuzish kabi amaliy ishlar kiradi.

Geografik axborotlarni tahlil qilish: Amaliy mashg'ulotlar davomida o'quvchilar statistik ma'lumotlarni tahlil qilish, geografik axborotlarni to'plash va sarhisob qilish ko'nikmalarini o'zlashtiradilar.

3. Jamoaviy ish va muammolarni hal qilish:

Ko'p hollarda geografiya fanidan o'tkaziladigan amaliy mashg'ulotlar guruhda ishlashni talab qiladi. O'quvchilar birgalikda muammolarni hal qilish, fikrlarni birlashtirish, muhokama qilish va qarorlar qabul qilishda ishtirok etadilar. Bu esa ularning jamoaviy ish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

4. Geografik metodlarni o'rgatish:

O'quvchilarga turli geografik metodlar (masalan, statistik, kartografik, model yaratish) orqali tabiat va jamiyatni o'rganish imkoniyati yaratadi. Bu metodlar nafaqat geografiya fanida, balki boshqa fanlarda ham qo'llanilishi mumkin.

5. Real hayotdagi misollarni ko'rsatish:

Amaliy mashg'ulotlar o'quvchilarga real dunyo bilan bog'liq misollarni taqdim etadi. Masalan, ular o'zlarining yashash joyidagi iqlim va tabiatni o'rganish, iqtisodiy faoliyatlarni tahlil qilish yoki hududiy rivojlanishni baholashga harakat qilishadi.

6. Geografik qarorlarni qabul qilish:

O'quvchilar amaliy mashg'ulotlar orqali real geografik muammolarni hal qilishni o'rganadilar. Masalan, iqlim o'zgarishlari, tabiiy ofatlar, urbanizatsiya yoki ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish kabi masalalar bo'yicha qarorlar qabul qilish ko'nikmalarini shakllantiradilar.

7. Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish:

Geografiya fanida amaliy mashg'ulotlar o'quvchilarda tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi. O'quvchilar turli geografik jarayonlar va hodisalar haqida mulohazalar olib borib, o'z fikrlarini erkin ifodalash va dalillarni keltirishga o'rganadilar.

8. Motivatsiya va qiziqishni oshirish:

Amaliy mashg'ulotlar o'quvchilarga yangi va qiziqarli ma'lumotlarni o'rganish imkonini beradi. Bu, o'z navbatida, geografiya faniga bo'lgan qiziqishni oshiradi va o'quvchilarning fan bilan bo'lgan aloqalarini mustahkamlaydi.

9. Geografik ongni shakllantirish:

Geografiya fani atrof-muhit, tabiat va jamiyat o'rtasidagi munosabatlarni tushunishga yordam beradi. Amaliy mashg'ulotlar orqali o'quvchilar geografik ongni rivojlantiradilar, bu esa ularga dunyoqarashlarini kengaytirishga yordam beradi.

Geografiya fanidan amaliy mashg'ulotlarni o'tkazish, o'quvchilarning fikrlash qobiliyatlarini va amaliy ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Bu orqali ular yanada samarali va bilimli insonlar bo'lib yetishadilar.

10. Geografiya faniga bo'lgan qiziqishlarni oshirish:

Geografiya fanidan amaliy mashg'ulotlarni o'tkazish, o'quvchilarning fikrlash qobiliyatlarini va amaliy ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Bu orqali ular yanada samarali va bilimli insonlar bo'lib yetishadilar.

Geografiya fanidan nazariy bilimlarni amaliyotda qo'llash, o'quvchilarga nafaqat tabiiy va ijtimoiy jarayonlarni yaxshiroq tushunishga, balki ularni real hayotda qanday qo'llashni o'rganishga yordam beradi. Amaliy mashg'ulotlar orqali o'quvchilar nafaqat nazariy bilimlarni, balki amaliy ko'nikmalarni ham egallaydilar, bu esa ularga geografik muammolarni hal qilishda samarali bo'lish imkonini yaratadi.

O'qituvchilarga tabiiy va iqtisodiy geografiya bo'yicha amaliy topshiriqlar beriladi.

O'qituvchi yakuniy bosqichda amaliy topshiriqni umumlashtirib, xulosalar chiqaradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Avezov M. Mirkamalov M. Geografiya fanidan amaliy mashg'ulotlar. Toshkent. 2022-yil.
2. N.Kuchkarova, M.Gadi va boshqalar. Yuksalish sari 45 daqiqa. Samarali dars uchun tavsiyalar. Toshkent. 2022.
3. Ishmuxamedov R..va boshq. Ta'limda innovatsion texnologiyalar. Toshkent. 2010.
4. Ishmuhamedov R.va boshq.Tarbiyada innovatsion texnologiyalar. Toshkent. 2008.
5. Geografiya fani darsliklari. 7-10-sinf.

Mashg'ulotning texnologik xaritasi

O'quv bloki	3. Fanni o'qitishda zamonaviy yondashuvlar				
O'quv modul	3.4. Geografiya fanidan amaliy mashg'ulotlar o'tkazish metodikasi				
Mavzu	1. Geografiya darslarida o'quvchilar o'zlashtirishi murakkab bo'lgan mavzularni o'qitish				
Davomiyligi	80 daqiqa				
Mashg'ulotning maqsadi	<ul style="list-style-type: none"> - Geografiya darslarida o'quvchilar o'zlashtirishi murakkab bo'lgan mavzular va ularni o'qitish metodikasi - Geografiya fanining murakkab mavzularini o'qitish uchun turli xil usullar, metodlar va texnologiyalar. - O'quvchilar o'zlashtirishi murakkab bo'lgan mavzularni o'qitishda geografik ma'lumotlarni egallash va tahlil qilish - Amaliy topshiriqlar, loyihalar, ularga individual yondashuv, murakkab bo'lgan mavzular yuzasidan topshiriqlar. 				
Mashg'ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, daqiqa	Metodlar	Zarur jihozlar	Natija
1. Tashkiliy qism	<ul style="list-style-type: none"> - Salomlashish - Maqsad va reja bilan tanishtirish - Mashg'ulotning dolzarbligini asoslab berish 	5	Suhbat, tushuntirish		O'qituvchilar mashg'ulotga tayyor bo'lishadi.

2. Motivatsiya	- Konfutsiyning “Amaliyotsiz bilim foydasizdir, bilimsiz amaliyot esa xavflidir” jumlasini guruhlar izohlashi talab qilinadi. (Avvalgi darsda o`rganilgan metod va usullardan foydalaniladi)	5	Muammoli vaziyat yaratish, muhokama	4-slayd	O`qituvchilar mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga rag`batlanadi.
3. Nazariy qism	- Murakkab mavzular aniqlanadi va ularni o`qitish usullari o`rganiladi	15	Taqdimot, ko`rgazmali tushuntirish	5-8- slaydlar	O`qituvchilar yangi texnologiyalarni nazariy jihatdan o`rganadi.
4. Amaliy mashg`ulot	- 5E va SWOT tahlili metodlari asosida murakkab mavzularni o`qitish metodikasi ko`rsatib beriladi	30	Guruhlarda ishlash, platformalardan foydalanish	9- 12- slaydlar	O`qituvchilarda amaliy topshiriqlarni yechish ko`nikmalari hosil qilinadi.
5. Tahlil va muhokama	- Guruhlar ishlari bo`yicha taqdimotlar - Mashg`ulot jarayoni bo`yicha fikr-mulohazalar olish	15	Suhbat, muhokama, tahlil		O`qituvchilar o`z tajribalarini o`rtoqlashadi va yangi g`oyalarni o`zlashtiradi.
6. Refleksiya	- "Men nimani o`rgandim?" usuli orqali xulosa qilish	5	Refleksiya usullari		O`qituvchilar o`z faoliyatini baholaydi va o`rganilgan ma`lumotlarni qayta ko`rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	- Mashg`ulot natijalarini umumlashtirish	5	Suhbat		O`qituvchilar mashg`ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlar bilan yo`naltiriladi.

Mavzu: Geografiya darslarida o'quvchilar o'zlashtirishi murakkab bo'lgan mavzularni o'qitish

Reja:

- Geografiya darslarida o'quvchilar o'zlashtirishi murakkab bo'lgan mavzular va ularni o'qitish metodikasi
- Geografiya fanining murakkab mavzularini o'qitish uchun turli xil usullar, metodlar va texnologiyalar.
- O'quvchilar o'zlashtirishi murakkab bo'lgan mavzularni o'qitishda geografik ma'lumotlarni egallash va tahlil qilish
Amaliy topshiriqlar, loyihalar, ularga individual yondashuv, murakkab bo'lgan mavzular yuzasidan topshiriqlar.

4-slayd

Amaliyotsiz bilim foydasizdir.
Bilimsiz amaliyot esa xavflidir.

Активация Windows
Konfutsiy

O'qituvchilar 4 guruhga bo'linadilar.

Avvalgi darsda o'rganilgan metod va usullardan foydalanilgan holda guruhlariga Konfutsiyning yuqoridagi fikrini izohlash topshirig'i beiladi.

Guruhlar fikrlari tinglanadi.

5-6-7-slaydlar

Geografiya darslarida o'quvchilarga qiyin bo'lgan mavzularni o'rgatishda metodik yondashuvlar va usullarni to'g'ri tanlash, o'quvchilarning samarali ta'lim olishiga yordam beradi.

Geografik koordinatalar. Geografik koordinatalar yordamida geografik kenglik va uzoqliklarni aniqlash o'quvchilarga qiyin tushishi mumkin.

Yerning tuzilishi: Yerning ichki tuzilishi, qatlamlar, plitalar harakati kabi mavzular ham ko'plab o'quvchilar uchun murakkab bo'lishi mumkin, chunki bu mavzular ko'p ilmiy tushunchalarni talab qiladi.

Tabiiy geografik jarayonlar: Vulkanlar, yer silkinishlari, eroziya va boshqa tabiiy jarayonlarni tushunish ba'zan murakkab bo'lishi mumkin, chunki bu jarayonlar vaqt va joy nuqtai nazaridan o'zgarib turadi.

Iqlim o'zgarishlari: Iqlim va ob-havo hodisalari, ularning farqlari, iqlim mintaqalari, meteorologik xaritalarga oid tushunchalarni o'rganish qiyinchilik tug'diradi.

Aholining demografik o'zgarishlari: Aholi zichligi, migratsiya, urbanizatsiya va demografik o'zgarishlar kabi mavzular ham ba'zan qiyin tushuniladi, chunki ular ko'p omillar bilan bog'liq.

Bu mavzularni o'zlashtirishni osonlashtirish uchun ko'proq vizual materiallar, mashqlar va real hayotdan misollar keltirish hamda interfaol metodlar yordamida o'rganish foydali bo'ladi.

O'quvchilarga geografik ma'lumotlarni yaxshiroq eslab qolishga yordam beruvchi usullar turli pedagogik yondashuvlar, texnologiyalar va metodlar asosida shakllanadi.

8-slayd

Geografiya fanidagi ma'lumotlarni o'zlashtirishni osonlashtirish va mustahkamlash uchun quyidagi samarali usullarni qo'llash mumkin.

Geografiya darslarida o'quvchilar uchun murakkab mavzularni o'rgatishda geografik ma'lumotlarni egallash va tahlil qilish juda muhimdir, chunki bu o'quvchilarning geografik tushunchalarni to'g'ri anglashlari va ularga asoslanib qarorlar qabul qilishlarini ta'minlaydi. Geografik ma'lumotlarni egallash va tahlil qilish jarayonida o'quvchilarning bilim darajasi va qobiliyatlarini oshirish uchun quyidagi metodlar va usullarni qo'llash mumkin:

1. Interaktiv va vizual yondashuvlar.

Xaritalar va diagrammalar: Geografik ma'lumotlarni vizual tarzda taqdim etish o'quvchilarga mavzularni aniq va samarali tushunishga yordam beradi. Masalan, iqlim mintaqalari, tabiiy resurslar, aholi zichligi kabi mavzularni xaritalar va diagrammalar orqali ko'rsatish. O'quvchilar geografik joylarni xarita orqali o'rganish, turli hududlar o'rtasidagi farqlarni tahlil qilish orqali yanada chuqurroq tushunishga erishadilar.

Infografikalar: Murakkab ma'lumotlarni oddiy va aniq shaklda taqdim etish uchun infografikalar foydalidir. Iqlim o'zgarishlari, tabiiy ofatlar yoki geografik hududlar haqida infografikalar yaratish o'quvchilarga tezda tushunishga yordam beradi.

2. Geografik Axborot Tizimlari (GIS) va Texnologiyalar

GIS texnologiyalari: Geografik axborot tizimlari (GIS) yordamida o'quvchilar ma'lumotlarni vizual tarzda tahlil qilish va tahlil qilingan natijalar asosida xulosalar chiqarishlari mumkin. GIS yordamida turli xil xaritalar va ma'lumotlar bazalari orqali o'quvchilarga geografik hududlar bo'yicha tahlil qilishni o'rgatish.

Google Earth va boshqa onlayn vositalar: O'quvchilarga Google Earth yoki Google Maps kabi onlayn vositalardan foydalanib, geografik joylashuvlarni topish, tahlil qilish va tasavvur qilish imkoniyatini berish.

3. Amaliy mashg'ulotlar va ekskursiyalar orqali.

Tabiiy jarayonlarni ko'rsatish: Geografiya darslarida tabiiy jarayonlarni o'rgatishda, masalan, suvning sikli, yomg'irning hosil bo'lishi yoki vulqonlarning faoliyati kabi mavzularni amaliy mashqlar yordamida tushuntirish samarali bo'ladi. Masalan, yengil eksperimentlar orqali bu jarayonlarning qanday kechishini ko'rsatish.

Ekskursiyalar: O‘quvchilarni tabiiy landshaftlar yoki geografik joylarga olib borish, ularga haqiqiy dunyo tajribasini taqdim etish, dars mavzusini o‘rgatishda samarali bo‘lishi mumkin. Bu usul o‘quvchilarga yer yuzasidagi tabiiy jarayonlar va geografik xususiyatlar bilan bevosita tanishish imkoniyatini yaratadi.

4. Guruhlarda ishlash va baxs-munozaralar orqali.

Guruhli ishlash: O‘quvchilarni guruhlarga bo‘lish va birgalikda ishlashga undash, ularning fikr almashishiga, yangi tushunchalarni o‘rganishiga yordam beradi. Masalan, bir guruh iqlim o‘zgarishlarini tahlil qilsa, boshqa guruh esa o‘zgarishlarning iqtisodiy ta‘sirini muhokama qilishi mumkin. Bu usul o‘quvchilarning o‘zaro hamkorligini rivojlantiradi.

Munozaralar va fikr almashish: Geografik mavzularda, masalan, iqlim o‘zgarishi yoki tabiatni himoya qilish masalalarida munozaralar o‘tkazish foydalidir. O‘quvchilar o‘z nuqtai nazarlarini bildirish va boshqalar bilan fikr almashish orqali mavzuni chuqurroq o‘rganishlari mumkin.

5. Hayotiy misollar va tadqiqotlar yordamida.

Kundalik hayotdan misollar: Geografiyaning ba‘zi murakkab mavzularini o‘quvchilarga tushuntirishda, ular uchun tanish bo‘lgan misollarni keltirish samarali bo‘ladi. Masalan, iqlim va iqlim o‘zgarishlarini tushuntirishda o‘quvchilarning yashash hududlaridagi ob-havo sharoitlaridan misollar keltirish mumkin.

Tadqiqot ishlarini amalga oshirish: O‘quvchilarga geografik mavzular bo‘yicha kichik tadqiqot ishlarini bajarishni taklif qilish, ularning mavzuni yanada chuqurroq o‘rganishiga yordam beradi. Bu orqali o‘quvchilar o‘zlari mustaqil ravishda ilmiy ma’lumotlar to‘plashni o‘rganadilar.

6. Oddiydan murakkabga o‘rgatish yordamida.

Tushunchalar va ta’riflar: Geografiyaning murakkab mavzularini o‘rgatishda, avvalo o‘quvchilarga asosiy tushunchalar va ta’riflarni aniq va sodda tarzda tushuntirish zarur. Masalan, o‘quvchilarga “klimat”, “mikroiqlim”, “geosfera” kabi asosiy atamalarni o‘rgatishdan boshlash.

9-slayd

Geografiya fanini o‘qitishda murakkab mavzulardan biri hisoblangan 7-sinf darsligidagi 3.3-mavzu – “Litosfera va Yerning harakatlari” mavzusini 5E modeli bo‘yicha yoritib beriladi.

Jalb qilish. A. Vegenerdan deyarli 9-asr avval vatandoshimiz Abu Rayhon Beruniy materiklarning siljishi haqida shunday degan: “Qit’alar go‘yo suv sathidan suzib yurgan daraxt barglari singari birbiri tomon yaqinlashib yoki uzoqlashib, sekin harakatda bo‘ladi”. Beruniyning bu fikri mobilizm gipotezasi mohiyatining o‘zidir.

Tadqiq qilish. O‘quvchilar tuxumni qatlamlarga ajratish orqali Yerning ichki tuzilishini ham qatlamlarga ajratishini ko‘radilar.

Tushuntirish. Yer po‘sti va uning tuzilishi, kontinental yer po‘sti, okean yer po‘sti, litosfera plitalari va uning harakatlari, platformalar, geosinklinallar va mobilizm gipotezasi tushuntiriladi.

Qo‘llash. Litosfera plitalarining harakatlari sxemasini yasash orqali ular haqida to‘liq ma’lumotga ega bo‘ladi.

Baholash. Litosfera va Yerning harakatlarini o‘rganish bino va inshootlarni qurishda muhimligi haqida ma’lumotga ega bo‘ladilar.

10-sinf. 11-mavzu. Jahon mamlakatlari urbanizatsiyasi. SWOT tahlili.

Kuchli tomonlari. Davlatlarning iqtisodiy o'sishi, infratuzilmalarning rivojlanishi, ilmfanning rivojlanish imkoniyatlarining ortishi.

Zaif tomonlari. Resurslarning yetishmasligi, qashshoqlik va ijtimoiy tengsizlik. Atrof-muhitga salbiy ta'sir va transport tizimlarining tirbandligi.

Imkoniyatlari. Yashil infratuzilma yaratish, aqlli shaharlar barpo etish.

Xavflar. Shaharlar orasida farq ortishi, tabiiy resurslarnig kamayishi, ijtimoiy notenglikning kelib chiqishi.

10-11-slaydlar

Amaliy topshiriqlar va geografik masalalar bajariladi.

12-slayd

Umumlashtirish va tahlil qilish

O'qituvchi yakuniy bosqichda mavzuni umumlashtirib, xulosalar chiqaradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. N.Kuchkarova, M.Gadi va boshqalar. Yuksalish sari 45 daqiqa. Samarali dars uchun tavsiyalar. Toshkent. 2022.
2. Ishmuxamedov R..va boshq. Ta'limda innovatsion texnologiyalar. Toshkent. 2010.
3. Ishmuhamedov R.va boshq.Tarbiyada innovatsion texnologiyalar. Toshkent. 2008.
4. Geografiya fani darsliklari. 7-10-sinflar.

Mashg'ulotning texnologik xaritasi

O'quv bloki	3. Fanni o'qitishda zamonaviy yondashuvlar				
O'quv modul	3.4. Geografiya fanidan amaliy mashg'ulotlar o'tkazish metodikasi				
Mavzu	1. Geografiya ta'limida xarita bilan ishlash				
Davomiyligi	80 daqiqa				
Mashg'ulotning maqsadi	<ul style="list-style-type: none"> - Geografiya darslarida xarita bilan ishlash metodikasi. - Geografiya fanini samarali o'qitishda xaritalarning roli - Geografiya darslarida xaritalar bilan ishlash usullari - Zamonaviy texnologiyalar va elektron xaritalar bilan ishlash 				
Mashg'ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, daqiqa	Metodlar	Zarur jihozlar	Natija
1. Tashkiliy qism	<ul style="list-style-type: none"> - Salomlashish - Maqsad va reja bilan tanishtirish - Mashg'ulotning dolzarbligini asoslab berish 	5	Suhbat, tushuntirish		O'qituvchilar mashg'ulotga tayyor bo'lishadi.
2. Motivatsiya	Klavdiy Ptolemey: "Geografik xaritalar, dunyoni ilmiy ravishda tasvirlash uchun zarurdir. Ular nafaqat joylarni ko'rsatadi, balki insoniyatning harakatlarini va o'zgarishlarini tushunishga yordam beradi."	5	Muammoli vaziyat yaratish, muhokama		O'qituvchilar mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga rag'batlanadi.
3. Nazariy qism	Geografiya darslarida xarita bilan ishlash metodikasi o'rgatiladi. Geografiya fanini samarali o'qitishda	15	Taqdimot, ko'rgazmali tushuntirish	1-12-slaydlar	O'qituvchilar yangi texnologiyalarni nazariy jihatdan o'rganadi.

	xaritalarning roli ochib beriladi. Geografiya darslarida xaritalar bilan ishlashning zamonaviy usullari yoritiladi. Zamonaviy texnologiyalar va elektron xaritalar bilan ishlash ko`nikmalari shakllantiriladi.				
4. Amaliy mashg`ulot	<ul style="list-style-type: none"> - Guruhlarda ishlash: xarita bilan ishlash topshiriqlarini bajarish - Geografik xaritalar yordamida masalalar yechish. - Xaritalardan foydalanib statistik materiallar va diagrammalar bilan ishlash. 	30	Guruhlarda ishlash, platformalardan foydalanish	Geografik xaritalar	O`qituvchilarda xarita bilan ishlash ko`nikmalari hosil qilinadi.
5. Tahlil va muhokama	<ul style="list-style-type: none"> - Guruhlar ishlari bo'yicha taqdimotlar - Mashg`ulot jarayoni bo'yicha fikr-mulohazalar olish 	15	Suhbat, muhokama, tahlil		O`qituvchilar o'z tajribalarini o'rtoqlashadi va yangi g'oyalarni o'zlashtiradi.
6. Refleksiya	- "Men nimani o'rgandim?" usuli orqali xulosa qilish	5	Refleksiya usullari		O`qituvchilar o'z faoliyatini baholaydi va o'rganilgan ma'lumotlarni qayta ko'rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	- Mashg`ulot natijalarini umumlashtirish	5	Suhbat		O`qituvchilar mashg`ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlar bilan yo'naltiriladi.

Mavzu: Geografiya ta'limida xarita bilan ishlash

Reja:

- Geografiya darslarida xarita bilan ishlash metodikasi.
- Geografiya fanini samarali o'qitishda xaritalarning roli
- Geografiya darslarida xaritalar bilan ishlash usullari
- Zamonaviy texnologiyalar va elektron xaritalar bilan ishlash

4-slayd

Klavdiy Ptolemey: "Geografik xaritalar, dunyoni ilmiy ravishda tasvirlash uchun zarurdir. Ular nafaqat joylarni ko'rsatadi, balki insoniyatning harakatlarini va o'zgarishlarini tushunishga yordam beradi."

O'qituvchilar 4 guruhga bo'linadilar.

Avvalgi darsda o'rganilgan metod va usullardan foydalanilgan holda guruhlarga Klavdiy Ptolemeyning yuqoridagi fikrini izohlash topshirig'i beiladi.

Guruhlar fikrlari tinglanadi.

5-6-7-slaydlar

"Xarita xazinasini topish" o'yini o'tkaziladi. Davlatlar shabloni tasvirlangan rasm ko'rsatiladi. Davlatlar haqida 3 marta ta'rif beriladi. O'qituvchilar qaysi davlat ekanligini topishlari va rasmda qaysi o'rinda joylashganligini aniqlashlari kerak.

8-slayd

Geografiya darslarida xaritalar bilan ishlash metodikasi o'quvchilarga geografik bilimlarni samarali ravishda o'rgatishda muhim ahamiyatga ega. Xaritalar geografiya darsining asosiy vositalaridan biri bo'lib, o'quvchilarga geografik obyektlar va hodisalarni aniq va vizual tarzda tushunishga yordam beradi.

9-slayd

Geografik xaritalar bilan ishlashning samarali usullari:

1. Xaritani o'qiy olishni o'rgatish:

Koordinatalar yordamida joylashuvni aniqlash: Xarita ustidagi kenglik va uzunlik koordinatalariga qarab geografik joylashuvni aniqlash.

Legendadan foydalanish: Xarita legendasidagi ranglar, belgilarning ma'nosini tushunish va xaritada nimalar aks etganini aniqlash.

Skaladan foydalanish: Xaritada masofalarni o'lchash va xarita va haqiqiy o'lchamlar o'rtasidagi bog'lanishni tushunish.

2. Xaritadan foydalanish qobiliyatini rivojlantirish:

Geografik savollar: O'quvchilarga xarita bo'yicha savollar berish, masalan: "Qaysi daryo bu hududda joylashgan?", "Shu mamlakatning poytaxti qaysi shaharda?" kabi.

Yo'nalishlarni belgilash: Xarita yordamida ikki nuqta orasidagi eng qisqa yoki optimal yo'nalishni aniqlash.

3. Xaritada geografik ma'lumotlarni tahlil qilish:

Xaritalar solishtirish: Turli xaritalar yordamida geografik hodisalarni solishtirish, masalan, iqlim xaritalarini iqtisodiy faoliyat xaritalari bilan taqqoslash.

Zamonaviy va tarixiy xaritalar: Tarixiy xaritalar bilan ishlash orqali o'quvchilarga vaqt o'tishi bilan hududlar va siyosiy xaritalarning qanday o'zgarishini ko'rsatish.

Diagrammalar va xaritalar: Aholi soni, iqtisodiy ko'rsatkichlar yoki ekologik ma'lumotlar asosida xaritalarda statistik ma'lumotlarni taqdim etish.

4. Xaritalar asosida loyiha ishlarini yaratish:

Xarita asosida loyiha yaratish: O'quvchilarga biror mavzu asosida xarita yaratishni taklif qilish (masalan, o'z viloyatining iqtisodiy xaritasi yoki transport tizimi xaritasini yaratish).

Geografik hikoyalar yaratish: Xarita asosida biror hududning tarixi yoki voqealarini tasvirolovchi hikoya yoki taqdimot yaratish.

5. Xaritalar yordamida amaliy mashg'ulotlarni bajarish:

Iqlim va resurslar tahlili: Xaritalarda iqlim zonalari, tabiiy resurslar, yerning reliefi yoki suv resurslarini tahlil qilish.

Aholi zichligi va migratsiya: Aholi zichligi, urbanizatsiya va migratsiya jarayonlarini xaritalar yordamida o'rganish.

Geografik masalalar bo'yicha ish: Xaritadan foydalanib, geografik muammolarni hal qilish (masalan, iqlim o'zgarishlari, tabiiy ofatlar, urbanizatsiya).

Resurslar va taqsimlash: Tabiiy resurslar yoki energiya taqsimoti bilan bog'liq geografik muammolarni xarita orqali yechish.

6. Raqamli xaritalar bilan ishlash konikmalarini rivojlantirish:

Kompyuter dasturlari: Google Maps, ArcGIS, QGIS kabi dasturlar yordamida interaktiv xaritalar yaratish va ularda ma'lumotlarni tahlil qilish.

Onlayn platformalar: O'quvchilarni onlayn xaritalar yaratish yoki mavjud xaritalar bilan ishlashga jalb qilish.

Bu usullar geografiya darslarida xaritalardan samarali foydalanishni ta'minlaydi va o'quvchilarga kartografik ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi.

13-slayd

Geografiya fanini samarali o'qitishda xaritalarning roli:

Geografiya fanini o'qitishda xaritalarning roli nihoyatda katta, chunki xarita — bu geografik jarayonlar, obyektlar va hodisalar haqida vizual va aniq ma'lumotlarni

taqdim etuvchi eng samarali vositadir. Xaritalar geografiya fani o'qitilishida quyidagi muhim rollarni o'ynaydi:

1. Geografik ma'lumotlarni vizualizatsiya qilish.

Xarita yordamida murakkab geografik ma'lumotlarni (masalan, tabiiy resurslar, iqlim, aholi zichligi va boshqalar) o'quvchilarga aniq va tushunarli tarzda ko'rsatish mumkin. Bu o'quvchilarga o'rgatish jarayonida abstrakt tushunchalarni vizual tarzda yaxshiroq tushunishga yordam beradi.

2. Geografik joylashuvni tushuntirish

Xaritalar o'quvchilarga geografik obyektlarning aniq joylashuvini tushuntirishda yordam beradi. Misol uchun, darsda o'quvchilarga qit'alar, davlatlar, daryolar, tog'lar, orollar va boshqa geografik shakllarning joylashuvini xarita orqali ko'rsatish mumkin. Bu nafaqat joylashuvni, balki ularning boshqa obyektlar bilan aloqalarini ham yaxshiroq anglashga yordam beradi.

3. Geografik hodisalarni tahlil qilish.

Xaritalar o'quvchilarga tabiiy va ijtimoiy-geografik hodisalarni tahlil qilishda yordam beradi. Masalan, iqtisodiy, siyosiy yoki iqlim xaritalari orqali o'quvchilar mamlakatlar o'rtasidagi iqtisodiy aloqalar, iqlim o'zgarishlari yoki demografik o'zgarishlarni kuzatishlari mumkin.

4. Xarita orqali geografik o'zgarishlarni kuzatish.

Tarixiy xaritalar va hozirgi xaritalar orqali geografik o'zgarishlarni kuzatish, o'quvchilarga atrof-muhit, siyosiy va iqtisodiy sharoitlarning qanday o'zgarganligini tushunishga yordam beradi. Masalan, mamlakatlar chegaralari, iqlim o'zgarishlari yoki tabiat hodisalari vaqt o'tishi bilan qanday o'zgarganini kuzatish mumkin.

5. Xaritada masofalarni va maydonlarni hisoblash.

Xarita orqali masofalarni o'lchash va maydonlarni hisoblashni o'rgatish geografiyaning amaliy jihatlaridan biridir. O'quvchilar xarita yordamida masofani qanday o'lchashni, skalaning ahamiyatini tushunishni o'rganadilar.

6. O'quvchilarning analitik fikrlashini rivojlantirish.

Xaritalarda ko'rsatilgan ma'lumotlarni tahlil qilish o'quvchilarning analitik fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi. Ular xarita yordamida turli geografik hodisalar o'rtasidagi aloqalarni aniqlash, sabab va oqibatlarni tushunish va turli xil geografik jarayonlarni tahlil qilishni o'rganadilar. Zamonaviy texnologiyalar yordamida interaktiv xaritalar bilan ishlash o'quvchilarga o'rgatishda samarali bo'ladi. Raqamli xaritalar yordamida o'quvchilar geografik ma'lumotlarni o'rganish jarayonini yanada qiziqarli va samarali qiladilar. Google Earth, GIS (Geografik Axborot

Tizimi) va boshqa raqamli platformalar yordamida o'quvchilar geografiyani jonli va interaktiv tarzda o'rganish imkoniyatiga ega bo'lishadi.

7. Geografik hodisalarni o'rganish va taqqoslash.

Xarita yordamida o'quvchilar geografik hodisalarni taqqoslashni o'rganadilar. Misol uchun, bir nechta iqlim xaritalarini taqqoslash orqali o'quvchilar dunyoning turli qismlaridagi iqlim o'zgarishlarini tahlil qilishlari mumkin. Shuningdek, iqtisodiy va demografik xaritalar yordamida o'quvchilar turli hududlarning ijtimoiy va iqtisodiy sharoitlarini solishtirishadi.

8. Kreativ fikrlashni rivojlantirish.

O'quvchilarga xarita asosida yangi geografik obyektlarni yaratish yoki mavjud xaritalarda o'zgartirishlar kiritish (masalan, o'zlari yashaydigan hududni xaritada qayta chizish) orqali kreativ fikrlashni rivojlantirish mumkin.

Xulosa qilib aytganda, xaritalar geografiya fanini o'qitishda faqatgina ma'lumot manbai sifatida emas, balki o'quvchilarga dunyo haqidagi bilimlarni chuqurroq va tizimli ravishda tushunishga yordam beruvchi muhim didaktik vosita hisoblanadi.

Amaliy topshiriqlar va geografik masalalar bajariladi.

17-slayd

Geografiya darslarida xaritalar bilan ishlash usullari

- Geografik xaritalar bilan tanishtirish, geografik o'yinlar o'tkazish;
- Geografik xaritalar bilan tanishtirish, geografik o'yinlar o'tkazish;
- Xaritani o'qish va tahlil qilish, statistik ma'lumotlar bilan ishlash;
- Loyihalar, kreativ ishlar, interaktiv xaritalar bilan ishlash

18-slayd

Zamonaviy texnologiyalar va elektron xaritalar bilan ishlash:

Geografiya darslarida zamonaviy texnologiyalar va xaritalar bilan ishlash o'quvchilarga geografik ma'lumotlarni samarali va interaktiv tarzda o'rganish imkoniyatlarini taqdim etadi.

Geografiya darslarida zamonaviy texnologiyalar va xaritalar bilan ishlash o'quvchilarga geografik ma'lumotlarni samarali va interaktiv tarzda o'rganish imkoniyatlarini taqdim etadi. Texnologiyaning rivojlanishi geografiya fanini o'qitishda yangi usullarni joriy etishga yordam berdi. Quyida zamonaviy texnologiyalar va xaritalar bilan ishlashning ba'zi samarali usullari keltirilgan:

1. Google Earth va Google Maps

Google Earth o'quvchilarga butun dunyoni uch o'lchovli tarzda ko'rish imkonini beradi. Bu platforma yordamida o'quvchilar geografik ob'ektlar va joylarni 3D tarzda ko'rishlari mumkin. Masalan, ular tog'larni, daryolarni, shaharlari va boshqa geografik ob'ektlarni yaxshiroq tushunishadi.

Google Maps yordamida o'quvchilar har qanday joylashuvni tezda topish, masofani o'lchash, manzillarni aniqlash va marshrutlar yaratish kabi amaliy ko'nikmalarni o'rganishlari mumkin. Bu asbob yordamida o'quvchilarga masofalarni, geografik joylashuvlarni va transport yo'nalishlarini o'rganish osonlashadi.

2. GIS (Geografik axborot tizimlari)

GIS tizimlari geografik ma'lumotlarni yig'ish, saqlash, tahlil qilish va vizualizatsiya qilishda qo'llaniladi. Bu tizimlar yordamida o'quvchilar turli xaritalarni yaratish, ularni tahlil qilish va qo'llashni o'rganadilar. GIS yordamida, masalan, aholining tarqalishi, iqlim o'zgarishlari, iqtisodiy faoliyat va boshqa geografik ko'rsatkichlarni tahlil qilish mumkin.

ArcGIS yoki QGIS kabi dasturlar yordamida o'quvchilar real vaqtda geografik ma'lumotlarni o'rganish, interaktiv xaritalar yaratish va o'z hududlaridagi tabiiy resurslarni yoki ijtimoiy o'zgarishlarni kuzatishlari mumkin.

3. Virtual ekskursiyalar

Zamonaviy texnologiyalar yordamida o'quvchilar virtual ekskursiyalar o'tkazishlari mumkin. Masalan, Google Expeditions va boshqa virtual sayohat platformalari orqali o'quvchilar dunyoning turli burchaklariga virtual sayohatlar qilishlari, turli tabiiy va madaniy obyektlar bilan tanishishlari mumkin.

Bu usul o'quvchilarga, ayniqsa, uzoq hududlardagi tabiiy va ijtimoiy geografik o'zgarishlarni ko'rish imkonini beradi. Masalan, virtual tarzda tog'lar yoki manzara joylarini ko'rib chiqish, ekosistemalarni o'rganish.

4. Xarita va ma'lumotlar vizualizatsiyasi

Zamonaviy dasturlar yordamida geografik ma'lumotlarni vizualizatsiya qilish o'quvchilarga tushunishni osonlashtiradi. Infografikalar va interaktiv xaritalar orqali ma'lumotlarni tasvirlash, murakkab geografik yoki statistik ma'lumotlarni tushunishga yordam beradi.

O'quvchilar, masalan, aholi soni, sanoat rivojlanishi, tabiiy resurslar yoki iqlim o'zgarishlari haqida infografikalar yaratib, bu ma'lumotlarni yaxshiroq tahlil qilishlari mumkin.

5. Smartfon va planshetlardan foydalanish

Smartfonlar va planshetlar yordamida o'quvchilar geografiya darslarini interaktiv tarzda o'rganishlari mumkin. Mobil ilovalar (masalan, Google Earth, Maps.me yoki GeoGebra) orqali o'quvchilar xaritalar bilan ishlashni, geografik ob'ektlarni ko'rishni va turli vazifalarni bajarishni o'rganadilar.

O'quvchilar uchun GPS texnologiyasini ishlatish, virtual yurishlar yoki o'z hududlarini o'rganish uchun mobil qurilmalar yordamida interaktiv mashg'ulotlar o'tkazish mumkin.

6. 3D vizualizatsiya va modelleme

3D modelleme va vizualizatsiya texnologiyalari yordamida o'quvchilar geografik ob'ektlarni yanada aniqroq ko'rishlari mumkin. Masalan, 3D xaritalar orqali o'quvchilar tog'lar, daryolar, shaharlardagi infratuzilma va boshqalarni ko'rishadi.

SketchUp, Blender va boshqa 3D modellashtirish dasturlari yordamida o'quvchilar turli geografik obyektlarning 3D modellarini yaratishlari mumkin.

7. Augmented Reality (AR) va Virtual Reality (VR)

AR va VR texnologiyalari geografiya o'qitishida yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Augmented Reality (AR) yordamida o'quvchilar haqiqiy dunyo bilan integratsiyalashgan virtual elementlar orqali geografik ma'lumotlarni o'rganishlari mumkin. Misol uchun, AR yordamida xaritalarni o'qiyotganda, o'quvchilar 3D tasvirlar yoki animatsiyalarni ko'rishlari mumkin.

Virtual Reality yordamida o'quvchilar geografik hududlarga "sayohat" qilishlari mumkin. Masalan, ular virtual tarzda Amazoniya o'rmonini yoki Himolay tog'larini ko'rishlari mumkin.

8. Onlayn ta'lim platformalari va o'quv resurslari

Onlayn ta'lim platformalari orqali o'quvchilar geografiya darslarini mustaqil ravishda o'rganishlari mumkin. Bu platformalar orqali o'quvchilarga interaktiv mashg'ulotlar, testlar va topshiriqlar taqdim etiladi.

YouTube kabi video platformalaridan foydalanib, o'quvchilarga geografik mavzularni o'qitishda ko'rgazmali materiallar, animatsiyalar va interaktiv videolar ko'rsatilishi mumkin.

9. Xarita yaratish va tahrirlash dasturlari

Xarita yaratish va tahrirlash dasturlari yordamida o'quvchilar o'zlarining xaritalarini yaratishlari va ularni tahrirlashlari mumkin. Bu dasturlar o'quvchilarga o'zaro geografik ma'lumotlarni joylashtirish, tematik xaritalar yaratish va geoinformatsion tizimlardan foydalanish imkoniyatini beradi.

10. O'yinlar va simulyatsiyalar

Geografik o'yinlar va simulyatsiyalar (masalan, SimCity, GeoGuessr) orqali o'quvchilar geografik bilimlarini amaliy tarzda sinab ko'rishlari mumkin. Bu o'yinlar o'quvchilarga xaritalar yordamida joylashuvni aniqlash, hududlarni boshqarish va ijtimoiy geografik muammolarni hal qilishda yordam beradi.

11. Geografik ma'lumotlar tahlili

Zamonaviy texnologiyalar yordamida o'quvchilar geografik ma'lumotlarni (masalan, iqlim, aholi, resurslar) tahlil qilib, ular asosida qarorlar qabul qilishni o'rganadilar. Bu o'quvchilarga analitik fikrlashni rivojlantirishga yordam beradi.

Xulosa.

Zamonaviy texnologiyalar va xaritalar geografiya darslarida o'quvchilarning geografik tushunchalarni yanada chuqurroq tushunishiga yordam beradi. Interaktiv texnologiyalar o'quvchilarga geografik obyektlarni va hodisalarni vizual tarzda ko'rish, amaliy mashg'ulotlar o'tkazish va tahlil qilish imkoniyatlarini taqdim etadi. Bu esa geografiya fanining samarali o'qitilishiga katta hissa qo'shadi.

Umumlashtirish va tahlil qilish

O'qituvchi yakuniy bosqichda mavzuni umumlashtirib, xulosalar chiqaradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. N.Kuchkarova, M.Gadi va boshqalar. Yuksalish sari 45 daqiqa. Samarali dars uchun tavsiyalar. Toshkent. 2022.
2. Ishmuxamedov R..va boshq. Ta'limda innovatsion texnologiyalar. Toshkent. 2010.
3. Ishmuhammedov R.va boshq.Tarbiyada innovatsion texnologiyalar. Toshkent. 2008.
4. Geografiya fani darsliklari. 7-10-sinflar.

Mavzu: Geografiya darslarida hamkorlikda o'qitish, interfaol va modulli ta'lim

Reja:

- 17. Hamkorlikda o'qitishning mohiyati va geografiya darslarida qo'llanilishi**
- 18. Interfaol ta'lim texnologiyalarining afzalliklari va ularning qo'llanilishi**
- 19. Modulli ta'lim texnologiyalarining mohiyati va amaliyoti**
- 20. Geografiya darslarida zamonaviy pedagogik texnologiyalarni uyg'unlashtirish**

1-2-slaydlar

Geografiya fanining o'qitilishi nafaqat tabiiy-geografik bilimlarni, balki o'quvchilarda zamonaviy dunyoqarashni rivojlantirishni ham maqsad qiladi. Buning uchun ta'lim jarayonida o'qitish usullarini yangilash va o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlash muhimdir. Geografiya fanida hamkorlikda o'qitish, interfaol metodlar va modulli ta'lim texnologiyalarini qo'llash o'quvchilarni faollashtirish, ularda mantiqiy fikrlash, tahlil qilish va mustaqil o'rganish ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi.

Hamkorlikda o'qitish o'quvchilarning jamoada ishlash, fikr almashish va o'zaro yordam ko'rsatish ko'nikmalarini shakllantiradi. Bu metod o'quvchilarning o'z fikrini ifodalash, muammolarni hal etishda birgalikda ishlash, qarorlar qabul qilish va tanqidiy fikrlash kabi muhim fazilatlarni rivojlantirishga imkon yaratadi.

Interfaol ta'lim metodlari o'quvchilarning darsga faol jalb qilishini ta'minlaydi. Bu metodlar, masalan, mashqlar, rol o'ynash, kuchli tahlil va munozara kabi faoliyatlar orqali o'quvchilarning o'z fikrlarini izhor etish va guruh ishlari orqali bilimlarni mustahkamlashga yordam beradi. Interfaol ta'limda o'quvchilar dars jarayonida faqat passiv tinglovchilar emas, balki faol ishtirokchilarga aylanadi.

Modulli ta'lim texnologiyasi esa o'quvchilarni o'z vaqtida va tartibli ravishda turli mavzularni o'rganishga undaydi. Bu usul darslarni kichik, lekin aniq va izchil bo'lgan bo'limlarga ajratish orqali, o'quvchilarning o'ziga xos qiziqishlari va ehtiyojlariga moslashtiriladi. Har bir modul mustaqil o'rganish imkonini beradi va o'quvchilarning o'z bilimlarini yanada chuqurlashtirishga xizmat qiladi.

Mazkur ma'ruzada Geografiya darslarida hamkorlikda o'qitish, interfaol va modulli ta'lim usullari, ularning afzalliklari va o'quv jarayoniga ta'siri muhokama qilinadi.

4-slayd

1. Innovatsion yondashuvlarning ta'limdagi roli, mohiyati va turlari

Innovatsion yondashuvlar o'quv jarayonini yanada samarali, interaktiv va qiziqarli qilishga xizmat qiladi. Quyida asosiy usullar keltirilgan:

- **Hamkorlikda o'qitish (Collaborative Learning):** o'quvchilarning jamoada ishlash, fikr almashish va o'zaro yordam ko'rsatish ko'nikmalarini shakllantiradi. Bu metod o'quvchilarning o'z fikrini ifodalash, muammolarni hal etishda birgalikda ishlash, qarorlar qabul qilish va tanqidiy fikrlash kabi muhim fazilatlarni rivojlantirishga imkon yaratadi
- **Loyiha asosida o'qitish (Project-Based Learning):** Amaliy vazifalar orqali o'quvchilarni real hayot muammolarini hal qilishga yo'naltirish.
- **Muammo asosida o'qitish (Problem-Based Learning):** O'quvchilarga muammolarni mustaqil tahlil qilish va yechim topish vazifasi beriladi. Bu yondashuv ularga analitik fikrlash va ijodiy yondashuvlarni rivojlantirishga yordam beradi.
- **Gamifikatsiya (Gamification):** O'yin elementlarini o'quv jarayoniga integratsiya qilish. Masalan, "Geografik poyga", "Moslashtiish o'yin"...
- **Diferensial va individual yondashuvlar:** Har bir o'quvchining ehtiyojlariga moslashgan ta'lim jarayonini tashkil etish. Bu yondashuv Blended Learning (onlayn va an'anaviy ta'limni birlashtirish) orqali amalga oshiriladi.

5-slayd

2. Hamkorlikda o'qitish (Collaborative Learning) texnologiyalari

Hamkorlikda o'qitish (Collaborative Learning) — bu o'quvchilarning kichik guruhlarda ishlashi orqali bilimlarni o'zlashtirishni ta'minlaydigan pedagogik yondashuv. Bu yondashuv o'quvchilarni birgalikda fikrlash, muammo yechish, ijodiy yondashish va o'zaro yordam ko'rsatishga undaydi.

Hamkorlikda o'qitishning mohiyati

- Guruh bo'lib ishlash orqali o'quvchilar bilimlarni chuqurroq o'zlashtiradilar, chunki ular bir-birlari bilan fikr almashadi va maqsadga birgalikda erishishga intiladilar.
- Har bir o'quvchi jarayonning faol ishtirokchisiga aylanadi va o'z hissasini qo'shadi.
- O'quvchilarni muloqot qilish, o'z fikrini izohlash va boshqalarni tinglash ko'nikmalariga o'rgatadi.

Afzalliklari

1. **Faol o'rganish:** Har bir o'quvchi jarayonga jalb qilinadi va ular mas'uliyatni birgalikda bo'lishadi.
2. **Muloqot ko'nikmalari rivojlanadi:** Guruh muhokamalari orqali o'quvchilar bir-birini tushunish, fikrni aniq ifodalash va ijobiy fikr almashish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

3. **Muammo yechish qobiliyati:** Guruhlar muayyan vazifani hal qilishda o‘zaro yordam berib, yangi g‘oyalar yaratadi.
4. **Liderlikni rivojlantirish:** Guruh ishida boshqaruvchi yoki lider bo‘lish orqali o‘quvchilar o‘z tashkilotchilik qobiliyatlarini oshiradilar.

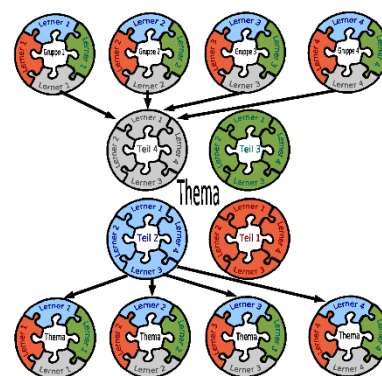
Hamkorlikda o‘qitish usullari

1. **Jigsaw usuli:**
 - O‘quvchilar kichik guruhlariga bo‘linadi. Har bir guruh biror mavzuning kichik qismini o‘rganadi va uni boshqa guruh a‘zolariga o‘rgatadi.
2. **Munozaralar va bahslar:**
 - O‘quvchilar bir-biriga qarama-qarshi fikrlarni himoya qiladi va mantiqiy dalillar bilan isbotlaydi.
3. **Birgalikda loyiha yaratish:**
 - Guruh sifatida muayyan dastur, loyiha yoki mahsulot ishlab chiqish. Masalan, veb-sayt yaratish yoki dasturiy kod yozish.
4. **Gamifikatsiya usuli:**
 - Guruhlar o‘yin elementlari orqali bir-biriga qarshi musobaqalashadi yoki hamkorlikda o‘ynaydi.

Jigsaw usuli – hamkorlikda o‘qitishning samarali usullaridan biri bo‘lib, o‘quvchilarni guruhlariga bo‘lib, birgalikda ishlash orqali o‘zaro bilim almashishni tashkil etishga asoslanadi. Ushbu usulni 1971-yilda amerikalik pedagog Eliot Aronson ishlab chiqqan va hozirda turli fanlar, jumladan informatika o‘qitishda keng qo‘llaniladi.

Jigsaw usulining mohiyati

Jigsaw so‘zining ma‘nosi “pazl” yoki “mozaika” bo‘lib, bu usulda har bir o‘quvchi ma‘lum bir qism bilimni o‘zlashtiradi va uni boshqalarga o‘rgatadi. Oxir-oqibat barcha “qismlar” birlashib, umumiy mavzu to‘liq yoritiladi.

Jigsaw usulini tashkil etish bosqichlari

1. **Guruhlarni tashkil qilish**
 - O‘quvchilar kichik guruhlariga bo‘linadi (4-6 kishilik).
 - Har bir guruhning a‘zolariga bir xil mavzu bo‘laklari bo‘linib beriladi.
2. **Ekspert guruhlarini shakllantirish**
 - Bir xil mavzu bo‘lagini o‘rganadigan o‘quvchilar “ekspert guruh”ga birlashadi.
 - Ekspert guruhda o‘quvchilar o‘z qismiga chuqur kirishib, materialni o‘zlashtirishadi va muhokama qilishadi.
3. **O‘z guruhiga qaytish va bilim almashish**

- Ekspert guruhda bilim olgan o'quvchilar o'zining asosiy guruhiga qaytadi.
- Har bir o'quvchi o'z qismidagi bilimni guruhdagi boshqalarga tushuntiradi.

4. Umumlashtirish va tahlil qilish

- Guruh bo'lib, barcha qismlardan tashkil topgan mavzuni to'liq tahlil qiladi.
- O'qituvchi yakuniy bosqichda mavzuni umumlashtirib, savollarga javob beradi va xulosalar chiqaradi.

Jigsaw usulining afzalliklari

1. **Faol ishtirokni ta'minlaydi:** Har bir o'quvchi ma'lum bir mavzu bo'lagi bo'yicha mutaxassisga aylanib, guruh oldida tushuntirish vazifasini bajaradi.
2. **Jamoaviy ishlash:** O'quvchilar bir-birlari bilan hamkorlikda ishlaydi, bu esa ijtimoiy va kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantiradi.
3. **O'zaro o'qitish:** O'quvchilar bilimlarini tushuntirish orqali yanada chuqurroq o'zlashtiradilar.
4. **Mavzuni to'liq yoritish:** Barcha o'quvchilar mavzuning turli qismlarini o'zlashtirganligi sababli, mavzuning to'liq ko'rinishi hosil bo'ladi.
5. **Mas'uliyat hissini oshiradi:** Har bir o'quvchi o'z zimmasiga olgan vazifani bajarmasa, butun guruhning o'qish jarayoniga ta'sir qiladi.

Geografiya fanida Jigsaw usuli qo'llanishi

1. O'rganilayotgan mavzularni bo'lish:

Geografiya darslarida Jigsaw usulini qo'llash uchun o'quv materialini bir nechta kichik bo'limlarga ajratish kerak. Masalan, "Dunyo iqlim zonolari" mavzusi bo'yicha har bir guruhga quyidagi vazifalar berilishi mumkin:

- Guruh 1: Ekvatorial iqlim zonasi haqida ma'lumot to'plash.
- Guruh 2: Tropik iqlim zonasi haqida ma'lumot to'plash.
- Guruh 3: Mo'tadil iqlim zonasi haqida ma'lumot to'plash.
- Guruh 4: Sibir va Arktika iqlimi haqida ma'lumot to'plash.

2. Kichik guruhlar shakllantirish:

Har bir guruhga bir xil mavzu bo'yicha ma'lumotlar taqdim etiladi. O'quvchilar o'zlarining guruhida ma'lumotni o'rganishadi va o'z fikrlarini ifodalaydi. Har bir guruhga alohida materiallar yoki manbalar (kitoblar, internet, kartalar va boshqalar) taqdim etiladi.

3. Guruhlararo ma'lumot almashish:

Keyinchalik, guruhlar birlashadi (yangi "boshqa" guruhlar hosil bo'ladi), va har bir o'quvchi o'zining qismiga oid ma'lumotlarni yangi guruhga tushuntiradi. Masalan, "Ekvatorial iqlim" bo'yicha guruh o'z bilimlarini "Tropik iqlim" guruhiga tushuntiradi. Boshqalar esa o'zlarining qismlarini tushuntiradi. Shu tarzda barcha o'quvchilar bir-biridan o'rganadi.

4. Baholash va muhokama:

Dars oxirida o'quvchilar bir-birlarining fikrlarini baholashadi, natijalarini taqqoslaydilar va birgalikda yakuniy xulosa chiqaradilar. O'qituvchi guruh ishlarini tahlil qilib, ular qanchalik muvaffaqiyatli ishlaganini va nima o'rganishganini muhokama qiladi.

6-7-8-9-slaydlar

3. Interfaol ta'lim

Ta'lim jarayonida o'quvchilar hamda o'qituvchi o'rtasidagi faollikni shirish orqali o'quvchilarning bilimlarni o'zlashtirishini faollashtirish, shaxsiy sifatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Interfaol metodlarni qo'llash dars samaradorligini oshirishga yordam beradi. Interfaol ta'limning asosiy mezonlari: norasmiy bahs-munozaralar o'tkazish, o'quv materialini erkin bayon etish va ifodalash imkoniyati, ma'ruzalar soni kamligi, lekin seminarlar soni ko'pligi, o'quvchilar tashabbus ko'rsatishlariga imkoniyatlar yaratilishi, kichik guruh, katta guruh, sinf jamoasi bo'lib ishlash uchun topshiriqlar berish, yozma ishlar bajarish va boshqa metodlardan iborat bo'lib, ular ta'lim-tarbiyaviy ishlar samaradorligini oshirishda o'ziga xos ahamiyatga ega.

- Aqliy hujum: Masalan, "Global isishning sabab va oqibatlari" mavzusida o'quvchilardan turli fikrlar yig'ib, ularni tahlil qilish.
- Venn diagrammasi: Ikki hududning (masalan, Afrika va Janubiy Amerika) o'xshash va farqli geografik xususiyatlarini taqqoslash uchun.
- Klaster usuli: Masalan, "Tog' tizmalari" mavzusida asosiy tushuncha atrofida kichik tushunchalarni to'plash.
- Interfaol o'yinlar: Geografik xaritalar bilan ishlash.

10-slaydlar

6. Modulli ta'lim texnologiyalarining mohiyati va amaliyoti

Modulli ta'lim o'quv jarayonini kichik modullarga bo'lib, har bir modulda o'quvchilarning o'z maqsadlariga mustaqil yetishlarini ta'minlashga yo'naltirilgan. Modulli ta'limni geografiya darslarida qo'llash:

- **Modullarni tuzish:** Har bir modul aniq mavzuni (masalan, “Yerning ichki tuzilishi” yoki “Savanna landshaftlari”) o'z ichiga oladi va kichik bo'limlarga bo'linadi: kirish qismi, asosiy ma'lumot va yakuniy vazifalar.
- **Mustaqil o'rganish:** O'quvchilarga modulni o'zlashtirish uchun topshiriqlar va qo'llanmalar beriladi, masalan, xarita bilan ishlash yoki ma'lumotlarni tahlil qilish.
- **Qayta aloqa:** Har bir modulning yakunida test yoki kichik loyiha orqali bilimlar baholanadi.

Masalan, “Dunyo tabiiy zonalari” bo'yicha modul:

Kirish: Tabiiy zonalar turlari.

Asosiy qism: Har bir zona iqlimi, o'simlik va hayvonot dunyosi.

Yakun: Mavzuga oid testlar yoki zona xaritasini yaratish.

11-slayd

4. Innovatsion texnologiyalarning o'quvchilarga ta'siri

Innovatsion texnologiyalar ta'lim jarayoniga joriy etilganda o'quvchilarning bilim olish jarayoni yanada samarali, interaktiv va qiziqarli bo'ladi. Ayniqsa, XXI asr ko'nikmalarini shakllantirishda va o'quvchilarning texnologiyaga moslashuvchanligini oshirishda innovatsion yondashuvlarning o'rni juda katta. Quyida innovatsion texnologiyalarning o'quvchilarga ko'rsatadigan asosiy ta'sirlari keltirilgan.

1. Bilim olish samaradorligini oshirish

- Innovatsion texnologiyalar, masalan, **interaktiv taxtalar, elektron darsliklar, videodarslar**, o'quvchilarga mavzularni ko'rish, eshitish va tushunish imkoniyatini beradi.
- Texnologiyalar yordamida nazariy bilimlar vizual va amaliy misollar bilan mustahkamlanadi, bu esa bilimlarni yaxshiroq o'zlashtirishga yordam beradi.

2. Qiziqish va motivatsiyani oshirish

- **Gamifikatsiya** (o'yin elementlarini darslarga joriy etish) va **interaktiv dasturlar** yordamida o'quvchilarda ta'lim jarayoniga qiziqish ortadi.

3. Mustaqil ta'lim olish ko'nikmalarini rivojlantirish

- Innovatsion texnologiyalar yordamida o'quvchilar o'zlari mustaqil ravishda bilim manbalarini izlash, tahlil qilish va foydalanishni o'rganadi.

4. Yangi texnologiyalarni o'zlashtirish

- Raqamli texnologiyalar bilan ishlash ko'nikmalari o'quvchilarni kelajakdagi kasbiy faoliyatga tayyorlaydi.

5. Hamkorlikda ishlash ko'nikmalarini shakllantirish

- **Jigsaw** texnologiyasi orqali o'quvchilar jamoa bo'lib ishlashni, vazifalarni taqsimlash va birgalikda yechim topishni o'rganadi.
- Bu esa ijtimoiy ko'nikmalar, liderlik va mas'uliyat hissini rivojlantiradi.

6. Tafakkur va ijodkorlikni rivojlantirish

- Innovatsion texnologiyalar o'quvchilarning ijodiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishga katta hissa qo'shadi.

7. Vaqtdan samarali foydalanish

- Innovatsion texnologiyalar ta'lim jarayonini tezlashtiradi.
- Masalan, **onlayn testlar, avtomatik baholash tizimlari** yordamida o'quvchilarning bilimlari tezkor va aniq baholanadi.

8. Tanqidiy fikrlashni shakllantirish

- Innovatsion texnologiyalar orqali o'quvchilar turli manbalardan axborot yig'ish va uni tahlil qilish qobiliyatini rivojlantiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ismailov, D. (2022). Geografiya darslarida interfaol metodlar va texnologiyalar. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi O'quv-Usuliyati Akademiyasi.
2. Tursunov, S. (2023). Geografiya ta'limida modulli va interfaol metodlar: Innovatsion yondashuvlar. Toshkent: O'qituvchi nashriyoti.
3. Berdimuratov, E. (2022). Geografiya o'qitish metodikasida interfaol va hamkorlikda o'qitish texnologiyalarining o'rni. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi O'quv-Usuliyati Akademiyasi.
4. Xodjayev, T. (2023). Geografiya darslarida interfaol ta'lim usullarini qo'llashning metodik asoslari. Toshkent: Fan va texnologiya.
5. Abduqodirov, Z., & Rustamov, A. (2023). Geografiya fanida modulli tizim va interfaol ta'lim metodikasi. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi O'quv-Usuliyati Akademiyasi.
6. Shamsutdinova, S. (2023). Geografiya o'qitish metodikasi: Hamkorlik va interfaol metodlar. Toshkent: O'quv-Usuliyati Akademiyasi.
7. Mavlonov, R., & Shukurullaeva, D. (2022). Geografiya fanida innovatsion metodlar: Modulli ta'lim tizimi va interfaol usullar. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi O'quv-Usuliyati Akademiyasi.
8. Akhmedova, D. (2023). Geografiya darslarida interfaol ta'lim: Yangi pedagogik yondashuvlar. Toshkent: O'qituvchi.
9. Tursunova, M. (2022). Geografiya fanidan modulli ta'lim texnologiyalari. Toshkent: Fan va texnologiya.
10. Usmonov, M. (2023). Geografiya darslarida hamkorlikda o'qitish va interfaol metodlar. Toshkent: O'qituvchi nashriyoti.

Mavzu: Geografiya fanini o'qitishda tadqiqot va loyihalash usullari

Reja:

1. **Tadqiqot va loyihalash usullarining mohiyati**
2. **Geografiya fanida tadqiqot va loyihalash usullarini qo'llash imkoniyatlari**
3. **Tadqiqot va loyihalash faoliyatini tashkil qilish bosqichlari**
4. **Tadqiqot va loyihalash usullari asosida dars samaradorligini oshirish yo'llari**

3-slayd

Tadqiqot usullarining geografiya fanidagi o'rni

Geografiya fani insonning tabiat, jamiyat va hududiy tizimlar bilan o'zaro aloqalarini o'rganishga qaratilgan. Tadqiqot usullari bu jarayonda fan-texnika yutuqlari va ilmiy metodologiyalardan foydalanib, chuqur va aniq bilimlarni shakllantirishga yordam beradi. Tadqiqot usullarining geografiya fanidagi o'rni quyidagicha namoyon bo'ladi:

1. Nazariy bilimlarni amaliyot bilan bog'lash

Tadqiqot usullari orqali o'quvchilar nazariy bilimlarni turli amaliy masalalar, tajribalar va kuzatuvlar orqali sinovdan o'tkazadi. Masalan, mahalliy joylarning ekologik holatini o'rganish orqali geografik qonuniyatlarni tushunish imkoniyati yaratiladi.

2. Hududiy tahlil va o'zgarishlarni o'rganish

Tadqiqot usullari yordamida yer yuzida yuz berayotgan iqlim o'zgarishlari, migratsiya, tabiiy resurslarning ekspluatatsiyasi kabi jarayonlarni aniqlash va tahlil qilish mumkin. Bu esa global va mahalliy muammolarni tushunishda yordam beradi.

3. O'quvchilarning ijodiy va tanqidiy fikrlashini rivojlantirish

Geografik tadqiqotlar o'quvchilarga muammolarni mustaqil hal qilish, kuzatuvlar asosida xulosa chiqarish va turli takliflar ishlab chiqish imkonini beradi. Masalan, daryo havzalarining suv balansini o'rganish yoki hududiy rejalashtirish loyihasini tuzish orqali ijodiy yondashuv rivojlantiriladi.

4. Geografik ma'lumotlarni yig'ish va tahlil qilish ko'nikmasini shakllantirish

O'quvchilar tadqiqot usullari orqali statistik ma'lumotlar bilan ishlash, xaritalar yaratish, GIS texnologiyalarini qo'llash, tabiiy va ijtimoiy jarayonlarni modellashtirishni o'rganadi. Bu ko'nikmalar ularga kelajakda ilmiy izlanishlar olib borishda yoki kasbiy faoliyatda asqatadi.

5. Hududiy muammolarni aniqlash va echimlarni ishlab chiqish

Tadqiqot faoliyati o'quvchilarga atrof-muhit, urbanizatsiya, transport tizimi yoki boshqa geografik muammolarni aniqlash va ular uchun innovatsion echimlar ishlab chiqishga yordam beradi.

Tadqiqot usullari geografiya fanida nafaqat bilimlarni chuqurlashtirish, balki o'quvchilarni mantiqiy va ijodiy fikrlashga o'rgatish, ularni real hayotdagi muammolarni hal qilishga tayyorlashda asosiy vosita hisoblanadi.

4-slayd

Loyihalash faoliyatining ta'lim jarayoniga ta'siri

Loyihalash faoliyati o'quv jarayonida talabalarning mustaqil fikrlashi, ijodkorligi va muammolarni hal qilish qobiliyatlarini rivojlantirishga qaratilgan usuldir. Ushbu metod ta'lim jarayonini samarali, qiziqarli va amaliyotga yaqinlashtiradi. Uning ta'lim jarayoniga ta'siri quyidagicha namoyon bo'ladi:

1. O'quvchilarning qiziqishini oshirish

Loyihalash faoliyati o'quvchilarga turli mavzularni real muammolar orqali o'rganishga imkon beradi. Misol uchun, geografiyada shahar transport tizimini rejalashtirish yoki ekologik muammolarni hal qilish bo'yicha loyiha tuzish o'quvchilarni mavzuga chuqur jalb qiladi. Bu ta'lim jarayonini faollashtiradi va qiziqarli qiladi.

2. Ijodiy va tanqidiy fikrlashni rivojlantirish

Loyiha ustida ishlash jarayonida o'quvchilar muammoni mustaqil tahlil qiladi, alternativ yechimlarni qidiradi va o'z fikrini himoya qiladi. Masalan, loyihada yer resurslarini samarali boshqarish bo'yicha takliflar ishlab chiqish tanqidiy va ijodiy fikrlashni talab etadi.

3. Hamkorlik va jamoaviy ishlash ko'nikmalarini shakllantirish

Loyihalash faoliyati odatda jamoa shaklida amalga oshiriladi. Bu jarayonda o'quvchilar o'zaro muloqot qilishni, fikr almashishni, mas'uliyatni taqsimlashni va birgalikda qaror qabul qilishni o'rganadi. Natijada jamoaviy ishlash qobiliyatlari rivojlanadi.

4. Amaliy ko'nikmalarni shakllantirish

Loyiha faoliyati nazariy bilimlarni amaliyot bilan bog'laydi. Masalan, geografiyada GIS texnologiyalari yordamida xaritalar yaratish, statistik ma'lumotlarni tahlil qilish yoki iqlim o'zgarishlarini modellashtirish kabi amaliy ishlar orqali o'quvchilar kelajakda foydali bo'ladigan ko'nikmalarni egallaydi.

5. Shaxsiy javobgarlikni oshirish va natijaga yo'naltirish

Loyiha ustida ishlash jarayonida har bir o'quvchi o'z vazifasi uchun mas'ul bo'ladi va yakuniy natijaga erishishga intiladi. Bu ularning o'z vaqtini rejalashtirish, javobgarlikni his qilish va natijaga yo'naltirilgan ishlash ko'nikmalarini rivojlantiradi.

6. Hayotiy muammolarni hal qilish qobiliyatini rivojlantirish

Loyihalash faoliyati o'quvchilarga haqiqiy hayotiy vaziyatlarni tushunish va ularga echim topish imkonini beradi. Masalan, tabiiy ofatlarning oldini olish bo'yicha loyiha ishlab chiqish o'quvchilarni mas'uliyatli qarorlar qabul qilishga o'rgatadi.

Loyihalash faoliyati ta'lim jarayonini faollashtiradi, o'quvchilarni nazariy bilimlarni amaliyotga tatbiq etishga, ijodiy fikrlashga va muammolarni hal qilishga undaydi. Bu metod o'quv jarayonini qiziqarli va mazmunli qiladi, shuningdek, o'quvchilarning hayotiy ko'nikmalarini shakllantiradi.

Dars jarayonida interaktiv va amaliy usullardan foydalanish

Geografiya fanini o'qitishda interaktiv va amaliy usullarni qo'llash ta'lim jarayonini samarali, qiziqarli va o'quvchilarga tushunarli qiladi. Ushbu yondashuvlar nazariy bilimlarni amaliyot bilan bog'lash va o'quvchilarni dars jarayoniga faol jalb etishga xizmat qiladi.

1. Interaktiv usullarni qo'llashning ahamiyati

Interaktiv usullar o'quvchilarning darsdagi faol ishtirokini ta'minlab, bilimlarni mustahkam o'zlashtirishga yordam beradi. Quyidagi interaktiv usullar samarali hisoblanadi:

"Klaster" usuli: O'quvchilarni muayyan mavzu bo'yicha asosiy tushunchalarni aniqlash va bog'liqlikni tushunishga o'rgatadi. Masalan, iqlim o'zgarishining sabablari va oqibatlarini xaritada joylash.

"Muzqaymoq tayoqchalari" usuli: Har bir o'quvchiga savol berib, darsga teng ishtirokni ta'minlash. Masalan, geografik joylarning xususiyatlarini muhokama qilish.

Debatlar va rolli o'yinlar: Masalan, hududiy mojarolar yoki ekologik muammolarni muhokama qilishda har bir o'quvchining pozitsiyasini himoya qilish.

2. Amaliy usullarni qo'llashning ahamiyati

Amaliy usullar geografik jarayonlar va hodisalarni chuqurroq tushunishga yordam beradi. Quyidagi amaliy usullar keng qo'llaniladi:

Xaritalar bilan ishlash: O'quvchilar geografik xaritalarda tabiiy va iqtisodiy resurslarni aniqlashni o'rganadi. Masalan, dunyo iqlim zonalarini belgilash yoki turli davlatlarning aholi zichligini tahlil qilish.

Tajriba va kuzatuvlar: Masalan, suvning bug'lanishi jarayonini yoki tuproq qatlamlarini o'rganish uchun tajribalar o'tkazish.

Sayohatlar va ekskursiyalar: Tabiiy landshaftlar, suv havzalari yoki ijtimoiy muhitni o'rganish uchun mahalliy hududlarga tashrif. Bu nazariy bilimlarni jonli amaliyot bilan mustahkamlashga yordam beradi.

3. Amaliy va interaktiv usullarning qo'shma yondashuvi

Amaliy va interaktiv usullarni birlashtirish orqali dars jarayoni yanada boyitiladi. Masalan:

GIS texnologiyalaridan foydalanish: O'quvchilar maxsus dasturlar yordamida xaritalar tuzadi va hududlarni tahlil qiladi.

Muammoli vaziyatlarni hal qilish loyihalari: Masalan, mahalliy aholi uchun ekologik xavfsizlik rejasini ishlab chiqish.

Jamoaviy loyiha ishlari: Tabiiy ofatlarning oldini olish rejasini tuzish yoki bir hududni turizmga moslashtirish bo'yicha loyiha ishlab chiqish.

4. Interaktiv va amaliy usullarning ta'limga ta'siri

Faol ishtirok va motivatsiya: Ushbu usullar darslarni qiziqarli qilib, o'quvchilarning motivatsiyasini oshiradi.

Amaliy ko'nikmalar shakllanishi: Xaritalar bilan ishlash, GIS texnologiyalari, ma'lumotlarni tahlil qilish kabi ko'nikmalar rivojlanadi.

Ijodiy va tanqidiy fikrlash rivoji: O'quvchilar muammolarni yechish va mustaqil fikrlash qobiliyatlarini rivojlantiradi.

Jamoaviy ishlash va muloqot ko'nikmalari: Guruhda ishlash orqali o'zaro muloqot qilish, fikrlarni ifodalash va mas'uliyatni taqsimlash o'rganiladi.

Dars jarayonida interaktiv va amaliy usullardan foydalanish o'quvchilarning bilimlarni samarali o'zlashtirishiga, ularning mantiqiy va ijodiy fikrlashini rivojlantirishga hamda real hayotiy vaziyatlarga tayyorlashga xizmat qiladi. Bu yondashuv o'quv jarayonini qiziqarli va mazmunli qilib, ta'lim sifati va samaradorligini oshiradi.

8-slayd

Mavzu tanlash va maqsadni belgilash

Geografiya fanini o'qitishda tadqiqot va loyihalash faoliyatini muvaffaqiyatli tashkil etishning birinchi bosqichi – to'g'ri mavzu tanlash va maqsadni aniq belgilashdir. Bu bosqich o'quvchilarning qiziqishini uyg'otish va loyihaning samaradorligini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega.

1. Mavzu tanlash tamoyillari

Mavzuni to'g'ri tanlash uchun quyidagi tamoyillarga rioya qilish lozim:

O'quvchilar manfaatlariga moslik: O'quvchilarning qiziqishlarini hisobga olib, ular uchun dolzarb va qiziqarli mavzularni tanlash. Masalan, iqlim o'zgarishlari, tabiiy resurslarning iste'moli yoki mahalliy hududning turistik salohiyatini o'rganish.

Hududiy ahamiyatga ega bo'lishi: Mahalliy yoki global darajadagi muammolarni o'rganishga qaratilgan mavzularni tanlash. Bu mavzular geografik qonuniyatlarni yaxshiroq tushunishga yordam beradi.

Amaliy ahamiyatga ega bo'lishi: Tanlangan mavzu amaliy ishlar orqali o'rganilishi mumkin bo'lishi kerak. Masalan, tuproq unumdorligi yoki suv resurslarining holatini tahlil qilish.

O'quv dasturiga moslik: Mavzu umumiy ta'lim dasturiga muvofiq bo'lib, o'quvchilar uchun tushunarli bo'lishi kerak.

2. Maqsadni belgilash tamoyillari

Maqsad tadqiqot yoki loyihaning yo'nalishini belgilab beradi va uning natijalarini oldindan tasavvur qilishga yordam beradi. Maqsadni belgilashda quyidagilar hisobga olinadi:

Aniqlik va sodda ifoda: Maqsad aniq va tushunarli bo'lishi kerak. Masalan, "Mahalliy hududning iqlim xususiyatlarini aniqlash".

O'lgan natijalar: Maqsadga erishilganligini baholash imkonini beruvchi mezonlar bo'lishi kerak.

Maqsadning amaliy qiymati: O'quvchilar loyihani amalga oshirgach, uning natijalaridan foydalanish imkoniyati mavjud bo'lishi lozim.

O'quvchilarning rivojlanishini qo'llab-quvvatlash: Maqsad orqali o'quvchilarning tadqiqotchilik, analitik va ijodiy ko'nikmalarini rivojlantirish nazarda tutiladi.

3. Mavzu va maqsadni belgilashning bosqichlari

1. Muammoni aniqlash: Tadqiqot yoki loyiha bilan bog'liq asosiy muammoni aniqlash. Masalan, mahalliy aholi tomonidan suv resurslaridan foydalanish samaradorligi.

2. Mavzuni tanlash: O'quvchilar bilan muhokama qilib, mavzuni birgalikda tanlash. Bu ularning mavzuga bo'lgan qiziqishini oshiradi.

3. Maqsadni shakllantirish: Mavzuga mos keladigan umumiy maqsad va alohida vazifalarni aniqlash. Masalan:

Umumiy maqsad: Mahalliy suv havzalarining ekologik holatini o'rganish.

Alohida vazifalar: Suv havzalarining ifloslanish darajasini aniqlash, uning sabablarini o'rganish va takliflar ishlab chiqish.

4. Misol: Mavzu va maqsad

Mavzu: "Shahar atrofidagi tabiiy resurslardan foydalanish samaradorligini o'rganish".

Maqsad: Mahalliy resurslardan foydalanishning ijtimoiy va ekologik ta'sirini aniqlash va takliflar ishlab chiqish.

Vazifalar:

1. Mahalliy hududda mavjud tabiiy resurslarni aniqlash.
2. Resurslardan foydalanishning asosiy yo'nalishlarini tahlil qilish.
3. Atrof-muhitga ta'sirini baholash va samarali foydalanish bo'yicha takliflar ishlab chiqish.

Mavzu tanlash va maqsadni belgilash tadqiqot yoki loyiha ishining poydevorini tashkil etadi. To'g'ri tanlangan mavzu va aniq belgilangan maqsad o'quvchilarning loyihaga bo'lgan qiziqishini oshirib, natijada sifatli va samarali o'quv jarayonini ta'minlaydi.

9-10-11-12-slaydlar

Ma'lumotlarni yig'ish, tahlil qilish va natijalarni baholash

Geografiya fanida tadqiqot va loyihalash usullarining muhim bosqichlaridan biri ma'lumotlarni yig'ish, ularni tahlil qilish va yakuniy natijalarni baholashdir.

Ushbu jarayon o'quvchilarga ilmiy izlanishlar olib borishning asosiy tamoyillarini o'rgatib, ularning tahliliy va mantiqiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantiradi.

1. Ma'lumotlarni yig'ish

Ma'lumotlarni yig'ish bosqichi tadqiqot yoki loyihaning asosiy maqsadlariga mos keladigan kerakli axborotlarni to'plashdan iborat.

a) Ma'lumotlarni yig'ish usullari

Kuzatuvlar: Mahalliy hududdagi geografik hodisalarni o'z ko'zi bilan kuzatish va qayd etish. Masalan, o'quvchilar daryo oqimining tezligini kuzatib, uning oqibatlarini yozib borishi mumkin.

So'rovnomalar: Hududiy masalalar yoki muammolar bo'yicha mahalliy aholining fikrini bilish uchun so'rov o'tkazish.

Statistik ma'lumotlardan foydalanish: Rasman chop etilgan ma'lumotlarni yig'ish (aholi soni, iqlim ma'lumotlari, resurslar statistikasi va boshqalar).

GIS texnologiyalari: Hududiy ma'lumotlarni yig'ishda zamonaviy geoinformatika vositalaridan foydalanish.

Adabiyotlarni tahlil qilish: Tadqiqot mavzusi bo'yicha ilmiy maqolalar, kitoblar va boshqa manbalardan foydalanish.

b) Ma'lumotlarni yig'ishda e'tibor qaratiladigan jihatlar

Axborotning dolzarbligi va ishonchliligi.

Ma'lumotlarning mavzu bilan bog'liqligi.

Ma'lumotlarni yig'ish jarayonining sistematikligi.

2. Ma'lumotlarni tahlil qilish

Ma'lumotlarni tahlil qilish yig'ilgan ma'lumotlarning mazmunini ochib berish va tadqiqot yoki loyihaning asosiy masalalariga javob topish jarayonidir.

a) Tahlil usullari

Chizma va diagrammalar tuzish: Yig'ilgan ma'lumotlarni grafik shaklda tasvirlash orqali tushunarliroq qilish. Masalan, aholi zichligining hududiy o'zgarishini diagrammada ko'rsatish.

Taqqoslash va o'xshashliklarni aniqlash: Turli hududlar yoki hodisalarni o'zaro solishtirish. Masalan, ikki shahar iqlim o'zgarishining ko'rsatkichlarini taqqoslash.

Statistik tahlil: Yig'ilgan ma'lumotlarni matematik metodlar yordamida qayta ishlash (o'rtacha qiymat, foizlar va boshqalar).

GIS texnologiyalari yordamida tahlil qilish: Hududlarning xaritaviy tahlilini amalga oshirish, masalan, suv resurslarining yetarliligini GIS xaritasida ko'rsatish.

b) Tahlil natijalari bilan ishlash

Tahlil jarayonida kutilmagan natijalar aniqlansa, ularni tadqiqotda yoritish.

Yig'ilgan ma'lumotlarning o'zaro bog'liqligini ko'rsatish va xulosalar chiqarish.

3. Natijalarni baholash

Natijalarni baholash bosqichi loyiha yoki tadqiqot jarayonida erishilgan maqsadlarni va natijalarni qiyoslash orqali umumiy xulosalar chiqarishni o'z ichiga oladi.

a) Baholash mezonlari

Maqsadga moslik: Tadqiqot yoki loyiha oldida qo'yilgan maqsadlarga erishilganligini baholash.

Axborotning ishonchliligi: Natijalar ilmiy asoslangan va to'g'ri bo'lishi kerak.

Amaliy qiymati: Loyihaning hayotiy masalalarni hal qilishdagi amaliy ahamiyatini baholash.

Ijodiylik: Natijalarning innovatsionligi va ijodiy yondashuv asosida ishlab chiqilganligi.

b) Baholash usullari

Guruh a'zolari va o'qituvchi tomonidan loyiha natijalarining birgalikda tahlili.

Savol-javob va muhokamalar orqali natijalarni himoya qilish.

Yakuniy hisobot yoki taqdimot tayyorlash va u orqali loyiha natijalarini taqdim etish.

Ma'lumotlarni yig'ish, tahlil qilish va natijalarni baholash geografik tadqiqotlar jarayonining asosiy bosqichlari bo'lib, o'quvchilarni ilmiy asosda ishlash, muammolarni tahlil qilish va samarali yechimlar topishga o'rgatadi. Ushbu jarayonni to'g'ri tashkil qilish tadqiqot samaradorligini oshiradi va o'quvchilarning bilim darajasini yanada yuqori bosqichga olib chiqadi.

13-14-slaydlar

Zamonaviy texnologiyalarni qo'llash va jamoaviy ishni rivojlantirish

Geografiya fanida zamonaviy texnologiyalarni qo'llash va jamoaviy ishni rivojlantirish ta'lim sifatini oshiradi, o'quvchilarni amaliy ko'nikmalar bilan ta'minlaydi hamda ularning jamoada ishlash va muloqot qobiliyatlarini shakllantiradi. Bu jarayon fanlarni o'rganishni yanada qiziqarli va interaktiv qiladi.

1. Zamonaviy texnologiyalarni qo'llashning ahamiyati

Zamonaviy texnologiyalar geografik ma'lumotlarni yig'ish, tahlil qilish va taqdim etishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi.

a) Asosiy texnologiyalar va ularning qo'llanilishi

GIS (Geografik axborot tizimlari): Hududiy ma'lumotlarni tahlil qilish, xaritalar yaratish va muammolarni aniqlashda qo'llaniladi.

Masalan, iqlim o'zgarishining hududlarga ta'sirini GIS xaritalari orqali tahlil qilish.

Dasturiy ta'minot va ilovalar: Google Earth, ArcGIS, QGIS kabi ilovalar yordamida o'quvchilar virtual sayohatlar tashkil etishi va hududiy tahlillar o'tkazishi mumkin.

Virtual va qo'shma reallik (VR/AR): Tabiiy hududlarni yoki jarayonlarni virtual muhitda ko'rish imkonini beradi.

Masalan, tog' jinslarining shakllanish jarayonlarini AR texnologiyasi orqali vizuallashtirish.

Dronlar va masofadan boshqariladigan qurilmalar: Mahalliy geografik hududlarni kuzatish va tahlil qilishda yordam beradi.

Mobil ilovalar va onlayn platformalar: Quizizz, Kahoot, Padlet kabi ilovalar yordamida o'quvchilar o'rtasida interaktiv darslar o'tkazish.

b) Texnologiyalarning afzalliklari

Vizualizatsiya: Ma'lumotlarni grafik shaklda ifodalash orqali tushunishni osonlashtiradi.

Real vaqt rejimidagi kuzatuvlar: Dron yoki GIS orqali to'plangan ma'lumotlarni real vaqt rejimida ko'rish imkoniyati.

Innovatsion yondashuv: Dars jarayonini texnologiyalar bilan boyitish orqali o'quvchilarning qiziqishini oshiradi.

2. Jamoaviy ishni rivojlantirishning ahamiyati

Geografiya fanida loyihalash va tadqiqot ishlari ko'pincha guruhlar tomonidan amalga oshiriladi, bu esa jamoaviy ish ko'nikmalarini rivojlantirish uchun ajoyib imkoniyatdir.

a) Jamoaviy ishning asosiy afzalliklari

Muloqot va hamkorlik: O'quvchilar bir-biriga fikrlarini tushuntiradi va o'zaro hamkorlik qiladi.

Mas'uliyatni taqsimlash: Har bir jamoa a'zosi ma'lum bir vazifani bajaradi va umumiy natijaga hissa qo'shadi.

Ijodiy fikrlash: Guruh bo'lib ishlash yangi g'oyalar paydo bo'lishiga imkon beradi.

Tahliliy yondashuv: Jamoa a'zolari birgalikda muammolarni hal qilish yo'llarini izlaydi.

b) Jamoaviy ishni tashkil etish usullari

Rollarni taqsimlash: Har bir o'quvchiga vazifalar belgilanadi (rahbar, ma'lumot yig'uvchi, tahlilchi, taqdimotchi va boshqalar).

Jamoa loyihalari: Guruhga biror hududni o'rganish, muammolarni tahlil qilish va yechimlar taklif qilish vazifasi topshiriladi.

Masalan, mahalliy suv resurslarini samarali boshqarish bo'yicha loyiha tayyorlash.

Onlayn hamkorlik platformalaridan foydalanish: Google Docs, Trello, Miro kabi vositalar yordamida jamoaviy ishlarni masofadan ham amalga oshirish mumkin.

3. Zamonaviy texnologiyalar va jamoaviy ishni birlashtirish

Texnologiyalarni jamoaviy ishda qo'llash orqali o'quvchilar nafaqat ilmiy bilimlarni, balki zamonaviy ish ko'nikmalarini ham o'zlashtiradi.

Ko'rgazmali loyihalar yaratish: O'quvchilar birgalikda GIS xaritalari yoki Google Earth orqali hududiy tahlillarni amalga oshiradi.

Taqdimotlar tayyorlash: Guruh a'zolari zamonaviy vositalar yordamida loyiha natijalarini taqdim qiladi (PowerPoint, Canva yoki Prezi orqali).

Onlayn muhokamalar: Jamoa a'zolari Zoom, Microsoft Teams kabi platformalarda masofadan turib ishlaydi.

15-16-slaydlar

Amaliy mashg'ulot

1. "Google Earth yordamida hududni o'rganish"

Savol:

Google Earth yordamida o'z yashayotgan shahar yoki qishloqni ko'rib chiqing.

1. Shahar yoki qishloqning geografik joylashuvini aniqlang.
2. Hududda eng yirik tabiiy resurslarni va iqlim xususiyatlarini ko'rsating.
3. Dastlabki ma'lumotlar asosida hududdagi ekologik muammolarni aniqlang.
4. O'zingizning hududingizda ekologik barqarorlikni ta'minlash uchun qanday choralar ko'rish mumkinligini yozing.

Ma'lumot: Google Earth ilovasidan foydalanish.

2. "Jamoaviy ishda iqlim o'zgarishini o'rganish"

Savol:

1. 4-5 kishilik guruhga bo'linib, har biringiz iqlim o'zgarishining turli jihatlari haqida tadqiqot qiling.
2. Iqlim o'zgarishining tabiiy resurslarga qanday ta'sir qilishi haqida umumiy xulosalar chiqarib, guruhdagi har bir a'zo o'z fikrini bildirib o'tsin.
3. Guruh sifatida qanday amaliy takliflar kiritishingiz mumkinligini muhokama qiling.
4. O'z natijalarini PowerPoint yoki Prezi yordamida taqdimot shaklida taqdim eting.

Ma'lumot: Google Scholar yoki ilmiy manbalardan foydalanish.

Javoblari

1: "Google Earth yordamida hududni o'rganish"

1. Geografik joylashuvini aniqlash:

Misol uchun, agar shahar Tashkent bo'lsa, uning geografik joylashuvi:

Kenglik: 41.2995° N

Uzunlik: 69.2401° E

2. Eng yirik tabiiy resurslar va iqlim xususiyatlari:

Tabiiy resurslar: Tashkentda suv resurslari (suv havzasi va daryolar), o'rmonlar, qishloq xo'jaligi uchun mos yerlar mavjud.

Iqlim: Tashkentning iqlimi kontinental bo'lib, yozda issiq va quruq, qishda esa sovuq va quruq.

3. Ekologik muammolar:

Shahar atrofida ifloslanish, havoning buzilishi, atrof-muhitdagi chiqindilar va suv resurslarining keraksiz sarflanishi.

4. Ekologik barqarorlikni ta'minlash uchun choralar:

Yashil hududlarni ko'paytirish, chiqindilarni qayta ishlash tizimlarini rivojlantirish, ekoturizmni qo'llab-quvvatlash.

2: "GIS yordamida suv resurslarini tahlil qilish"

1. Suv resurslarining xaritasini yaratish:

GIS texnologiyasi yordamida hududdagi daryolar, ko'llar va suv havzalarining xaritasi yaratildi. Misol uchun, Amudaryo, Syrdaryo kabi asosiy daryolarni ko'rsatish mumkin.

2. Suv havzalarining o'lchamlari va foydalanish darajasi:

Amudaryo suv havzasining maydoni: 304,000 km².

Suvdan foydalanish darajasi: qishloq xo'jaligi, sanoat, ichimlik suviga sarf qilish.

3. Suv resurslarining kam bo'lishi yoki ifloslanishi:

Suv resurslari kam bo'lishi: ayrim hududlarda sug'orish tizimi samarali ishlamadi, suvni keraksiz sarflash.

Ifloslanish: daryolarda sanoat chiqindilari va qishloq xo'jaligi kimyoviy moddalarining ko'payishi.

4. Samarali boshqarish uchun takliflar:

Suvni tejash texnologiyalarini joriy etish, suv resurslarini boshqarishning zamonaviy tizimlarini ishlab chiqish, sug'orish texnologiyalarini yangilash.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. X.N. Amonov. Geografiya fanini o'qitishda loyihalash texnologiyasidan foydalanish texnologiyasi. "Ta'lim Innovatsiyasi va Integratsiyasi" jurnali, 2023-yil, 1-son, 2-to'plam.
2. Z. Kozhabekova. Geografiya fanini o'qitishda loyihaviy va innovatsion usullar. Zenodo nashriyoti, 2023.
3. M.E. Abdirasulova. Geografiya fanlarini o'qitishda innovatsion yondashuvlar. Samarqand davlat universiteti, "Ilmiy Axborotnoma" to'plami, 2023.
4. M. Mustafoeva. Geografiya fanini o'qitishda ilg'or xorijiy pedagogik tajribadan foydalanish usullari. Zenodo, 2023.
5. Israilova S. Ta'lim jarayonida tadqiqot usullari samaradorligi. "Interpretation and Researches" jurnali, 2023.

Mashg'ulotning texnologik xaritasi

O'quv bloki	3. Fanni o'qitishda zamonaviy yondashuvlar				
O'quv modul	3.5. "Geografiya fanini o'qitishda innovatsion yondashuvlar" modulining o'quv-mavzu rejasi				
Mavzu	2. Geografiya fanini o'qitishda tadqiqot va loyihalash usullari				
Davomiyligi	80 daqiqa				
Mashg'ulotning maqsadi	<p>-Geografiya fanini o'qitishda tadqiqot va loyihalash usullarining mazmuni va ahamiyatini aniqlash.</p> <p>-O'quvchilarni tadqiqot olib borish va ma'lumotlar bilan ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish.</p> <p>-Geografik bilimlarni amaliyotga tatbiq qilish orqali o'quvchilarda muammolarni yechish qobiliyatlarini shakllantirish.</p> <p>-O'quvchilarning mustaqil va ijodiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish hamda ularni yangi bilimlarni izlashga undash.</p> <p>-Geografik tadqiqot va loyihalash jarayonlari orqali o'quvchilarda jamoaviy ish olib borish malakasini shakllantirish.</p> <p>-O'quvchilarning atrof-muhitni tahlil qilish, mintaqaviy va global muammolarni anglash qobiliyatlarini mustahkamlash.</p> <p>-Zamonaviy texnologiyalar va ilmiy tadqiqot usullaridan foydalangan holda geografik loyihalarni amalga oshirish ko'nikmalarini rivojlantirish.</p> <p>-Geografiya fanini o'rganishda o'quvchilarni qiziqtiruvchi, innovatsion va interfaol usullarni tatbiq etish orqali ta'lim samaradorligini oshirish.</p>				
Mashg'ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, daqiqa	Metodlar	Zarur jihozlar	Natija
1. Tashkiliy qism	<ul style="list-style-type: none"> - Salomlashish - Maqsad va reja bilan tanishtirish - Mashg'ulotning dolzarbligini asoslab berish 	5	Suhbat, tushuntirish	Mashg'ulot uchun kerakli jihozlar	O'qituvchilar mashg'ulotga tayyor bo'lishadi.
2. Motivatsiya	- "Geografik tadqiqot shuningdek loyiha amaliyotning asosi" Atrof-muhitni kuzatish orqali	5	Muammoli vaziyat yaratish, muhokama		O'qituvchilar mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga rag'batlanadi.

	ma'lumotlarni tahlil qilish" haqida muhokamali savol.				
3. Nazariy qism	<ul style="list-style-type: none"> - Geografiya darslarida hamkorlikda o'qitishning afzalliklari; - Geografiya darslarida interaktiv texnologiyalar ta'sirida o'quv jarayonida yanada qiziqarli va samarali foydalanish. - Modulli o'qitish o'quv jarayonini individuallashtirish shuningdek o'quvchilarning shaxsiy ehtiyojlariga moslashtirish. 	15	Taqdimot, ko'rgazmali tushuntirish	1-12- slaydlar	O'qituvchilar yangi texnologiyalarni nazariy jihatdan o'rganadi.
4. Amaliy mashg'ulot	<ul style="list-style-type: none"> - Interaktiv platformalardan foydalanishni o'rgatish - Guruhlarda ishlash: amaliy topshiriqlar bajarish - Geografik masalalar yechish. - Statistik materiallar va diagrammalar bilan ishlash. 	30	Guruhlarda ishlash, platformalard an foydalanish	Kahoot, Quizizz, 1-2- tarqatmalar	O'qituvchilarda amaliy topshiriqlarni yechish ko'nikmalari hosil qilinadi.
5. Tahlil va muhokama	<ul style="list-style-type: none"> - Guruhlar ishlari bo'yicha taqdimotlar - Mashg'ulot jarayoni bo'yicha fikr-mulohazalar olish 	15	Suhbat, muhokama, tahlil		O'qituvchilar o'z tajribalarini o'rtoqlashadi va yangi g'oyalarni o'zlashtiradi.
6. Refleksiya	- "Men nimani o'rgandim?" usuli orqali xulosa qilish	5	Refleksiya usullari		O'qituvchilar o'z faoliyatini baholaydi va o'rganilgan ma'lumotlarni qayta ko'rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	- Mashg'ulot natijalarini umumlashtirish	5	Suhbat		O'qituvchilar mashg'ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlar bilan yo'naltiriladi.

Mavzu: Geografiya fanini o'qitishda tadqiqot va loyihalash usullari

Reja:

- 5. Tadqiqot va loyihalash usullarining mohiyati**
- 6. Geografiya fanida tadqiqot va loyihalash usullarini qo'llash imkoniyatlari**
- 7. Tadqiqot va loyihalash faoliyatini tashkil qilish bosqichlari**
- 8. Tadqiqot va loyihalash usullari asosida dars samaradorligini oshirish yo'llari**

3-slayd

Tadqiqot usullarining geografiya fanidagi o'rni

Geografiya fani insonning tabiat, jamiyat va hududiy tizimlar bilan o'zaro aloqalarini o'rganishga qaratilgan. Tadqiqot usullari bu jarayonda fan-texnika yutuqlari va ilmiy metodologiyalardan foydalanib, chuqur va aniq bilimlarni shakllantirishga yordam beradi. Tadqiqot usullarining geografiya fanidagi o'rni quyidagicha namoyon bo'ladi:

1. Nazariy bilimlarni amaliyot bilan bog'lash

Tadqiqot usullari orqali o'quvchilar nazariy bilimlarni turli amaliy masalalar, tajribalar va kuzatuvlar orqali sinovdan o'tkazadi. Masalan, mahalliy joylarning ekologik holatini o'rganish orqali geografik qonuniyatlarni tushunish imkoniyati yaratiladi.

2. Hududiy tahlil va o'zgarishlarni o'rganish

Tadqiqot usullari yordamida yer yuzida yuz berayotgan iqlim o'zgarishlari, migratsiya, tabiiy resurslarning ekspluatatsiyasi kabi jarayonlarni aniqlash va tahlil qilish mumkin. Bu esa global va mahalliy muammolarni tushunishda yordam beradi.

3. O'quvchilarning ijodiy va tanqidiy fikrlashini rivojlantirish

Geografik tadqiqotlar o'quvchilarga muammolarni mustaqil hal qilish, kuzatuvlar asosida xulosa chiqarish va turli takliflar ishlab chiqish imkonini beradi. Masalan, daryo havzalarining suv balansini o'rganish yoki hududiy rejalashtirish loyihasini tuzish orqali ijodiy yondashuv rivojlantiriladi.

4. Geografik ma'lumotlarni yig'ish va tahlil qilish ko'nikmasini shakllantirish

O'quvchilar tadqiqot usullari orqali statistik ma'lumotlar bilan ishlash, xaritalar yaratish, GIS texnologiyalarini qo'llash, tabiiy va ijtimoiy jarayonlarni modellashtirishni o'rganadi. Bu ko'nikmalar ularga kelajakda ilmiy izlanishlar olib borishda yoki kasbiy faoliyatda asqatadi.

5. Hududiy muammolarni aniqlash va echimlarni ishlab chiqish

Tadqiqot faoliyati o'quvchilarga atrof-muhit, urbanizatsiya, transport tizimi yoki boshqa geografik muammolarni aniqlash va ular uchun innovatsion echimlar ishlab chiqishga yordam beradi.

Tadqiqot usullari geografiya fanida nafaqat bilimlarni chuqurlashtirish, balki o'quvchilarni mantiqiy va ijodiy fikrlashga o'rgatish, ularni real hayotdagi muammolarni hal qilishga tayyorlashda asosiy vosita hisoblanadi.

4-slayd

Loyihalash faoliyatining ta'lim jarayoniga ta'siri

Loyihalash faoliyati o'quv jarayonida talabalarning mustaqil fikrlashi, ijodkorligi va muammolarni hal qilish qobiliyatlarini rivojlantirishga qaratilgan usuldir. Ushbu metod ta'lim jarayonini samarali, qiziqarli va amaliyotga yaqinlashtiradi. Uning ta'lim jarayoniga ta'siri quyidagicha namoyon bo'ladi:

1. O'quvchilarning qiziqishini oshirish

Loyihalash faoliyati o'quvchilarga turli mavzularni real muammolar orqali o'rganishga imkon beradi. Misol uchun, geografiyada shahar transport tizimini rejalashtirish yoki ekologik muammolarni hal qilish bo'yicha loyiha tuzish o'quvchilarni mavzuga chuqur jalb qiladi. Bu ta'lim jarayonini faollashtiradi va qiziqarli qiladi.

2. Ijodiy va tanqidiy fikrlashni rivojlantirish

Loyiha ustida ishlash jarayonida o'quvchilar muammoni mustaqil tahlil qiladi, alternativ yechimlarni qidiradi va o'z fikrini himoya qiladi. Masalan, loyihada yer resurslarini samarali boshqarish bo'yicha takliflar ishlab chiqish tanqidiy va ijodiy fikrlashni talab etadi.

3. Hamkorlik va jamoaviy ishlash ko'nikmalarini shakllantirish

Loyihalash faoliyati odatda jamoa shaklida amalga oshiriladi. Bu jarayonda o'quvchilar o'zaro muloqot qilishni, fikr almashishni, mas'uliyatni taqsimlashni va birgalikda qaror qabul qilishni o'rganadi. Natijada jamoaviy ishlash qobiliyatlari rivojlanadi.

4. Amaliy ko'nikmalarni shakllantirish

Loyiha faoliyati nazariy bilimlarni amaliyot bilan bog'laydi. Masalan, geografiyada GIS texnologiyalari yordamida xaritalar yaratish, statistik ma'lumotlarni tahlil qilish yoki iqlim o'zgarishlarini modellashtirish kabi amaliy ishlar orqali o'quvchilar kelajakda foydali bo'ladigan ko'nikmalarni egallaydi.

5. Shaxsiy javobgarlikni oshirish va natijaga yo'naltirish

Loyiha ustida ishlash jarayonida har bir o'quvchi o'z vazifasi uchun mas'ul bo'ladi va yakuniy natijaga erishishga intiladi. Bu ularning o'z vaqtini rejalashtirish, javobgarlikni his qilish va natijaga yo'naltirilgan ishlash ko'nikmalarini rivojlantiradi.

6. Hayotiy muammolarni hal qilish qobiliyatini rivojlantirish

Loyihalash faoliyati o'quvchilarga haqiqiy hayotiy vaziyatlarni tushunish va ularga echim topish imkonini beradi. Masalan, tabiiy ofatlarning oldini olish

bo'yicha loyiha ishlab chiqish o'quvchilarni mas'uliyatli qarorlar qabul qilishga o'rgatadi.

Loyihalash faoliyati ta'lim jarayonini faollashtiradi, o'quvchilarni nazariy bilimlarni amaliyotga tatbiq etishga, ijodiy fikrlashga va muammolarni hal qilishga undaydi. Bu metod o'quv jarayonini qiziqarli va mazmunli qiladi, shuningdek, o'quvchilarning hayotiy ko'nikmalarini shakllantiradi.

5-6-7-slaydlar

Dars jarayonida interaktiv va amaliy usullardan foydalanish

Geografiya fanini o'qitishda interaktiv va amaliy usullarni qo'llash ta'lim jarayonini samarali, qiziqarli va o'quvchilarga tushunarli qiladi. Ushbu yondashuvlar nazariy bilimlarni amaliyot bilan bog'lash va o'quvchilarni dars jarayoniga faol jalb etishga xizmat qiladi.

1. Interaktiv usullarni qo'llashning ahamiyati

Interaktiv usullar o'quvchilarning darsdagi faol ishtirokini ta'minlab, bilimlarni mustahkam o'zlashtirishga yordam beradi. Quyidagi interaktiv usullar samarali hisoblanadi:

"Klaster" usuli: O'quvchilarni muayyan mavzu bo'yicha asosiy tushunchalarni aniqlash va bog'liqlikni tushunishga o'rgatadi. Masalan, iqlim o'zgarishining sabablari va oqibatlarini xaritaga joylash.

"Muzqaymoq tayoqchalari" usuli: Har bir o'quvchiga savol berib, darsga teng ishtirokni ta'minlash. Masalan, geografik joylarning xususiyatlarini muhokama qilish.

Debatlar va rolli o'yinlar: Masalan, hududiy mojarolar yoki ekologik muammolarni muhokama qilishda har bir o'quvchining pozitsiyasini himoya qilish.

2. Amaliy usullarni qo'llashning ahamiyati

Amaliy usullar geografik jarayonlar va hodisalarni chuqurroq tushunishga yordam beradi. Quyidagi amaliy usullar keng qo'llaniladi:

Xaritalar bilan ishlash: O'quvchilar geografik xaritalarda tabiiy va iqtisodiy resurslarni aniqlashni o'rganadi. Masalan, dunyo iqlim zonalarini belgilash yoki turli davlatlarning aholi zichligini tahlil qilish.

Tajriba va kuzatuvlar: Masalan, suvning bug'lanishi jarayonini yoki tuproq qatlamlarini o'rganish uchun tajribalar o'tkazish.

Sayohatlar va ekskursiyalar: Tabiiy landshaftlar, suv havzalari yoki ijtimoiy muhitni o'rganish uchun mahalliy hududlarga tashrif. Bu nazariy bilimlarni jonli amaliyot bilan mustahkamlashga yordam beradi.

3. Amaliy va interaktiv usullarning qo'shma yondashuvi

Amaliy va interaktiv usullarni birlashtirish orqali dars jarayoni yanada boyitiladi. Masalan:

GIS texnologiyalaridan foydalanish: O'quvchilar maxsus dasturlar yordamida xaritalar tuzadi va hududlarni tahlil qiladi.

Muammoli vaziyatlarni hal qilish loyihalari: Masalan, mahalliy aholi uchun ekologik xavfsizlik rejasini ishlab chiqish.

Jamoaviy loyiha ishlari: Tabiiy ofatlarning oldini olish rejasini tuzish yoki bir hududni turizmga moslashtirish bo'yicha loyiha ishlab chiqish.

4. Interaktiv va amaliy usullarning ta'limga ta'siri

Faol ishtirok va motivatsiya: Ushbu usullar darslarni qiziqarli qilib, o'quvchilarning motivatsiyasini oshiradi.

Amaliy ko'nikmalar shakllanishi: Xaritalar bilan ishlash, GIS texnologiyalari, ma'lumotlarni tahlil qilish kabi ko'nikmalar rivojlanadi.

Ijodiy va tanqidiy fikrlash rivoji: O'quvchilar muammolarni yechish va mustaqil fikrlash qobiliyatlarini rivojlantiradi.

Jamoaviy ishlash va muloqot ko'nikmalari: Guruhda ishlash orqali o'zaro muloqot qilish, fikrlarni ifodalash va mas'uliyatni taqsimlash o'rganiladi.

Dars jarayonida interaktiv va amaliy usullardan foydalanish o'quvchilarning bilimlarni samarali o'zlashtirishiga, ularning mantiqiy va ijodiy fikrlashini rivojlantirishga hamda real hayotiy vaziyatlarga tayyorlashga xizmat qiladi. Bu yondashuv o'quv jarayonini qiziqarli va mazmunli qilib, ta'lim sifati va samaradorligini oshiradi.

8-slayd

Mavzu tanlash va maqsadni belgilash

Geografiya fanini o'qitishda tadqiqot va loyihalash faoliyatini muvaffaqiyatli tashkil etishning birinchi bosqichi – to'g'ri mavzu tanlash va maqsadni aniq belgilashdir. Bu bosqich o'quvchilarning qiziqishini uyg'otish va loyihaning samaradorligini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega.

1. Mavzu tanlash tamoyillari

Mavzuni to'g'ri tanlash uchun quyidagi tamoyillarga rioya qilish lozim:

O'quvchilar manfaatlariga moslik: O'quvchilarning qiziqishlarini hisobga olib, ular uchun dolzarb va qiziqarli mavzularni tanlash. Masalan, iqlim o'zgarishlari, tabiiy resurslarning iste'moli yoki mahalliy hududning turistik salohiyatini o'rganish.

Hududiy ahamiyatga ega bo'lishi: Mahalliy yoki global darajadagi muammolarni o'rganishga qaratilgan mavzularni tanlash. Bu mavzular geografik qonuniyatlarni yaxshiroq tushunishga yordam beradi.

Amaliy ahamiyatga ega bo'lishi: Tanlangan mavzu amaliy ishlar orqali o'rganilishi mumkin bo'lishi kerak. Masalan, tuproq unumdorligi yoki suv resurslarining holatini tahlil qilish.

O'quv dasturiga moslik: Mavzu umumiy ta'lim dasturiga muvofiq bo'lib, o'quvchilar uchun tushunarli bo'lishi kerak.

2. Maqsadni belgilash tamoyillari

Maqsad tadqiqot yoki loyihaning yo'nalishini belgilab beradi va uning natijalarini oldindan tasavvur qilishga yordam beradi. Maqsadni belgilashda quyidagilar hisobga olinadi:

Aniqlik va sodda ifoda: Maqsad aniq va tushunarli bo'lishi kerak. Masalan, "Mahalliy hududning iqlim xususiyatlarini aniqlash".

O'lchanadigan natijalar: Maqsadga erishilganligini baholash imkonini beruvchi mezonlar bo'lishi kerak.

Maqsadning amaliy qiymati: O'quvchilar loyihani amalga oshirgach, uning natijalaridan foydalanish imkoniyati mavjud bo'lishi lozim.

O'quvchilarning rivojlanishini qo'llab-quvvatlash: Maqsad orqali o'quvchilarning tadqiqotchilik, analitik va ijodiy ko'nikmalarini rivojlantirish nazarda tutiladi.

3. Mavzu va maqsadni belgilashning bosqichlari

1. Muammoni aniqlash: Tadqiqot yoki loyiha bilan bog'liq asosiy muammoni aniqlash. Masalan, mahalliy aholi tomonidan suv resurslaridan foydalanish samaradorligi.

2. Mavzuni tanlash: O'quvchilar bilan muhokama qilib, mavzuni birgalikda tanlash. Bu ularning mavzuga bo'lgan qiziqishini oshiradi.

3. Maqsadni shakllantirish: Mavzuga mos keladigan umumiy maqsad va alohida vazifalarni aniqlash. Masalan:

Umumiy maqsad: Mahalliy suv havzalarining ekologik holatini o'rganish.

Alohida vazifalar: Suv havzalarining ifloslanish darajasini aniqlash, uning sabablarini o'rganish va takliflar ishlab chiqish.

4. Misol: Mavzu va maqsad

Mavzu: "Shahar atrofidagi tabiiy resurslardan foydalanish samaradorligini o'rganish".

Maqsad: Mahalliy resurslardan foydalanishning ijtimoiy va ekologik ta'sirini aniqlash va takliflar ishlab chiqish.

Vazifalar:

1. Mahalliy hududda mavjud tabiiy resurslarni aniqlash.
2. Resurslardan foydalanishning asosiy yo'nalishlarini tahlil qilish.
3. Atrof-muhitga ta'sirini baholash va samarali foydalanish bo'yicha takliflar ishlab chiqish.

Mavzu tanlash va maqsadni belgilash tadqiqot yoki loyiha ishining poydevorini tashkil etadi. To'g'ri tanlangan mavzu va aniq belgilangan maqsad o'quvchilarning loyihaga bo'lgan qiziqishini oshirib, natijada sifatli va samarali o'quv jarayonini ta'minlaydi.

Ma'lumotlarni yig'ish, tahlil qilish va natijalarni baholash

Geografiya fanida tadqiqot va loyihalash usullarining muhim bosqichlaridan biri ma'lumotlarni yig'ish, ularni tahlil qilish va yakuniy natijalarni baholashdir. Ushbu jarayon o'quvchilarga ilmiy izlanishlar olib borishning asosiy tamoyillarini o'rgatib, ularning tahliliy va mantiqiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantiradi.

1. Ma'lumotlarni yig'ish

Ma'lumotlarni yig'ish bosqichi tadqiqot yoki loyihaning asosiy maqsadlariga mos keladigan kerakli axborotlarni to'plashdan iborat.

a) Ma'lumotlarni yig'ish usullari

Kuzatuvlar: Mahalliy hududdagi geografik hodisalarni o'z ko'zi bilan kuzatish va qayd etish. Masalan, o'quvchilar daryo oqimining tezligini kuzatib, uning oqibatlarini yozib borishi mumkin.

So'rovnomalar: Hududiy masalalar yoki muammolar bo'yicha mahalliy aholining fikrini bilish uchun so'rov o'tkazish.

Statistik ma'lumotlardan foydalanish: Rasman chop etilgan ma'lumotlarni yig'ish (aholi soni, iqlim ma'lumotlari, resurslar statistikasi va boshqalar).

GIS texnologiyalari: Hududiy ma'lumotlarni yig'ishda zamonaviy geoinformatika vositalaridan foydalanish.

Adabiyotlarni tahlil qilish: Tadqiqot mavzusi bo'yicha ilmiy maqolalar, kitoblar va boshqa manbalardan foydalanish.

b) Ma'lumotlarni yig'ishda e'tibor qaratiladigan jihatlar

Axborotning dolzarbligi va ishonchliligi.

Ma'lumotlarning mavzu bilan bog'liqligi.

Ma'lumotlarni yig'ish jarayonining sistematikligi.

2. Ma'lumotlarni tahlil qilish

Ma'lumotlarni tahlil qilish yig'ilgan ma'lumotlarning mazmunini ochib berish va tadqiqot yoki loyihaning asosiy masalalariga javob topish jarayonidir.

a) Tahlil usullari

Chizma va diagrammalar tuzish: Yig'ilgan ma'lumotlarni grafik shaklda tasvirlash orqali tushunarliroq qilish. Masalan, aholi zichligining hududiy o'zgarishini diagrammada ko'rsatish.

Taqqoslash va o'xshashliklarni aniqlash: Turli hududlar yoki hodisalarni o'zaro solishtirish. Masalan, ikki shahar iqlim o'zgarishining ko'rsatkichlarini taqqoslash.

Statistik tahlil: Yig'ilgan ma'lumotlarni matematik metodlar yordamida qayta ishlash (o'rtacha qiymat, foizlar va boshqalar).

GIS texnologiyalari yordamida tahlil qilish: Hududlarning xaritaviy tahlilini amalga oshirish, masalan, suv resurslarining yetarliligini GIS xartasida ko'rsatish.

b) Tahlil natijalari bilan ishlash

Tahlil jarayonida kutilmagan natijalar aniqlansa, ularni tadqiqotda yoritish. Yig'ilgan ma'lumotlarning o'zaro bog'liqligini ko'rsatish va xulosalar chiqarish.

3. Natijalarni baholash

Natijalarni baholash bosqichi loyiha yoki tadqiqot jarayonida erishilgan maqsadlarni va natijalarni qiyoslash orqali umumiy xulosalar chiqarishni o'z ichiga oladi.

a) Baholash mezonlari

Maqsadga moslik: Tadqiqot yoki loyiha oldida qo'yilgan maqsadlarga erishilganligini baholash.

Axborotning ishonchliligi: Natijalar ilmiy asoslangan va to'g'ri bo'lishi kerak.

Amaliy qiymati: Loyihaning hayotiy masalalarni hal qilishdagi amaliy ahamiyatini baholash.

Ijodiylik: Natijalarning innovatsionligi va ijodiy yondashuv asosida ishlab chiqilganligi.

b) Baholash usullari

Guruh a'zolari va o'qituvchi tomonidan loyiha natijalarining birgalikda tahlili.

Savol-javob va muhokamalar orqali natijalarni himoya qilish.

Yakuniy hisobot yoki taqdimot tayyorlash va u orqali loyiha natijalarini taqdim etish.

Ma'lumotlarni yig'ish, tahlil qilish va natijalarni baholash geografik tadqiqotlar jarayonining asosiy bosqichlari bo'lib, o'quvchilarni ilmiy asosda ishlash, muammolarni tahlil qilish va samarali yechimlar topishga o'rgatadi. Ushbu jarayonni to'g'ri tashkil qilish tadqiqot samaradorligini oshiradi va o'quvchilarning bilim darajasini yanada yuqori bosqichga olib chiqadi.

13-14-slaydlar

Zamonaviy texnologiyalarni qo'llash va jamoaviy ishni rivojlantirish

Geografiya fanida zamonaviy texnologiyalarni qo'llash va jamoaviy ishni rivojlantirish ta'lim sifatini oshiradi, o'quvchilarni amaliy ko'nikmalar bilan ta'minlaydi hamda ularning jamoada ishlash va muloqot qobiliyatlarini shakllantiradi. Bu jarayon fanlarni o'rganishni yanada qiziqarli va interaktiv qiladi.

1. Zamonaviy texnologiyalarni qo'llashning ahamiyati

Zamonaviy texnologiyalar geografik ma'lumotlarni yig'ish, tahlil qilish va taqdim etishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi.

a) Asosiy texnologiyalar va ularning qo'llanilishi

GIS (Geografik axborot tizimlari): Hududiy ma'lumotlarni tahlil qilish, xaritalar yaratish va muammolarni aniqlashda qo'llaniladi.

Masalan, iqlim o'zgarishining hududlarga ta'sirini GIS xaritalari orqali tahlil qilish.

Dasturiy ta'minot va ilovalar: Google Earth, ArcGIS, QGIS kabi ilovalar yordamida o'quvchilar virtual sayohatlar tashkil etishi va hududiy tahlillar o'tkazishi mumkin.

Virtual va qo'shma reallik (VR/AR): Tabiiy hududlarni yoki jarayonlarni virtual muhitda ko'rish imkonini beradi.

Masalan, tog' jinslarining shakllanish jarayonlarini AR texnologiyasi orqali vizuallashtirish.

Dronlar va masofadan boshqariladigan qurilmalar: Mahalliy geografik hududlarni kuzatish va tahlil qilishda yordam beradi.

Mobil ilovalar va onlayn platformalar: Quizizz, Kahoot, Padlet kabi ilovalar yordamida o'quvchilar o'rtasida interaktiv darslar o'tkazish.

b) Texnologiyalarning afzalliklari

Vizualizatsiya: Ma'lumotlarni grafik shaklda ifodalash orqali tushunishni osonlashtiradi.

Real vaqt rejimidagi kuzatuvlar: Dron yoki GIS orqali to'plangan ma'lumotlarni real vaqt rejimida ko'rish imkoniyati.

Innovatsion yondashuv: Dars jarayonini texnologiyalar bilan boyitish orqali o'quvchilarning qiziqishini oshiradi.

2. Jamoaviy ishni rivojlantirishning ahamiyati

Geografiya fanida loyihalash va tadqiqot ishlari ko'pincha guruhlar tomonidan amalga oshiriladi, bu esa jamoaviy ish ko'nikmalarini rivojlantirish uchun ajoyib imkoniyatdir.

a) Jamoaviy ishning asosiy afzalliklari

Muloqot va hamkorlik: O'quvchilar bir-biriga fikrlarini tushuntiradi va o'zaro hamkorlik qiladi.

Mas'uliyatni taqsimlash: Har bir jamoa a'zosi ma'lum bir vazifani bajaradi va umumiy natijaga hissa qo'shadi.

Ijodiy fikrlash: Guruh bo'lib ishlash yangi g'oyalar paydo bo'lishiga imkon beradi.

Tahliliy yondashuv: Jamoa a'zolari birgalikda muammolarni hal qilish yo'llarini izlaydi.

b) Jamoaviy ishni tashkil etish usullari

Rollarni taqsimlash: Har bir o'quvchiga vazifalar belgilanadi (rahbar, ma'lumot yig'uvchi, tahlilchi, taqdimotchi va boshqalar).

Jamoa loyihalari: Guruhga biror hududni o'rganish, muammolarni tahlil qilish va yechimlar taklif qilish vazifasi topshiriladi.

Masalan, mahalliy suv resurslarini samarali boshqarish bo'yicha loyiha tayyorlash.

Onlayn hamkorlik platformalaridan foydalanish: Google Docs, Trello, Miro kabi vositalar yordamida jamoaviy ishlarni masofadan ham amalga oshirish mumkin.

3. Zamonaviy texnologiyalar va jamoaviy ishni birlashtirish

Texnologiyalarni jamoaviy ishda qo'llash orqali o'quvchilar nafaqat ilmiy bilimlarni, balki zamonaviy ish ko'nikmalarini ham o'zlashtiradi.

Ko'rgazmali loyihalar yaratish: O'quvchilar birgalikda GIS xaritalari yoki Google Earth orqali hududiy tahlillarni amalga oshiradi.

Taqdimotlar tayyorlash: Guruh a'zolari zamonaviy vositalar yordamida loyiha natijalarini taqdim qiladi (PowerPoint, Canva yoki Prezi orqali).

Onlayn muhokamalar: Jamoa a'zolari Zoom, Microsoft Teams kabi platformalarda masofadan turib ishlaydi.

15-16-slaydlar

Amaliy mashg'ulot

1. "Google Earth yordamida hududni o'rganish"

Savol:

Google Earth yordamida o'z yashayotgan shahar yoki qishloqni ko'rib chiqing.

1. Shahar yoki qishloqning geografik joylashuvini aniqlang.
2. Hududda eng yirik tabiiy resurslarni va iqlim xususiyatlarini ko'rsating.
3. Dastlabki ma'lumotlar asosida hududdagi ekologik muammolarni aniqlang.
4. O'zingizning hududingizda ekologik barqarorlikni ta'minlash uchun qanday choralar ko'rish mumkinligini yozing.

Ma'lumot: Google Earth ilovasidan foydalanish.

2. "Jamoaviy ishda iqlim o'zgarishini o'rganish"

Savol:

1. 4-5 kishilik guruhga bo'linib, har biringiz iqlim o'zgarishining turli jihatlari haqida tadqiqot qiling.
2. Iqlim o'zgarishining tabiiy resurslarga qanday ta'sir qilishi haqida umumiy xulosalar chiqarib, guruhdagi har bir a'zo o'z fikrini bildirib o'tsin.
3. Guruh sifatida qanday amaliy takliflar kiritishingiz mumkinligini muhokama qiling.
4. O'z natijalarini PowerPoint yoki Prezi yordamida taqdimot shaklida taqdim eting.

Ma'lumot: Google Scholar yoki ilmiy manbalardan foydalanish.

Javoblari

1: "Google Earth yordamida hududni o'rganish"

1. Geografik joylashuvini aniqlash:

Misol uchun, agar shahar Tashkent bo'lsa, uning geografik joylashuvi:

Kenglik: 41.2995° N

Uzunlik: 69.2401° E

2. Eng yirik tabiiy resurslar va iqlim xususiyatlari:

Tabiiy resurslar: Tashkentda suv resurslari (suv havzasi va daryolar), o'rmonlar, qishloq xo'jaligi uchun mos yerlar mavjud.

Iqlim: Tashkentning iqlimi kontinental bo'lib, yozda issiq va quruq, qishda esa sovuq va quruq.

3. Ekologik muammolar:

Shahar atrofida ifloslanish, havoning buzilishi, atrof-muhitdagi chiqindilar va suv resurslarining keraksiz sarflanishi.

4. Ekologik barqarorlikni ta'minlash uchun choralar:

Yashil hududlarni ko'paytirish, chiqindilarni qayta ishlash tizimlarini rivojlantirish, ekoturizmni qo'llab-quvvatlash.

2: "GIS yordamida suv resurslarini tahlil qilish"

1. Suv resurslarining xaritasini yaratish:

GIS texnologiyasi yordamida hududdagi daryolar, ko'llar va suv havzalarining xaritasi yaratildi. Misol uchun, Amudaryo, Syrdaryo kabi asosiy daryolarni ko'rsatish mumkin.

2. Suv havzalarining o'lchamlari va foydalanish darajasi:

Amudaryo suv havzasining maydoni: 304,000 km².

Suvdan foydalanish darajasi: qishloq xo'jaligi, sanoat, ichimlik suviga sarf qilish.

3. Suv resurslarining kam bo'lishi yoki ifloslanishi:

Suv resurslari kam bo'lishi: ayrim hududlarda sug'orish tizimi samarali ishlamadi, suvni keraksiz sarflash.

Ifloslanish: daryolarda sanoat chiqindilari va qishloq xo'jaligi kimyoviy moddalarining ko'payishi.

4. Samarali boshqarish uchun takliflar:

Suvni tejash texnologiyalarini joriy etish, suv resurslarini boshqarishning zamonaviy tizimlarini ishlab chiqish, sug'orish texnologiyalarini yangilash.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. X.N. Amonov. Geografiya fanini o'qitishda loyihalash texnologiyasidan foydalanish texnologiyasi. "Ta'lim Innovatsiyasi va Integratsiyasi" jurnali, 2023-yil, 1-son, 2-to'plam.
2. Z. Kozhabekova. Geografiya fanini o'qitishda loyihaviy va innovatsion usullar. Zenodo nashriyoti, 2023.
3. M.E. Abdirasulova. Geografiya fanlarini o'qitishda innovatsion yondashuvlar. Samarqand davlat universiteti, "Ilmiy Axborotnoma" to'plami, 2023.
4. M. Mustafoeva. Geografiya fanini o'qitishda ilg'or xorijiy pedagogik tajribadan foydalanish usullari. Zenodo, 2023.
5. Israilova S. Ta'lim jarayonida tadqiqot usullari samaradorligi. "Interpretation and Researches" jurnali, 2023.
6. "Geografiya fanlarini o'qitish va innovatsion yondashuv" - Mualliflar: M.E. Abdirasulova va F. Xamroyeva. (Samarqand davlat universiteti, 2021).

Mashg'ulotning texnologik xaritasi

O'quv bloki	3. Fanni o'qitishda zamonaviy yondashuvlar				
O'quv modul	3.5. "Geografiya fanini o'qitishda innovatsion yondashuvlar" modulining o'quv-mavzu rejası				
Mavzu	3. Geografiya fanini o'qitishda GIS texnologiyasidan foydalanish.				
Davomiyligi	80 daqiqa				
Mashg'ulotning maqsadi	<p>-Geografiya fanini o'qitishda GIS (Geografik axborot tizimlari) texnologiyalaridan foydalanishning mazmuni va ahamiyatini o'rganish.</p> <p>-GIS texnologiyalari yordamida o'quvchilarning geografik ma'lumotlarni tahlil qilish va vizualizatsiya qilish ko'nikmalarini rivojlantirish.</p> <p>-O'quvchilarda geografik ob'yektlar va hodisalarni zamonaviy usullar bilan tahlil qilish qobiliyatlarini shakllantirish.</p> <p>-GIS texnologiyalari orqali geografik ma'lumotlarni kartografik ko'rinishda taqdim etish va ulardan amaliy maqsadlarda foydalanish imkoniyatlarini tushuntirish.</p> <p>-O'quvchilarda raqamli texnologiyalar bilan ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish va zamonaviy IT bilimlarini kengaytirish.</p> <p>-Atrof-muhitni o'rganish va ekologik muammolarni aniqlashda GIS texnologiyalarining ahamiyatini ko'rsatish.</p> <p>-Geografiya faniga oid turli mavzularda GIS dasturlaridan foydalangan holda interfaol mashg'ulotlar tashkil etish orqali dars samaradorligini oshirish.</p> <p>-GIS texnologiyalaridan foydalanib, o'quvchilarni tadqiqot ishlariga jalb qilish va ularda ijodkorlik qobiliyatlarini rivojlantirish.</p>				
Mashg'ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, daqiqa	Metodlar	Zarur jihozlar	Natiya
1. Tashkiliy qism	<ul style="list-style-type: none"> - Salomlashish - Maqsad va reja bilan tanishtirish - Mashg'ulotning dolzarbligini asoslab berish 	5	Suhbat, tushuntirish	Mashg'ulot uchun kerakli jihozlar	O'qituvchilar mashg'ulotga tayyor bo'lishadi.
2. Motivatsiya	<ul style="list-style-type: none"> - "GIS texnologiyasi bugungi kunning aktualligi" - "Google Earth, QGIS Ar S cGI," haqida muhokamali savol. 	5	Muammoli vaziyat yaratish, muhokama		O'qituvchilar mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga rag'batlanadi.

3. Nazariy qism	<ul style="list-style-type: none"> -Geografiya fanini o'qitishda GIS texnologiyalaridan foydalanish metodikasini o'rganish. - GISning geografiya o'qitishdagi afzalliklari. -QGIS - Keng funksional imkoniyatlar. -Google Earth - Erning sun'iy yo'ldosh suratlarini ko'rish va o'z xaritalarini yaratish. -Ar S cGI- Keng ko'lamli funksional imkoniyatlar Geografiya o'qitishda GISni qo'llash mezonlari. - Geografiya o'quv dasturiga GISni integrasiya qilish ahamiyati 	15	Taqdimot, ko'rgazmali tushuntirish	1-12-slaydlar	O'qituvchilar yangi texnologiyalarni nazariy jihatdan o'rganadi.
4. Amaliy mashg'ulot	<ul style="list-style-type: none"> - Interaktiv platformalardan foydalanishni o'rgatish - Guruhlarda ishlash: amaliy topshiriqlar bajarish - Geografik masalalar yechish. - Statistik materiallar va diagrammalar bilan ishlash. 	30	Guruhlarda ishlash, platformalardan foydalanish	Kahoot, Quizizz, 1-2-tarqatmalar	O'qituvchilarda amaliy topshiriqlarni yechish ko'nikmalari hosil qilinadi.
5. Tahlil va muhokama	<ul style="list-style-type: none"> - Guruhlar ishlari bo'yicha taqdimotlar - Mashg'ulot jarayoni bo'yicha fikr-mulohazalar olish 	15	Suhbat, muhokama, tahlil		O'qituvchilar o'z tajribalarini o'rtoqlashadi va yangi g'oyalarni o'zlashtiradi.
6. Refleksiya	<ul style="list-style-type: none"> - "Men nimani o'rgandim?" usuli orqali xulosa qilish. - "Hayotiy ko'nikmalrimda qanday qo'llayman?" 	5	Refleksiya usullari		O'qituvchilar o'z faoliyatini baholaydi va o'rganilgan ma'lumotlarni qayta ko'rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	<ul style="list-style-type: none"> - Mashg'ulot natijalarini umumlashtirish 	5	Suhbat		O'qituvchilar mashg'ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlar bilan yo'naltiriladi.

Mavzu: Geografiya fanini o‘qitishda gis texnologiyasidan foydalanish

Reja:

9. GIS texnologiyalarining mohiyati va imkoniyatlari

10. Geografiya darslarida GIS texnologiyalaridan foydalanish usullari

11. GIS texnologiyalaridan foydalanish bo‘yicha amaliy mashg‘ulotlar

12. GIS texnologiyalaridan foydalanishning samaradorligi va istiqbolari

3-4-5-6-slaydlar

GIS texnologiyalarining mohiyati va imkoniyatlari

1. GIS texnologiyalarining tarifi:

Geografik axborot tizimi (GIS, Geographic Information System) — bu hududiy ma'lumotlarni yig'ish, saqlash, tahlil qilish, boshqarish va vizuallashtirish uchun ishlatiladigan texnologiya va tizimlar majmuasidir. GIS ma'lumotlarni geografik (fazoviy) va atributiv (sonli) xususiyatlar asosida qayta ishlaydi. GIS tizimi xaritalar, diagrammalar, grafikalar va boshqa vizual shakllarda ma'lumotlarni taqdim etadi. GIS dasturlari turli sohalarda, jumladan, geografiya, ekologiya, transport, shaharsozlik va boshqa ilmiy sohalarda qo'llaniladi.

2. GIS texnologiyalarining ahamiyati:

Axborotlarni tahlil qilish va boshqarish: GIS texnologiyalari yordamida katta hajmdagi geografik ma'lumotlarni tizimli ravishda tahlil qilish va boshqarish mumkin. Bu esa ma'lumotlar asosida to'g'ri qarorlar qabul qilishni osonlashtiradi.

Interaktiv xaritalar va vizualizatsiya: GIS yordamida geografik ma'lumotlarni interaktiv tarzda taqdim etish mumkin. Bu o'quvchilarga va foydalanuvchilarga ma'lumotlarni vizual tarzda tushunishga yordam beradi.

Hududiy tahlil: GIS texnologiyalari hududlarni tahlil qilishda foydalidir. Masalan, tabiiy resurslarni baholash, iqlim o'zgarishlarini kuzatish yoki shaharsozlik rejalashtirishda GIS imkoniyatlaridan foydalanish mumkin.

Ilmiy tadqiqotlar va o'qitishda samaradorlik: GIS geografiya fani o'qitish va ilmiy tadqiqotlarda katta ahamiyatga ega, chunki u o'quvchilarga fazoviy tafakkur va tizimli yondashuvni rivojlantirish imkonini beradi.

Fazoviy qarorlar qabul qilish: GIS texnologiyalari yordamida fazoviy qarorlar, masalan, yer uchastkalarini taqsimlash, iqlim o'zgarishlariga moslashuv strategiyalarini ishlab chiqish, muhandislik loyihalarini rejalashtirish kabi ishlar ancha samarali amalga oshiriladi.

Shu tarzda, GIS texnologiyalari nafaqat geografiya fanini o'qitishda, balki kundalik hayotda ham juda katta ahamiyatga ega.

Geografiya fanida GISdan foydalanishning afzalliklari va zarurati:

Afzalliklari:

1. Geografik ma'lumotlarni aniq tahlil qilish:

GIS geografik ma'lumotlarni faqat yig'ish bilan cheklanmay, ularni tahlil qilish imkoniyatini ham beradi. Bu geografiya fanini o'qitishda o'quvchilarga turli hududlarning tabiiy, ijtimoiy va iqtisodiy xususiyatlarini yaxshiroq tushunishga yordam beradi. Masalan, yer yuzidagi tabiiy resurslar, iqlim o'zgarishlari yoki aholi zichligini tahlil qilish.

2. Interaktiv xaritalar va vizualizatsiya:

GIS tizimi o'quvchilarga geografik ma'lumotlarni interaktiv tarzda ko'rish va tahlil qilish imkonini beradi. Bu esa ma'lumotlarni tushunishni osonlashtiradi va o'quvchilarning fazoviy tafakkurini rivojlantiradi. Masalan, harorat o'zgarishlarini yoki suv resurslarini xarita shaklida ko'rsatish.

3. Hududiy tahlil va rejalashtirish:

GIS yordamida o'quvchilar hududiy tahlilni amalga oshirishni o'rganishadi. Bu esa shaharsozlik, qishloq xo'jaligi, ekologiya kabi sohalarda zarur bo'lgan qarorlar qabul qilishda muhim ahamiyatga ega. Masalan, yer foydalanish va resurslarni boshqarish.

4. Fazoviy ma'lumotlarni integratsiya qilish:

GIS bir nechta manbalardan olingan geografik va atributiv ma'lumotlarni birlashtirish imkonini beradi. Bu, geografiya fanida turli xil tadqiqotlar va loyihalar uchun kerakli bo'lgan ko'p qirrali tahlillarni amalga oshirishga yordam beradi.

5. O'quvchilarning ko'nikmalarini rivojlantirish:

GIS texnologiyalari yordamida o'quvchilar axborotlarni to'plash, tahlil qilish, vizual tarzda taqdim etish va fazoviy qarorlar qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantiradilar. Bu esa ularning ilmiy fikrlash qobiliyatini oshiradi.

Zarurati:

1. Geografik bilimlarni chuqurlashtirish:

Geografiya fani talabalari uchun GIS texnologiyalari, ayniqsa, geoinformatsion ma'lumotlarni tahlil qilishda yordam beradi. Bu, ularning ilmiy bilimlarini kengaytirish va amaliy misollar asosida tushunishga yordam beradi.

2. Ta'lim jarayonida yangi metodlarni joriy etish:

GIS texnologiyalari geografiya fanini o'qitishda an'anaviy usullarni yangilash va interaktiv darslarni tashkil etish imkonini beradi. Bu esa o'quvchilarni yanada faol va mustaqil o'qitish imkoniyatlarini yaratadi.

3. Tabiat va ijtimoiy masalalarni o'rganish:

GIS texnologiyalari yordamida tabiiy hodisalar, iqlim o'zgarishlari, suv resurslari va boshqalar bo'yicha chuqurroq tahlil qilish mumkin. Bu o'quvchilarga global muammolarni tushunishga yordam beradi.

4. Geografiya fanining ilmiy tadqiqotlaridagi o'sish:

GIS texnologiyalari ilmiy tadqiqotlarda katta rol o'ynaydi. Geografiya fanida yangi ilmiy yondashuvlarni ishlab chiqishda va natijalarni aniq baholashda GISning ahamiyati juda katta.

Shu tarzda, geografiya fanida GIS texnologiyalaridan foydalanish nafaqat o'quvchilarni zamonaviy texnologiyalar bilan tanishtiradi, balki ularning ilmiy va amaliy ko'nikmalarini ham rivojlantiradi.

GIS vositalari va dasturlarining turlari:

1. ArcGIS

ArcGIS – bu dunyodagi eng mashhur va keng tarqalgan GIS dasturiy ta'minotlaridan biridir. Esri kompaniyasi tomonidan ishlab chiqilgan bo'lib, geoinformatsion tizimlar uchun to'liq ekotizimni taqdim etadi. ArcGIS:

Xaritani yaratish va tahlil qilish: ArcGIS foydalanuvchilarga geodata to'plash, xaritalar yaratish, geografik tahlillarni amalga oshirish va interaktiv vizualizatsiyalar yaratish imkonini beradi.

3D vizualizatsiya: ArcGIS Pro 3D vizualizatsiyalarni yaratish imkoniyatini taqdim etadi, bu esa shaharsozlik yoki ekologik tahlillar uchun foydalidir.

Onlayn xizmatlar: ArcGIS Online orqali xaritalar va ma'lumotlarni bulutda saqlash, tahlil qilish va ulashish mumkin.

2. QGIS (Quantum GIS)

QGIS – bu ochiq manba kodli, bepul GIS dasturi bo'lib, foydalanuvchilarga xaritalar yaratish, geografik ma'lumotlarni tahlil qilish va saqlash imkoniyatlarini taqdim etadi. QGIS:

Ko'plab formatlarni qo'llab-quvvatlash: QGIS turli xil ma'lumot formatlarini, masalan, shapefiles, GeoJSON, raster va vektor formatlarini qo'llab-quvvatlaydi.

Bepul va ochiq manba: QGIS butunlay bepul bo'lib, foydalanuvchilar dasturni o'zgartirish va rivojlantirishda ishtirok etish imkoniyatiga ega.

Modullilik: QGIS ko'plab kengaytmalarga ega bo'lib, foydalanuvchilar turli xil funksiyalarni qo'shishlari mumkin, masalan, spatial tahlil, geoprocessing va boshqalar.

3. GRASS GIS (Geographic Resources Analysis Support System)

GRASS GIS – bu ilmiy va tahliliy ishlarda foydalanish uchun mo'ljallangan ochiq manba GIS dasturi. GRASS GIS:

Kengaytirilgan tahlil imkoniyatlari: GRASS GIS ko'plab statistik va fazoviy tahlillarni amalga oshirish uchun mo'ljallangan.

Ko'p qatlamli tahlil: Bir nechta qatlamdagi ma'lumotlarni tahlil qilish va kombinatsiya qilish imkoniyatlarini taqdim etadi.

Bepul va ochiq manba: GRASS GIS ham ochiq manba sifatida tarqatiladi, bu esa foydalanuvchilarga uni erkin ravishda sozlash va o'zgartirish imkoniyatini beradi.

4. MapInfo Professional

MapInfo Professional – bu interaktiv xaritalar yaratish va geografik tahlil qilish uchun mo'ljallangan kompyuter dasturi. MapInfo Professional:

Xaritani tahlil qilish va boshqarish: Foydalanuvchilar xaritalar yaratish, tahlil qilish va fazoviy ma'lumotlarni boshqarish imkoniyatlariga ega.

Vektor va raster tahlili: MapInfo vektor va raster ma'lumotlarni qo'llab-quvvatlaydi va ularni birlashtirish imkonini beradi.

Ishlab chiqilgan interfeys: MapInfo foydalanuvchi uchun qulay interfeysni taqdim etadi, bu esa tezkor ishlashni ta'minlaydi.

5. Google Earth Pro

Google Earth Pro – bu Google tomonidan ishlab chiqilgan bepul GIS dasturi bo'lib, 3D xaritalarni yaratish, geografik ma'lumotlarni tahlil qilish va vizualizatsiya qilish imkoniyatini beradi. Google Earth Pro:

3D vizualizatsiya: Yer yuzasidagi joylarni 3D formatda ko'rish va ularni tahlil qilish imkonini beradi.

Zamonaviy va tarixiy xaritalar: Google Earth Pro foydalanuvchilarga zamonaviy va tarixiy xaritalarni solishtirish imkoniyatini taqdim etadi.

Ma'lumotlarni import qilish: Foydalanuvchilar turli formatlardagi ma'lumotlarni (shapefiles, KML, CSV va boshqalar) import qilishlari mumkin.

6. PostGIS

PostGIS – bu PostgreSQL ma'lumotlar bazasi uchun GIS kengaytmasi bo'lib, geospatial ma'lumotlarni saqlash va tahlil qilish imkoniyatini beradi. PostGIS:

Ma'lumotlar bazasi asosida ishlash: Geografik ma'lumotlarni saqlash va tahlil qilish uchun ma'lumotlar bazasi tizimini taqdim etadi.

Integratsiya: PostGIS boshqa GIS dasturlari bilan integratsiyalashib, kengaytirilgan geospatial tahlillarni amalga oshiradi.

Ochiq manba va bepul: PostGIS ham ochiq manba va bepul dastur sifatida mavjud.

7-8-9-slaydlar

GIS yordamida kartografik materiallar yaratish va tahlil qilish

GIS (Geografik Axborot Tizimi) yordamida kartografik materiallar yaratish va tahlil qilish geografiya fani o'qitishda, ilmiy tadqiqotlarda va amaliy ishlar uchun juda muhim vositadir. Quyidagi usullar va jarayonlar GIS orqali kartografik materiallar yaratish va tahlil qilishning asosiy yo'nalishlarini tashkil etadi:

1. Kartografik materiallar yaratish

GIS dasturlari (masalan, ArcGIS, QGIS) yordamida kartografik materiallar yaratish jarayoni quyidagi bosqichlardan iborat:

Ma'lumotlar yig'ish va tayyorlash:

Kartografik materiallarni yaratishdan oldin, avvalo, kerakli geografik ma'lumotlarni to'plash va tayyorlash zarur. Bu ma'lumotlar vektorli (nuqta, chiziq, poligon) yoki rasterli (rastr tasvirlar, satellit tasvirlari) shaklda bo'lishi mumkin.

Xaritalar yaratish:

GIS yordamida ma'lumotlar asosida xaritalar yaratish mumkin. Masalan:

Vektor xaritalari: Hududlarning chegaralari, yo'llar, daryolar va boshqa geografik obyektlarni ko'rsatuvchi xaritalar.

Raster xaritalari: Yer yuzasining tasvirlari, iqlim ma'lumotlari, yer yuzining balandliklari va h.k.

Tematik xaritalar: Maxsus mavzularni (masalan, aholining tarqalishi, tuproq turlari, tabiiy resurslar) aks ettiruvchi xaritalar.

Simbolika va ranglar:

Xarita yaratishda foydalaniladigan ranglar, chiziqlar, nuqtalar va boshqa vizual elementlar ma'lumotlarni oson tushunish va tahlil qilishni ta'minlash uchun muhim ahamiyatga ega. GIS dasturlari foydalanuvchilarga ranglar va belgilarni sozlash imkonini beradi.

Xarita ustunlarini qo'shish:

Xaritalarda ko'pincha bog'lanishlarni ko'rsatish uchun turli xil qo'shimchalar qo'llaniladi, masalan, koordinatalar tizimi, o'lchovlar, legendalar, yo'nalishlar va boshqalar.

2. Kartografik tahlil qilish

Kartografik tahlil GIS yordamida geografik ma'lumotlarni yaxshiroq tushunish, tahlil qilish va qarorlar qabul qilishda yordam beradi. GISda kartografik tahlil qilishning bir necha asosiy usullari mavjud:

Geospatial tahlil (fazoviy tahlil):

Bu tahlil turli xil fazoviy (geografik) ma'lumotlarni birlashtirib, ma'lumotlar orasidagi bog'lanishlarni va o'zaro aloqalarni aniqlashga yordam beradi. Masalan, shaharsozlikda yer resurslarini rejalashtirishda yoki qishloq xo'jaligida ekin maydonlarini aniqlashda foydalanish mumkin.

Proyeksiyalar va koordinatalar tizimi: GISda ma'lumotlar ko'pincha turli proyeksiyalarda bo'ladi. Tahlil qilishda ushbu tizimlarni o'zgartirish va moslashtirish muhim.

Proximity analysis (yaqinlik tahlili): Biror obyekt yoki hududning boshqa obyektlar yoki hududlarga nisbatan qanday joylashganligini tahlil qilish (masalan, suv manbalari, yo'llar, o'rmonlar).

Birinchi darajali tahlillar:

Buffering (saflash): Biror nuqtadan yoki chiziqdan ma'lum bir masofada "saf" (buffer) yaratish, bu esa muayyan hududlarda tahlil qilish imkonini beradi. Masalan, yo'llar atrofidagi hududlarda aholi zichligini tahlil qilish.

Overlay (katmanlarni birlashtirish): Bir nechta kartografik qatlamlarni ustma-ust joylashtirib, ularning o'zaro aloqalarini va farqlarini ko'rish. Bu erda yer resurslari, aholi zichligi va ekologik holat kabi qatlamlar birlashtirilishi mumkin.

Statistik tahlil:

GIS yordamida statistik tahlil o'zgarishlarni va ma'lumotlarni raqamli shaklda ko'rsatish imkonini beradi. Masalan:

Spatial interpolation: Joylashuvga asoslangan statistik hisob-kitoblarni amalga oshirish, masalan, balandlik, harorat va boshqa o'zgarishlarni ma'lum bir hududda aniqlash.

Spatial regression analysis: Geografik o'zgarishlarni tahlil qilish uchun statistik regressiya usullarini qo'llash.

Karta yaratish va taqdimot:

Kartografik materiallarni yaratish faqat ma'lumotlar yig'ish va tahlil qilish bilan cheklanmaydi. Yaratilgan xaritalar foydalanuvchilarga aniq va tushunarli tarzda taqdim etilishi kerak. GIS dasturlari yordamida chiroyli, aniq va interaktiv xaritalar tayyorlanadi.

3. GIS yordamida kartografik tahlilning amaliy qo'llanilishi

Shaharsozlik va rejalashtirish:

GIS yordamida shaharlar va qishloqlarda infratuzilma, transport tarmoqlari, ijtimoiy infratuzilma va boshqa resurslarni tahlil qilish mumkin. Xaritalar asosida turli qismlarni rejalashtirish va resurslarni samarali taqsimlash amalga oshiriladi.

Ekologiya va atrof-muhitni himoya qilish:

GIS ekologik ma'lumotlarni tahlil qilishda, masalan, o'rmonlar, suv havzalari, hayvonot olami va o'simliklar turlarini o'rganishda muhim rol o'ynaydi. Bu orqali tabiatni himoya qilish strategiyalarini ishlab chiqish mumkin.

Agrar sektorda:

Qishloq xo'jaligida yerning unumdorligini tahlil qilish, ekinlarni rejali joylashtirish va resurslardan samarali foydalanish uchun GIS vositalari keng qo'llaniladi.

GIS orqali tabiiy resurslar, hududlar va iqlim o'zgarishini o'rganish

GIS (Geografik Axborot Tizimi) texnologiyasi tabiiy resurslar, hududlar va iqlim o'zgarishlarini o'rganish va boshqarishda juda samarali vosita hisoblanadi. GIS yordamida geografik ma'lumotlarni yig'ish, tahlil qilish va vizuallashtirish orqali, bu sohalaridagi o'zgarishlarni yaxshiroq tushunish va qarorlar qabul qilish mumkin.

1. Tabiiy Resurslarni O'rganish

GIS tabiiy resurslar, masalan, suv, o'rmonlar, tog' jinslari, tuproq va boshqa tabiiy boyliklarni o'rganish va boshqarishda qo'llaniladi. Quyidagi usullar bilan GIS tabiiy resurslarni tahlil qilishda ishlatiladi:

Resurslarni inventarizatsiya qilish:

GIS yordamida tabiiy resurslar joylashuvi, holati va miqdori haqidagi ma'lumotlarni yig'ish va saqlash mumkin. Masalan, o'rmonlarning maydoni, suv manbalarining joylashuvi, tog' jinslari yoki qazilma boyliklarining joylashuvi xaritalarda ko'rsatiladi.

Resurslarni boshqarish:

GIS tabiiy resurslarni boshqarishda qarorlar qabul qilishda yordam beradi. Misol uchun, o'rmonlarni yangilash va saqlash, suv resurslarini taqsimlash yoki yer resurslarini samarali foydalanish uchun GIS yordamida tahlillar o'tkaziladi.

Resurslarni boshqarishning ijtimoiy va iqtisodiy ta'siri:

GIS yordamida tabiiy resurslar taqsimotining ijtimoiy va iqtisodiy ta'sirini o'rganish mumkin. Masalan, yer va suv manbalarining taqsimlanishi qishloq xo'jaligi, aholi zichligi yoki iqtisodiy faoliyatlarga qanday ta'sir qilishini ko'rib chiqish.

2. Hududlarni O'rganish

GIS hududlar va hududiy tahlillarni o'rganishda keng qo'llaniladi. Bu quyidagicha amalga oshiriladi:

Zamonaviy shahar va qishloq hududlarini rejalashtirish:

GIS yordamida shaharsozlik va qishloq joylashuvi, infratuzilma tahlil qilinadi. Shaharlarning kengayishi, transport tarmoqlari, ijtimoiy infratuzilma va ekotizimlarning holati GIS orqali o'rganiladi. Masalan, aholi zichligi, transport tarmoqlari yoki yashash uchun qulay hududlarni aniqlash.

Hududiy tahlil:

Hududlarning ekologik holatini tahlil qilishda GIS muhim vosita hisoblanadi. Masalan, o'rmonlar, suv havzalari, chorvachilik va qishloq xo'jaligi uchun foydalaniladigan yerlarning holati va tabiiy o'zgarishlarni kuzatish.

Yashil hududlar va tabiiy resurslarni saqlash:

GIS yordamida ekologik o'zgarishlarni tahlil qilib, yashil hududlar va tabiiy resurslarni himoya qilish strategiyalarini ishlab chiqish mumkin. Misol uchun, iqlim o'zgarishlari yoki intensiv qishloq xo'jaligi faoliyati natijasida erning eroziyaga uchrashini oldini olish uchun GISdan foydalaniladi.

3. Iqlim O'zgarishini O'rganish

GIS iqlim o'zgarishini tahlil qilishda, xususan, global iqlim o'zgarishlari va uning ta'sirlarini o'rganishda muhim rol o'ynaydi:

Iqlim o'zgarishining hududiy ta'siri:

GIS yordamida iqlim o'zgarishining ma'lum hududlarga ta'sirini kuzatish mumkin. Masalan, harorat, yog'ingarchilik, havo namligi kabi iqlim parametrlarining o'zgarishi va bu o'zgarishlarning qishloq xo'jaligi, suv resurslari yoki inson salomatligi bilan bog'liqligini tahlil qilish.

Iqlim modellarini yaratish:

GIS yordamida iqlim o'zgarishiga ta'sir etuvchi omillarni hisobga olgan holda matematik modellarni yaratish mumkin. Bu modellar global va mahalliy iqlim sharoitlaridagi o'zgarishlarni prognoz qilish uchun ishlatiladi.

Iqlim va ekologik o'zgarishlarni vizualizatsiya qilish:

GIS orqali iqlim o'zgarishining vaqt o'tishi bilan qanday o'zgarishlarni amalga oshirayotganini xaritalarda va diagrammalarda ko'rsatish mumkin. Bu esa ekologik xavf-xatarlar, qurg'oqchilik, sel yoki boshqa tabiiy ofatlarni oldindan bilish va ular bilan kurashish strategiyalarini ishlab chiqish imkoniyatini beradi.

4. Tabiiy Resurslar va Iqlim O'zgarishi o'rtasidagi aloqalar

GIS tabiiy resurslar va iqlim o'zgarishining o'zaro aloqalarini o'rganishga imkon beradi. Misol uchun:

Suv resurslari va iqlim o'zgarishi:

GIS yordamida iqlimning o'zgarishi, masalan, yog'ingarchilikning kamayishi yoki o'zgarishi natijasida suv resurslarining holati va mavjudligini tahlil qilish mumkin. Bu suv ta'minoti, qishloq xo'jaligi va energiya ishlab chiqarish uchun zarur.

Iqlim va qishloq xo'jaligi:

Iqlim o'zgarishlari tuproq unumdorligini, hosildorlikni va qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishni qanday ta'sir qilayotganini GIS yordamida o'rganish mumkin. Bu esa qishloq xo'jaligi resurslarini boshqarish va iqlimga moslashuv strategiyalarini ishlab chiqishda yordam beradi.

GIS texnologiyalaridan foydalanish bo'yicha amaliy mashg'ulotlar

GIS Vositalari Yordamida Hududiy Tahlillarni Amalda Qo'llash

Geografik Axborot Tizimi (GIS) hududiy tahlil va ma'lumotlarni geospatial (joylashuvga asoslangan) tarzda tahlil qilishda juda samarali vosita hisoblanadi. GIS orqali hududiy tahlillarni amalga oshirishda foydalanuvchilarga aniq va ma'lumotlarga asoslangan qarorlar qabul qilish imkoniyati beriladi. Quyida GIS vositalari yordamida hududiy tahlillarni qanday amalga oshirish mumkinligi haqida ma'lumot berilgan:

1. Hududiy Tahlilning Asosiy Turlari

Hududiy tahlillar GIS yordamida turli maqsadlar uchun amalga oshiriladi. Asosiy hududiy tahlil turlari quyidagilardir:

Zamonaviy qiyoslash (Overlay analysis): Bu tahlil turi turli geografik qatlamlarning ustma-ust joylashishini o'rganish orqali hududlar o'rtasidagi o'zaro ta'sirlarni aniqlashga yordam beradi. Masalan, tuproq turi, ekotizimlar, yer yuzasining biokimyoviy va boshqa parametrlarini birlashtirib, hududni ekologik jihatdan tahlil qilish mumkin.

Proksimal tahlil (Proximity analysis): Bu tahlil usuli geografik ob'ektlar orasidagi masofani o'lchashni o'z ichiga oladi. Masalan, transport tarmoqlari, shaharlar va boshqa infrastruktura obyektlari o'rtasidagi masofani o'lchash orqali eng qulay hududni aniqlash mumkin.

Kengaytirilgan maydon tahlili (Buffer analysis): Ma'lum bir geografik ob'ektning atrofidagi maydonni tahlil qilish. Masalan, o'rmonlar yoki suv havzalarining atrofidagi masofada ekologik ta'sirlarni aniqlash uchun ishlatiladi.

O'zgartirishlarni kuzatish (Change detection analysis): GIS yordamida vaqt o'tishi bilan hududlarda yuz beradigan o'zgarishlarni tahlil qilish. Bu yerda ekin maydonlari, yovvoyi tabiat va shahar qurilishining o'zgarishlarini aniqlash mumkin.

2. GIS Vositalarida Hududiy Tahlillarni Amalga Oshirish

GIS vositalari yordamida hududiy tahlillarni amalga oshirishning bir necha muhim bosqichlari mavjud. Eng ko'p ishlatiladigan GIS dasturlari – ArcGIS, QGIS, va MapInfo bo'lib, ular geografik ma'lumotlarni qayta ishlash, vizualizatsiya qilish va tahlil qilish imkonini beradi.

A. ArcGIS

ArcGIS — bu eng keng tarqalgan GIS platformalaridan biri bo'lib, o'quvchilarga va tadqiqotchilarga yuqori sifatli hududiy tahlillarni amalga oshirish imkonini beradi. ArcGIS yordamida amalga oshiriladigan asosiy hududiy tahlillar:

Spatial Analyst: Bu ArcGIS ning eng qulay moduli bo'lib, hududiy tahlillarni osonlashtiradi. U yordamida ob'ektlar orasidagi masofalarni o'lchash, qiyoslash va maydonlarni tahlil qilish mumkin.

Overlay Analysis:

Bu tahlil yordamida turli qatlamlarni birlashtirish va ularni o'rtasidagi aloqalarni ko'rib chiqish mumkin. Masalan, yer yuzasining biologik turli qatlamlari va suv resurslarining joylashuvini birlashtirib tahlil qilish.

Hot Spot Analysis:

Bu analiz geografik hududlarda ma'lum bir o'zgarishlar yoki ta'sirlarning intensivligini tahlil qilish imkonini beradi. Masalan, iqlim o'zgarishining geografik hududlarga ta'sirini baholash.

B. QGIS

QGIS — bu bepul va ochiq kodli GIS dasturi bo'lib, turli hududiy tahlil metodlarini amalga oshirish uchun keng imkoniyatlar yaratadi. QGIS yordamida quyidagi tahlillarni amalga oshirish mumkin:

Vector Analysis:

Vektor asosidagi ma'lumotlar bilan ishlashda hududlarni birlashtirish, uzatish, ajratish va boshqa geospatial amallarni bajarish imkonini beradi.

Raster Analysis:

Raster ma'lumotlar (masalan, satelit tasvirlari yoki iqlim o'zgarishiga oid ma'lumotlar) yordamida tahlil qilish, eng yaxshi joylashuvni aniqlash yoki iqlim o'zgarishlari ta'sirini ko'rsatish mumkin.

Kengaytirilgan geospatial tahlil:

QGISning kengaytirilgan plaginlari yordamida foydalanuvchilar masofani o'lchash, hududlarni tahlil qilish va turli o'lchovlar bo'yicha ma'lumotlar to'plash imkoniyatiga ega.

C. MapInfo

MapInfo ham GIS tahlil qilishda qo'llaniladigan dastur bo'lib, asosan biznes va iqtisodiy tahlillarda ishlatiladi. Bu vosita yordamida quyidagi hududiy tahlillarni amalga oshirish mumkin:

Query-based Analysis:

Ma'lum bir hududdagi geografik ma'lumotlar bo'yicha sorovlar yuborish va natijalarni tahlil qilish.

Site Suitability Analysis:

Yangi joylashuvlar va hududlar uchun eng mos joylarni aniqlash, masalan, yangi savdo markazlarini qurish uchun qulay hududlarni topish.

3. Hududiy Tahlilning Ilovalaridan Foydalanish

Ekologik tahlil:

GIS yordamida ekologik hududlarni tahlil qilishda, masalan, tabiatni muhofaza qilish zonalarini yaratish, o'zgarishlarni kuzatish va resurslarni boshqarish uchun samarali vosita bo'lib xizmat qiladi.

Shaharsozlik va infratuzilma tahlili:

Shahar hududlarida hududiy tahlilni amalga oshirishda, infratuzilmaning holati, transport tarmoqlarining tahlili, yashash joylari uchun qulay hududlarni aniqlashda GIS vositalari yordam beradi.

Iqlim o'zgarishi tahlili:

GIS yordamida iqlim o'zgarishini o'rganish va uning yer yuzasiga ta'sirini baholash mumkin. Masalan, qurg'oqchilik va yomg'irning o'zgarishi, suv resurslarining kamayishi kabi omillarni tahlil qilish.

4. Hududiy Tahlilning Afzalliklari

Aniqlik va samaradorlik:

GIS yordamida hududiy tahlillarni amalga oshirishda, vaqt va resurslarni tejash mumkin. Kengaytirilgan analizlar va hisob-kitoblar to'g'ridan-to'g'ri xarita va grafikalar orqali taqdim etiladi.

Qaror qabul qilishning yaxshilanishi:

GIS tahlillari yordamida aniq va ma'lumotlarga asoslangan qarorlar qabul qilish mumkin. Bu resurslarni boshqarish, shahar rejalashtirish yoki ekologik holatni baholashda foydalidir.

Ko'p ma'lumotlarni birlashtirish imkoniyati:

GIS orqali turli xil ma'lumotlarni bir joyga to'plash va ularni birlashtirib tahlil qilish mumkin. Bu tahlil qilish jarayonini osonlashtiradi.

12-slayd

GIS texnologiyalaridan foydalanishning samaradorligi va istiqbollari

Ta'lim Jarayonida GISdan Foydalanish Natijalari va Samaradorligi

Geografik Axborot Tizimi (GIS) texnologiyalari ta'lim jarayonida o'qitishning samaradorligini oshirishda katta rol o'ynaydi. GISning ta'lim sohasidagi qo'llanilishi, nafaqat geografiya fani, balki boshqa ko'plab fanlarni o'qitishda ham foydalidir. Quyida GIS texnologiyalaridan foydalanishning ta'lim jarayoniga ta'sirini va uning samaradorligini ko'rib chiqamiz.

1. O'quvchilarning Geografik Tushunchalarni Yaxshi Tushunishi

Vizual va Interaktiv O'qitish:

GIS texnologiyalari yordamida o'quvchilarga geografik ma'lumotlar, xaritalar, 3D modellar va satelit tasvirlari orqali murakkab geografik tushunchalarni vizual va interaktiv tarzda taqdim etish mumkin. Bu o'quvchilarning geosistemalarni, tabiiy resurslarni, iqlim o'zgarishini va hududiy o'zgarishlarni yaxshiroq tushunishiga yordam beradi.

Real Vaqt Ma'lumotlari Bilan Ishlash:

GIS yordamida o'quvchilar real vaqt ma'lumotlari bilan ishlash imkoniyatiga ega bo'lishadi. Misol uchun, iqlim o'zgarishi, ekin maydonlari va shaharlar o'rtasidagi o'zgarishlarni kuzatish orqali o'quvchilar geografik jarayonlarni tezda va aniq tahlil qilishni o'rganadilar.

2. O'quvchilarning Tahlil Va Qaror Qabul Qilish Ko'nikmalarining Rivojlanishi

Hududiy Tahlilni O'rgatish:

GIS dasturlari yordamida o'quvchilar hududiy tahlilni amalga oshirishi mumkin, masalan, ekologik muammolar, iqlim o'zgarishlari, tabiatni muhofaza qilish va shahar rejalashtirish kabi masalalarni o'rgatish. Bu jarayon o'quvchilarda tahliliy fikrlashni rivojlantiradi, ular muammolarni yechish va qarorlar qabul qilishni o'rganadilar.

Ma'lumotlar Bilan Ishlash:

GIS texnologiyalari o'quvchilarga ma'lumotlarni yig'ish, tahlil qilish va ularni vizual tarzda taqdim etishni o'rgatadi. Bu, o'z navbatida, o'quvchilarda statistik ma'lumotlarni tahlil qilish, xaritalarda ko'rsatilgan ma'lumotlar asosida xulosa chiqarish va natijalarni taqdim etish kabi ko'nikmalarni shakllantiradi.

3. Kengaytirilgan O'quv Tajribasi Va Motivatsiya

Interaktiv Darslar:

GISning ta'lim jarayoniga kiritilishi, o'quvchilarga interaktiv darslar orqali geografiya fani va boshqa fanlarni yanada qiziqarli va faol o'rganish imkoniyatini beradi. Masalan, o'quvchilar turli hududlarni tahlil qilib, real muammolarni hal qilishda ishtirok etishlari mumkin. Bu o'quvchilarning darslarga bo'lgan qiziqishini oshiradi.

Simulyatsiya Va Virtual Sayohatlar:

GIS yordamida virtual sayohatlar tashkil qilish mumkin. O'quvchilar turli geografik joylarni, tabiiy resurslarni va ekologik tizimlarni virtual tarzda o'rganishlari mumkin. Bu usul o'quvchilarning o'quv jarayoniga bo'lgan qiziqishini oshiradi va ularga haqiqiy dunyoda yuzaga keladigan masalalar bilan tanishish imkoniyatini yaratadi.

4. O'qituvchilar Uchun Samarali Va Qulay O'qitish Vositalari

Ma'lumotlar Va Natijalar Bilan Ishlash:

GIS texnologiyalari o'qituvchilarga o'quvchilarni o'qitishda ma'lumotlarni samarali tarzda tahlil qilish va taqdim etishda yordam beradi. Xaritalar va grafikalar yordamida o'qituvchilar murakkab geografik ma'lumotlarni o'quvchilarga aniq va tushunarli tarzda tushuntirishi mumkin.

O'qitish Va Tahlil Jarayonining Tezligi:

GIS dasturlari yordamida o'qituvchilar o'quvchilarning har bir ishini tezda tahlil qilish va baholash imkoniyatiga ega bo'ladilar. Ma'lumotlarning tezkor o'qilishi va tahlil qilinishi o'qituvchilarga darsni samarali tashkil qilishga yordam beradi.

5. Hududiy Tahlil Yordamida Ekologik Va Ijtimoiy Masalalarni O'rganish

Tabiiy Resurslar Bilan Ishlash:

GIS yordamida o'quvchilar tabiiy resurslarning taqsimlanishini, o'zgarishlarni va boshqarilishini o'rganadilar. Bu o'quvchilarga ekologik masalalarni tushunishga va tabiiy resurslarni qanday boshqarish kerakligini bilishga yordam beradi. Masalan, suv manbalarini boshqarish, erning unumdorligini aniqlash va tabiatni himoya qilish kabi masalalar.

Ijtimoiy Masalalar:

GIS yordamida o'quvchilar ijtimoiy masalalarni, masalan, aholi zichligini, urbanizatsiya jarayonlarini, shaharlar va qishloqlar o'rtasidagi farqlarni o'rganishlari

mumkin. Bu, o'z navbatida, o'quvchilarda ijtimoiy va iqtisodiy masalalarga nisbatan yanada kengroq dunyoqarashni shakllantiradi.

6. Ta'limning Kengaytirilgan Imkoniyatlari

Masofaviy O'qitish:

GIS texnologiyalari masofaviy ta'lim jarayonida ham samarali qo'llaniladi. O'qituvchilar va o'quvchilar internet orqali GIS platformalari yordamida masofadan turib ham hududiy tahlillarni amalga oshirishlari mumkin. Bu, o'z navbatida, ta'lim jarayonining davomiyligini ta'minlaydi va turli xil o'quv metodlarini birlashtiradi.

Hamkorlik Va Jamoaviy O'qish:

GIS yordamida o'quvchilar birgalikda loyihalar ustida ishlashlari mumkin. Bu jamoaviy o'qish va hamkorlikni rivojlantiradi, o'quvchilar bir-birlari bilan ma'lumotlarni almashib, tahlil qilish va qarorlar qabul qilishni o'rganadilar.

13-14-slaydlar

Amaliy mashg'ulot

Masala 1: O'zbekistonning Aholi Zichligini Tahlil Qilish

Savol:

O'zbekistonning turli viloyatlaridagi aholi zichligini xaritada ko'rsatish uchun GIS texnologiyasidan foydalaning. O'zbekistonning aholi zichligi yuqori bo'lgan va past bo'lgan viloyatlarni aniqlang va tahlil qiling. O'quvchilar, aholi zichligini xaritada ko'rsatuvchi qatlam yaratib, har bir viloyatni tahlil qilishlari kerak.

Yordamchi:

GIS dasturidan foydalangan holda, aholi zichligi haqidagi ma'lumotlarni xaritaga joylashtirish va yuqori hamda past aholi zichligini ko'rsatadigan rangli qatlamlar yaratish.

Masala 2: O'zbekistonning Tabiiy Resurslarini Tahlil Qilish

Savol:

O'zbekistonning tabiiy resurslari, masalan, minerallar va suv manbalarini o'rganing. GIS texnologiyasidan foydalanib, tabiiy resurslar joylashgan hududlarni xaritada ko'rsating. Qaysi hududlar tabiiy resurslarga boyligini aniqlang.

Yordamchi:

GIS dasturida tabiiy resurslar (masalan, oltin, neft, tabiiy gaz) va suv manbalarini o'rganib, ularni xaritaga joylashtirish. Resurslar taqsimotini tahlil qilish.

Javoblar

Masala 1: O'zbekistonning Aholi Zichligini Tahlil Qilish

$$\text{Aholi zichligi} = \frac{\text{Aholi soni}}{\text{Hudud maydoni}}$$

$$\text{O'zbekiston aholi zichligi} = \frac{38\,000\,000}{448\,800} = 85$$

O'zbekiston aholisi 1km² maydonga 82 kishi to'g'ri keladi

Javob:

GIS yordamida aholi zichligini tahlil qilish uchun, har bir viloyat uchun aholi sonini va hududning maydonini bilish kerak. Aholi zichligini quyidagicha hisoblash mumkin:

GIS dasturida aholi zichligi bo'yicha rangli qatlam yaratib, yuqori aholi zichligiga ega viloyatlar (masalan, Toshkent viloyati) qizil rangda, past aholi zichligi bo'lgan viloyatlar (masalan, Xorazm) esa ko'k rangda ko'rsatilishi mumkin

Masala 2: O'zbekistonning Tabiiy Resurslarini Tahlil Qilish

Javob:

GIS yordamida O'zbekistonning tabiiy resurslarini, masalan, minerallar va suv manbalarini o'rganish uchun quyidagi ma'lumotlarni xaritada joylashtirish kerak:

Minerallar: O'zbekistonning turli hududlarida (masalan, Zafarobod va Angren) oltin, mis, va neft joylashgan.

Suv manbalari: Suv resurslari (masalan, Amudaryo va Syrdaryo) ko'rsatilishi mumkin.

GIS dasturida bu resurslarni turli ranglar bilan ko'rsatib, resurslarning taqsimotini tasvirlash mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Batyrov, B. A., & Usmanov, T. S. (2023). Geografiya fanida GIS texnologiyalarining o'rni va ahamiyati. Toshkent: O'zbekiston Fanlar Akademiyasi.
2. Maqsudov, S. M. (2024). Geografiya fanini o'qitishda GIS texnologiyalaridan foydalanish metodikasi. Tashkent: O'qituvchi.
3. Islomov, M. A. (2023). GIS texnologiyalarining pedagogik jarayonlardagi rolini tahlil qilish. Toshkent: Fan va ta'lim.
4. Salomov, M. T. (2023). Geografiyada GIS va kartografiya: O'quvchilarda fazoviy tafakkurni rivojlantirish. Toshkent: Akademiya.
5. Jalilov, A. F. (2024). GIS texnologiyalarini geografiya darslarida qo'llash. Samarqand: Samarqand Davlat Universiteti.
6. Tashpulatov, R. H. (2023). Geografiya fanida GIS va interaktiv darslar. Tashkent: Ta'lim nashrlari.

Mashg'ulotning texnologik xaritasi

O'quv bloki	3. Fanni o'qitishda zamonaviy yondashuvlar				
O'quv modul	3.6. "Geografiya darslarida o'quvchilarning o'quv faoliyati natijalarini baholash"				
Mavzu	1. Geografiya darslarida o'quvchilarning tanqidiy fikrlash va tahlil qilish ko'nikmasini rivojlantirish				
Davomiyligi	80 daqiqa				
Mashg'ulotning maqsadi	<p>O'quvchilarning geografik jarayonlar va hodisalarga tanqidiy yondashish, ularni tahlil qilish hamda muammolarni aniqlab, ularning yechimlarini taklif qilish ko'nikmalarini rivojlantirish. Dars davomida o'quvchilar mantiqiy mushohada yuritish, faktlarni tahlil qilish va o'z fikrini dalillar asosida asoslash qobiliyatlarini shakllantiradilar.</p> <p>-Geografik jarayonlar o'rtasidagi sabab-oqibat bog'liqligini tushuntirish.</p> <p>-O'quvchilarga turli geografik ma'lumotlarni taqqoslash va tahlil qilish orqali xulosalar chiqarishga o'rgatish.</p> <p>-O'quvchilarning muammolarni hal qilishda ijodiy va tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish.</p> <p>-Qadriyatlar, manbalar va statistik ma'lumotlarga asoslangan holda ekologik va ijtimoiy masalalarni tahlil qilish.</p> <p>-O'quvchilarning mustaqil qaror qabul qilish va jamoa bilan hamkorlikda ishlash ko'nikmalarini oshirish.</p>				
Mashg'ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, daqiqa	Metodlar	Zarur jihozlar	Natija
1. Tashkiliy qism	<ul style="list-style-type: none"> - Salomlashish - Maqsad va reja bilan tanishtirish - Mashg'ulotning dolzarbligini asoslab berish 	5	Suhbat, tushuntirish	Mashg'ulot uchun kerakli jihozlar	O'qituvchilar mashg'ulotga tayyor bo'lishadi.
2. Motivatsiya	Darsimizda siz nafaqat yangi bilimlarga ega bo'lasiz, balki voqelikka boshqa nigoh bilan qarash, o'zingizning savollaringizga javob izlash va	5	Muammoli vaziyat yaratish, muhokama		O'qituvchilar mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga rag'batlanadi.

	muammolar yechimida faol ishtirok etish imkoniyatini qoʻlga kiritasiz. Har bir fikr qadrlil va har bir tahlil – bu bilim sari qoʻyilgan muhim qadam. Dunyoni oʻzgartirish uchun uni tushunishdan boshlash lozim!				
3. Nazariy qism	<p>Tanqidiy fikrlash – bu oʻquvchilarning maʼlumotlarni mustaqil tahlil qilish, ularni baholash va asoslangan xulosalar chiqarish qobiliyatidir.</p> <p>Geografiya fanida bu koʻnikma quyidagi yoʻnalishlarda muhim ahamiyatga ega:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Muammolarni aniqlash va yechim topish: - Axborotlarni tahlil qilish va saralash: - Geografik fikrlash va bashorat qilish. <p>Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish usullari:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Savol-javob metodikasi: - Kuzatuv va tajribalar: - Muammoli vaziyatlar yaratish: - Loyiha ishlari va guruhli munozaralar: 	15	Taqdimot, koʻrgazmali tushuntirish	1-12-slaydlar	Oʻqituvchilar yangi texnologiyalarni nazariy jihatdan oʻrganadi.
4. Amaliy mashgʻulot	<p>Geografiya darslarida oʻquvchilar tanqidiy fikrlash va tahlil qilish koʻnikmalarini rivojlantirishning samarali usullari.</p> <p>-Muammoli vaziyatlarni yaratish.</p>	30	Guruhlarda ishlash, platformalardan foydalanish	Kahoot, Quizizz, 1-2-tarqatmalar	Oʻqituvchilarda amaliy topshiriqlarni yechish koʻnikmalari hosil qilinadi.

	<ul style="list-style-type: none"> -Ochiq savollar berish. Debatlar va munozaralar. -Tanqidiy fikrlashga asoslangan o'quv materiallaridan foydalanish. -O'quvchilar mustaqil ravishda loyihalar ustida ishlash. -O'quvchilar guruhlariga bo'lib, ular bilan birgalikda muammolarni hal qilish ustida ishlash. -O'quvchilarni faol qilish va ularning mustaqil fikrlashini rag'batlantirish. -O'quvchilarga turli xil muammoli vaziyatlarni taqdim etish orqali ularning mustaqil fikrlashini rag'batlantirish. 				
5. Tahlil va muhokama	<ul style="list-style-type: none"> - Guruhlar ishlari bo'yicha taqdimotlar - Mashg'ulot jarayoni bo'yicha fikr-mulohazalar olish 	15	Suhbat, muhokama, tahlil		O'qituvchilar o'z tajribalarini o'rtoqlashadi va yangi g'oyalarni o'zlashtiradi.
6. Refleksiya	- "Men nimani o'rgandim?" usuli orqali xulosa qilish	5	Refleksiya usullari		O'qituvchilar o'z faoliyatini baholaydi va o'rganilgan ma'lumotlarni qayta ko'rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	- Mashg'ulot natijalarini umumlashtirish	5	Suhbat		O'qituvchilar mashg'ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlar bilan yo'naltiriladi.

Mavzu: Geografiya darslarida o‘quvchilarning tanqidiy fikrlash va tahlil qilish ko‘nikmasini rivojlantirish

Reja:

- 13. Geografiya fanida tanqidiy fikrlashning ahamiyati**
- 14. Tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga yo‘naltirilgan metod va usullar**
- 15. Amaliy mashg‘ulotlar va tajriba loyihalari orqali tanqidiy fikrlashni shakllantirish**
- 16. O‘quvchilar natijalarini baholash va rivojlanishini kuzatish**

4-5-6-slaydlar

Geografiya fanida tanqidiy fikrlashning ahamiyati

Tanqidiy fikrlash tushunchasi va uning geografiya fanidagi o‘rni

Tanqidiy fikrlash – bu ma’lumotlarni tahlil qilish, solishtirish, baholash va asosli xulosa chiqarish jarayonidir. Bu ko‘nikma o‘quvchilarga mustaqil fikr yuritish, muammolarga turli nuqtai nazardan yondashish va aniq dalillarga asoslangan holda yechim topishga yordam beradi.

Geografiya fanida tanqidiy fikrlashning ahamiyati juda katta. Bu fan nafaqat yerning tuzilishi va tabiiy jarayonlarni o‘rgatadi, balki insonning tabiat bilan o‘zaro munosabatini tushuntiradi. Geografiyada o‘quvchilar turli hududlarning iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik muammolarini tahlil qilish orqali global muammolarni tushunib, ularning sabab va oqibatlarini aniqlaydilar.

Geografiyada tanqidiy fikrlash quyidagi jihatlarida namoyon bo‘ladi:

1. Muammolarni hal qilish: Iqlim o‘zgarishi, atrof-muhit ifloslanishi, resurslar yetishmovchiligi kabi muammolar tahlil qilinadi va ularning yechimlari izlanadi.
2. Ma’lumotlarni tahlil qilish: Kartalar, diagrammalar, graflar va statistik ma’lumotlarni o‘qish va talqin qilish orqali o‘quvchilar mantiqiy xulosalar chiqaradi.
3. Solishtirish va taqqoslash: Turli davlatlar va mintaqalarning tabiiy, ijtimoiy va iqtisodiy xususiyatlarini solishtirish orqali o‘quvchilar tafakkurlarini rivojlantiradilar.
4. Prognoz qilish: Tabiiy ofatlar, demografik o‘zgarishlar va boshqa jarayonlarning kelajakda qanday oqibatlarga olib kelishini bashorat qilish imkoniyatini beradi.

Misol:

O'quvchilar "Global isishning Markaziy Osiyo tabiatiga ta'siri" mavzusida tahlil yuritib, iqlim o'zgarishining qishloq xo'jaligiga ta'sirini baholaydilar. Bu orqali o'quvchilar tanqidiy fikrlash bilan birga ekologik muammolarni tushunishga o'rganadilar.

Tanqidiy fikrlash geografiya darslarini yanada jonli, qiziqarli va mazmunli qiladi. Bu esa o'quvchilarning nafaqat fan bo'yicha bilimlarini, balki hayotiy muammolarni hal qilish ko'nikmalarini ham rivojlantiradi.

Geografiyada muammoli vaziyatlar va tahlil qilish usullari

Muammoli vaziyatlar – bu o'quvchilarning mantiqiy fikrlashini faollashtiradigan, yechim talab qiladigan real yoki taxminiy geografik muammolardir. Bunday vaziyatlar o'quvchilarning mustaqil izlanishiga, tahlil qilish va to'g'ri qaror qabul qilishiga undaydi.

Geografiyada muammoli vaziyatlarga misollar:

1. Global iqlim o'zgarishi va uning hududlarga ta'siri.
2. Suv resurslarining yetishmovchiligi va suvdan samarali foydalanish yo'llari.
3. Aholining haddan tashqari ko'payishi va resurslar tanqisligi.
4. Atrof-muhitning ifloslanishi va ekologik inqirozlar.
5. Shaharlarning kengayishi va tabiiy resurslarga bosimning ortishi.

Muammoli vaziyatlarni tahlil qilish usullari:

1. Savol va munozara usuli

O'quvchilarga muammo bo'yicha ochiq savollar beriladi:

"Global isish O'zbekistonning qishloq xo'jaligiga qanday ta'sir qiladi?"

O'quvchilar javoblarida dalillarga asoslangan holda muammoni tahlil qiladi va o'z fikrlarini himoya qiladi.

2. Jadval va xaritalar orqali tahlil qilish

O'quvchilar turli geografik xaritalar, iqlim diagrammalari va demografik jadval ma'lumotlarini tahlil qilishadi.

Masalan: "Markaziy Osiyo mintaqasidagi suv resurslarining taqsimlanishi xaritasini tahlil qilish."

O'quvchilar resurslar notekis taqsimlangani va bu muammolarga olib kelishini tushunadi.

3. Rolli o'yinlar va bahslar

O'quvchilar turli rollarni bajaradi va muammoni turli nuqtai nazardan himoya qiladi.

Masalan: "Suv resurslarini boshqarish bo'yicha xalqaro konferensiya" o'yini orqali turli davlatlarning manfaatlarini tahlil qilish.

4. Loyihaviy faoliyat

O'quvchilar muayyan geografik muammolar bo'yicha kichik tadqiqot loyihalari yaratadi.

Masalan: "O'zbekistonda ekologik muammolar va ularning yechimlari" loyihasi.

Loyiha yakunida o'quvchilar yechim bo'yicha takliflar beradi va taqdimot qiladi.

5. Tahliliy maqolalar va esse yozish

O'quvchilarga dolzarb geografik muammolar bo'yicha tahliliy maqola yozdiriladi.

Masalan: "Aral dengizining qurishi va uning oqibatlari."

Bu usul orqali o'quvchilar fikrlarini yozma shaklda mantiqiy tarzda ifodalashga o'rganadi.

O'quvchilarning ilmiy dunyoqarashini shakllantirishda geografiyaning roli

Geografiya – tabiat va jamiyat o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni o'rganuvchi fan bo'lib, o'quvchilarning ilmiy dunyoqarashini shakllantirishda muhim o'rin tutadi. Ushbu fan orqali o'quvchilar sayyoramizning tabiiy jarayonlarini, resurslarni boshqarish va ekologik muvozanatni tushunib, tabiat va insoniyat oldida turgan global muammolar haqida tasavvurga ega bo'ladilar.

Geografiyaning ilmiy dunyoqarashni shakllantirishdagi asosiy jihatlari:

1. Tabiat va jamiyat o'rtasidagi bog'liqlikni tushuntirish

Geografiya tabiiy resurslar, iqlim o'zgarishi, tabiat hodisalari va inson faoliyati o'rtasidagi o'zaro ta'sirni tushuntiradi. Bu orqali o'quvchilar insonning tabiatga ta'sirini baholab, ekologik muammolarni anglaydilar.

Misol: O'quvchilar o'rmonlarning kesilishi va havo sifatining pasayishi o'rtasidagi bog'liqlikni tahlil qiladi.

2. Global va mahalliy muammolarni tushunish

Geografiya o'quvchilarga dunyodagi turli hududlardagi ijtimoiy va ekologik muammolarni tushuntirish orqali ularning global muammolarga nisbatan ongli yondashuvini shakllantiradi.

Misol: Aral dengizining qurishi va uning ekologik oqibatlari o'quvchilarga tabiatning himoyasi qanchalik muhimligini ko'rsatadi.

3. Tahlil va kuzatuv ko'nikmalarini rivojlantirish

Geografiyada xaritalar, statistik ma'lumotlar, diagrammalar va fotosuratlar orqali o'quvchilar ma'lumotlarni tahlil qilishni o'rganadi. Bu esa ularning tanqidiy fikrlash va ilmiy tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Misol: O'quvchilar yer qimirlash xaritalari va vulqon faolligi diagrammalarini tahlil qilib, tabiiy ofatlarning oldini olish choralari o'rganadilar.

4. Ekologik ong va mas'uliyatni shakllantirish

Geografiya tabiatni asrash va tabiiy resurslardan oqilona foydalanish bo'yicha tushunchalarni o'quvchilarga singdiradi. Bu esa ularda ekologik muammolarga befarq bo'lmaslik va atrof-muhitni muhofaza qilish hissini kuchaytiradi.

Misol: "Chiqindilarni qayta ishlash va tabiatni muhofaza qilish" mavzusidagi loyihalar orqali o'quvchilar atrof-muhitni himoya qilish bo'yicha amaliy choralarni o'rganadilar.

5. Ilmiy tafakkur va texnologik yondashuvni rivojlantirish

Geografiya darslarida zamonaviy texnologiyalar – sun’iy yo’ldosh tasvirlari, GIS (geografik axborot tizimlari) va dronlar yordamida ma’lumot yig’ish va tahlil qilish usullari o’rgatiladi. Bu esa o’quvchilarning ilmiy tafakkurini rivojlantiradi.

Misol: GIS texnologiyalari yordamida suv resurslarini boshqarish loyihalarida ishtirok etish.

7-8-9-10-slaydlar

Tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga yo’naltirilgan metod va usullar

Muammoli ta’lim va savol-javob texnologiyalari

Muammoli ta’lim – o’quvchilarda mustaqil fikrlash, tahlil qilish va muammolarni hal qilish ko’nikmalarini rivojlantirishga yo’naltirilgan ta’lim usuli. Bu texnologiya o’quvchilarning faolligini oshirib, dars jarayonida ularning izlanish va kashf qilish qobiliyatlarini rivojlantiradi.

Savol-javob texnologiyasi esa o’quvchilarning fikrlash jarayonini faollashtirish va bilimlarni mustahkamlash uchun samarali usul bo’lib, ularda tezkor fikrlash va o’z fikrini aniq ifodalash qobiliyatini shakllantiradi.

Muammoli ta’limning asosiy xususiyatlari:

1. Muammo yaratish: O’quvchilarga dolzarb, real hayotiy yoki taxminiy muammolar taqdim etiladi.
2. Mustaqil izlanish: O’quvchilar berilgan muammoni yechish uchun o’zlari izlanadi va tahlil qiladi.
3. Muammoni hal qilish jarayoni: O’quvchilar muammoni chuqur o’rganib, o’z fikrlarini asoslaydi va yechimlar taklif qiladi.
4. Yangi bilim va tajriba: O’quvchilar muammoni hal qilish jarayonida yangi bilimlarga ega bo’ladi va mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi.

Savol-javob texnologiyasining asosiy xususiyatlari:

1. Faollikni oshirish: O’quvchilar savollarga javob berish jarayonida darsda faol ishtirok etadi.
2. Tafakkurni rivojlantirish: Savollar orqali o’quvchilarning tanqidiy va mantiqiy fikrlashi rag’batlantiriladi.
3. Bahs va munozara: O’quvchilar savollar bo’yicha bahslashib, o’z fikrlarini himoya qiladi.
4. Refleksiya: O’quvchilar o’z javoblarini tahlil qilib, bilimlarini chuqurlashtiradi.

Muammoli ta’lim va savol-javob texnologiyalarini geografiya darsida qo’llash usullari:

1. Muammoli savol berish:

Savol: “Nima uchun Aral dengizi quriy boshladi va bu jarayon qanday oqibatlarga olib kelmoqda?”

O‘quvchilar muammoni mustaqil o‘rganib, sabab va yechimlar haqida fikr bildiradi.

2. Tahlil uchun xarita va diagrammalar taqdim etish:

Masala: “Suv resurslarining notekis taqsimlanishi O‘zbekistonda qanday ijtimoiy-iqtisodiy muammolarni keltirib chiqarishi mumkin?”

O‘quvchilar xaritalarni tahlil qilib, geografik ma’lumotlarga asoslangan javoblar beradi.

3. Guruhlarda ishlash va bahs tashkil qilish:

Topshiriq: “Iqlim o‘zgarishi Markaziy Osiyoga qanday ta’sir qiladi?”

Guruhlar bahs va munozaralar orqali o‘z pozitsiyalarini himoya qiladi va yechim taklif qiladi.

4. Hayotiy muammolar bo‘yicha loyiha tayyorlash:

“Qurbon bo‘lgan ekotizimlarni tiklash uchun qanday chora-tadbirlar zarur?”

O‘quvchilar ekologik muammolar bo‘yicha loyihalar tayyorlab, darsda taqdimot qiladi.

Texnologiyalarning natijalari:

Tanqidiy fikrlash rivojlanadi.

Amaliy va ilmiy bilimlar ortadi.

O‘quvchilarning muloqot va taqdimot ko‘nikmalari shakllanadi.

Dars jarayoni qiziqarli va interaktiv bo‘ladi.

Muammoli ta’lim va savol-javob texnologiyalari geografiya fanida o‘quvchilarning dunyoqarashini kengaytirib, ularni real hayotiy muammolarga yechim topishga o‘rgatadi.

Kartalar, diagrammalar va statistik ma’lumotlarni tahlil qilish

Geografiyada kartalar, diagrammalar va statistik ma’lumotlar o‘quvchilarning analitik fikrlashini rivojlantirish, mintaqaviy farqlarni tushuntirish va global muammolarni tahlil qilish uchun asosiy vositalardir. Ushbu elementlar geografik jarayonlarni vizual va tushunarli tarzda aks ettiradi.

1. Kartalar orqali tahlil

Kartalar – geografik ma’lumotlarni ifodalashning asosiy vositasi bo‘lib, u joyning tabiiy, iqtisodiy va siyosiy xususiyatlarini ko‘rsatadi.

Kartalar yordamida tahlil qilishning usullari:

Solishtirish: Turli mintaqalarning tabiiy resurslari, iqlimi yoki aholi zichligi kartalarini taqqoslash.

Hududiy o‘zgarishlarni tahlil qilish: Iqlim o‘zgarishi, tabiiy ofatlar yoki demografik jarayonlar natijasida yuzaga keladigan o‘zgarishlarni aniqlash.

Masofa va joylashuvni baholash: Savdo yo‘llari, transport tizimlari va strategik joylashuvlarni kartalarda ko‘rsatish va tahlil qilish.

Misol:

Iqlim xaritalari orqali O'zbekistonning janubiy va shimoliy qismlarida yog'ingarchilik farqlarini tahlil qilish.

Aholi zichligi kartasi orqali O'zbekistonning qaysi hududlarida aholi ko'proq to'planganini aniqlash.

2. Diagrammalar bilan ishlash

Diagrammalar ma'lumotlarni grafik shaklda ifodalashga imkon beradi va o'quvchilarga ko'rsatkichlarni oson tushunishga yordam beradi.

Diagrammalar tahlilining asosiy usullari:

Trendlarni aniqlash: Vaqt o'tishi bilan ma'lumotlarning qanday o'zgarganini kuzatish.

Solishtirish: Turli mintaqalarning iqtisodiy yoki ekologik ko'rsatkichlarini qiyoslash.

Foiz va ulushlarni tushunish: Resurslar taqsimoti, aholi migratsiyasi yoki iqtisodiy sektorlarning ulushini aniqlash.

Misol:

O'zbekistonning eksport-import diagrammasini tahlil qilib, qaysi tovarlar ko'proq eksport qilinishini o'rganish.

Energiya manbalari ulushini aks ettiruvchi diagrammalar orqali qayta tiklanuvchi energiya rivojlanishini baholash.

3. Statistik ma'lumotlar asosida tahlil

Statistik ma'lumotlar – geografik va iqtisodiy jarayonlarni raqamlar orqali ko'rsatadi. Bu ma'lumotlar orqali aniq faktlarga asoslangan xulosalar chiqariladi.

Statistik ma'lumotlarni tahlil qilish usullari:

Tendensiyalarni tahlil qilish: Raqamli ko'rsatkichlar asosida iqtisodiy o'sish, aholining ko'payishi yoki resurslar sarfi kabi jarayonlarni aniqlash.

Dinamikani tushunish: Ma'lumotlar ketma-ketligini o'rganib, kelajakdagi jarayonlarni bashorat qilish.

Mintaqaviy farqlarni ko'rsatish: Aholi soni, daromad yoki tabiiy resurslarning mintaqalar bo'yicha taqsimlanishini solishtirish.

Misol:

O'zbekiston viloyatlarining yillik iqtisodiy o'sishi bo'yicha statistik ma'lumotlarini taqqoslash.

Aholi o'sish sur'atlarini ko'rsatadigan jadval orqali tug'ilish va o'lim darajalarini baholash.

Kombinatsiyalangan tahlil

Kartalar, diagrammalar va statistik ma'lumotlarni birgalikda tahlil qilish geografik jarayonlarni chuqur anglash imkonini beradi.

Masalan:

Iqlim o'zgarishi natijasida suv resurslarining kamayishi xaritalar va statistik ma'lumotlar orqali tahlil qilinadi.

Tabiiy ofatlar (sel, yer qimirlashi) xaritalari va statistik jadval ma'lumotlari asosida xavfli hududlar aniqlanadi.

Tahlil qilish natijalari va ahamiyati:

Tanqidiy fikrlash rivojlanadi.

O'quvchilarda tahliliy va mantiqiy fikrlash ko'nikmalari shakllanadi.

Ma'lumotlarni aniq talqin qilish va ilmiy xulosa chiqarishga o'rganadilar.

Global va mahalliy muammolar bo'yicha ongli qarorlar qabul qilish qobiliyati rivojlanadi.

Kartalar, diagrammalar va statistik tahlil geografiya darslarini yanada qiziqarli va amaliy qilish bilan birga, o'quvchilarning mustaqil fikrlashiga ham turtki beradi.

11-slayd

O'quvchilar natijalarini baholash va rivojlanishini kuzatish

Tanqidiy fikrlash bo'yicha testlar va yozma tahlil ishlari

Tanqidiy fikrlash o'quvchilarning mustaqil fikr yuritishi, dalillarga asoslanishi va turli manbalarni tahlil qilish orqali xulosalar chiqarish qobiliyatini rivojlantiradi. Geografiya darslarida tanqidiy fikrlashni rivojlantirish uchun testlar, esse va tahliliy yozma ishlar muhim ahamiyatga ega. Bu usullar o'quvchilarning fikrlash jarayonini faollashtirib, chuqur o'rganishga undaydi.

1. Tanqidiy fikrlash bo'yicha test turlari

1.1. Tanlov testlari (bir nechta javobdan to'g'risini tanlash):

Savol: "Qaysi omil O'zbekiston iqlimining keskin kontinental bo'lishiga asosiy ta'sir ko'rsatadi?"

A) Geografik kenglik

B) Dengizga yaqinligi

C) Yer yuzasining reliefi

D) Dengizdan uzoqligi (To'g'ri javob: D)

Foydasi: O'quvchilar mavjud bilimlarni qayta ko'rib chiqadi va eng aniq javobni topishga intiladi.

1.2. Tahlil talab qiluvchi testlar (muammoli savollar):

Savol: “Aral dengizining qurib borishi O‘zbekistonga qanday ekologik va iqtisodiy ta’sir ko‘rsatmoqda?”

Javob variantlari:

A) Suv resurslarining kamayishi va qurg‘oqchilikning ortishi.

B) Qishloq xo‘jaligi mahsulдорligining oshishi.

C) Hududda iqlimning yumshashi.

D) Dengiz transportining rivojlanishi. (To‘g‘ri javob: A)

Foydasi: O‘quvchilar muammolarni tushunib, sabab va oqibatlarni tahlil qiladi.

1.3. Diagrammalar va xaritalarga asoslangan testlar:

Savol: “Quyidagi xaritada ko‘rsatilgan hududlar orasida suv tanqisligi eng yuqori bo‘lgan mintaqani aniqlang.”

Javob: O‘quvchilar xarita va statistik ma’lumotlar asosida to‘g‘ri xulosaga kelishi lozim.

Foydasi: O‘quvchilar ma’lumotlarni vizual tarzda tahlil qilishni o‘rganadi.

2. Yozma tahlil ishlari va esse mavzulari

2.1. Esse uchun mavzular:

1. “Iqlim o‘zgarishi Markaziy Osiyoga qanday ta’sir qiladi?”

2. “Suv resurslarining taqsimlanishi va kelajakdagi tahdidlar”

3. “Tabiiy ofatlar va ularga qarshi chora-tadbirlar”

4. “Orolbo‘yi ekologik inqirozi: sabablar va yechimlar”

5. “O‘zbekistonning iqtisodiy rivojlanishida tabiiy resurslarning roli”

Foydasi: Esse yozish o‘quvchilarning mantiqiy fikrlashini, dalillarga asoslangan xulosalar chiqarishini va o‘z fikrini aniq ifodalashini rivojlantiradi.

2.2. Tahliliy yozma ishlar (muammolarni tahlil qilish):

Vazifa:

“O‘zbekistonning tog‘li hududlarida yer sirpanishi muammolarini tahlil qiling va bunday ofatlarning oldini olish bo‘yicha chora-tadbirlar taklif qiling.”

Talablar:

Muammo tavsifi va sabablari.

Statistik ma’lumotlar va xaritalar asosida tahlil.

Aniq va amaliy yechimlar taklif qilish.

Foydasi: O‘quvchilar real muammolarni chuqur tahlil qiladi va amaliy yechimlarni ishlab chiqishga o‘rganadi.

3. Muammoli topshiriqlar va guruh ishlari

3.1. Muammoli savollar orqali fikrlash:

“Orol dengizi qurishi davom etsa, bu mintaqaning kelajagiga qanday ta’sir qiladi?”

“O‘zbekistonning qaysi hududlarida ekologik muammolar eng dolzarb?”

Topshiriq:

O‘quvchilar kichik guruhlarda ishlaydi va muammolar yuzasidan yechim taklif qiladi.

4. Tahliliy loyihalar:

Mavzu: “O‘zbekistonning suv resurslarini boshqarish va tejash bo‘yicha takliflar ishlab chiqish.”

Vazifa: O‘quvchilar real loyihalar asosida dala tadqiqotlari o‘tkazadi yoki statistik ma’lumotlar asosida tahliliy hisobot tayyorlaydi.

Natijalar va foydasi:

Tanqidiy fikrlash rivojlanadi.

O‘quvchilar muammolarni chuqur tahlil qiladi va yechim taklif qilishni o‘rganadi.

Mavjud dalillarga asoslangan holda fikr yuritish va o‘z qarashlarini himoya qilish ko‘nikmasi shakllanadi.

Amaliy va nazariy bilimlar bir-birini to‘ldiradi.

Tanqidiy fikrlash bo‘yicha test va yozma ishlar o‘quvchilarning mantiqiy, ijodiy va analitik fikrlashini rivojlantirish uchun samarali vosita bo‘lib, ularning geografik bilimlarini amaliyotda qo‘llash ko‘nikmalarini oshiradi.

12-slayd

Amaliy mashg‘ulot

1-masala: Iqlim o‘zgarishi va uning ta’siri

Vazifa:

So‘nggi 50 yil ichida sayyoramizning turli hududlarida iqlim o‘zgarishi kuzatilmoqda. Quyidagi ma’lumotlar berilgan:

Arktika hududida o‘rtacha harorat 3°C ga oshgan.

Afrika mintaqasida yog‘ingarchilik miqdori 15% ga kamaygan.

Janubi-Sharqiy Osiyoda tropik dovullar soni 20% ga ortgan.

Savollar:

1. Ushbu o‘zgarishlar tabiiy resurslarga qanday ta’sir ko‘rsatadi?
2. Har bir mintaqada yuzaga keladigan ekologik va iqtisodiy muammolarni tahlil qiling.
3. Iqlim o‘zgarishining oldini olish uchun qanday choralar ko‘rilishi mumkin?

2-masala: Aholi zichligi va tabiiy resurslar muvozanati

Vazifa:

Ikkita mamlakat bo‘yicha quyidagi ma’lumotlar taqdim etilgan:

Mamlakat	Aholi soni (mln)	Maydoni (km ²)	Asosiy tabiiy resurslari
A	150	500 000	Neft, gaz , o'rmon
B	80	1 200 000	Qishloq xo'jaligi yerlari, ko'mir

Savollar:

1. Qaysi mamlakatda tabiiy resurslardan foydalanish bosimi yuqori? Nima uchun?
2. Har ikkala mamlakatning resurslardan samarali foydalanishi uchun qanday strategiyalarni taklif qilasiz?
3. Aholi sonining tabiiy resurslarga nisbatan ta'sirini tushuntiring va barqaror rivojlanish uchun tavsiyalar bering.

Javoblari

1-masala: Iqlim o'zgarishi va uning ta'siri

Savol 1: Ushbu o'zgarishlar tabiiy resurslarga qanday ta'sir ko'rsatadi?

Arktika hududi: Muzlarning erishi natijasida dengiz sathi ko'tariladi va qirg'oqbo'yi hududlari suv ostida qoladi. Bu baliqchilik va dengiz transportiga ta'sir qiladi.

Afrika mintaqasi: Yog'ingarchilikning kamayishi qurg'oqchilikni kuchaytiradi, bu esa qishloq xo'jaligini zaiflashtirib, suv tanqisligiga olib keladi. Chorvachilik va dehqonchilik zarar ko'radi.

Janubi-Sharqiy Osiyo: Tropik dovullar sonining ortishi infratuzilmalarga zarar yetkazib, qishloq xo'jaligida hosil yo'qotilishiga sabab bo'ladi. Suv toshqinlari tuproq unumdorligini pasaytiradi.

Savol 2: Har bir mintaqada yuzaga keladigan ekologik va iqtisodiy muammolarni tahlil qiling.

Ekologik muammolar: Arktikada hayvonlar yashash muhiti yo'qoladi (oq ayiq va dengiz yirtqichlari). Afrikada o'rmonlar quriydi va tuproq degradatsiyasi yuzaga keladi. Osiyoda esa toshqinlar natijasida tuproq eroziyasi kuchayadi.

Iqtisodiy muammolar: Arktikada baliq ovlash va dengiz transporti xavf ostida qoladi. Afrikada qurg'oqchilik qishloq xo'jaligi mahsulotlarining kamayishiga olib keladi. Osiyoda infratuzilma tiklanishi uchun katta mablag' talab qilinadi.

Savol 3: Iqlim o'zgarishining oldini olish uchun qanday choralar ko'rilishi mumkin?

Atrof-muhitni muhofaza qilish: Qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish, havo ifloslanishini kamaytirish.

Daraxt ekish: O'rmonlarni tiklash va qurg'oqchilikka chidamli o'simliklarni yetishtirish.

Suv resurslarini boshqarish: Suv tejovchi texnologiyalarni joriy etish va suv omborlarini qurish.

Xalqaro hamkorlik: Global iqlim kelishuvlarida faol qatnashish va barqaror rivojlanish dasturlarini ishlab chiqish.

2-masala: Aholi zichligi va tabiiy resurslar muvozanati

Savol 1: Qaysi mamlakatda tabiiy resurslardan foydalanish bosimi yuqori? Nima uchun?

Mamlakat A (aholi soni 150 mln, maydoni 500,000 km²): Aholi zichligi yuqori bo'lgani uchun resurslardan foydalanish bosimi katta. Neft va gaz zahiralari tezroq tugashi yoki ortiqcha qazib olish ekologik zarar keltirishi mumkin.

Mamlakat B (aholi soni 80 mln, maydoni 1,200,000 km²): Aholi soni kam va maydon keng. Resurslar (ko'mir va qishloq xo'jaligi yerlar) yetarli, bosim nisbatan past.

Savol 2: Resurslardan samarali foydalanish strategiyalari:

Mamlakat A:

Energiya tejovchi texnologiyalarni joriy etish.

Neft va gazdan tashqari qayta tiklanuvchi energiya manbalariga e'tibor qaratish.

Aholini resurslardan oqilona foydalanishga o'rgatish.

Mamlakat B:

Qishloq xo'jaligida innovatsion texnologiyalarni qo'llash.

Ko'mir qazib olishda ekologik me'yorlarga rioya qilish.

Eksportni diversifikatsiya qilish va qayta ishlash sanoatini rivojlantirish.

Savol 3: Aholi sonining tabiiy resurslarga nisbatan ta'siri va tavsiyalar:

Ta'sir: Aholi ko'paygan sari resurslarga bo'lgan talab oshadi, bu esa yer degradatsiyasi va resurslar tugashiga olib keladi.

Tavsiyalar:

Barqaror rivojlanish strategiyalarini ishlab chiqish.

Aholi o'sishini nazorat qilish va demografik siyosat yuritish.

Mahalliy resurslarni tejash va ekologik muhofaza loyihalarini kengaytirish.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Ta'lim vazirligi. "Geografiya o'qitish metodikasi" – Toshkent: O'qituvchi nashriyoti, 2022.
2. Vahobov A., Eshmurodov S. "Geografiya darslarida innovatsion texnologiyalarni qo'llash" – Toshkent: Fan va texnologiya, 2021.
3. Jalilov B. "O'qitishda tanqidiy fikrlash va muammoli yondashuv" – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2020.
4. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi. "Geografiya darsliklari va o'quv metodik qo'llanmalari" – Toshkent, 2023.
5. Shadiyeva N.Sh. "Tabiiyot va geografiya o'qitish metodikasi" – Buxoro: Buxoro davlat universiteti, 2022.
6. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi. "Tabiiy fanlar" – Toshkent: Avloniy nomidagi xalq ta'limi muammolarini o'rganish instituti, 2023.
7. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi. "Geografiya o'qitish metodikasi" – Toshkent: Yangi Asr Universiteti, 2024.

Elektron manbalar:

1. www.edu.uz
2. www.geografiya.uz
3. www.unesco.org
4. www.criticalthinking.org

Mashg'ulotning texnologik xaritasi

O'quv bloki	3. Fanni o'qitishda zamonaviy yondashuvlar				
O'quv modul	3.6. "Geografiya darslarida o'quvchilarning o'quv faoliyati natijalarini baholash"				
Mavzu	1. Geografiya darslarida o'quvchilarning o'quv faoliyati natijalarini baholashning o'ziga xos xususiyatlari				
Davomiyligi	80 daqiqa				
Mashg'ulotning maqsadi	<p>O'quvchilarda geografiya fanida o'quv faoliyati natijalarini baholashning tamoyillari, usullari va mezonlari to'g'risida tushuncha hosil qilish.</p> <p>-Tarbiyaviy maqsad: O'quvchilarda adolatli, xolis baholashga nisbatan hurmat va mas'uliyat hissini shakllantirish.</p> <p>-Rivojlantiruvchi maqsad: O'quvchilarning analitik fikrlash, mustaqil tahlil qilish va geografik bilimlarni amaliyotda qo'llash qobiliyatlarini rivojlantirish.</p> <p>-Amaliy maqsad: O'quvchilarga geografiya darslarida baholash usullari (testlar, kartografik ishlar, loyihalar, og'zaki va yozma ishlar) orqali bilimlarni mustahkamlash yo'llarini o'rgatish.</p>				
Mashg'ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, daqiqa	Metodlar	Zarur jihozlar	Natija
1. Tashkiliy qism	<ul style="list-style-type: none"> - Salomlashish - Maqsad va reja bilan tanishtirish - Mashg'ulotning dolzarbligini asoslab berish 	5	Suhbat, tushuntirish	Mashg'ulot uchun kerakli jihozlar	O'qituvchilar mashg'ulotga tayyor bo'lishadi.
2. Motivatsiya	Geografiya – bu faqatgina xaritalar va joy nomlari emas, balki atrofimizdagi dunyoni tushunish va undagi o'rnimizni anglash fanidir. Har bir kashfiyot	5	Muammoli vaziyat yaratish, muhokama		O'qituvchilar mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga rag'batlanadi.

	<p>va o'rganilgan yangi bilim bizga dunyo haqida yanada chuqurroq tasavvur beradi. Lekin bu jarayonda qanchalik muvaffaqiyatli ekanimizni bilish uchun o'zimizni baholash va tahlil qilish muhim ahamiyatga ega.</p> <p>Baholash – bu xato va yutuqlarimizni ko'rsatadigan ko'zgu. U bizga nimani yaxshi bilishimiz va qaysi sohada ko'proq harakat qilishimiz kerakligini anglashga yordam beradi. Geografiya darslarida to'g'ri va adolatli baholash nafaqat bilimlarni mustahkamlaydi, balki sizda fanga bo'lgan ishtiyoqni ham oshiradi.</p>				
3. Nazariy qism	<p>Geografiyada baholashning asosiy tamoyillari:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Tizimlilik va muntazamlilik: - Obyektivlik va adolatlilik: - Individuallik: - Rivojlantiruvchi baholash: - Ko'p qirrali baholash: 	15	Taqdimot, ko'rgazmali tushuntirish	1-12-slaydlar	O'qituvchilar yangi texnologiyalarni nazariy jihatdan o'rganadi.
4. Amaliy mashg'ulot	<p>Geografiya darslarida o'quvchilarning o'quv yutuqlarini baholash metodikasi. Baholashdagi asosiy jihatlar:</p> <ul style="list-style-type: none"> -geografik atamalar, -tushunchalar, -qonun-qoidalarni bilish. <p>Xaritalarni tahlil qilish va ulardan foydalanishni baholash.</p>	30	Guruhlarda ishlash, platformalardan foydalanish	Kahoot, Quizizz, 1-2-tarqatmalar	O'qituvchilarda amaliy topshiriqlarni yechish ko'nikmalari hosil qilinadi.

	<p>Tahlil va sintez qilish qobiliyatini baholash.</p> <p>Geografiya darsida loyiha faoliyatini baholash. Geografik xarita bilan ishlash ko'nikmalarini qanday baholash.</p> <p>Baholash turlari:</p> <ul style="list-style-type: none"> -O'zini va o'zgani baholash. Og'zaki so'roq. -Yo'zma ishlar (testlar, nazorat ishlari, insholar). -Amaliy topshiriqlar (karta bilan ishlash, atlasdan foydalanish). 				
5. Tahlil va muhokama	<ul style="list-style-type: none"> - Guruhlar ishlari bo'yicha taqdimotlar - Mashg'ulot jarayoni bo'yicha fikr-mulohazalar olish 	15	Suhbat, muhokama, tahlil		O'qituvchilar o'z tajribalarini o'rtoqlashadi va yangi g'oyalarni o'zlashtiradi.
6. Refleksiya	- "Men nimani o'rgandim?" usuli orqali xulosa qilish	5	Refleksiya usullari		O'qituvchilar o'z faoliyatini baholaydi va o'rganilgan ma'lumotlarni qayta ko'rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	- Mashg'ulot natijalarini umumlashtirish	5	Suhbat		O'qituvchilar mashg'ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlar bilan yo'naltiriladi.

Mavzu: Geografiya darslarida o‘quvchilarning o‘quv faoliyati natijalarini baholashning o‘ziga xos xususiyatlari

Reja:

- 17. Geografiya fanida baholashning ahamiyati va turlari**
- 18. Geografiyada amaliy va nazariy bilimlarni baholash usullari**
- 19. Geografiya darslarida zamonaviy baholash metodlari**
- 20. Geografiyada baholash natijalarini tahlil qilish va takomillashtirish yo‘llari**

4-5-6-7-slaydlar

Geografiya fanida baholashning ahamiyati va turlari

Geografiya fanining integrativ xususiyatlari

Geografiya fani tabiat, jamiyat va iqtisodiyot o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikni o‘rganadigan ko‘p qirrali fan hisoblanadi. Bu fan boshqa tabiiy va ijtimoiy fanlar bilan uzviy aloqada bo‘lib, o‘quvchilarda keng qamrovli bilim va tushunchalarni shakllantirishga xizmat qiladi.

1. Tabiiy fanlar bilan integratsiya

Biologiya – Ekologik tizimlar, o‘simlik va hayvonot dunyosi tarqalishi.

Kimyo – Tabiiy suv havzalari va tuproq tarkibini o‘rganish.

Fizika – Atmosfera bosimi, harorat va iqlim o‘zgarishlari jarayonlari.

2. Ijtimoiy fanlar bilan integratsiya

Tarix – Geografik hududlarning rivojlanishi va o‘zgarishlari.

Iqtisodiyot – Hududlarning iqtisodiy rivojlanishi, resurslar va savdo yo‘llari.

Siyosatshunoslik – Davlatlararo chegara, geosiyosiy jarayonlar va mintaqaviy integratsiya.

3. Texnologiya va matematika bilan bog‘liqligi

Matematika – Xaritalarni o‘lchash va masshtab bilan ishlash, statistik tahlillar.

Axborot texnologiyalari – GIS (Geografik axborot tizimlari) va raqamli xaritalar bilan ishlash.

4. Madaniyat va san‘at bilan bog‘liqligi

Madaniyatshunoslik – Turli xalqlarning urf-odatlarini, madaniy merosi va geografik omillar ta’siri.

San'at – Landshaft dizayni va tabiiy manzaralarni tasvirlash.

Baholashning asosiy maqsad va vazifalari

1. Baholashning asosiy maqsadi

Geografiya darslarida baholashning asosiy maqsadi o'quvchilarning bilim, ko'nikma va kompetensiyalarini aniqlash, ularni rivojlantirish va ta'lim jarayonini takomillashtirishdan iborat. Baholash orqali o'quvchilarning dars materiallarini qanchalik o'zlashtirganini tahlil qilish va o'quv jarayonida individual yondashuvni amalga oshirish mumkin.

2. Baholashning asosiy vazifalari

1. O'quvchilarning bilim darajasini aniqlash

O'quvchilarning geografiya fanidan nazariy va amaliy bilimlarni qay darajada o'zlashtirganini baholash.

Xaritalar, grafiklar va diagrammalar bilan ishlash ko'nikmalarini tahlil qilish.

2. Bilimlardagi bo'shliqlarni aniqlash

O'quvchilarning kamchiliklarini aniqlash va ularni to'ldirish yo'llarini ishlab chiqish.

Dars jarayonida tushunilmagan mavzularni aniqlash va ularga qayta e'tibor qaratish.

3. O'quvchilarni rag'batlantirish

O'quvchilarning bilim olishga bo'lgan qiziqishini oshirish.

Yutuqlarni tan olish orqali o'quvchilarda ishonch hosil qilish.

4. O'quv jarayonini takomillashtirish

O'qituvchilarga dars jarayonini yanada samarali tashkil etishda yordam berish.

Dars metodikasini takomillashtirish va interaktiv usullardan keng foydalanishga yo'naltirish.

5. O'quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantirish

Tahliliy va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish.

Tabiiy va ijtimoiy jarayonlarga oid mustaqil qaror qabul qilishga o'rgatish.

Formativ va summativ baholash usullari

Geografiya darslarida o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini baholash jarayonida formativ va summativ baholash usullari qo'llaniladi. Bu usullar o'quvchilarning o'quv jarayonidagi faolligini oshirish, bilimlarni aniqlash va ularning rivojlanishini kuzatishga xizmat qiladi.

1. Formativ baholash (o'quv jarayonida davomiy baholash)

Formativ baholash – o'quv jarayonida muntazam amalga oshiriladigan, o'quvchining rivojlanishini kuzatib borishga qaratilgan baholash turi. Bu usulda asosiy e'tibor jarayonga qaratiladi va o'quvchilarga doimiy fikr-mulohaza beriladi.

Xususiyatlari:

O'quv jarayonining har bir bosqichida amalga oshiriladi.

O'quvchilarning dars davomida qatnashishi va faolligi baholanadi.

Xatolar tuzatiladi va o'quvchiga darhol qayta aloqa beriladi.

O'quvchilarning bilimdagi bo'shliqlari aniqlanib, ularga mos tushuntirishlar beriladi.

Ko'proq rag'batlantirish va o'zini-o'zi baholash imkoniyatini yaratadi.

Usullari:

Og'zaki savol-javob.

Guruhlarda ishlash natijalarini baholash.

Diskussiya va bahslar.

Topshiriqlar va kichik testlar.

O'quvchilarning o'zaro va o'zini baholashi.

Misol:

Geografiya darsida o'quvchilar xarita bilan ishlaganda, o'qituvchi darhol ularning ishini kuzatadi va xatolarini tuzatishga yordam beradi.

2. Summativ baholash (yakuniy baholash)

Summativ baholash – ma'lum bir mavzu, bo'lim yoki semestr yakunida o'quvchilarning erishgan natijalarini baholash uchun o'tkaziladigan yakuniy baholash turi. Bu usulda asosiy e'tibor natijaga qaratiladi.

Xususiyatlari:

Ma'lum vaqt oralig'ida (chorak, yarim yillik, yil yakuni) amalga oshiriladi.

O'quvchilarning yakuniy bilim darajasini aniqlash uchun xizmat qiladi.

O'quvchilarning olgan bahosi natijalarga asoslanadi.

Ob'ektiv va standartlashtirilgan mezonlarga asoslanadi.

Usullari:

Yozma nazorat ishi (test, insholar).

Yakuniy loyiha va tadqiqot ishi.

Og'zaki javoblar va prezentatsiyalar.

Laboratoriya ishlari va amaliy topshiriqlar.

Misol:

Bo'lim yakunida o'quvchilar o'zlashtirgan bilimlarini aniqlash uchun test o'tkaziladi yoki xarita asosida yakuniy loyiha taqdim etiladi.

Formativ va summativ baholashning taqqoslanishi:

Xususiyatlar	Formativ baholash	Summativ baholash
Maqsad	O'quv jarayonini takomillashtirish	Yakuniy natijalarni aniqlash
Vaqt	Dars davomida uzluksiz	Mavzu, chorak yoki yil yakunida
Xususiyati	Jarayonga e'tibor	Natijaga e'tibor
Qayta aloqa	Doimiy va tezkor	Yakuniy va rasmiy

Baholash usuli	Og'zaki va yozma (qisqa muddatli)	Yozma, test va loyiha (uzoq muddatli)
Ta'siri	O'quvchilarning rivojlanishiga yordam beradi	O'quvchilarning umumiy bilimni baholaydi

8-9-slaydlar

Geografiyada amaliy va nazariy bilimlarni baholash usullari

Xaritalar, diagrammalar va jadvallar bilan ishlashda baholash mezonlari

Geografiya darslarida xaritalar, diagrammalar va jadvallar bilan ishlash o'quvchilarning amaliy va tahliliy ko'nikmalarini rivojlantirish uchun muhim sanaladi. Ularning bu boradagi faoliyatini baholashda aniq mezonlarga asoslanish lozim. Bu mezonlar o'quvchilarning nafaqat bilimni, balki ularni amaliyotda qo'llay olish qobiliyatini ham baholash imkonini beradi.

1. Xaritalar bilan ishlashda baholash mezonlari

1.1. Geografik joylashuvni aniqlash

O'quvchi xaritada davlatlar, poytaxtlar, tog'lar, daryolar va boshqa geografik obyektlarni to'g'ri topa olishi kerak.

Belgilangan joylashuv aniqligiga e'tibor qaratiladi.

1.2. Masshtab va masofa aniqlash

Xarita masshtabidan foydalangan holda masofalarni to'g'ri hisoblash.

Masshtabni to'g'ri tushunish va mos ravishda foydalanish.

1.3. Simvollar va belgilarni tushunish

Xaritada geografik belgilar va shartli belgilarni to'g'ri talqin qilish.

Shartli belgilar orqali tabiiy va iqtisodiy obyektlarni farqlash.

1.4. Xarita bo'yicha tahlil qilish

Hududlarning tabiiy resurslari, iqlimi va geografik xususiyatlarini xarita asosida tahlil qila olish.

Xaritalar orqali muammolar va yechimlarni aniqlash.

Misol:

O'quvchilarga davlatlarning tabiiy resurslari ko'rsatilgan xarita beriladi va ular resurslar tarqalishini tahlil qiladi.

2. Diagrammalar bilan ishlashda baholash mezonlari

2.1. Diagrammalarni tahlil qilish

Diagrammadagi ma'lumotlarni o'qiy olish va to'g'ri tushunish.

Diagrammalardan foydalangan holda mintaqaviy yoki global jarayonlarni tahlil qilish.

2.2. Diagramma tuzish

O'quvchi ma'lum ma'lumotlarga asoslanib mustaqil diagramma tuza olishi kerak.

Diagramma aniqligi va to'g'ri qurilganligi baholanadi.

2.3. Diagrammalarni solishtirish va xulosa chiqarish

Turli diagrammalarni solishtirish va ulardan xulosa chiqarish.

Diagramma asosida mintaqalar yoki davlatlar o'rtasidagi o'zgarishlarni tahlil qilish.

Misol:

O'quvchilar harorat va yog'ingarchilik bo'yicha diagrammani o'rganib, hududning iqlim xususiyatlarini aniqlaydi.

3. Jadvallar bilan ishlashda baholash mezonlari

3.1. Ma'lumotlarni o'qish va tahlil qilish

Jadvalda keltirilgan ma'lumotlarni tahlil qilish va ularni to'g'ri talqin qilish.

Jadval asosida umumiy xulosa chiqarish.

3.2. Jadval tuzish

O'quvchi berilgan ma'lumotlarga asoslanib jadval tuza olishi kerak.

Ma'lumotlarning to'g'ri guruhlanganligi va mantiqiy joylashuvi baholanadi.

3.3. Jadvaldan foydalanib taqqoslash

Jadvallar asosida davlatlar, mintaqalar yoki tabiiy jarayonlarni taqqoslash.

Jadvallardagi ma'lumotlar bo'yicha o'zgarishlarni tushuntira olish.

Misol:

O'quvchilarga turli davlatlarning aholisi, iqtisodiy ko'rsatkichlari aks ettirilgan jadval beriladi va ularni taqqoslash topshiriladi.

Umumiy baholash mezonlari:

Aniqlik va to'g'rilik – Geografik obyektlar yoki ma'lumotlar to'g'ri ko'rsatilgan bo'lishi lozim.

Izoh va tushuntirish – Xarita, jadval yoki diagrammadan xulosa chiqarish va ularni tushuntira olish.

Mustaqil fikrlash – O'quvchilarning o'z fikrini asoslab bera olishi.

Amaliy qo'llash – Olingan bilimlarni amaliy topshiriqlarda qo'llay olish.

Laboratoriya va dala tadqiqotlari natijalarini baholash

Geografiya fanida laboratoriya va dala tadqiqotlari o'quvchilarning amaliy ko'nikmalarini shakllantirish va mustahkamlashga xizmat qiladi. Bu tadqiqotlar orqali o'quvchilar geografik jarayonlarni bevosita kuzatadi, o'lchashlar olib boradi va natijalarni tahlil qiladi. Ularning natijalarini baholashda bir nechta mezonlarga asoslaniladi.

1. Laboratoriya tadqiqotlarini baholash mezonlari

1.1. Tayyorlanish va tadqiqot jarayonida ishtirok

O'quvchi laboratoriya ishiga to'liq tayyorgarlik ko'rganligi (asbob-uskunalar, materiallar).

Ish tartibini tushunishi va xavfsizlik qoidalariga rioya qilishi.

1.2. Amaliyotda qo'llash

Tajriba yoki tadqiqot davomida o'lchash, hisoblash va kuzatish jarayonlarini to'g'ri bajara olishi.

Asboblardan to'g'ri ishlashi va natijalarni yozib borishi.

1.3. Tahlil va natijalar

Olingan natijalarni to'g'ri tahlil qilishi va tushuntirishi.

Natijalarni grafik, diagramma yoki jadval ko'rinishida taqdim etishi.

1.4. Xulosa va hisobot tayyorlash

Tadqiqot natijalari bo'yicha aniq va mantiqiy xulosa chiqarishi.

Hisobotda tadqiqot bosqichlarini batafsil bayon qilishi va ilmiy tilda tushuntirishi.

Misol:

O'quvchilar tuproq namunasining tarkibini o'rganish bo'yicha laboratoriya ishi olib boradi va natijalarini diagramma ko'rinishida taqdim etadi.

2. Dala tadqiqotlarini baholash mezonlari

2.1. Rejalashtirish va tayyorgarlik

Dala tadqiqotiga oldindan tayyorgarlik (kerakli asboblardan va materiallar).

Hudud va tadqiqot obyekti bo'yicha ma'lumot yig'ish.

2.2. Jarayonni to'g'ri bajarish

Dala tadqiqotida aniq va to'g'ri o'lchovlar olib borish.

Kuzatishlar va ma'lumotlarni yozib borish, tasvirga olish (fotosurat, eskizlar).

2.3. Ma'lumotlarni tahlil qilish va taqdim etish

Yig'ilgan ma'lumotlarni jadval, diagramma yoki xarita shaklida taqdim etish.

Hududning tabiiy sharoitlari va geografik xususiyatlarini tahlil qilish.

2.4. Tashabbuskorlik va mustaqil fikrlash

Tadqiqot davomida o'zini faol va tashabbuskor ko'rsatish.

Kutilmagan holatlarda muammoni hal qilish bo'yicha mustaqil qaror qabul qilish.

Misol:

O'quvchilar mahalliy daryo bo'yida dala tadqiqoti o'tkazadi, suvning harorati, oqim tezligi va ifloslanish darajasini o'lchaydi. So'ngra olingan natijalar asosida tahlil va xulosa chiqaradi.

3. Umumiy baholash mezonlari:

Mezon	Tavsifi	Ball
Tayyorlanish va ishtirok	Tadqiqotga puxta tayyorgarlik ko'rish va faol ishtirok	20

Amaliy ko'nikmalar	Asboblarni bilan ishlash va o'lchashlarni to'g'ri bajarish	25
Tahlil va natijalarni tushuntirish	Ma'lumotlarni to'g'ri tahlil qilish va natijalarni talqin qilish	30
Hisobot va taqdimot	Tadqiqot natijalarini mantiqiy va ilmiy asosda tushuntirish	25
Jami:		100

4. Tadqiqot natijalarini baholashda e'tibor qaratish lozim bo'lgan jihatlar:

Aniqlik – O'lchov va kuzatish natijalari to'g'ri va aniq bo'lishi kerak.

Tartib – Hisobot va diagrammalar tushunarli va tartibli bo'lishi zarur.

Ijodkorlik – Dala va laboratoriya tadqiqotlarida ijodiy yondashuv.

Fikr-mulohaza – O'quvchining xulosalari dalillar bilan asoslangan bo'lishi.

10-slayd

Geografiya darslarida zamonaviy baholash metodlari

Texnologiyalar va elektron platformalar yordamida baholash

Texnologiyalar va elektron platformalar ta'lim jarayonida baholashni yanada samarali, aniq va vaqtini tejashga imkon beruvchi vositalar sifatida keng qo'llanila boshlandi. Bu usullar o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini baholashda yangi imkoniyatlar yaratadi, o'qituvchilarga esa baholash jarayonini soddalashtirish va yaxshilash imkonini beradi.

1. Elektron platformalar orqali baholashning afzalliklari

Tezkor natijalar – Testlar va imtihonlar natijalari aniq va tezkor tarzda olinadi, bu esa o'quvchilarga o'z bilimlarini darhol baholash imkoniyatini beradi.

Shaxsiylashtirish – Platformalar individual talablarga asoslanib, o'quvchilarning rivojlanish darajasiga qarab turli xil materiallar va topshiriqlar taqdim etishi mumkin.

Automatlashtirilgan tizimlar – Ba'zi platformalar avtomatik baholashni amalga oshiradi, bu esa o'qituvchilarga ko'proq vaqtini ta'lim jarayonining boshqa aspektlariga sarflash imkonini beradi.

Eng yaxshi amaliyotlarni taqdim etish – Elektron platformalar o‘quvchilarga baholash natijalari asosida o‘z kamchiliklarini aniqlash va o‘z ustida ishlash imkoniyatini beradi.

2. Texnologiyalar yordamida baholash usullari

2.1. Testlar va so‘rovnomalar

Onlayn testlar – O‘quvchilarning bilimini baholash uchun turli xil onlayn testlar va so‘rovnomalar yaratilishi mumkin. Bu testlar avtomatik tarzda baholanadi va natijalar darhol olinadi.

Quizlet va Kahoot! kabi interaktiv platformalar yordamida qisqa savol-javoblar va viktorinalar o‘tkazish mumkin.

2.2. Onlayn loyiha va topshiriqlar

O‘quvchilarga o‘z bilimlarini mustaqil tarzda baholash uchun loyiha asosida topshiriqlar berish mumkin. Bu topshiriqlarni Google Classroom, Moodle yoki Edmodo kabi platformalarda yuborish va tekshirish mumkin.

Loyiha ishlari asosida o‘quvchilar bilimlarni amaliyotga tadbiq etish va natijalarni taqdim etish imkoniyatiga ega bo‘ladi.

2.3. Elektron portfoliolar

Portfoliolar – O‘quvchilarning o‘quv jarayonidagi erishgan yutuqlari, ishlarining to‘plami bo‘lib, ular texnologik platformalar yordamida elektron shaklda tashkil qilinadi.

O‘quvchilar portfolioda o‘zining yozma ishlarini, prezentatsiyalarini, grafikalarini va boshqa ishlanmalarni taqdim etadi. Bu ishlanmalar o‘qituvchi tomonidan baholanadi va izohlanadi.

2.4. Simulyatsiyalar va virtual laboratoriyalar

Virtual laboratoriyalar – Geografiya kabi amaliy fanlar uchun maxsus simulyatorlar orqali o‘quvchilar turli geografik hodisalarni va jarayonlarni amalda sinab ko‘rishlari mumkin.

GeoGebra, PhET va boshqa ta‘lim simulyatorlari yordamida o‘quvchilar o‘z bilimlarini tekshirishi va yangi jarayonlarni virtual tarzda o‘rganishi mumkin.

2.5. Video va audio tahlil

O‘quvchilar tomonidan video yoki audio formatida taqdim etilgan loyiha ishlari yoki taqdimotlarni baholash. Ushbu materiallar o‘qituvchilar tomonidan ko‘rish va tahlil qilish imkonini beradi.

Flipgrid kabi platformalar o‘quvchilarning video materiallari orqali baholash imkoniyatini yaratadi.

3. Texnologiyalar va elektron platformalar yordamida baholashning baholash mezonlari

3.1. Maqsadga muvofiqlik

O‘quvchining topshiriqlari va testlari o‘quv maqsadlariga mos kelishi va o‘quvchilarning qaysi ko‘nikmalarini baholashini aniq ko‘rsatishi kerak.

3.2. To‘g‘rilik va aniqlik

Platformada taqdim etilgan materiallar va baholash natijalari aniq va xatolarsiz bo'lishi kerak. O'quvchilarning javoblarini aniq va ob'ektiv tarzda baholash zarur.

3.3. Interaktivlik

O'quvchilarga baholash jarayonida interaktiv yondashuv taqdim etilishi zarur. O'quvchilarga o'z baholarini ko'rib chiqish va ularni tahlil qilish imkoniyati berilishi lozim.

3.4. Vaqtni tejash

Elektron platformalar yordamida o'qituvchilar va o'quvchilar vaqtni tejash imkoniyatiga ega bo'lishi kerak. Baholash jarayoni avtomatizatsiya qilinishi va natijalar tezda olinishi lozim.

3.5. Takrorlanish va o'rganish

O'quvchilarga baholash natijalarini ko'rib chiqish, xatolarini tushunish va yaxshilanish uchun imkoniyat berish zarur. Bu orqali o'quvchilar o'z bilimlarini rivojlantirishga imkon topadilar.

4. Texnologiyalar va elektron platformalar yordamida baholashning afzalliklari va kamchiliklari

Afzalliklari:

Tez va samarali – Baholash jarayoni tez amalga oshiriladi.

Shaxsiy yondashuv – O'quvchilarning individual ehtiyojlariga moslashtirish mumkin.

Ob'ektivlik – Baholash jarayoni avtomatik va ob'ektiv bo'ladi.

Natijalarni saqlash va tahlil qilish – Elektron tizimlar o'quvchilarning tarixiy baholarini saqlab, ular asosida tahlil qilish imkonini beradi.

Kamchiliklari:

Internetga bog'liq – Elektron baholash tizimlari internetga bog'liq bo'lishi mumkin, bu esa ba'zan muammolarni keltirib chiqaradi.

Texnik nosozliklar – Ba'zida texnik nosozliklar yuzaga kelishi mumkin, bu baholash jarayonini sekinlashtiradi.

O'quvchilarning texnik ko'nikmalari – O'quvchilarda zarur bo'lgan texnik ko'nikmalar bo'lmasligi mumkin.

11-12-slaydlar

Geografiyada baholash natijalarini tahlil qilish va takomillashtirish yo'llari

O'quvchilarning yutuq va kamchiliklarini aniqlash

O'quvchilarning yutuq va kamchiliklarini aniqlash ta'lim jarayonining muhim qismidir, chunki bu o'quvchilarni rivojlantirish, o'qituvchining ta'lim jarayonini takomillashtirish va o'quvchilarning individual ehtiyojlariga moslashish imkonini beradi. O'quvchilarning yutuq va kamchiliklarini aniqlashning samarali usullari o'quvchilarning o'rganish jarayoniga yanada chuqurroq kirish imkoniyatini yaratadi.

1. Yutuqlarni aniqlash

Yutuqlarni aniqlash o'quvchilarning ta'limdagi muvaffaqiyatlarini baholashni o'z ichiga oladi. Bu o'quvchining ilmiy va amaliy ko'nikmalarini o'lchashni talab qiladi.

1.1. Bilim darajasi

O'quvchining o'quv dasturiga qanchalik mos kelishini baholash.

Testlar, imtihonlar yoki qisqa savol-javoblar yordamida o'quvchilarning nazariy bilimlari tekshiriladi.

1.2. Amaliy ko'nikmalar

O'quvchining geografik jarayonlarni, laboratoriya va dala tadqiqotlarini bajara olish darajasi.

Mustaqil ishlar, loyihalar, tajriba va amaliy topshiriqlar asosida o'quvchilarning ko'nikmalari aniqlanadi.

1.3. Faol ishtirok

Darsda va boshqa o'quv faoliyatlarida o'quvchining faol ishtiroki.

O'quvchi darsdagi munosabati, savol berishi, muhokamalar va guruh ishlaridagi ishtiroki orqali baholanadi.

1.4. Mustaqil fikrlash

O'quvchining yangi mavzularni tushunish, mustaqil fikrlash va o'z xulosalarini asoslash qobiliyati.

O'quvchilarni mustaqil tahlil qilish va mantiqiy xulosalar chiqarishlari baholanadi.

Misol:

Bir o'quvchi geografiya darsida olingan natijalar asosida tajriba o'tkazib, o'z fikrlarini asoslab, to'g'ri xulosa chiqaradi.

2. Kamchiliklarni aniqlash

Kamchiliklarni aniqlashda o'quvchilarning o'rganish jarayonida qaysi sohalarda qiyinchiliklarga duch kelishini aniqlash lozim. Bu yordamida o'quvchiga qo'shimcha yordam ko'rsatish va rivojlantirishga yo'naltirilgan choralar ko'rish mumkin.

2.1. O'quv materiallarini tushunishdagi qiyinchiliklar

O'quvchining mavzuni tushunmasligi yoki noto'g'ri tushunishi.

Bu holatni tekshirish uchun savollar, izohlar va qo'shimcha tushuntirishlar yordamida aniqlanadi.

2.2. Savodxonlik va bilimlarni qo'llashdagi qiyinchiliklar

O'quvchining o'z bilimlarini amaliyotda qo'llay olish darajasi.

Misollar va amaliy ishlar orqali o'quvchining bilimlarini real hayotga tatbiq etishda qiyinchiliklarga duch kelishi aniqlanadi.

2.3. Faoliyatdagi passivlik

O'quvchi darslarda faol ishtirok etmasligi, savol bermaslik yoki javob berishda qiyinchiliklarga duch kelishi.

Bunday holatlar o'qituvchi tomonidan kuzatiladi va o'quvchiga yordam berish uchun shaxsiy yondashuv talab qiladi.

2.4. Mustaqil ishlashda qiyinchiliklar

O'quvchining mustaqil ishlash va o'z fikrini bildirishda qiyinchiliklari.

Darsdan tashqari qo'shimcha materiallarni o'rganishda kamchiliklar aniqlanadi.

Misol:

Bir o'quvchi testni yaxshi topshirgan bo'lsa ham, amaliy topshiriqlarda xatolar qiladi va bunda uni qo'shimcha mashq qilishga yo'naltirish kerak.

3. Yutuq va kamchiliklarni aniqlashda foydalaniladigan vositalar

3.1. Formativ baholash

O'quvchilarni o'qish jarayonida doimiy ravishda baholash (qisqa testlar, savollar, guruh ishlari) orqali yutuq va kamchiliklar aniqlanadi.

Bu usul o'quvchilarning rivojlanish jarayonini doimiy nazorat qilish imkonini beradi.

3.2. Summativ baholash

Dars oxirida yoki mavzu tugagandan so'ng, o'quvchilarning bilimlarini yakuniy baholash (imtihon, test, loyiha) orqali yutuqlar va kamchiliklar aniqlanadi.

Bu yondashuv o'quvchilarning umumiy bilim darajasini aniqlash uchun ishlatiladi.

3.3. O'zini-o'zi baholash va hamkorlikda baholash

O'quvchilar o'zlarining o'qish jarayonini o'zlari baholashi (o'z-o'zini baholash).

Hamkorlikda baholashda o'quvchilar bir-birlarining ishlanmalarini tahlil qilib, yutuq va kamchiliklarni aniqlashadi.

3.4. Test va test tizimlari

Onlayn yoki an'anaviy testlar orqali o'quvchilarning bilim darajasini o'lchash.

Test natijalari orqali yutuqlar va kamchiliklar aniq belgilanadi.

3.5. Video va audio tahlil

Dars davomida o'quvchilarning video yoki audio materiallari yordamida faoliyatlarini tahlil qilish.

O'quvchilar tomonidan taqdim etilgan video va audio materiallar orqali o'qish jarayonidagi zaif tomonlar aniqlanadi.

4. Yutuq va kamchiliklarni aniqlash bo'yicha tavsiyalar

4.1. Doimiy va muntazam baholash

O'quvchilarning yutuqlari va kamchiliklarini aniqlashda doimiy baholash tizimini qo'llash zarur. Bu o'quvchilarning o'zgarishlarini doimiy ravishda kuzatish imkonini beradi.

4.2. Individual yondashuv

Kamchiliklarni aniqlashda individual yondashuvni qo'llash kerak. O'quvchilarning har biriga alohida yordam ko'rsatish va yutuqlarini rivojlantirish uchun individual reja ishlab chiqish muhim.

4.3. Yutuqlarni mukofotlash

O'quvchilarning yutuqlarini tan olish va mukofotlash orqali ularni yanada motivatsiya qilish zarur. Bu o'quvchilarga o'z muvaffaqiyatlarini baholash va yanada yuqori natijalarga erishish uchun ilhom beradi.

13-14-slaydlar

Amaliy mashg'ulot

Masala 1: Geografiya darsida o'quvchilarning yutuq va kamchiliklarini aniqlash

Bir geografiya o'qituvchisi, 9-sinf o'quvchilariga "Iqlim va uning o'zgartirish omillari" mavzusida dars o'tadi. O'quvchilar mavzu bo'yicha test va amaliy topshiriqni bajaradilar. O'quvchilardan birining test natijasi yaxshi, ammo amaliy topshiriqda uning tushunchasi va yondashuvi xato ekanligi ko'rinadi.

O'quvchining test natijasiga qarab uning bilim darajasi qanday baholanadi?

Amaliy topshiriqda yuzaga kelgan kamchiliklarni aniqlash uchun qanday baholash usullarini qo'llash mumkin?

Masala 2: Yutuq va kamchiliklarni aniqlash bo'yicha individual yondashuv

Bir geografiya o'qituvchisi 7-sinf o'quvchilariga "Yerning ichki tuzilishi" mavzusini o'rgatmoqda. O'quvchilarning ba'zilarida mavzu bo'yicha yaxshi natijalar kuzatilmoqda, lekin ayrim o'quvchilar tushunishda qiyinchiliklarga duch kelmoqdalar. O'qituvchi har bir o'quvchining bilim darajasini baholash uchun turli baholash vositalaridan foydalanadi (testlar, izohli savollar, amaliy topshiriqlar).

O'quvchining individual kamchiliklarini aniqlashda qanday vositalar samarali bo'ladi?

Yutuqlarni mukofotlash va kamchiliklarni bartaraf etish uchun qanday yondashuvlarni tavsiya qilasiz?

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Pirogov, S. V. (2021). Geografiya ta'limining zamonaviy yondashuvlari. Toshkent: O'zbekiston Respublikasining O'qituvchilar va Tarbiyachilar jamiyati nashriyoti.
2. Ismoilov, X. M. (2022). O'quv faoliyatida baholash: Teoriya va amaliyot. Toshkent: Ta'lim nashriyoti.
3. Sharipov, B. S. (2020). Geografiya darslarida innovatsion texnologiyalardan foydalanish. Samarqand: Ta'lim innovatsiyalari nashriyoti.
4. Abdullaeva, N. A. (2023). Ta'limda raqamli texnologiyalar va baholash: Integratsiyalashgan yondashuvlar. Toshkent: Informatika va ta'lim nashriyoti.
5. Maksudov, D. I., & Yuldoshev, F. R. (2021). Geografiya va tabiatshunoslikni o'qitishda integratsiya metodlari. Toshkent: Ta'lim va madaniyat nashriyoti.
6. Bekmuratov, A. D. (2022). Geografiya fanining didaktik asoslari. Buxoro: Buxoro universiteti nashriyoti.
7. Tashkent, Z. F. (2020). Geografiya fanini o'qitishda yutuqlar va kamchiliklarni tahlil qilish. Toshkent: O'qituvchi nashriyoti.

Mashg'ulotning texnologik xaritasi

O'quv bloki	III. Geografiya fanini o'qitishda zamonaviy yondashuvlar				
O'quv modul	3.7. O'qituvchilarning ehtiyoji asosida mutaxassislik fanidan tanlov				
Mavzu	Mantiqiy savol va topshiriqlar ustida ishlash va tahlil qilish usullari				
Davomiyligi	80 daqiqa				
Mashg'ulotning maqsadi	<ul style="list-style-type: none"> O'qituvchilarning fanini o'qitishda innovatsion yondashuvlar haqida nazariy va amaliy bilimlarini boyitish. O'qituvchilarning hamkorlikda o'qitish texnologiyalarni qo'llash ko'nikmalarini rivojlantirish. 				
Mashg'ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, daqiqa	Metodlar	Zarur jihozlar	Natija
1. Tashkiliy qism	- Salomlashish - Mavzu va reja bilan tanishtirish - Mashg'ulotning dolzarbligini asoslab berish	5	Suhbat, tushuntirish	1-2-slaydlar	O'qituvchilar mashg'ulotga tayyor bo'lishadi.
2. Motivatsiya	- Qiziqarli jumboq yoki muammoli savol - "Mavzuning dolzarbligi" haqida qisqa muhokama	5	Muammoli vaziyat yaratish, muhokama	3-slayd 1-ilova	O'qituvchilar mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga rag'batlanadi.
3. Nazariy qism	- Mantiqiy savol va topshiriqlar ustida ishlash va tahlil qilishni tushuntirish; - Hamkorlikda o'qitish texnologiyalarining qo'llanilishi;	15	Taqdimot, ko'rgazmali tushuntirish	4-7- slaydlar	O'qituvchilar fanni o'qitishda innovatsion yondashuvlarni nazariy jihatdan o'rganadi.

	<ul style="list-style-type: none"> - Fanini o‘qitishda innovatsion texnologiyalardan foydalanish; - Slaydlar bilan tushuntirish 				
4. Amaliy mashg‘ulot	<ul style="list-style-type: none"> - Guruhlarda ishlash: amaliy topshiriqlar bajarish; - Muammoli vaziyatlarni muhokama qilish; 	35	Guruhlarda ishlash,	2- tarqatmalar; 8-slayd	O‘qituvchilar interfaol vositalar yordamida amaliy ko‘nikmalar hosil qiladi.
5. Tahlil va muhokama	<ul style="list-style-type: none"> - Guruhlar ishlari bo‘yicha taqdimotlar; - Qiyinchiliklarni muhokama qilish; - Mashg‘ulot jarayoni bo‘yicha fikr-mulohazalar olish; 	10	Suhbat, muhokama, tahlil	9-slayd; 3-ilova	O‘qituvchilar o‘z tajribalarini o‘rtoqlashadi va yangi g‘oyalarni o‘zlashtiradi.
6. Refleksiya	<ul style="list-style-type: none"> - “Men nimani o‘rgandim?” usuli orqali xulosa qilish - “Mantiqiy savol va topshiriqlar ustida ishlash va tahlil qilish usullari” refleksiyasi 	5	Refleksiya usullari	10-slayd	O‘qituvchilar o‘z faoliyatini baholaydi va o‘rganilgan ma’lumotlarni qayta ko‘rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	<ul style="list-style-type: none"> - Mashg‘ulot natijalarini umumlashtirish - Kelgusi mashg‘ulotlar uchun tavsiyalar berish 	5	Suhbat	11-12-slayd	O‘qituvchilar mashg‘ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlar bilan yo‘naltiriladi.

Ilovalar

1-ilova

Tinglovchilarga quyidagi ko‘rinishdagi savollar bilan murojat qilinadi (namuna):

- Bugungi kunda o‘quv jarayonida qanday qiyinchiliklarga duch kelinmoqda?
- Innovatsion yondashuvlardan qaysi biri ta'lim sifatini oshirishda eng muhim rol o‘ynashi mumkin?
- Axborot texnologiyalari bo‘yicha XXI asr ko‘nikmalarini shakllantirishda qaysi usullar samaraliroq?
- O‘quv jarayonida onlayn hamkorlik vositalarining samaradorligini qanday baholaysiz?

2-tarqatma material

Tinglovchilar 4 ta guruhga bo‘linishadi va har bir guruhga quyidagi amaliy topshiriq matni tarqatiladi.

1-guruh

Xarita asosida tahlil qilish savollari.

2-guruh

Iqlim va tabiiy resurslar tahliliga oid savollar.

3-guruh uchun topshiriq

Geografik muammolarni hal qilishga qaratilgan savollar.

4-guruh uchun topshiriq

Diagramma va grafiklar asosida savollar.

3-ilova

Har bir guruh quyidagi savollarga javob berishadi va jadvalni to‘ldirishadi.

- m) Topshiriqni bajarish jarayonida qanday qiyinchiliklarga duch keldingiz?
- n) Guruhda ishlashning afzalliklari nimada?
- o) Topshiriqni bajarish jarayonida nimalarni o‘rgandingiz?

Kamchiliklar	Afzalliklari

Mavzu: Mantiqiy savol va topshiriqlar ustida ishlash va tahlil qilish usullari

Reja:

1. Geografiya darslarida o'quvchilarga beriladigan mantiqiy savollar va topshiriqlar mazmuni va mohiyati
2. Geografiya darslarida o'quvchilarning tahlil qilish va muammoli topshiriqlarni hal qilish ko'nikmalarini shakllantirish
3. Xalqaro baholash dasturlari asosida mantiqiy savollar ustida ishlash
4. Qo'shimcha adabiyotlardan foydalangan holda mantiqiy savol va topshiriqlarni tahlil qilish

3-slayd

1. Geografiya darslarida o'quvchilarga beriladigan mantiqiy savollar va topshiriqlar mazmuni va mohiyati

Geografiya fani tabiat va jamiyat o'rtasidagi murakkab aloqalarni o'rgatuvchi muhim fanlardan biri bo'lib, bu jarayonda o'quvchilarning mantiqiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish alohida ahamiyatga ega. Mantiqiy savollar va topshiriqlar o'quvchilarda bilimlarni o'zlashtirish, ular asosida xulosalar chiqarish va qaror qabul qilish qobiliyatini shakllantiradi. Ularning mazmuni va mohiyati o'quvchilarning yosh xususiyatlari, bilim darajasi va mavzuning murakkabligiga qarab aniqlanadi. Quyida ushbu savollar va topshiriqlarning asosiy xususiyatlari haqida batafsil ma'lumot keltirilgan.

Mantiqiy savollarning mazmuni

1. Xarita asosida tahlil qilish savollari: Geografiya fani o'quvchilardan xarita bilan ishlash ko'nikmalarini talab qiladi. Masalan, "Qanday qilib daryo vodiysi bilan cho'l hududining iqlim sharoitlari o'rtasidagi farqni xarita yordamida aniqlash mumkin?" kabi savollar orqali o'quvchilar geografik ma'lumotlarni o'qish va ularni tahlil qilishni o'rganadi. Xaritalar bilan ishlash nafaqat bilim, balki amaliy ko'nikmalarni ham rivojlantiradi.

2. Iqlim va tabiiy resurslar tahliliga oid savollar: O'quvchilardan iqlim zonolari va tabiiy resurslar o'rtasidagi bog'liqlikni aniqlash talab qilinadi. Misol uchun:

- "Nima uchun ekvatorial hududlarda o'rmonlar ko'proq uchraydi?"

- "Markaziy Osiyo mamlakatlarida suv resurslarining taqchilligi qanday muammolarni keltirib chiqaradi?" Bunday savollar o'quvchilarning sabab-oqibat bog'liqliklarini tushunish qobiliyatini oshiradi.

3. Geografik muammolarni hal qilishga qaratilgan savollar: Ushbu savollar geografik jarayonlarning oqibatlarini aniqlash va ularni hal qilish bo'yicha fikr yuritishni talab qiladi. Masalan, "Agar o'rmonlarning kesilishi davom etsa, bu jarayon global iqlim

o'zgarishlariga qanday ta'sir ko'rsatadi?" kabi savollar o'quvchilarning ekologik muammolar bo'yicha tahlil qilish qobiliyatini rivojlantiradi.

4. Diagramma va grafiklar asosida savollar:

Diagrammalar va grafiklar yordamida o'quvchilarga tahliliy vazifalar beriladi. *Masalan:*

- "Har bir materikning yillik yog'in miqdori grafigidan kelib chiqib, qaysi materik eng ko'p yog'in oladi?"

- "Energiya manbalarining iste'moli diagrammasini tahlil qilib, qaysi hududda qaysi manbadan foydalanish ustunligini aniqlang." Ushbu savollar orqali o'quvchilar grafik ma'lumotlarni o'qish va ulardan to'g'ri xulosalar chiqarishni o'rganadi.

5. O'xshashlik va farqlarni aniqlashga oid savollar: O'quvchilarga ikkita geografik hudud yoki jarayonni taqqoslashga doir topshiriqlar beriladi.

Masalan:

- "Tayga va savanna tabiat zonalari o'rtasidagi asosiy farqlar nimalardan iborat?"

- "Nima uchun Shimoliy va Janubiy yarim sharlarning iqlim sharoitlari bir-biridan farq qiladi?" Bu turdagi savollar o'quvchilarning analitik fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi.

Mantiqiy savollar va topshiriqlarning mohiyati

1. Geografik bilimlarning tizimlashtirilishi: Mantiqiy savollar orqali o'quvchilar mavzu bo'yicha bilimlarini tizimlashtiradi va o'rganilgan ma'lumotlarni yaxlit tushunishga intiladi. Bu o'quvchilarning mavzularni eslab qolishiga va ulardan foydalana olishiga yordam beradi.

2. Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish: Savollar va topshiriqlar o'quvchilarga har bir masalani chuqur o'rganish va tanqidiy baholash imkonini beradi. Bu esa ularda ilmiy muloqot qilish va muammoli vaziyatlarni tahlil qilish qobiliyatini shakllantiradi.

3. Ijodkorlik va mustaqil fikrlash: O'quvchilardan geografik muammolarni hal qilish bo'yicha yangi yechimlar taklif qilish talab qilinganda, ularning ijodiy va mustaqil fikrlash qobiliyati rivojlanadi.

4. Amaliy ko'nikmalarni shakllantirish: Mantiqiy savollar amaliy masalalarni hal qilishga qaratilgan bo'lib, o'quvchilarga o'rganilgan bilimlarni kundalik hayotda qo'llash ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Masalan, aholi zichligini hisoblash yoki hududlararo transport masofalarini aniqlash kabi masalalar.

5. O'quvchilarning qiziqishini oshirish: Muammoli savollar va tahliliy topshiriqlar orqali o'quvchilarning fanga bo'lgan qiziqishi ortadi. Ular mavzuga faolroq yondashib, dars jarayonida faol ishtirok etadi.

6. Global masalalarni tushunish: Mantiqiy savollar o'quvchilarga global iqlim o'zgarishi, resurslar taqchilligi va boshqa dolzarb masalalar haqida bilim olishga yordam beradi. Bu esa ularni jahon geografik muammolariga nisbatan mas'uliyatli yondashishga o'rgatadi.

Geografiya darslarida mantiqiy savollar va topshiriqlar o'quvchilarning faqat bilim olishini emas, balki bu bilimlarni amaliy qo'llash, tahlil qilish va o'zaro bog'liqliklarni

tushunish qobiliyatini ham rivojlantiradi. Ular orqali o'quvchilar tabiat va jamiyat o'rtasidagi murakkab aloqalarni chuqurroq o'rganib, hayotiy masalalar bo'yicha to'g'ri qaror qabul qilish ko'nikmasini shakllantiradi. Shu bilan birga, bu savollar darsning qiziqarli va samarali o'tishini ta'minlaydi.

2. Geografiya darslarida o'quvchilarning tahlil qilish va muammoli topshiriqlarni hal qilish ko'nikmalarini shakllantirish

Geografiya fani o'quvchilarning tabiat va jamiyat o'rtasidagi murakkab aloqalarni o'rganishiga xizmat qiladigan muhim yo'nalishlardan biridir. Ushbu jarayon o'quvchilardan nafaqat bilimlarni yod olishni, balki ularni tahlil qilish va amalda qo'llay olishni ham talab qiladi. Ayniqsa, muammoli topshiriqlar orqali o'quvchilarning analitik fikrlash qobiliyati, muammolarni hal qilish va xulosalar chiqarish ko'nikmalari shakllanadi.

O'quvchilarning tahlil qilish ko'nikmalarini shakllantirish

Tahlil qilish geografik ma'lumotlarni chuqur o'rganish va ular orasidagi o'zaro bog'liqlikni aniqlashga asoslanadi. Bu ko'nikmani shakllantirish quyidagi usullar orqali amalga oshiriladi:

1. Geografik ma'lumotlarni o'qish va tahlil qilish: Xaritalar, diagrammalar va grafiklar bilan ishlash orqali o'quvchilar geografik ob'yektlarning joylashuvi, tabiiy resurslar taqsimoti va iqlim sharoitlari haqida ma'lumotlarni tahlil qilishni o'rganadi. Misol uchun:

o'“Xaritada yirik daryolar va shaharlar joylashuvini tahlil qilib, ularning iqtisodiy ahamiyatini aniqlang.”

2. Sabab-oqibat bog'liqliklarini o'rganish: O'quvchilarga sabab-oqibat aloqalarini aniqlashga qaratilgan savollar beriladi. Masalan:

o'“Qanday qilib cho'llarning kengayishi tuproq eroziyasiga olib keladi?” Ushbu savollar geografik jarayonlarning bir-biri bilan qanday bog'liqligini tushunishga yordam beradi.

3. Hududlarni taqqoslash: O'quvchilar ikkita geografik hududni o'zaro taqqoslash orqali ularning farqli va o'xshash jihatlarini aniqlaydi. Masalan:

o'“Shimoliy va Janubiy yarimshar iqlim sharoitlarini taqqoslang va asosiy farqlarni aniqlang.”

4. Geografik muammolarni tahlil qilish: O'quvchilarga real hayotga oid muammoli vazifalar beriladi. Masalan:

o'“Qanday choralar ko'rilsa, suv resurslarining taqchilligi masalasi hal etiladi?” Bunday topshiriqlar o'quvchilarni ekologik muammolar bo'yicha chuqur fikr yuritishga undaydi.

Muammoli topshiriqlarni hal qilish ko'nikmalarini shakllantirish

Muammoli topshiriqlar o'quvchilardan aniq vaziyatga mos echimlarni izlashni talab qiladi. Ular o'quvchilarning mustaqil fikrlash va qaror qabul qilish qobiliyatini rivojlantiradi. Quyida ushbu ko'nikmalarni shakllantirishning asosiy yo'llari keltirilgan:

1. **Muammoli vaziyat yaratish:** Dars davomida o'qituvchi muammoli savollar berish orqali o'quvchilarni faol fikrlashga undaydi. Masalan:

- "Agar yirik sanoat korxonalari o'rmon hududida qurilsa, bu qanday ekologik muammolarga olib kelishi mumkin?" Bunday savollar muammoning sabablarini tushunish va yechim taklif qilishga yordam beradi.

2. **Guruhda muhokama qilish:** Muammoli topshiriqlar guruh bo'lib ishlash orqali hal qilinadi. Bu jarayonda o'quvchilar o'zaro fikr almashadi, bir-biridan o'rganadi va mantiqiy xulosalar chiqaradi. Masalan:

- "Guruhingiz bilan global isish muammosini hal qilish bo'yicha choralarni ishlab chiqing."

3. **Amaliy topshiriqlar berish:** Amaliy topshiriqlar o'quvchilarni geografik bilimlarni real hayotda qo'llashga o'rgatadi. Masalan:

- "Hududingizda ekologik muammolarni aniqlang va ularni bartaraf etish bo'yicha reja tuzing."

4. **Tanqidiy fikrlashni rag'batlantirish:** O'quvchilarga o'z xulosalarini mantiqiy asoslashga qaratilgan vazifalar beriladi. Masalan:

- "Yerning urbanizatsiyasi qaysi geografik hududlarda eng katta ekologik xavflarni keltirib chiqaradi va nima uchun?" Bu o'quvchilarda ma'lumotlarni chuqur tahlil qilish va ularga tanqidiy yondashish qobiliyatini rivojlantiradi.

Tahlil qilish va muammoli topshiriqlarni hal qilishning ahamiyati

1. **Mavzuni chuqur tushunish:** Tahlil qilish va muammoli topshiriqlarni hal qilish orqali o'quvchilar mavzuga chuqurroq kirib boradi va uning mohiyatini yaxshiroq tushunadi.

2. **Hayotiy ko'nikmalarni shakllantirish:** Bunday topshiriqlar yordamida o'quvchilar geografik bilimlarni amaliyotga tadbiq qilishni o'rganadi. Bu ularga real hayotda uchraydigan muammolarni hal qilish ko'nikmasini beradi.

3. **Ijodkorlik va mantiqiy fikrlash:** Muammoli topshiriqlar o'quvchilarni ijodkorlik bilan yondashishga va mantiqiy fikrlash orqali yangi yechimlar taklif qilishga o'rgatadi.

4. **Mas'uliyat hissini oshirish:** Ekologik va global muammolarni tahlil qilish orqali o'quvchilar tabiatga mas'uliyat bilan qarash va ularni himoya qilish ahamiyatini anglaydi.

5. **Jamoaviy ish ko'nikmalarini rivojlantirish:** Guruhlarda ishlash orqali o'quvchilar bir-birining fikrlarini hurmat qilish, birgalikda qaror qabul qilish va o'zaro hamkorlik qilishni o'rganadi.

Geografiya darslarida tahlil qilish va muammoli topshiriqlarni hal qilishga qaratilgan faoliyatlar o'quvchilarning intellektual rivojlanishini ta'minlaydi. Ushbu jarayon

o'quvchilarga geografik bilimlarni chuqurroq o'zlashtirish, mantiqiy va tanqidiy fikrlash, hamda jahonning dolzarb muammolarini hal qilish bo'yicha ijodiy yondashishni o'rgatadi. Natijada, o'quvchilar nafaqat bilimli, balki o'z atrof-muhitiga mas'uliyatli yondashadigan faol shaxslar sifatida shakllanadi.

3. Xalqaro baholash dasturlari asosida mantiqiy savollar ustida ishlash

Xalqaro baholash dasturlari (masalan, PISA, TIMSS) o'quvchilarning nafaqat bilimlarini, balki ularning amaliyotda olingan bilimlarni qo'llay olish, tahlil qilish va mantiqiy xulosalar chiqarish ko'nikmalarini ham baholaydi. Geografiya darslarida ushbu dasturlar talablariga mos tarzda mantiqiy savollar ustida ishlash o'quvchilarning nafaqat fan bo'yicha qobiliyatlarini, balki ularning tanqidiy fikrlash va ijodkorlik ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi.

Xalqaro baholash dasturlari talablari

Xalqaro dasturlar doirasidagi mantiqiy savollar quyidagi mezonlarga asoslanadi:

1. **Amaliy masalalar:** Savollar real hayotdagi muammolarni aks ettiradi va ularni hal qilishga qaratilgan bo'ladi.

2. **Ko'p bosqichli tahlil:** Muammo yechimini topish uchun o'quvchilar bir nechta bosqichdan o'tishi kerak.

3. **Ijodkorlik va moslashuvchanlik:** Muammo yechimlari uchun o'quvchilardan yangi va innovatsion yondashuvlar talab qilinadi.

4. **Fanlararo bog'lanish:** Savollar o'quvchilarni geografiya bilan boshqa fanlar-ekologiya, iqtisodiyot, tarix kabi sohalar o'rtasidagi bog'liqlikni tushunishga undaydi.

Geografiya darslarida mantiqiy savollar ustida ishlash usullari

1. **Muammoli vaziyatlarni tahlil qilish:** O'qituvchi dars davomida xalqaro baholash savollariga mos keluvchi muammoli vaziyatlarni taqdim etadi. Masalan:

- “Bir hududdagi yog'in miqdori kamaygani uchun qishloq xo'jaligi qiyinchiliklarga duch kelmoqda. Ushbu muammoni qanday hal qilishingiz mumkin?” Ushbu savol o'quvchilarning ekologik muammolarni tushunish va ularga yechim taklif qilish qobiliyatini rivojlantiradi.

2. **Ko'p bosqichli topshiriqlar:** Mantiqiy savollar o'quvchilardan bir necha bosqichli tahlilni talab qilishi kerak. Masalan:

- “Orol dengizining qurishi mahalliy aholi hayotiga qanday ta'sir qiladi? Ushbu muammoni hal qilish bo'yicha takliflaringizni keltiring.” O'quvchilar avvalo muammo sabablarini tahlil qiladi, so'ng uning oqibatlarini o'rganib, yechimlar taklif qiladi.

3. **Xarita va grafiklar bilan ishlash:** Xalqaro baholash dasturlarida o'quvchilar xarita va diagrammalardan ma'lumotlarni o'qish va tahlil qilish ko'nikmalarini namoyish etishi lozim. Masalan:

○ “Materiklar bo‘yicha o‘rmonlarning qisqarish jadvalini tahlil qiling va bu jarayonning sabablarini tushuntiring.” Bu kabi savollar o‘quvchilarni ma’lumotni o‘qish va ulardan mantiqiy xulosalar chiqarishga undaydi.

4. Fanlararo yondashuv: Geografiya va boshqa fanlar o‘rtasidagi bog‘liqlikni ko‘rsatuvchi savollar muhimdir. Masalan:

○ “Iqlim o‘zgarishi qaysi iqtisodiy tarmoqlarga eng ko‘p ta’sir qiladi va nima uchun?” Ushbu savollar orqali o‘quvchilar ekologiya, iqtisodiyot va geografiya fanlarining o‘zaro bog‘liqligini anglaydi.

5. Amaliy ko‘nikmalarni shakllantirish: Darslarda amaliy topshiriqlar orqali mantiqiy fikrlashni rivojlantirish mumkin. Masalan:

○ “Hududingizda transport infratuzilmasining rivojlanishini tahlil qiling va yangi yo‘nalishlarni taklif qiling.” Bu topshiriqlar o‘quvchilarning muammoni real sharoitda tahlil qilish qobiliyatini kuchaytiradi.

Mantiqiy savollar ustida ishlashning afzalliklari

1. *Global masalalarga chuqur yondashuv:* Xalqaro baholash dasturlariga mos savollar o‘quvchilarni global ekologik va ijtimoiy muammolarni tushunishga va ularga yechim taklif qilishga o‘rgatadi.

2. *Mustaqil fikrlashni rivojlantirish:* Mantiqiy savollar o‘quvchilardan mustaqil ravishda xulosalar chiqarishni va o‘z fikrlarini asoslashni talab qiladi.

3. *Tanqidiy fikrlashni shakllantirish:* O‘quvchilar savollarga javob berish jarayonida o‘z qarashlarini tanqidiy baholashni va bir nechta variantlarni ko‘rib chiqishni o‘rganadi.

4. *Ijodkorlikni rag‘batlantirish:* Muammoli vaziyatlar o‘quvchilardan yangi va kreativ yechimlarni taklif qilishni talab qiladi, bu esa ijodkorlikni rivojlantiradi.

5. *Xalqaro baholashlarga tayyorlash:* Ushbu usullar o‘quvchilarning xalqaro baholash dasturlarida muvaffaqiyatli ishtirok etish imkoniyatini oshiradi.

Xalqaro baholash dasturlari talablariga mos mantiqiy savollar geografiya darslarini yanada interaktiv va samarali qiladi. Bu savollar o‘quvchilarning analitik fikrlash, tanqidiy yondashuv, ijodkorlik va fanlararo bog‘liqlikni tushunish kabi ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Natijada, o‘quvchilar nafaqat geografiya bo‘yicha bilimga ega bo‘ladi, balki global masalalarga yechim izlay oladigan, faol va mas’uliyatli shaxslar sifatida shakllanadi.

4. Qo‘shimcha adabiyotlardan foydalangan holda mantiqiy savol va topshiriqlarni tahlil qilish

Geografiya fani o‘quvchilarni nafaqat mamlakat va mintaqalarning fizik va ijtimoiy xususiyatlarini o‘rganishga, balki dunyoqarashini shakllantirishga ham yordam beradi. O‘quvchilarning mantiqiy savollarni tahlil qilish va yechim topish ko‘nikmalarini rivojlantirish uchun qo‘shimcha adabiyotlardan foydalanish muhim vosita hisoblanadi. Qo‘shimcha adabiyotlar, masalan ilmiy maqolalar, statistik materiallar, geografik xaritalar

va boshqa manbalar orqali o'quvchilar geografik ma'lumotlarni tahlil qilib, haqiqiy muammolarni hal qilish uchun yangi yondashuvlar ishlab chiqishadi.

Qo'shimcha adabiyotlardan foydalanishning afzalliklari

1. Chuqurroq tahlil imkoniyati: Qo'shimcha adabiyotlar o'quvchilarga geografik masalalar haqida yanada kengroq va chuqurroq ma'lumot olish imkoniyatini yaratadi. O'quvchilar, bunday manbalardan foydalanib, geografik hodisalar, resurslar, iqlim o'zgarishlari yoki tabiiy ofatlar haqida kengroq tasavvurga ega bo'lishadi. Bu esa ularga savollarga to'g'ri va ilmiy asoslangan javoblar berishga yordam beradi.

2. Real hayotga oid misollar: O'quvchilar qo'shimcha adabiyotlar yordamida geografik muammolarni haqiqiy hayotda qanday ko'rinish olishini ko'rishadi. Bu ularni o'rganilayotgan mavzuni yanada realistik ravishda tushunishga yordam beradi va o'quvchilarga global va lokal miqyosda masalalarni tahlil qilish imkoniyatini yaratadi.

3. Fanlararo yondashuv: Geografiya fani ko'p jihatdan boshqa fanlar bilan bog'liq bo'lishi mumkin, masalan, iqtisodiyot, ekologiya, siyosatshunoslik va boshqalar. Qo'shimcha adabiyotlar orqali o'quvchilar turli fanlar o'rtasidagi bog'liqlikni anglashlari mumkin. Bu esa ularga kengroq va multidistsipliner yondashuv bilan muammolarga qarash imkonini beradi.

Geografiya faniga oid qo'shimcha adabiyotlar asosida mantiqiy savollarni tahlil qilish

1. Mavzu tanlash va adabiyotlarni aniqlash: Geografiya fanidan o'quvchilarga beriladigan mantiqiy savollarni tahlil qilishda avvalo o'quvchilarni qo'shimcha adabiyotlar bilan tanishtirish zarur. Bu adabiyotlar kitoblar, maqolalar, ilmiy jurnallar, statistik ma'lumotlar, geografik xaritalar yoki internet manbalaridan bo'lishi mumkin. Adabiyotlar orqali o'quvchilar savollarni tahlil qilishda haqiqiy faktlardan foydalanishadi.

2. Savollarni chuqur tahlil qilish: Qo'shimcha adabiyotlarni o'rganish o'quvchilarga savolga to'liq javob berish uchun zarur bo'lgan barcha ma'lumotlarni olish imkonini beradi. Misol uchun:

- **Savol:** "Orol dengizining qurishi mahalliy iqlim va qishloq xo'jaligiga qanday ta'sir qiladi?"

- **Tahlil qilish:** O'quvchilar Orol dengizining qurishi haqida ilmiy maqolalar, statistik ma'lumotlar va jurnallarni tahlil qilish orqali bu jarayonning iqlim, iqtisodiyot va ekologiyaga qanday ta'sir ko'rsatganini aniqlashlari mumkin.

3. Savollarni fanlararo nuqtai nazardan yondashish: Geografiya darslarida qo'shimcha adabiyotlardan foydalanib savollarga fanlararo yondashuvda javob berish o'quvchilarning tahlil qilish qobiliyatini oshiradi. Misol uchun:

- **Savol:** "Iqlim o'zgarishining iqtisodiyot va ekologiya sohalariga ta'siri haqida qanday ilmiy tadqiqotlar mavjud?"

O'quvchilar geografiya, ekologiya va iqtisodiyot fanlaridan foydalanib, turli manbalardan ma'lumotlar olib, iqlim o'zgarishining iqtisodiy va ekologik salohiyatga qanday ta'sir etishini o'rganishadi.

4. Qarorlar qabul qilishda qo‘shimcha adabiyotlardan foydalanish: Qo‘shimcha adabiyotlar o‘quvchilarga o‘rganayotgan geografik muammolarni hal qilishda o‘z qarorlarini asoslash imkonini beradi. Misol uchun:

○ **Savol:** “Tabiiy ofatlar oldini olish uchun qanday ilmiy tadqiqotlar asosida strategiyalar ishlab chiqilishi kerak?” O‘quvchilar mavjud tadqiqotlar va adabiyotlar asosida tabiiy ofatlar oldini olish va muvofiqlashtirilgan choralarni ishlab chiqish bo‘yicha ilmiy asoslangan yondashuvlarni taqdim etadilar.

Mantiqiy savollarni tahlil qilishning metodikasi

1. Ma'lumotlarni to'plash va tahlil qilish: O‘quvchilarga bir nechta qo‘shimcha manbalardan (kitoblar, maqolalar, statistik ma'lumotlar) ma'lumot to'plashni tavsiya etish kerak. Ma'lumotlarni to'plaganidan so'ng, o‘quvchilar ularga asoslangan mantiqiy savollarni tahlil qilishga o'tadilar. Bu jarayonda ularning fikrlash ko'nikmalari, tanqidiy tahlil qilish va ilmiy asoslash qobiliyatlari rivojlanadi.

2. Javoblarni ilmiy asoslash: O‘quvchilarga har bir savolga javob berishda iloji boricha ilmiy asoslangan ma'lumotlardan foydalanishni tavsiya etish zarur. Bu nafaqat geografik bilimlarni chuqurlashtirishga yordam beradi, balki o‘quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantiradi.

3. Qarorlar qabul qilish jarayonini simulyatsiya qilish: Qo‘shimcha adabiyotlar asosida o‘quvchilarni turli geografik muammolarni hal qilishga undash orqali mantiqiy savollarni yechishda haqiqiy qarorlar qabul qilish jarayonini simulyatsiya qilish mumkin. Misol uchun, “Geografik hududda iqtisodiy rivojlanish uchun qanday ekologik siyosatlar amalga oshirilishi kerak?” savoliga qaror qabul qilishga undash.

Qo‘shimcha adabiyotlardan foydalanish geografiya fanidan mantiqiy savollarni tahlil qilishda o‘quvchilarga katta yordam beradi. O‘quvchilar, qo‘shimcha manbalar orqali geografik ma'lumotlarni tahlil qilishda, haqiqiy dunyo misollariga asoslangan yechimlar taklif qilishda va ilmiy yondashuvni qo'llashda o'z ko'nikmalarini rivojlantiradilar. Shu bilan birga, qo‘shimcha adabiyotlardan foydalanish fanlararo yondashuvni kuchaytiradi va o‘quvchilarga o‘rganilayotgan mavzuni yanada chuqurroq tushunishga imkon beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Gulyamov P, Qurbonniyozov R, Avezov M, Saidova N Tabiiy geografiya boshlang'ich kursi Toshkent: O'zbekiston, 2020. – 508

2. Musayev P.G', Musayev J.P. Geografiya Umumiy o'rta ta'lim maktablarining 8-sinfi uchun darslik. -T.: «SHARQ» NMAK, 2019

3. K.M. Boymirzaev O'rta Osiyo tabiiy geografiyasidan amaliy mashg'ulotlar. Namangan, 2009 yil—100 bet

4. Kuznesov M.V. “Geografiya o'qitish metodikasi” Simferopol Nata - 2009

5. Yu.A. Ivanov “Geografiya o'qitish metodikasi” Brest-2012

6. H.VAXOBOV N.R.Alimqulov, N.B. Sultanova “Geografiya o'qitish metodikasi” Toshkent-2021

Mashg'ulotning texnologik xaritasi

O'quv bloki	III. Geografiya fanini o'qitishda zamonaviy yondashuvlar				
O'quv modul	3.7. O'qituvchilarning ehtiyoji asosida mutaxassislik fanidan tanlov				
Mavzu	O'qituvchilarning ilmiy-uslubiy ishlarini tashkil etish va rivojlantirish				
Davomiyligi	80 daqiqa				
Mashg'ulotning maqsadi	<ul style="list-style-type: none"> O'qituvchilarning fanini o'qitishda innovatsion yondashuvlar haqida nazariy va amaliy bilimlarini boyitish. O'qituvchilarning hamkorlikda o'qitish texnologiyalarni qo'llash ko'nikmalarini rivojlantirish. 				
Mashg'ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, daqiqa	Metodlar	Zarur jihozlar	Natija
1. Tashkiliy qism	<ul style="list-style-type: none"> Salomlashish Mavzu va reja bilan tanishtirish Mashg'ulotning dolzarbligini asoslab berish 	5	Suhbat, tushuntirish	1-2-slaydlar	O'qituvchilar mashg'ulotga tayyor bo'lishadi.
2. Motivatsiya	<ul style="list-style-type: none"> Qiziqarli jumboq yoki muammoli savol "Mavzuning dolzarbligi" haqida qisqa muhokama 	5	Muammoli vaziyat yaratish, muhokama	3-slayd 1-ilova	O'qituvchilar mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga rag'batlanadi.
3. Nazariy qism	<ul style="list-style-type: none"> O'qituvchilarning ilmiy-uslubiy ishlarini tashkil etish va rivojlantirishni tushuntirish; Hamkorlikda o'qitish texnologiyalarining qo'llanilishi; 	15	Taqdimot, ko'rgazmali tushuntirish	4-7- slaydlar	O'qituvchilar fanni o'qitishda innovatsion yondashuvlarni nazariy jihatdan o'rganadi.

	<ul style="list-style-type: none"> - Fanini o‘qitishda innovatsion texnologiyalardan foydalanish; - Slaydlar bilan tushuntirish 				
4. Amaliy mashg‘ulot	<ul style="list-style-type: none"> - Guruhlarda ishlash: amaliy topshiriqlar bajarish; - Muammoli vaziyatlarni muhokama qilish; 	35	Guruhlarda ishlash,	2- tarqatmalar; 8-9-slayd	O‘qituvchilar interfaol vositalar yordamida amaliy ko‘nikmalar hosil qiladi.
5. Tahlil va muhokama	<ul style="list-style-type: none"> - Guruhlar ishlari bo‘yicha taqdimotlar; - Qiyinchiliklarni muhokama qilish; - Mashg‘ulot jarayoni bo‘yicha fikr-mulohazalar olish; 	10	Suhbat, muhokama, tahlil	11-12-slayd; 3-ilova	O‘qituvchilar o‘z tajribalarini o‘rtoqlashadi va yangi g‘oyalarni o‘zlashtiradi.
6. Refleksiya	<ul style="list-style-type: none"> - “Men nimani o‘rgandim?” usuli orqali xulosa qilish - “O‘qituvchilarning ilmiy-uslubiy ishlarini tashkil etish va rivojlantirish” refleksiyasi 	5	Refleksiya usullari	Mentimeter 13-14-slayd	O‘qituvchilar o‘z faoliyatini baholaydi va o‘rganilgan ma’lumotlarni qayta ko‘rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	<ul style="list-style-type: none"> - Mashg‘ulot natijalarini umumlashtirish - Kelgusi mashg‘ulotlar uchun tavsiyalar berish 	5	Suhbat	15-16-slayd	O‘qituvchilar mashg‘ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlar bilan yo‘naltiriladi.

Ilovalar

1-ilova

Tinglovchilarga quyidagi ko‘rinishdagi savollar bilan murojat qilinadi (namuna):

- Bugungi kunda o‘quv jarayonida qanday qiyinchiliklarga duch kelinmoqda?
- Innovatsion yondashuvlardan qaysi biri ta'lim sifatini oshirishda eng muhim rol o‘ynashi mumkin?
- Axborot texnologiyalari bo‘yicha XXI asr ko‘nikmalarini shakllantirishda qaysi usullar samaraliroq?
- O‘quv jarayonida onlayn hamkorlik vositalarining samaradorligini qanday baholaysiz?

2-tarqatma material

Tinglovchilar 4 ta guruhga bo‘linishadi va har bir guruhga quyidagi amaliy topshiriq matni tarqatiladi.

1-guruh

Ilmiy-uslubiy ishlarning mazmuniga oid savollari.

2-guruh

Ilmiy-uslubiy ishlarning mohiyatiga oid savollar.

3-guruh uchun topshiriq

Ilmiy-uslubiy ishlarning ta’limdagi o‘rniga oid savollar.

4-guruh uchun topshiriq

O‘qituvchilarning ilmiy metodologik tayyorlanishiga oid savollar.

3-ilova

Har bir guruh quyidagi savollarga javob berishadi va jadvalni to‘ldirishadi.

- p) Topshiriqni bajarish jarayonida qanday qiyinchiliklarga duch keldingiz?
- q) Guruhda ishlashning afzalliklari nimada?
- r) Topshiriqni bajarish jarayonida nimalarni o‘rgandingiz?

Kamchiliklar	Afzalliklari

Mavzu: O'qituvchilarning ilmiy-uslubiy ishlarini tashkil etish va rivojlantirish

Reja:

1. O'qituvchilarning geografiya fanidan ilmiy-uslubiy ishlarini mazmuni va mohiyati
2. Geografiya fanini o'qitishda ilmiy-uslubiy ishlarining samarali tashkil etilishi
3. Geografiya fani o'qituvchilarning ilmiy-uslubiy ishlarini tashkil etish usullari
4. Geografiya o'qituvchilarining ilmiy-uslubiy ishlarining samaradorligini tahlil qilish

3-slayd

1. O'qituvchilarning geografiya fanidan ilmiy-uslubiy ishlarini mazmuni va mohiyati

Geografiya fani o'qituvchilarining ilmiy-uslubiy ishlarini tashkil etish, ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishda muhim ahamiyatga ega. Ushbu ishlar o'qituvchilarning ilmiy izlanishlarini rivojlantirish, pedagogik metodlarni takomillashtirish, o'quvchilarga ta'lim berishning yangi usullarini ishlab chiqish hamda ularni pedagogik va ilmiy jihatdan yuksaltirishga qaratilgan. Geografiya o'qituvchilarining ilmiy-uslubiy ishlarining mohiyati, o'z navbatida, ta'lim tizimining sifatini oshirish va o'quvchilarning geografiya bo'yicha bilimlarini chuqurlashtirishga xizmat qiladi.

1. Ilmiy-uslubiy ishlarining mazmuni

Ilmiy-uslubiy ishlar o'qituvchilarning o'z ish jarayonlarini tashkil etishda foydalanadigan metodik, pedagogik va ilmiy izlanishlar majmuasini o'z ichiga oladi. Ular geografiya fanining o'qitilishini takomillashtirishga, yangi metod va texnologiyalarni ishlab chiqishga, shuningdek, o'quvchilarga geografiya bo'yicha mustahkam bilim va ko'nikmalarni berishga qaratilgan. Geografiya fanining ilmiy-uslubiy ishlariga quyidagi elementlar kiradi:

- **Darsliklar va qo'llanmalar yaratish:** Geografiya bo'yicha yangi darsliklar, qo'llanmalar, testlar va metodik materiallarni tayyorlash.

- **Innovatsion pedagogik texnologiyalarni joriy etish:** Geografiya fani o'qitishning yangi va samarali metodlarini ishlab chiqish va o'quvchilarga ilg'or yondashuvlar orqali ta'lim berish.

- **Ilmiy izlanishlar va tajribalar o'tkazish:** O'qituvchilar o'zlari ishlayotgan hududda yoki geografiya fanining aniq sohalarida ilmiy tadqiqotlar olib borish.

- **Pedagogik o'quv jarayonini yaxshilash:** O'quvchilarning geografiya fanidan bilim olish jarayonini samarali tashkil etish, yangi metodlar va pedagogik texnikalarni o'rganish va joriy etish.

- **Seminarlar, treninglar va konferensiyalar:** Ilmiy-uslubiy ishlarda o'qituvchilarni doimiy ravishda qayta tayyorlash, yangi bilimlarni o'zlashtirish va boshqa o'qituvchilar bilan tajriba almashish.

2. Ilmiy-uslubiy ishlarning mohiyati

Geografiya o'qituvchilarining ilmiy-uslubiy ishlarining mohiyati ularning ta'lim jarayonida yangi pedagogik yondashuvlarni joriy etish, o'quvchilarga sifatli va zamonaviy ta'lim berish, ta'limning metodik va ilmiy asoslarini rivojlantirishga asoslanadi. Bu ishlar o'qituvchilarni zamonaviy ta'lim tizimining talablariga mos ravishda tayyorlash, ta'lim sifatini oshirish, o'quvchilarning geografik bilimlarini chuqurlashtirishga yordam beradi.

Ilmiy-uslubiy ishlarning mohiyatini quyidagi jihatlar bilan izohlash mumkin:

- **Pedagogik texnologiyalarni yangilash:** Geografiya fanini o'qitish usullarini doimiy ravishda takomillashtirish va yangilash. Bu, o'qituvchilarga ta'lim jarayonida yangi pedagogik texnologiyalarni qo'llash, o'quvchilarga samarali va mazmunli ta'lim berishga yordam beradi.

- **Metodik yondashuvlarning o'zgarishi:** Ilmiy-uslubiy ishlar geografiya fanini o'qitishda innovatsion metodlarni qo'llashni o'z ichiga oladi. Bu metodlar o'qituvchilarning ilmiy va pedagogik malakasini oshirishga xizmat qiladi.

- **O'quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantirish:** O'qituvchilar ilmiy-uslubiy ishlarda o'quvchilarning mustaqil fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishga alohida e'tibor qaratishadi. Bu, o'quvchilarga geografiya fanidan o'z bilimlarini mustahkamlash va yangi bilimlarni o'zlashtirishga imkon beradi.

- **Ilmiy-tadqiqot faoliyati:** O'qituvchilarning ilmiy-uslubiy faoliyatida ilmiy izlanishlar va tadqiqotlar muhim o'rin tutadi. Geografiya o'qituvchilari o'z ilmiy faoliyatlarida geografik jarayonlar, resurslar va iqlim o'zgarishlari kabi mavzularni tadqiq etish orqali o'quvchilarga ilmiy ma'lumotlar taqdim etadilar.

3. Ilmiy-uslubiy ishlarning ta'limdagi o'rni

Geografiya fanining ilmiy-uslubiy ishlarini tashkil etish va rivojlantirish, o'qituvchilarning pedagogik faoliyatini sifat jihatidan yaxshilashga yordam beradi. Bu ishlar ta'lim jarayonida quyidagi ijobiy natijalarga olib keladi:

- **Geografiya fani o'qitilishining sifatini oshirish:** Innovatsion metodlar va pedagogik texnologiyalarni qo'llash orqali geografiya fanining ta'lim jarayonini samarali tashkil etish.

- **O'quvchilarning geografiya bo'yicha bilimlarini chuqurlashtirish:** O'qituvchilarning ilmiy-uslubiy ishlari, o'quvchilarning yangi geografik bilimlarni o'zlashtirishlariga yordam beradi.

- **O'qituvchilarning malakalarini oshirish:** Ilmiy-uslubiy ishlar o'qituvchilarning pedagogik malakasini oshirishga, yangi metodlar va texnologiyalarni o'zlashtirishga imkon yaratadi.

• **Geografik bilimlarni yangilash:** Geografiya o'qituvchilari ilmiy izlanishlar orqali geografik bilimlarni yangilashga, yangi ilmiy tadqiqotlar va tahlillarni amalga oshirishga yordam beradi.

Geografiya o'qituvchilarining ilmiy-uslubiy ishlarini tashkil etish va rivojlantirish, nafaqat ta'lim jarayonining samaradorligini oshiradi, balki o'quvchilarga geografiya fanini o'rganishda chuqur bilim va ko'nikmalarni taqdim etadi. Bu ishlar o'qituvchilarning ilmiy faoliyatlarini rivojlantirish, pedagogik metodlarni yangilash va ta'lim tizimini yaxshilashga katta hissa qo'shadi. O'qituvchilarning ilmiy-uslubiy faoliyatini muvaffaqiyatli tashkil etish uchun zamonaviy pedagogik va ilmiy yondashuvlardan foydalanish zarur.

2. Geografiya fanini o'qitishda ilmiy-uslubiy ishlarning samarali tashkil etilishi

Geografiya fani o'qitishda ilmiy-uslubiy ishlarning samarali tashkil etilishi o'quvchilarning ta'lim olish jarayonini yanada sifatli va samarali qiladi. Geografiya o'qituvchilari ilmiy-uslubiy ishlarni to'g'ri tashkil etishda o'quvchilarning bilim olishdagi muvaffaqiyatiga katta hissa qo'shadilar. Ilmiy-uslubiy ishlarning samarali tashkil etilishi, o'z navbatida, pedagogik faoliyatning sifatini oshirish, o'quvchilarning geografik bilimlarini yanada chuqurlashtirish va ularda mustaqil fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Ushbu jarayonni tashkil etishda muhim bo'lgan jihatlar quyidagilardan iboratdir.

1. O'qituvchilarning ilmiy metodologik tayyorlanishi

Geografiya fanini o'qitishda ilmiy-uslubiy ishlarning samarali tashkil etilishi uchun o'qituvchilarni ilmiy metodologik jihatdan tayyorlash muhim ahamiyatga ega. Bu tayyorgarlik o'qituvchilarga yangi pedagogik yondashuvlarni qo'llash imkoniyatini yaratadi. Pedagogik malakani oshirish, yangi metodlarni o'rganish va zamonaviy ilmiy-uslubiy materiallardan foydalanish o'qituvchilarning faoliyatini yanada samarali qiladi.

• **Seminarlar, treninglar va kurslar:** O'qituvchilarni ilmiy-uslubiy ishlar va pedagogik metodlar bo'yicha doimiy ravishda qayta tayyorlash zarur. Bunday tadbirlar o'qituvchilarga yangi bilimlarni o'zlashtirish, ilmiy va uslubiy yondashuvlarni o'rganishga yordam beradi.

• **Ilmiy izlanishlar va metodik tavsiyalar:** O'qituvchilar geografiya fani bo'yicha ilmiy tadqiqotlar olib borishlari, yangi metodik materiallar yaratishlari va pedagogik yondashuvlarni rivojlantirishlari kerak. Bu ilmiy-uslubiy ishlar o'quvchilarga yanada sifatli ta'lim berish imkonini yaratadi.

2. Innovatsion pedagogik texnologiyalarni joriy etish

Geografiya fanini o'qitishda ilmiy-uslubiy ishlarni samarali tashkil etish uchun innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanish zarur. Bu texnologiyalar o'qitish jarayonini yanada samarali va qiziqarli qiladi. Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni o'qituvchilar o'z darslarida qo'llash orqali o'quvchilarning geografiya bo'yicha bilimlarini samarali ravishda shakllantirishi mumkin.

• **Interaktiv darslar va onlayn resurslar:** Geografiya o'qituvchilari o'quvchilarga interaktiv darslar o'tkazishlari, zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalangan holda geografiya darslarini qiziqarli va samarali tashkil etishlari kerak. Onlayn platformalar, virtual kartalar va interaktiv simulyatsiyalar o'quvchilarning mavzuni o'rganishdagi qiziqishini oshiradi.

• **Multimediali materiallardan foydalanish:** Geografiya fanini o'qitishda video, audio, grafik va boshqa vizual materiallardan foydalanish o'quvchilarga mavzularni yaxshiroq anglash va o'zlashtirishga yordam beradi. Bunday materiallar o'quvchilarning ko'rgazmali tafakkurini rivojlantiradi.

3. Metodik yondashuvlarni yangilash va takomillashtirish

Geografiya fanini o'qitishda ilmiy-uslubiy ishlarning samarali tashkil etilishining yana bir muhim jihati - metodik yondashuvlarning yangilanishidir. O'qituvchilar zamonaviy metodlarni va pedagogik texnikalarni qo'llab, ta'lim jarayonining har bir bosqichini samarali tashkil etishlari zarur.

• **Problematic metodlar va muammoli vaziyatlarni yaratish:** Geografiya fanida o'quvchilarning fikrlash va tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantirish uchun muammoli topshiriqlar, tahlil qilishga asoslangan savollar va interaktiv metodlardan foydalanish muhimdir. Bu yondashuv o'quvchilarda mustaqil fikrlash ko'nikmalarini shakllantiradi.

• **Amaliyotga asoslangan o'qitish:** Geografiya fanining o'qituvchisi o'quvchilarni faqat nazariy bilim bilan emas, balki amaliyotda ham qo'llanilishi mumkin bo'lgan bilimlar bilan tanishtirishi kerak. Amaliy tadbirlar, ekskursiyalar, kartalar bilan ishlash, tajribaviy ishlar va loyihalar o'quvchilarga geografik bilimlarni amaliyotda qo'llash imkonini yaratadi.

4. O'quvchilarni mustaqil ishlashga yo'naltirish

Geografiya fanida ilmiy-uslubiy ishlarning samarali tashkil etilishi o'quvchilarning mustaqil ishlarni bajarishlariga yordam berishga ham qaratilgan. O'qituvchilar o'quvchilarning mustaqil fikrlash, tadqiqot o'tkazish, savollarni tahlil qilish va javoblarni aniqlash ko'nikmalarini rivojlantirishlari lozim.

• **Mustaqil ishlar va o'z-o'zini baholash:** Geografiya o'qituvchilari o'quvchilarga mustaqil ishlash uchun topshiriqlar berishlari, shuningdek, o'quvchilarning o'z-o'zini baholash imkoniyatlarini yaratishlari kerak. Bu, o'quvchilarga o'z bilimlarini tahlil qilish va mustahkamlash imkoniyatini beradi.

• **O'quvchilarning izlanish faoliyatini qo'llab-quvvatlash:** Geografiya fanini o'qitishda o'quvchilarga ilmiy izlanishlarni o'tkazish, ilmiy manbalar bilan ishlash va yangi ma'lumotlar olish imkoniyatlari yaratish o'qituvchining asosiy vazifalaridan biridir. Bu jarayon, o'quvchilarni faqat ma'lumot olishga emas, balki yangi bilimlar yaratishga ham yo'naltiradi.

5. Ta'limdagi samaradorlikni baholash va tahlil qilish

Geografiya fanini o'qitishda ilmiy-uslubiy ishlarning samarali tashkil etilishi natijasida o'quvchilarning geografiya bo'yicha bilimlari, ko'nikmalari va qobiliyatlari baholanadi. O'qituvchilar ta'lim jarayonini tahlil qilib, darslarning samaradorligini o'lchashlari, yangi metodlarni qo'llashni yaxshilashlari va o'quvchilarning o'quv natijalarini tahlil qilishlari zarur.

Geografiya fanini o'qitishda ilmiy-uslubiy ishlarning samarali tashkil etilishi o'quvchilarning geografiya bo'yicha bilimlarini chuqurlashtirishga, mustaqil fikrlash va tadqiqot ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Innovatsion pedagogik texnologiyalar, metodik yangiliklar va o'qituvchilarning ilmiy uslubiy faoliyatlari ta'lim jarayonini sifatli ravishda takomillashtiradi. O'qituvchilar o'z faoliyatlarini doimiy ravishda takomillashtirib, geografiya fanini o'qitishning samaradorligini oshiradilar.

3. Geografiya fani o'qituvchilarning ilmiy-uslubiy ishlarini tashkil etish usullari

Geografiya fanining o'qituvchilari ilmiy-uslubiy ishlarni samarali tashkil etishda muayyan metodlar va usullardan foydalanadilar. Ushbu ishlarning samarali bo'lishi o'quvchilarga geografiya fani bo'yicha chuqur bilimlarni berish, ularning mustaqil fikrlash va tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantirishga, ta'lim tizimini takomillashtirishga xizmat qiladi. Geografiya o'qituvchilarning ilmiy-uslubiy ishlarini tashkil etishning turli usullari mavjud bo'lib, ularning har biri ta'lim jarayonini yaxshilashga qaratilgan. Quyida geografiya o'qituvchilarining ilmiy-uslubiy ishlarini tashkil etishda qo'llaniladigan asosiy usullar keltirilgan.

1. Ilmiy metodologik yondashuvni tanlash

Geografiya fani o'qituvchilarining ilmiy-uslubiy ishlarini tashkil etishda ilmiy metodologik yondashuv muhim o'rin tutadi. O'qituvchilar darslarni tashkil etishda va ilmiy tadqiqotlar olib borishda yangi pedagogik va ilmiy metodlarni qo'llashlari lozim. Bu, ta'lim jarayonida ilmiy va pedagogik jihatdan mukammal natijalar olish imkoniyatini yaratadi.

• **Ilmiy izlanishlar asosida metodlarni ishlab chiqish:** O'qituvchilar o'qitish jarayonida ilmiy izlanishlar olib borib, yangi metodik yondashuvlar ishlab chiqishlari kerak. Buning uchun, geografiya fanidagi yangi ilmiy tadqiqotlar, jahon tajribasi, shuningdek, zamonaviy texnologiyalarni hisobga olish zarur.

• **Metodik qo'llanmalar va darsliklar yaratish:** O'qituvchilar geografiya fanini o'qitishda yangi metodik qo'llanmalar, darsliklar, ishchi materiallar va testlar yaratishda ilmiy-metodologik yondashuvlardan foydalanadilar.

2. Innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanish

Geografiya o'qituvchilari ilmiy-uslubiy ishlarini tashkil etishda innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo'llashlari zarur. Bunday texnologiyalar ta'lim jarayonini yanada samarali va qiziqarli qiladi, shuningdek, o'quvchilarning geografiya bo'yicha bilimlarini mustahkamlaydi.

• **Interaktiv ta'lim texnologiyalaridan foydalanish:** O'qituvchilar darslarda interaktiv o'quv texnologiyalarini qo'llash orqali o'quvchilarga yanada chuqurroq bilimlar berishlari mumkin. Masalan, virtual kartalar, geoinformatsion tizimlar (GIS), onlayn platformalar va multimedia materiallar orqali geografiyani o'rganish samarali bo'ladi.

• **Masofaviy o'qitish va onlayn resurslar:** O'quvchilarga geografiya fanidan masofaviy ta'lim imkoniyatlarini yaratish, videodarslar va interaktiv o'quv materiallarini qo'llash orqali o'qituvchilar o'quvchilarning o'zlashtirish jarayonini qo'llab-quvvatlashlari mumkin.

3. Mustaqil o'rganish va tadqiqotlar o'tkazish

Geografiya fanini o'qituvchilarning ilmiy-uslubiy ishlarini samarali tashkil etishning yana bir muhim usuli bu o'quvchilarni mustaqil o'rganishga va ilmiy tadqiqotlar o'tkazishga yo'naltirishdir. O'qituvchilar o'quvchilarga geografik hodisalar, jarayonlar yoki resurslarni tadqiq qilishni o'rgatishlari, shuningdek, mustaqil ilmiy izlanishlar qilishlariga ko'maklashishlari lozim.

• **Ilmiy tadqiqotlarga yo'naltirish:** O'quvchilarga geografiya fanidan ilmiy tadqiqotlarni amalga oshirish uchun mavzular berish, ilmiy metodlarni qo'llash, tadqiqot natijalarini tahlil qilish va yakunlashni o'rgatish zarur. Bu o'quvchilarning mustaqil fikrlash va tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

• **Loyihalar va taqdimotlar o'tkazish:** O'quvchilarga geografik muammolarni o'rganish bo'yicha loyihalar yaratish va natijalarni taqdim etish orqali, ular ilmiy-uslubiy faoliyatda ishtirok etishlari uchun imkoniyat yaratish kerak.

4. Pedagogik jamoalar va tajriba almashish

Geografiya o'qituvchilari ilmiy-uslubiy ishlarini samarali tashkil etishda o'qituvchilar o'rtasida tajriba almashish va pedagogik jamoalar tashkil etish muhim ahamiyatga ega. Bunda, o'qituvchilar o'z tajribalari bilan bo'lishib, yangi pedagogik metodlar va usullarni joriy etishda bir-birlariga yordam beradilar.

• **Pedagogik konferensiyalar va seminarlar:** O'qituvchilarni ilmiy-uslubiy ishlar bo'yicha konferensiyalar, seminarlar, ma'ruzalar va taqdimotlar o'tkazish orqali birlashtirish va ularda yangi yondashuvlarni taqdim etish. Bunda o'qituvchilar o'z tajribalari, muvaffaqiyatlari va qiyinchiliklarini o'rganadilar.

• **Tajriba almashish va hamkorlik:** O'qituvchilar bir-birlarining ishlarini kuzatish, darslar o'tkazish va o'zaro maslahatlashish orqali pedagogik jarayonni takomillashtiradilar. Bu, metodik yondashuvlarni birlashtirish va samarali o'qitish texnikalarini yaratish imkonini beradi.

5. O'quvchilarning natijalarini baholash va tahlil etish

Geografiya fanini o'qituvchilarning ilmiy-uslubiy ishlarini samarali tashkil etishda o'quvchilarning bilimlarini baholash va tahlil qilish muhim usul hisoblanadi. Bu, o'qituvchilarga ta'lim jarayonining samaradorligini aniqlashga, shuningdek, o'quvchilarning bilim darajasini baholashga imkon beradi.

• **Formativ va summativ baholash:** O'qituvchilar dars davomida o'quvchilarni formativ baholash orqali ularning bilim darajasini muntazam ravishda aniqlab boradilar. Summativ baholash esa o'quvchilarning yakuniy bilimlarini aniqlashga yordam beradi.

• **Tahlil va feedback:** O'qituvchilar o'quvchilarga tahlil qilish, o'z bilimlarini baholash va kerakli yo'nalishlarni olish uchun feedback taqdim etishlari zarur. Bu, o'quvchilarning geografiya bo'yicha bilimlarini yanada mustahkamlashga yordam beradi.

Geografiya o'qituvchilarning ilmiy-uslubiy ishlarini samarali tashkil etish ta'lim jarayonining sifatini oshirish, o'quvchilarning geografiya bo'yicha bilimlarini chuqurlashtirish va ularning mustaqil fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishga katta hissa qo'shadi. Ilmiy-metodologik yondashuvlar, innovatsion pedagogik texnologiyalar, mustaqil o'rganish va ilmiy tadqiqotlar, pedagogik jamoalar va tajriba almashish kabi usullar ta'lim jarayonini samarali tashkil etishda o'qituvchilarga yordam beradi. Geografiya o'qituvchilari o'z ilmiy-uslubiy ishlarini doimiy ravishda takomillashtirgan holda, o'quvchilarga zamonaviy va sifatli ta'lim berishga imkon yaratadilar.

4. Geografiya o'qituvchilarining ilmiy-uslubiy ishlarining samaradorligini tahlil qilish

Geografiya o'qituvchilarining ilmiy-uslubiy ishlarining samaradorligini tahlil qilish ta'lim jarayonining sifatini oshirish va o'quvchilarning geografik bilimlarini yanada mustahkamlashga xizmat qiladi. Ilmiy-uslubiy ishlarining samaradorligini baholash o'qituvchilarga o'z faoliyatlarini takomillashtirish, yangi pedagogik yondashuvlar va metodlarni joriy etish imkoniyatini yaratadi. Ushbu tahlil jarayoni geografiya fanining o'qitish sifatini baholashda muhim o'rin tutadi. Quyida geografiya o'qituvchilarining ilmiy-uslubiy ishlarining samaradorligini tahlil qilishning asosiy yo'nalishlari va metodlari keltirilgan.

1. Ilmiy - uslubiy ishlar natijalarini o'quvchilarning bilimlariga ta'siri

Geografiya o'qituvchilarning ilmiy-uslubiy ishlarining samaradorligini tahlil qilishda birinchi o'rin o'quvchilarning geografiya bo'yicha bilimlariga ta'sirini baholashdir. O'qituvchilarning ilmiy-uslubiy ishlari o'quvchilarning ta'limda erishgan yutuqlarini oshirishga, ularning mustaqil fikrlash, tahlil qilish va geografik ma'lumotlarni qo'llash ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan bo'lishi lozim.

• **O'quvchilarning bilim darajasi:** O'qituvchilarning ilmiy-uslubiy ishlarining samaradorligini o'quvchilarning imtihon va test natijalari, joriy nazorat, laboratoriya ishlarida ko'rsatilgan muvaffaqiyatlari asosida baholash mumkin. Bu, o'quvchilarning mavzuni qanchalik puxta o'zlashtirganligini aniqlashga yordam beradi.

• **Ko‘nikmalarni rivojlantirish:** Samarali ilmiy-uslubiy ishlar o‘quvchilarda geografik tasavvurlarni mustahkamlash, mustaqil ishlash va mantiqiy fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. O‘quvchilarning tahlil qilish, geografik jarayonlarni tushunish va ilmiy izlanishlarga yondashuvlarini baholash ham tahlilning muhim jihatidir.

2. O‘qituvchilarning pedagogik faoliyatini baholash

O‘qituvchilarning pedagogik faoliyatining samaradorligini baholash ilmiy-uslubiy ishlarning samaradorligini tahlil qilishda alohida o‘rin tutadi. O‘qituvchining ilmiy-uslubiy faoliyati, u qo‘llagan metodik yondashuvlar, darslarni tashkil etish shakllari va pedagogik texnologiyalar ta‘lim sifatiga bevosita ta‘sir ko‘rsatadi.

• **Metodik yondashuvlar va innovatsiyalar:** O‘qituvchining metodik yondashuvlari va innovatsion pedagogik texnologiyalarni joriy etishi darslarning samaradorligini oshiradi. O‘qituvchilar interaktiv metodlar, masofaviy ta‘lim va boshqa yangi pedagogik texnologiyalarni qo‘llash orqali ta‘limni samarali tashkil etishi kerak.

• **Dars o‘tkazish usullari:** O‘qituvchilarning dars o‘tkazish usullari va uning samaradorligini baholash, o‘quvchilarning darsga faol ishtirokini, darsni to‘g‘ri tashkil etishni va ilmiy-uslubiy ishlarning sifatini ko‘rsatadi. Darslarni innovatsion yondashuvlar asosida o‘tkazish o‘quvchilarning geografiya bo‘yicha bilim va ko‘nikmalarini yanada rivojlantiradi.

3. Ilmiy tadqiqotlar va ularning natijalari

Geografiya o‘qituvchilarning ilmiy-uslubiy ishlarining samaradorligini tahlil qilishda ilmiy tadqiqotlarning natijalariga ham alohida e‘tibor qaratish lozim. O‘qituvchilarning ilmiy izlanishlari va tadqiqotlari nafaqat ularning o‘z bilimlarini oshiradi, balki yangi pedagogik yondashuvlar va metodlarni yaratishga ham imkon beradi.

• **Ilmiy maqolalar va metodik tavsiyalar:** O‘qituvchilar tomonidan yozilgan ilmiy maqolalar, monografiyalar, darsliklar, metodik qo‘llanmalar va tavsiyalarni tahlil qilish orqali ularning ilmiy-uslubiy ishlarining samaradorligini baholash mumkin. Bu asarlar, pedagogik jarayonni takomillashtirish, o‘quvchilarning ta‘lim olish jarayonini yaxshilashga qaratilgan bo‘lishi kerak.

• **Tadqiqotlarning amaliy natijalari:** O‘qituvchilar olib boradigan ilmiy tadqiqotlar nafaqat yangi bilimlarni ishlab chiqish, balki ta‘lim jarayoniga amaliy ta‘sir ko‘rsatishga ham yo‘naltirilgan bo‘lishi lozim. Tadqiqotlar natijalarini baholash, ularning ta‘lim jarayonida qo‘llanilishi va samaradorligini o‘lchash orqali ilmiy-uslubiy ishlarning sifatini aniqlash mumkin.

4. Ta‘lim jarayonida o‘qituvchining faol ishtiroki

O‘qituvchilarning ilmiy-uslubiy ishlarining samaradorligini tahlil qilishda ularning ta‘lim jarayonidagi faol ishtiroki va o‘quvchilar bilan o‘zaro aloqasi ham muhim rol o‘ynaydi. O‘qituvchilarning o‘quvchilar bilan qanday ishlashlari, ularga qanday yordam berishlari va ularni qanday motivatsiya qilishlari ta‘limning samaradorligiga bevosita ta‘sir qiladi.

• **O‘quvchilar bilan individual ishlash:** O‘qituvchilarning ilmiy-uslubiy ishlarining samaradorligini baholashda o‘quvchilar bilan individual ishlash, ular bilan muntazam konsultatsiyalar o‘tkazish, darsdan tashqari faoliyatlar tashkil etish kabi omillarni hisobga olish kerak.

• **Motivatsiya va qo‘llab-quvvatlash:** O‘qituvchilarning o‘quvchilarga motivatsiya berish, ularni ilmiy izlanishlarga jalb qilish va bilim olishda qo‘llab-quvvatlash faoliyatini baholash ilmiy-uslubiy ishlarining samaradorligini tahlil qilishda muhim o‘rin tutadi.

5. Natijalar va kutilgan o‘zgarishlar

Geografiya o‘qituvchilarining ilmiy-uslubiy ishlarining samaradorligini tahlil qilishda o‘quvchilarning bilimlaridagi o‘zgarishlarni, shuningdek, pedagogik jarayondagi ijobiy natijalarni kuzatish zarur. O‘qituvchining ilmiy-uslubiy ishlarining samaradorligi o‘quvchilarning ta‘lim olishdagi yutuqlari, bilim darajasini oshirish va ko‘nikmalarini rivojlantirish orqali o‘lchanadi.

• **Ilmiy-uslubiy ishlarining natijaviyligi:** O‘qituvchining ilmiy-uslubiy ishlarining natijaviyligini tahlil qilishda o‘quvchilarning mustaqil ishlash ko‘nikmalaridagi, geografik tushunchalarni anglashdagi va mavzuni o‘zlashtirishdagi o‘zgarishlarni baholash kerak.

• **Ta‘lim sifatining oshishi:** Samarali ilmiy-uslubiy ishlar o‘quvchilarning geografiya bo‘yicha bilim darajasini oshirishga, ularning ta‘limga bo‘lgan qiziqishini kuchaytirishga va ta‘lim sifatini yaxshilashga yordam beradi.

Xulosa. Geografiya o‘qituvchilarning ilmiy-uslubiy ishlarining samaradorligini tahlil qilish ta‘lim jarayonini yaxshilash, o‘quvchilarning geografiya bo‘yicha bilimlarini chuqurlashtirish va ta‘lim sifatini oshirishga imkon yaratadi. O‘qituvchilar ilmiy izlanishlar olib borish, yangi pedagogik texnologiyalarni joriy etish va o‘quvchilar bilan samarali ishlash orqali o‘z faoliyatlarini takomillashtirishi, geografiya fanini o‘qitishda yuqori natijalarga erishish imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Gulyamov P, Qurbonniyozov R, Avezov M, Saidova N Tabiiy geografiya boshlang‘ich kursi Toshkent: O‘zbekiston, 2020. – 508
2. Musayev P.G‘, Musayev J.P. Geografiya Umumiy o‘rta ta‘lim maktablarining 8-sinfi uchun darslik. -T.: «SHARQ» NMAK, 2019
3. K.M. Boymirzaev O‘rta Osiyo tabiiy geografiyasidan amaliy mashg‘ulotlar. Namangan, 2009 yil—100 bet
4. Kuznesov M.V. “Geografiya o‘qitish metodikasi” Simferopol Nata - 2009
5. Yu.A. Ivanov “Geografiya o‘qitish metodikasi” Brest-2012
6. H.VAXOBOV N.R.Alimqulov, N.B. Sultanova “Geografiya o‘qitish metodikasi” Toshkent-2021
7. Xoldorova G.M. “Geografiya o‘qitish metodikasi” Jizzax-2020

Mashg‘ulotning texnologik xaritasi

O‘quv bloki	III. Geografiya fanini o‘qitishda zamonaviy yondashuvlar				
O‘quv modul	3.7. O‘qituvchilarning ehtiyoji asosida mutaxassislik fanidan tanlov				
Mavzu	Geografiya fanidan nostandart topshiriqlar bilan ishlash usullari				
Davomiyligi	80 daqiqa				
Mashg‘ulotning maqsadi	<ul style="list-style-type: none"> O‘qituvchilarning fanini o‘qitishda innovatsion yondashuvlar haqida nazariy va amaliy bilimlarini boyitish. O‘qituvchilarning hamkorlikda o‘qitish texnologiyalarni qo‘llash ko‘nikmalarini rivojlantirish. 				
Mashg‘ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, daqiqa	Metodlar	Zarur jihozlar	Natija
1. Tashkiliy qism	<ul style="list-style-type: none"> Salomlashish Mavzu va reja bilan tanishtirish Mashg‘ulotning dolzarbligini asoslab berish 	5	Suhbat, tushuntirish	1-2-slaydlar	O‘qituvchilar mashg‘ulotga tayyor bo‘lishadi.
2. Motivatsiya	<ul style="list-style-type: none"> Qiziqarli jumboq yoki muammoli savol “Mavzuning dolzarbligi” haqida qisqa muhokama 	5	Muammoli vaziyat yaratish, muhokama	3-slayd 1-ilova	O‘qituvchilar mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga rag‘batlanadi.
3. Nazariy qism	<ul style="list-style-type: none"> Geografiya fanidan nostandart topshiriqlar bilan ishlash usullarini tushuntirish; 	15	Taqdimot, ko‘rgazmali tushuntirish	4-9- slaydlar	O‘qituvchilar fanni o‘qitishda innovatsion yondashuvlarni nazariy jihatdan o‘rganadi.

	<ul style="list-style-type: none"> - Hamkorlikda o‘qitish texnologiyalarining qo‘llanilishi; - Fanini o‘qitishda innovatsion texnologiyalardan foydalanish; - Slaydlar bilan tushuntirish 				
4. Amaliy mashg‘ulot	<ul style="list-style-type: none"> - Guruhlarda ishlash: amaliy topshiriqlar bajarish; - Muammoli vaziyatlarni muhokama qilish; 	35	Guruhlarda ishlash,	2- tarqatmalar; 10-11-slayd	O‘qituvchilar interfaol vositalar yordamida amaliy ko‘nikmalar hosil qiladi.
5. Tahlil va muhokama	<ul style="list-style-type: none"> - Guruhlar ishlari bo‘yicha taqdimotlar; - Qiyinchiliklarni muhokama qilish; - Mashg‘ulot jarayoni bo‘yicha fikr-mulohazalar olish; 	10	Suhbat, muhokama, tahlil	12-13-slayd; 3-ilova	O‘qituvchilar o‘z tajribalarini o‘rtoqlashadi va yangi g‘oyalarni o‘zlashtiradi.
6. Refleksiya	<ul style="list-style-type: none"> - “Men nimani o‘rgandim?” usuli orqali xulosa qilish - “Geografiya fanidan nostandart topshiriqlar bilan ishlash usullar” refleksiyasi 	5	Refleksiya usullari	Mentimeter 14-15-slayd	O‘qituvchilar o‘z faoliyatini baholaydi va o‘rganilgan ma’lumotlarni qayta ko‘rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	<ul style="list-style-type: none"> - Mashg‘ulot natijalarini umumlashtirish - Kelgusi mashg‘ulotlar uchun tavsiyalar berish 	5	Suhbat	16-17-slayd	O‘qituvchilar mashg‘ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlar bilan yo‘naltiriladi.

Ilovalar

1-ilova

Tinglovchilarga quyidagi ko‘rinishdagi savollar bilan murojat qilinadi (namuna):

- Bugungi kunda o‘quv jarayonida qanday qiyinchiliklarga duch kelinmoqda?
- Innovatsion yondashuvlardan qaysi biri ta'lim sifatini oshirishda eng muhim rol o‘ynashi mumkin?
- Axborot texnologiyalari bo‘yicha XXI asr ko‘nikmalarini shakllantirishda qaysi usullar samaraliroq?
- O‘quv jarayonida onlayn hamkorlik vositalarining samaradorligini qanday baholaysiz?

2-tarqatma material

Tinglovchilar 4 ta guruhga bo‘linishadi va har bir guruhga quyidagi amaliy topshiriq matni tarqatiladi.

1-guruh

Nostandart topshiriqlarning turlari haqida savollari.

2-guruh

Geografiya fanidan nostandart topshiriqlar bilan ishlashga oid savollar.

3-guruh uchun topshiriq

Nostandart topshiriqlarning natijalari va foydalariga oid savollar.

4-guruh uchun topshiriq

Nostandart topshiriqlarni tahlil qilishga oid savollar.

3-ilova

Har bir guruh quyidagi savollarga javob berishadi va jadvalni to‘ldirishadi.

- s) Topshiriqni bajarish jarayonida qanday qiyinchiliklarga duch keldingiz?
- t) Guruhda ishlashning afzalliklari nimada?
- u) Topshiriqni bajarish jarayonida nimalarni o‘rgandingiz?

Kamchiliklar	Afzalliklari

Mavzu: Geografiya fanidan nostandart topshiriqlar bilan ishlash usullari

Reja:

1. Geografiya darslarida nostandart topshiriqlarning amaliy va nazariy asoslari
2. Geografiya faniga oid nostandart topshiriqlarning ahamiyati
3. Geografiya fanidan nostandart topshiriqlar bilan ishlash ko'nikmasini shakllantirish
4. Geografiya fanidan nostandart topshiriq turlari va tahlili

3-slayd

1. Geografiya darslarida nostandart topshiriqlarning amaliy va nazariy asoslari

Geografiya darslarida nostandart topshiriqlar o'quvchilarning mantiqiy fikrlashini rivojlantirish, ijodkorligini oshirish va ta'lim jarayonini yanada qiziqarli va samarali qilish uchun muhim vosita hisoblanadi. Nostandart topshiriqlar o'quvchilarga an'anaviy dars shakllaridan tashqari yangi va qiziqarli yondashuvlarni taklif qiladi, bu esa ularning bilim olish jarayonini yanada faol va o'zgacha qiladi.

Nostandart topshiriqlarning nazariy asoslari

Nostandart topshiriqlarni pedagogik jihatdan tushunish va ularni ta'lim jarayoniga samarali kiritish uchun bir qator nazariy asoslarni ko'rib chiqish zarur:

1. **Pedagogik innovatsiyalar:** Nostandart topshiriqlar pedagogik innovatsiya sifatida darsni yangilash va takomillashtirishga xizmat qiladi. Ular an'anaviy dars jarayonidan farq qiladi va o'quvchilarning faol ishtirokini talab qiladi. Shuningdek, ular o'quvchilarning mavzuni o'zlashtirish jarayoniga yanada chuqurroq kirib borishlariga yordam beradi.

2. **Kognitiv rivojlanish nazariyasi:** Nostandart topshiriqlar o'quvchilarning kognitiv (bilish) jarayonlarini rivojlantirishga yordam beradi. Piaget va Vygotskiy kabi pedagoglar kognitiv rivojlanishning o'quv jarayoniga ta'sirini ta'kidlaganlar. Nostandart topshiriqlar o'quvchilarning tahlil qilish, solishtirish va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

3. **Ijodkorlikni rivojlantirish nazariyasi:** Nostandart topshiriqlar ijodkorlikni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Bu topshiriqlar o'quvchilarda yangicha fikrlash va o'zgaruvchan muammolarni hal qilish qobiliyatini oshiradi. Ijodkorlik nazariyasi bo'yicha, masalan, Torrens va Guilfordning ijodkorlikni tushuntiruvchi nazariyalari bu topshiriqlarni o'quvchilarda yuksak ijodiy tafakkurni shakllantirishda qo'llanishini ko'rsatadi.

4. **Aktiv o'qitish metodikasi:** Nostandart topshiriqlar o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlaydi. O'quvchilar faqat ma'lumotni qabul qilmay, balki o'qish

jarayonida aktiv ishtirok etadilar, bu esa ularda tanqidiy fikrlash va mustaqil ishlarni bajarish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Nostandart topshiriqlarning amaliy asoslari

Geografiya darslarida nostandart topshiriqlarning amaliy qo'llanilishi o'quvchilarga geografik bilimlarni chuqurroq o'zlashtirish imkonini beradi. Bu topshiriqlar o'quvchilarda muayyan ko'nikmalarni shakllantirishga qaratilgan bo'lib, quyidagi amaliy asoslarni tashkil etadi:

1. **Geografik ma'lumotlarni tahlil qilish:** Nostandart topshiriqlar o'quvchilarga geografik ma'lumotlarni tahlil qilish, xaritalarni o'qish, statistik ma'lumotlarni tushunish va ularni amaliyotda qo'llash ko'nikmalarini rivojlantiradi. Masalan, o'quvchilarga maxsus xarita yoki diagramma berib, ularni tahlil qilish va ma'lum bir geografik hodisani tushuntirish topshirig'i berilishi mumkin.

2. **Muammolarni hal qilish:** Geografiya darslarida nostandart topshiriqlarni qo'llash orqali o'quvchilarga muammoli vaziyatlarni hal qilishda yordam beriladi. Bunday topshiriqlar o'quvchilarga mantiqiy va ijodiy fikrlashni rivojlantirish, real hayotdagi geografik masalalarni yechishda foydali bo'ladi. Masalan, o'quvchilarga ma'lum bir mintaqaning iqlim sharoitini tahlil qilish va unga asoslanib, agrar siyosatni shakllantirish topshiriq bo'lishi mumkin.

3. **Jamoaviy ishlash:** Nostandart topshiriqlar ko'pincha guruhlarda bajariladi. Bu esa o'quvchilarda jamoaviy ish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Guruhlar orasida ma'lumotlar almashinuvi, muhokama va fikr almashish, hamkorlikda ishlash orqali o'quvchilar bir-biridan o'rganadilar va birgalikda ishlashni o'rganadilar.

4. **Kreativlikni rivojlantirish:** Geografiya fanida nostandart topshiriqlar o'quvchilarda kreativ fikrlashni rivojlantirishga yordam beradi. Bu topshiriqlar o'quvchilarga o'z fikrlarini yaratish, o'zgacha yondashuvlar bilan geografik jarayonlarni tushuntirish imkonini beradi. Masalan, o'quvchilarga yangi mamlakat yaratish yoki mavjud bo'lgan shaharni rejalashtirish topshiriqlari berilishi mumkin.

5. **Texnologiya va resurslardan foydalanish:** Nostandart topshiriqlarni yaratishda texnologiyalarni qo'llash muhim rol o'ynaydi. O'quvchilar multimedia resurslaridan, onlayn xaritalardan, interaktiv dasturlardan foydalanib, geografik ma'lumotlarni yig'ish va tahlil qilish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Bu, o'z navbatida, ularning geografik bilimlarini yanada takomillashtirishga yordam beradi.

Nostandart topshiriqlarning geografiya darslariga ta'siri

Nostandart topshiriqlar geografiya darslarining samaradorligini oshiradi. Ular nafaqat o'quvchilarning bilim darajasini oshirish, balki ularni yangi bilimlarga qiziqtirish, mustaqil fikrlashga undash va ta'lim jarayoniga faol ishtirok etishga yordam beradi. Shuningdek, bunday topshiriqlar o'quvchilarda muammoli vaziyatlarga ijobiy yondashuvni rivojlantirishga yordam beradi, bu esa geografiya fanining yuksalishiga xizmat qiladi.

Geografiya darslarida nostandart topshiriqlarning amaliy va nazariy asoslari o'quvchilarning geografik bilimlarni chuqur o'zlashtirishga, mantiqiy fikrlashni rivojlantirishga va ijodkorlikni oshirishga yordam beradi. Ularning samarali qo'llanilishi o'quvchilarda mustaqil va kreativ fikrlash ko'nikmalarini shakllantiradi, ta'lim jarayonini yanada samarali va qiziqarli qiladi.

2. Geografiya faniga oid nostandart topshiriqlarning ahamiyati

Geografiya fani nafaqat geografik ob'ektlar, mamlakatlar, mintaqalar yoki iqlim sharoitlarini o'rganish bilan cheklanmaydi. Bu fan o'quvchilarga dunyo haqida kengroq tasavvur, tabiat va jamiyat o'rtasidagi o'zaro aloqalarni tushunish, inson faoliyatining geografik o'zgarishlarga ta'sirini tahlil qilish kabi ko'nikmalarni ham shakllantiradi. Geografiya darslarida nostandart topshiriqlarning qo'llanilishi, ayniqsa, ta'limning samaradorligini oshirishda muhim ahamiyatga ega. Ushbu topshiriqlar o'quvchilarning mantiqiy fikrlashini, ijodkorligini va mustaqil o'rganish qobiliyatini rivojlantirishga yordam beradi.

Nostandart topshiriqlarning o'quvchilarni rivojlantirishdagi ahamiyati

1. **Ijodkorlikni rivojlantirish** Nostandart topshiriqlar o'quvchilarga odatiy va an'anaviy shakllardan chetga chiqish imkoniyatini beradi. Ular o'quvchilarning ijodiy yondashuvlarini rivojlantiradi va ular yangi, o'zgaruvchan vaziyatlarga moslashishni o'rgatadi. Geografiya fani doirasida o'quvchilar, masalan, yangi hududni yaratish yoki mavjud geografik tizimlarni takomillashtirish kabi topshiriqlarda o'z ijodkorliklarini namoyon etishlari mumkin.

2. **Mantiqiy fikrlashni rivojlantirish** Nostandart topshiriqlar o'quvchilarga mantiqiy tahlil qilishni o'rgatadi. Ular muammoni yechish jarayonida turli xil ma'lumotlarni o'zaro bog'lash, solishtirish va tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantiradilar. Geografik hodisalar, xaritalar, iqlim sharoitlari va inson faoliyatining o'zaro aloqalarini tahlil qilish, o'quvchilarda yuqori darajadagi tahliliy fikrlashni shakllantiradi.

3. **Muammoli vaziyatlarni hal qilish** Geografiya fanida nostandart topshiriqlar o'quvchilarda muammoli vaziyatlarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Ular konkret geografik yoki ekologik muammolarni hal qilishda mustaqil fikrlash va tanqidiy yondashuvni qo'llashga o'rganadilar. Misol uchun, o'quvchilarga iqlim o'zgarishi bilan bog'liq masalalarni yechish yoki geosiyosiy muammolarni tahlil qilish topshirig'i berilishi mumkin.

4. **Mustaqil o'rganish ko'nikmalarini shakllantirish** Nostandart topshiriqlar o'quvchilarni o'z-o'zini boshqarishga va mustaqil ishlashga o'rgatadi. Bunday topshiriqlar o'quvchilarga mavzuni o'zlari chuqur o'rganishga, qo'shimcha adabiyotlar va manbalar bilan ishlashga undaydi. Bu esa o'z navbatida, o'quvchilarning mustaqil ta'lim olish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

5. **O‘quvchilarni jamoaviy ishlashga rag‘batlantirish** Nostandart topshiriqlar ko‘pincha guruhlarda bajariladi. Bu esa o‘quvchilarda jamoaviy ish ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Geografiya fani bo‘yicha o‘quvchilarga biror hududning iqlimi, tabiiy resurslari yoki iqtisodiy rivojlanishini tahlil qilish kabi topshiriqlar berilganda, ular o‘rtasida jamoaviy hamkorlik, muhokama va fikr almashish jarayonlarini rivojlantiradi.

6. **Ta’limning interaktivlikni oshirish** Nostandart topshiriqlar ta’lim jarayonini interaktiv qilishga yordam beradi. O‘quvchilar multimedia resurslari, onlayn xaritalar, video materiallar yoki interaktiv dasturlar orqali yangi geografik ma’lumotlarni o‘rganadilar. Bu interaktiv yondashuv, o‘quvchilarning geografik bilimlarni o‘zlashtirish jarayonini qiziqarli va samarali qiladi.

Geografiya darslarida nostandart topshiriqlarni qo‘llashning foydalari

1. **O‘quvchilarda geografik bilimlarni chuqarro‘q o‘zlashtirish** Nostandart topshiriqlar o‘quvchilarga geografik tushunchalarni, masalalarni va jarayonlarni chuqurroq o‘rganish imkoniyatini beradi. Bunday topshiriqlar orqali o‘quvchilar biror geografik hodisani faqat o‘qish emas, balki uni tahlil qilish va amaliyotda qo‘llashni ham o‘rganadilar.

2. **Qiziqish va motivatsiyani oshirish** O‘quvchilarga yangi va qiziqarli topshiriqlar berish, ularning ta’limga bo‘lgan qiziqishini oshiradi. Nostandart topshiriqlar o‘quvchilarning o‘rganishga bo‘lgan istagini kuchaytiradi va ular darsda faol ishtirok etishga undaydi.

3. **Yangi fikrlarni o‘ylab topish va yaratish** Geografiya darslarida nostandart topshiriqlar o‘quvchilarda yangi fikrlarni ishlab chiqish, o‘zgacha yondashuvlar va yechimlarni topish qobiliyatini rivojlantiradi. O‘quvchilar yangi geografik masalalarni hal qilishda o‘z qarashlari va fikrlarini ishlab chiqishga majbur bo‘ladilar.

Geografiya darslarida nostandart topshiriqlarni qo‘llash o‘quvchilarga yanada samarali va qiziqarli ta’lim olish imkoniyatini yaratadi. Bu topshiriqlar nafaqat o‘quvchilarning bilimlarini chuqurlashtirish, balki ularning ijodkorligini, mantiqiy fikrlashini va mustaqil o‘rganish ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Shuningdek, nostandart topshiriqlar ta’lim jarayonini interaktiv va jamoaviy ko‘nikmalarni oshirishga yo‘naltiradi. Bunday yondashuv geografiya fanining samarali o‘qitilishi va o‘quvchilarning bilim darajasini oshirishga katta hissa qo‘shadi.

3. Geografiya fanidan nostandart topshiriqlar bilan ishlash ko‘nikmasini shakllantirish

Geografiya fani o‘quvchilarga dunyo haqida chuqurroq tasavvur, tabiat va jamiyat o‘rtasidagi aloqalarni tushunish, ijtimoiy va iqtisodiy jarayonlarni tahlil qilish kabi ko‘nikmalarni shakllantiradi. Ushbu ko‘nikmalarni rivojlantirishda nostandart topshiriqlar o‘quvchilarni faollashtirish, ularning ijodiy va mantiqiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirish

uchun samarali vosita hisoblanadi. Geografiya fanida nostandart topshiriqlar bilan ishlash o'quvchilarda mustaqil fikrlash va tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi.

Nostandart topshiriqlarning o'quvchilarga ta'siri

Nostandart topshiriqlar – bu o'quvchilarga yangi va yaratish talab qiladigan vazifalar bo'lib, ular o'quvchilarga faqat mavzuni o'zlashtirishda yordam bermaydi, balki ular o'z bilimlarini kengaytirish, o'rgangan ma'lumotlarni amalda qo'llash, muammoli vaziyatlarni hal qilishda ijodkorlikni rivojlantirishga undaydi. Geografiya fanida nostandart topshiriqlar orqali o'quvchilar quyidagi ko'nikmalarni egallaydi:

1. **Ijodiy fikrlash:** Nostandart topshiriqlar o'quvchilarga an'anaviy dars shakllaridan farqli ravishda ijodiy yondashuvlarni amalga oshirish imkoniyatini beradi. Masalan, o'quvchilarga yangi hududni yaratish yoki mavjud tizimni yangilash kabi topshiriqlar, ularning ijodiy tafakkurini rivojlantiradi.

2. **Muammolarni hal qilish:** Geografiya fanida nostandart topshiriqlar o'quvchilarga muammoli vaziyatlarni tahlil qilish va yechimini topishda yordam beradi. O'quvchilar, masalan, iqlim o'zgarishi, tabiiy resurslarning taqsimlanishi yoki geosiyosiy masalalar bo'yicha qarorlar qabul qilishda faol ishtirok etadilar.

3. **Mustaqil fikrlash va tahlil qilish:** Nostandart topshiriqlar o'quvchilarda mustaqil fikrlashni rivojlantirishga yordam beradi. Bu topshiriqlar o'quvchilarga o'zlarining fikrlarini yaratish, yangi ma'lumotlarni izlash va tahlil qilish imkoniyatini beradi. Masalan, o'quvchilarga biror hududning iqtisodiy faoliyatini tahlil qilish yoki ekologik muammolarni hal qilish topshiriqlari berilishi mumkin.

4. **Interaktivlik va jamoaviy ish:** Nostandart topshiriqlar ko'pincha guruhlarda bajariladi, bu esa o'quvchilarda jamoaviy ish ko'nikmalarini rivojlantiradi. O'quvchilar bir-birlariga yordam berish, fikr almashish va muammolarni birgalikda hal qilish orqali hamkorlikda ishlashni o'rganadilar.

Nostandart topshiriqlarni geografiya darslarida qo'llash usullari

1. **Muammoli vaziyatlar yaratish** Geografiya darslarida nostandart topshiriqlarni qo'llashda muammoli vaziyatlar yaratish muhim ahamiyatga ega. Bunday topshiriqlar o'quvchilarni tahlil qilish, solishtirish va mantiqiy fikrlashga undaydi. Misol uchun, o'quvchilarga ekologik muammolar yoki iqlim o'zgarishlari haqida vaziyatlar berilib, ulardan yechimlar topish so'ralishi mumkin. Bu o'quvchilarga o'z bilimlarini mustaqil ravishda qo'llash imkoniyatini beradi.

2. **Interaktiv yondashuvlar** Texnologiyalarni qo'llash orqali nostandart topshiriqlarni yanada interaktiv qilish mumkin. O'quvchilarga onlayn xaritalar, simulyatsiyalar yoki interaktiv dasturni ishlatib, geografik ma'lumotlarni tahlil qilish topshiriqlari berilishi mumkin. Bu o'quvchilarga amaliy tajriba orttirish va mavzuni yanada chuqurroq tushunishga yordam beradi.

3. **Kreativ loyihalar** Geografiya fanida nostandart topshiriqlarni yaratishda kreativ yondashuvlar qo'llanilishi mumkin. O'quvchilarga masalan, yangi davlat yaratish, mavjud shaharni rejalashtirish yoki iqlim o'zgarishiga qarshi choralar ko'rish kabi kreativ loyihalar berish orqali ularning ijodiy fikrlashini rivojlantirish mumkin.

4. **Vaziyatli tahlil** Geografiya darslarida nostandart topshiriqlarni tahlil qilishni o'rgatish ham muhim. O'quvchilarga biror geografik hodisani (masalan, tabiat ofati yoki iqlim o'zgarishi) tahlil qilish topshiriq sifatida berilishi, ularda tizimli fikrlash va muammoni yechish qobiliyatini rivojlantiradi.

Nostandart topshiriqlarning natijalari va foydalari

Nostandart topshiriqlarni geografiya darslarida qo'llash o'quvchilarda bir qator foydali ko'nikmalarni rivojlantiradi. Bu topshiriqlar o'quvchilarda quyidagi ko'nikmalarni shakllantiradi:

- **Mustaqil va tanqidiy fikrlash:** O'quvchilar ma'lumotlarni o'zlari mustaqil ravishda tahlil qilishga va muammolarni hal qilishda tanqidiy fikr yuritishga o'rganadilar.

- **Mantiqiy tahlil qilish va qaror qabul qilish:** Geografik jarayonlarni yoki hodisalarni tahlil qilish va ularning asosida mantiqiy va asoslangan qarorlar qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantiradilar.

- **Jamoaviy ish ko'nikmalari:** O'quvchilar guruhda ishlash orqali jamoaviy hamkorlikni rivojlantiradilar.

- **Ijodiy yondashuv:** O'quvchilarda ijodiy va innovatsion fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishga yordam beradi.

Geografiya fanida nostandart topshiriqlarni qo'llash, o'quvchilarda ijodiy fikrlash, mantiqiy tahlil qilish va mustaqil ishlash ko'nikmalarini rivojlantirishda samarali vosita hisoblanadi. Ular o'quvchilarga nafaqat bilimlarni chuqur o'zlashtirish, balki real hayotdagi geografik muammolarni hal qilishda zarur bo'lgan ko'nikmalarni ham rivojlantiradi. Nostandart topshiriqlar orqali o'quvchilar o'z bilimlarini amaliyotda qo'llashni o'rganadilar va mustaqil fikrlashni rivojlantiradilar.

4. Geografiya fanidan nostandart topshiriq turlari va tahlili

Geografiya fani o'quvchilarda dunyo haqida keng tasavvur, tabiat va jamiyat o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni tushunish, ekologik va ijtimoiy jarayonlarni tahlil qilish kabi ko'nikmalarni shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Geografiya darslarida nostandart topshiriqlarni qo'llash o'quvchilarning faolligini oshiradi, ularning ijodiy fikrlashini rivojlantiradi va mustaqil o'rganish ko'nikmalarini shakllantiradi. Nostandart topshiriqlar o'quvchilarni oddiy savollardan tashqari, murakkab va yaratishga asoslangan vazifalar bilan ta'minlaydi. Ular orqali o'quvchilar geografiya fanini nafaqat tushunish, balki uni amalda qo'llashni ham o'rganadilar.

Nostandart topshiriqlarning turlari

1. **Muammoli vaziyatlar (problem-based tasks)** Muammoli vaziyatlar o'quvchilarni o'z bilimlarini amaliyotda qo'llashga undaydi. Bunday topshiriqlar o'quvchilarga muayyan geografik muammo yoki hodisa yuzasidan yechimlar ishlab chiqishni talab qiladi. Masalan:

- "Agar siz ekologik inqirozga uchragan hududni tiklash bo'yicha loyihani ishlab chiqayotgan bo'lsangiz, qanday choralar ko'rishingiz kerak?"
- "Birlashgan Millatlar Tashkiloti a'zosi sifatida, iqlim o'zgarishi ta'sirida qolgan mintaqada qanday yordam ko'rsata olasiz?"

Bu topshiriqlar o'quvchilarni o'rganayotgan mavzu bo'yicha chuqur fikrlashga va ilmiy qarorlar qabul qilishga undaydi.

2. **Loyihaviy topshiriqlar (project-based tasks)** Loyihaviy topshiriqlar o'quvchilarga ma'lum bir geografik mavzuda loyiha ishlab chiqish imkoniyatini beradi. Masalan:

- "O'zingiz yashayotgan shahar yoki qishloqning iqtisodiy rivojlanishining asosiy yo'nalishlarini belgilab, ularning geografik ta'sirini tahlil qiling."
- "Iqlim o'zgarishiga qarshi choralar ko'rish uchun regional miqyosda loyiha ishlab chiqing."

Bu topshiriqlar o'quvchilarda tahliliy fikrlash, jamoaviy ish va loyiha rejalashtirish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

3. **Kreativ topshiriqlar (creative tasks)** Kreativ topshiriqlar o'quvchilarga mavzuni ijodiy yondashuv bilan o'rganish imkoniyatini beradi. Bunday topshiriqlar o'quvchilarda ijodiy fikrlashni rivojlantirishga xizmat qiladi. Masalan:

- "O'zingizni biror iqlim sharoitida yashayotgan odam sifatida tasavvur qiling va sizning kunlik hayotingiz qanday bo'ladi?"
- "O'zingizning ixtiroingiz asosida yangi bir ekologik tizim yaratib, uning geografik xususiyatlarini tavsiflang."

Kreativ topshiriqlar o'quvchilarga yangi fikrlar va yondashuvlarni ishlab chiqish imkoniyatini yaratadi, shuningdek, ularning tasavvurlarini kengaytiradi.

4. **Simulyatsiya va raqamli topshiriqlar (simulation and digital tasks)** Raqamli texnologiyalarni qo'llash orqali o'quvchilarga virtual geografik tizimlarda ishlash topshiriqlari berilishi mumkin. Misol:

- "Xarita yordamida biror hududning resurslarini tahlil qilib, ulardan qanday foydalanish mumkinligini ko'rsatib bering."
- "Interaktiv xarita yordamida biror davlatning iqtisodiy holatini solishtiring."

Bu topshiriqlar o'quvchilarning texnologiyalar bilan ishlash ko'nikmalarini rivojlantiradi va geografik bilimlarni zamonaviy vositalar yordamida o'zlashtirishga imkon beradi.

5. **Tadqiqot topshiriqlari (research tasks)** Tadqiqot topshiriqlari o'quvchilarni mustaqil ilmiy izlanishga yo'naltiradi. O'quvchilarga muayyan geografik hodisani

o'rganish, statistik ma'lumotlarni tahlil qilish va o'z xulosalarini chiqarish topshirig'i berilishi mumkin. Masalan:

- o "Biror iqlim sharoitidagi o'zgarishlarni kuzatish va ularning odamlarning hayotiga ta'sirini o'rganish."

- o "Dunyo bo'yicha tabiiy resurslarning taqsimlanishini tahlil qilish."

Tadqiqot topshiriqlari o'quvchilarga ilmiy izlanish, ma'lumotlarni yig'ish va tahlil qilish ko'nikmalarini shakllantiradi.

Nostandart topshiriqlarni tahlil qilish

1. **Amaliyotga yondashuv** Nostandart topshiriqlar o'quvchilarga amaliy masalalarni hal qilish imkoniyatini yaratadi. Bu topshiriqlar o'quvchilarga oddiy teoriyadan chiqib, dunyo miqyosidagi masalalarni ko'rib chiqish, tahlil qilish va amaliy yechimlar ishlab chiqishni o'rgatadi. Masalan, iqlim o'zgarishi yoki tabiat ofatlari kabi masalalar o'quvchilarga nafaqat geografiya, balki ekologiya va iqtisodiyotdan ham bir qancha bilimlarni talab qiladi.

2. **Ijodiy va tanqidiy fikrlar** Nostandart topshiriqlar o'quvchilarda ijodiy va tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi. Bunday topshiriqlarda o'quvchilardan an'anaviy yondashuvlarni tashlab, o'z fikrlarini yaratish va yangi usullarni ishlab chiqish talab qilinadi. Masalan, yangi hudud yaratish yoki mavjud hududni ekologik jihatdan takomillashtirish kabi topshiriqlar o'quvchilardan ijodiy yondashuvni talab qiladi.

3. **Mustaqil ishlashni rivojlantirish** Nostandart topshiriqlar o'quvchilarni mustaqil ishlashga o'rgatadi. O'quvchilar topshiriqni yechishda o'zlari qo'shimcha materiallar, manbalar va resurslardan foydalanishadi. Bu esa ularning o'z-o'zini boshqarish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

4. **O'quvchilarni jamoaviy ishga jalb qilish** Ko'plab nostandart topshiriqlar guruhlarda bajariladi. Bu o'quvchilarda jamoaviy ish, fikr almashish va birgalikda yechimlar topish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Masalan, o'quvchilarga biror mintaqaning iqlim sharoitlari, tabiiy resurslari va iqtisodiy holatini tahlil qilib, guruh bo'lib taqdimot qilish topshirig'i berilishi mumkin.

Geografiya fanida nostandart topshiriqlarni qo'llash o'quvchilarga nafaqat geografik bilimlarni o'zlashtirish, balki ularni amaliyotda qo'llash, mantiqiy va ijodiy fikrlash, mustaqil ishlash ko'nikmalarini ham rivojlantirishga yordam beradi. Nostandart topshiriqlar o'quvchilarning faolligini oshiradi, ta'lim jarayonini qiziqarli va samarali qiladi. Ular o'quvchilarga murakkab geografik masalalarni tahlil qilish va real hayotda uchraydigan vaziyatlarda mustaqil qarorlar qabul qilishni o'rgatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Gulyamov P, Qurbonniyozov R, Avezov M, Saidova N Tabiiy geografiya boshlang'ich kursi Toshkent: O'zbekiston, 2020. – 508

2. Musayev P.G', Musayev J.P. Geografiya Umumiy o'rta ta'lim maktablarining 8-sinfi uchun darslik. -T.: «SHARQ» NMAK, 2019
3. K.M. Boymirzaev O'rta Osiyo tabiiy geografiyasidan amaliy mashg'ulotlar. Namangan, 2009 yil—100 bet
4. Kuznesov M.V. "Geografiya o'qitish metodikasi" Simferopol Nata - 2009
5. Yu.A. Ivanov "Geografiya o'qitish metodikasi" Brest-2012
6. H.VAXOBOV N.R.Alimqulov, N.B. Sultanova "Geografiya o'qitish metodikasi" Toshkent-2021
7. Xoldorova G.M. "Geografiya o'qitish metodikasi" Jizzax-2020
8. Abduvohidov Safar Niyazmatovich, Ganiyev Ziyodulla Akramovich "Geografiya ta'limi metodikasi" O'quv qo'llanma Samarqand - 2021
9. Djo'raboeva H.Sh "Tabiiyot va geografiya o'qitish metodikasi" Farg'ona - 2021

Mashg'ulotning texnologik xaritasi

O'quv bloki	III. Geografiya fanini o'qitishda zamonaviy yondashuvlar				
O'quv modul	3.7. O'qituvchilarning ehtiyoji asosida mutaxassislik fanidan tanlov				
Mavzu	O'quvchilarning mustaqil ta'limni tashkil etish shakllari				
Davomiyligi	80 daqiqa				
Mashg'ulotning maqsadi	<ul style="list-style-type: none"> O'qituvchilarning fanini o'qitishda innovatsion yondashuvlar haqida nazariy va amaliy bilimlarini boyitish. O'qituvchilarning hamkorlikda o'qitish texnologiyalarni qo'llash ko'nikmalarini rivojlantirish. 				
Mashg'ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, daqiqa	Metodlar	Zarur jihozlar	Natija
1. Tashkiliy qism	- Salomlashish - Mavzu va reja bilan tanishtirish - Mashg'ulotning dolzarbligini asoslab berish	5	Suhbat, tushuntirish	1-2-slaydlar	O'qituvchilar mashg'ulotga tayyor bo'lishadi.
2. Motivatsiya	- Qiziqarli jumboq yoki muammoli savol - "Mavzuning dolzarbligi" haqida qisqa muhokama	5	Muammoli vaziyat yaratish, muhokama	3-slayd 1-ilova	O'qituvchilar mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga rag'batlanadi.
3. Nazariy qism	- O'quvchilarning mustaqil ta'limni tashkil etish shakllarini tushuntirish;	15	Taqdimot, ko'rgazmali tushuntirish	4-7- slaydlar	O'qituvchilar fanni o'qitishda innovatsion

	<ul style="list-style-type: none"> - Hamkorlikda o‘qitish texnologiyalarining qo‘llanilishi; - Fanini o‘qitishda innovatsion texnologiyalardan foydalanish; - Slaydlar bilan tushuntirish 				yondashuvlarni nazariy jihatdan o‘rganadi.
4. Amaliy mashg‘ulot	<ul style="list-style-type: none"> - Guruhlarda ishlash: amaliy topshiriqlar bajarish; - Muammoli vaziyatlarni muhokama qilish; 	35	Guruhlarda ishlash,	2- tarqatmalar; 8-slayd	O‘qituvchilar interfaol vositalar yordamida amaliy ko‘nikmalar hosil qiladi.
5. Tahlil va muhokama	<ul style="list-style-type: none"> - Guruhlar ishlari bo‘yicha taqdimotlar; - Qiyinchiliklarni muhokama qilish; - Mashg‘ulot jarayoni bo‘yicha fikr-mulohazalar olish; 	10	Suhbat, muhokama, tahlil	9-slayd; 3-ilova	O‘qituvchilar o‘z tajribalarini o‘rtoqlashadi va yangi g‘oyalarni o‘zlashtiradi.
6. Refleksiya	<ul style="list-style-type: none"> - "Men nimani o‘rgandim?" usuli orqali xulosa qilish - "Olimpiada" refleksiyasi 	5	Refleksiya usullari	Mentimeter 10-slayd	O‘qituvchilar o‘z faoliyatini baholaydi va o‘rganilgan ma’lumotlarni qayta ko‘rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	<ul style="list-style-type: none"> - Mashg‘ulot natijalarini umumlashtirish - Kelgusi mashg‘ulotlar uchun tavsiyalar berish 	5	Suhbat	11-12-slayd	O‘qituvchilar mashg‘ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlar bilan yo‘naltiriladi.

Ilovalar

1-ilova

Tinglovchilarga quyidagi ko‘rinishdagi savollar bilan murojat qilinadi (namuna):

- Bugungi kunda o‘quv jarayonida qanday qiyinchiliklarga duch kelinmoqda?
- Innovatsion yondashuvlardan qaysi biri ta'lim sifatini oshirishda eng muhim rol o‘ynashi mumkin?
- Axborot texnologiyalari bo‘yicha XXI asr ko‘nikmalarini shakllantirishda qaysi usullar samaraliroq?
- O‘quv jarayonida onlayn hamkorlik vositalarining samaradorligini qanday baholaysiz?

2-tarqatma material

Tinglovchilar 4 ta guruhga bo‘linishadi va har bir guruhga quyidagi amaliy topshiriq matni tarqatiladi.

1-guruh

Ko‘nikmalar va kompetensiyalar haqida savollari.

2-guruh

Ma'lumotlarni qidirish va tahlil qilish ko‘nikmasiga oid savollar.

3-guruh uchun topshiriq

Muammolarni hal qilish ko‘nikmasiga oid savollar.

4-guruh uchun topshiriq

O‘z-o‘zini boshqarish ko‘nikmasiga oid savollar.

3-ilova

Har bir guruh quyidagi savollarga javob berishadi va jadvalni to‘ldirishadi.

- v) Topshiriqni bajarish jarayonida qanday qiyinchiliklarga duch keldingiz?
- w) Guruhda ishlashning afzalliklari nimada?
- x) Topshiriqni bajarish jarayonida nimalarni o‘rgandingiz?

Kamchiliklar	Afzalliklari

Mavzu: O'quvchilarning mustaqil ta'limni tashkil etish shakllari

Reja:

1. O'quvchilarning mustaqil ta'limni tashkil etishning amaliy va nazariy asoslari
2. Geografiya darslarida mustaqil ta'limdan foydalanish usullari
3. Geografiya fanining o'quvchilarning mustaqil fikrlash va bilim olish ko'nikmalarini shakllantirish
4. Geografiya fanidan mustaqil ta'limni tashkil etish va ularning natijadorligini tahlil qilish

3-slayd

1. O'quvchilarning mustaqil ta'limni tashkil etishning amaliy va nazariy asoslari

Mustaqil ta'lim — bu o'quvchilarning o'z-o'zini ta'lim olish jarayonida faol ishtirok etishlari, o'z bilim va ko'nikmalarini rivojlantirish, yangi ma'lumotlar olish, o'z vaqtlarini boshqarish va o'z-o'zini nazorat qilish imkoniyatiga ega bo'lishidir. Mustaqil ta'lim nafaqat o'quvchilarni fan bilan tanishtiradi, balki ularni yuksak intellektual salohiyatga ega bo'lishga, shaxs sifatida rivojlanishga va kelajakda o'z maqsadlariga erishishga tayyorlaydi.

Mustaqil ta'limning nazariy asoslari

1. **Mustaqil ta'limning ta'riflari va tushunchasi:** Mustaqil ta'limning nazariy asoslarini tushunishda turli psixologik, pedagogik va didaktik yondashuvlar asosiy o'rin tutadi. Psixologiyada mustaqil ta'lim o'quvchilarning o'z bilimlarini faollik bilan qabul qilish, tahlil qilish va unga tegishli qarorlar qabul qilish jarayonidir. Pedagogik nuqtai nazardan esa, mustaqil ta'limning asosiy maqsadi o'quvchini o'z-o'zini ta'lim olishga, boshqarishga, muammolarni yechishga va o'z fikrini erkin ifodalashga o'rgatishdir.

2. **Ko'nikmalar va kompetensiyalar:** Mustaqil ta'lim o'quvchilarda ko'plab ko'nikmalarni rivojlantiradi. Bu ko'nikmalar o'quvchining:

- o **Ma'lumotlarni qidirish va tahlil qilish ko'nikmasi:** O'quvchilarni manbaalardan mustaqil ravishda ma'lumot olish va uni tahlil qilishga o'rgatish.

- o **Muammolarni hal qilish ko'nikmasi:** O'quvchilarga turli geografik va ilmiy muammolarni mustaqil ravishda hal qilish uchun tizimli fikrlashni o'rgatish.

- o **O'z-o'zini boshqarish ko'nikmasi:** O'quvchilarga o'z ta'lim jarayonini rejalashtirish, vaqtni boshqarish va natijalarni baholashni o'rgatish.

3. **Tajriba va amaliyot:** Nazariy asoslarni amaliyot bilan bog'lashning muhimligi katta. O'quvchilar nafaqat kitob va darsliklardan foydalanib bilim olishadi, balki o'rganilgan nazariy bilimlarni turli amaliy faoliyatlarda qo'llashlari kerak. Mustaqil

ta'limning nazariy asoslari o'quvchilarga turli amaliyotlarda, masalan, geografik loyihalar yaratishda, ilmiy tadqiqotlar o'tkazishda va amaliy ishlarni bajarishda yordam beradi.

4. **Mustaqil ta'limning fanlararo yondashuvi:** Mustaqil ta'limni tashkil etish uchun fanlararo yondashuvni qo'llash zarur. Geografiya fani boshqa fanlar bilan chambarchas bog'liq bo'lib, u o'quvchilarni muammolarni kompleks ravishda hal qilishga, turli fanlar bo'yicha o'rganilgan bilimlarni birlashtirishga undaydi. Masalan, geografiyani o'rganishda ekologiya, iqtisodiyot, tarix kabi fanlar bilan bog'lash o'quvchilarga mavzuni yanada chuqurroq tushunishga yordam beradi.

Mustaqil ta'limning amaliy asoslari

1. **Mustaqil ta'limni tashkil etish metodlari:**

- o **Darsdan tashqari faoliyat:** O'quvchilarga geografik adabiyotlarni o'rganish, internet manbalaridan foydalanish, onlayn kurslar va video darsliklar ko'rish orqali mustaqil ta'lim olish imkoniyatlari yaratish.

- o **Guruhlarda ishlash:** O'quvchilarni guruhlarda ishlashga undash orqali mustaqil ishlash va jamoaviy fikr almashishni rivojlantirish. Bu, shuningdek, o'zaro o'rganish, yangi bilimlar olish va amaliy tajriba orttirishga yordam beradi.

- o **O'quvchi-oqituvchi o'zaro aloqasi:** O'qituvchining yordamida o'quvchilarga mavzularni mustaqil ravishda o'rganishga yo'l-yo'riq ko'rsatish, savollarni berish va muammolarni tahlil qilishda yordam berish.

- o **Muammoli topshiriqlar:** O'quvchilarga geografik muammolarni mustaqil yechish uchun topshiriqlar berish. Bunda o'quvchilar yangi bilimlarni izlashga va o'rganilgan ma'lumotlarni real hayotda qo'llashga majbur bo'ladilar.

2. **Amaliy ko'nikmalarni rivojlantirish:** O'quvchilarning mustaqil ta'limi faqat nazariy bilimlar bilan cheklanmaydi, balki amaliy ko'nikmalarni rivojlantirishni ham o'z ichiga oladi. Bu ko'nikmalar quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- o **Geografik xaritalardan foydalanish:** O'quvchilarga geografik xaritalar yordamida o'z mintaqalari, davlatlar va tabiiy resurslar haqida ma'lumotlarni mustaqil ravishda tahlil qilish.

- o **Statistik ma'lumotlar bilan ishlash:** O'quvchilarga statistik ma'lumotlarni tahlil qilish va ularni geografik masalalar bilan bog'lashni o'rgatish.

- o **Loyiha asosida ishlash:** Geografik mavzular bo'yicha loyihalar ishlab chiqish, muammolarni hal qilish va yangi echimlarni taklif etish.

3. **O'quvchilarni mustaqil ta'limga motivatsiya qilish:** O'quvchilarning mustaqil ta'limga bo'lgan qiziqishlarini oshirish uchun ularga qiziqarli va amaliy muammolarni taqdim etish kerak. Masalan, o'quvchilarga real hayotdagi geografik muammolarni yechishga oid topshiriqlar berish, ularning ilmiy va amaliy yondashuvlarini rivojlantirishga yordam beradi. Shuningdek, ularni o'z izlanishlarini taqdim etishga, yangi bilimlarni topishga va o'zingni ifodalashga rag'batlantirish zarur.

Mustaqil ta'limni tashkil etishning amaliy va nazariy asoslari o'quvchilarning o'z bilimlarini chuqurlashtirish va rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Mustaqil ta'lim

nafaqat o'quvchilarga bilim beradi, balki ularning tahlil qilish, muammolarni hal qilish va o'z fikrlarini erkin ifodalash ko'nikmalarini rivojlantiradi. O'quvchilarni mustaqil ta'limga yo'naltirishda metodik yondashuvlar, guruhda ishlash, yangi texnologiyalar va ilmiy metodlarni qo'llash orqali samarali natijalarga erishish mumkin. Mustaqil ta'lim jarayonida o'quvchilarning shaxsiy salohiyatlari ochiladi va ular kelajakda turli masalalarni mustaqil ravishda hal qilishga tayyor bo'ladilar.

2. Geografiya darslarida mustaqil ta'limdan foydalanish usullari

Geografiya darslarida mustaqil ta'limni tashkil etish, o'quvchilarga mavzularni chuqurroq o'rganishga, yangi bilimlar olishga va o'z fikrlarini ifodalashga yordam beradi. Bu o'quvchilarning nafaqat geografik bilimlarini oshiradi, balki ularning umumiy intellektual salohiyatini ham rivojlantiradi.

1. Darsdan tashqari mustaqil ta'lim faoliyati

Darsdan tashqari mustaqil ta'limni tashkil etish, o'quvchilarning geografiya faniga bo'lgan qiziqishini oshirish va bilimlarini mustahkamlashda katta ahamiyatga ega. O'quvchilarni qiziqarli va mazmunli faoliyatlarga jalb qilish orqali ularning mustaqil ishlashga bo'lgan qiziqishini uyg'otish mumkin. Buning uchun quyidagi usullarni qo'llash mumkin:

- **Qo'shimcha adabiyotlar va resurslar bilan ishlash:** O'quvchilarga geografiya faniga oid qo'shimcha adabiyotlar, ilmiy maqolalar, monografiyalar va onlayn manbalarni o'rganish topshiriqlari berish. Bu o'quvchilarga darsda o'rganilgan mavzularni yanada chuqurroq o'rganishga va yangi bilimlarni olishga yordam beradi.

- **Internet resurslaridan foydalanish:** O'quvchilarga internetdagi geografik manbalar, interaktiv xaritalar, video darsliklar va onlayn kurslardan foydalanish imkoniyatlarini taqdim etish. Bu o'quvchilarga geografiya fanini o'rganish jarayonini qiziqarli va samarali qiladi.

- **Mustaqil tadqiqotlar:** O'quvchilarga o'z mintaqasining tabiiy va ijtimoiy geografiyasini o'rganish, ekologik masalalar, urbanizatsiya jarayonlari yoki iqlim o'zgarishi kabi muammolarni mustaqil ravishda tadqiq etish vazifasini berish. O'quvchilar bunday tadqiqotlar orqali yangi bilimlar olishadi va amaliy ko'nikmalarni rivojlantiradilar.

2. Mustaqil izlanish va tadqiqotlar

Geografiya fanida o'quvchilarning mustaqil izlanishlari va tadqiqotlari ularga ilmiy va amaliy ko'nikmalarni o'rgatishda katta rol o'ynaydi. Tadqiqotlar o'quvchilarning geografik bilimlarni mustahkamlash va yangi ma'lumotlarga ega bo'lishiga yordam beradi. Buning uchun quyidagi usullarni qo'llash mumkin:

- **Geografik tadqiqotlar:** O'quvchilarga o'z hududining tabiiy resurslarini, iqlimini, aholisini yoki transport tarmoqlarini o'rganish kabi masalalar bo'yicha mustaqil tadqiqot

topshiriqlari berish. O'quvchilar bu tadqiqotlar orqali o'z bilimlarini amaliyotda qo'llash imkoniyatiga ega bo'ladilar.

- **Ko'rgazmali materiallar bilan ishlash:** O'quvchilarga geografik xaritalar, tematik xaritalar, diagrammalar va jadvallar yordamida ma'lumotlarni tahlil qilish topshiriqlari berish. Bu usul o'quvchilarga tahlil qilish va ma'lumotlarni to'plashda yordam beradi.

- **Amaliy loyihalar:** O'quvchilarni geografik mavzular bo'yicha mustaqil amaliy loyihalar yaratishga undash. *Masalan*, o'quvchilar o'z mintaqasidagi ekologik muammolarni tahlil qilib, ularga yechim topishga harakat qilishlari mumkin. Loyihalar orqali o'quvchilar nafaqat ilmiy bilimlarni egallaydilar, balki jamoaviy ishlash va taqdimot qilish ko'nikmalarini rivojlantiradilar.

3. Guruh ishlari va jamoaviy ta'lim

Mustaqil ta'limning samarali shakli guruh ishlari va jamoaviy ta'lim metodlaridir. O'quvchilarni guruhlarda ishlashga undash, ularni mustaqil ravishda fikrlashga va o'z bilimlarini boshqalar bilan bo'lishishga yordam beradi. Bunday yondashuv o'quvchilarga geografik bilimlarni o'zaro almashish va yangi g'oyalar olish imkoniyatini yaratadi.

- **Guruhda ishlash:** O'quvchilarni geografiya bo'yicha guruhlariga bo'lish va har bir guruhga ma'lum bir mavzuda tadqiqot olib borish yoki loyihalar yaratish vazifasini berish. Guruh a'zolari bir-biridan bilim olishadi, birgalikda ishlash orqali yangi yondashuvlarni kashf etishadi.

- **Muhokama va taqdimotlar:** O'quvchilarga o'z bilimlarini guruh bilan muhokama qilish va taqdimot qilish imkoniyatini berish. Bu jarayon o'quvchilarning erkin fikrlarni ifodalashga, fikrlarni asoslashga va jamoaviy fikr almashishga yordam beradi.

- **Birgalikda masalalar yechish:** O'quvchilarni guruhlarda geografik muammolarni hal qilishga yo'naltirish. *Masalan*, guruhlar o'z mintaqasidagi ekologik masalalarni tahlil qilib, ularga yechim taklif qilishlari mumkin. Bu o'quvchilarga muammolarni ko'p nuqtai nazardan ko'rib chiqish imkoniyatini beradi.

4. Mantiqiy savollar va topshiriqlar orqali mustaqil fikrlashni rivojlantirish

Geografiya fanida o'quvchilarga beriladigan mantiqiy savollar va topshiriqlar mustaqil fikrlash va tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim o'rin tutadi. Mantiqiy savollar o'quvchilarga mavzularni chuqurroq o'rganishga, bilimlarini mustahkamlashga va tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi.

- **Muammoli topshiriqlar:** O'quvchilarga geografik muammolarni hal qilish uchun savollar berish. *Masalan*, "Iqlim o'zgarishi va uning aholi turmush tarziga ta'siri qanday bo'lishi mumkin?" yoki "Tabiiy resurslar taqsimoti qanday qilib iqtisodiy faoliyatlarga ta'sir qiladi?"

- **Holat tahlili:** O'quvchilarga amaliy holatlarni taqdim etish va ularga geografik masalalarni hal qilishni so'rash. *Masalan*, "Qishloq xo'jaligida tuproq unumdorligini oshirish uchun qanday geografik choralar ko'rish kerak?" yoki "Transport tarmoqlarini rivojlantirish uchun qanday geografik omillarni hisobga olish zarur?"

5. Mustaqil ishlar va baholash

Geografiya fanida mustaqil ta'limni baholash jarayoni o'quvchilarning yutuqlarini aniqlash va ularni yanada rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Mustaqil ishlardan olingan natijalar o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini to'liq baholash imkonini beradi.

- **Referatlar va taqdimotlar:** O'quvchilarga geografiya mavzulari bo'yicha referatlar yozish yoki taqdimotlar tayyorlash topshiriqlari berish. Bular o'quvchilarga o'z bilimlarini aniq va ravon tarzda ifodalashga yordam beradi.

- **Testlar va mashqlar:** O'quvchilarning mustaqil o'rganish jarayonida erishgan yutuqlarini tekshirish uchun testlar yoki mashqlar berish. Bu usul orqali o'quvchilar o'z bilimlarini mustahkamlashadi va kamchiliklarni bartaraf etishadi.

- **Mustaqil ishlar uchun baholash mezonlari:** O'quvchilarning mustaqil ishlari uchun aniq baholash mezonlarini ishlab chiqish. Bu mezonlar o'quvchilarga o'z ishlarini baholashda yordam beradi va o'qituvchi tomonidan to'g'ri baholanishini ta'minlaydi.

6. Texnologiyalarni qo'llash

Zamonaviy texnologiyalar geografiya fanida mustaqil ta'limni tashkil etishning samarali usulidir. O'quvchilarga geografik ma'lumotlarni o'rganish, tahlil qilish va taqdim etishda texnologiyalarni qo'llash, o'qituvchilarni va o'quvchilarni yangi bilimlar olishga undaydi.

- **Geografik axborot tizimlari (GAT):** O'quvchilarga GIS (Geografik Axborot Tizimi) yordamida kartografik ma'lumotlarni tahlil qilish va xaritalar yaratish topshiriqlari berish. Bu o'quvchilarning amaliy ko'nikmalarini rivojlantiradi.

- **Onlayn kurslar va darsliklar:** O'quvchilarga geografiya fanidan onlayn kurslar, video darsliklar va interaktiv darslar ko'rish imkoniyatini taqdim etish.

- **Virtual va kengaytirilgan haqiqat:** O'quvchilarga virtual xaritalar, interaktiv simulyatsiyalar va kengaytirilgan haqiqat texnologiyalaridan foydalanish orqali geografik bilimlarni amaliyotda qo'llash imkoniyatini yaratish.

Geografiya darslarida mustaqil ta'limdan foydalanish o'quvchilarning bilimlarini kengaytiradi, mustaqil fikrlash va tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Mustaqil ta'lim metodlari, guruh ishlari, mantiqiy savollar, texnologiyalarni qo'llash va boshqa yondashuvlar o'quvchilarga o'z salohiyatlarini to'liq namoyon qilish va geografiya fanini o'rganishda muvaffaqiyatga erishish imkoniyatini yaratadi. O'quvchilarni mustaqil ta'limga rag'batlantirish, ularning faolligini oshirish va o'z bilimlarini mustahkamlash uchun samarali metodlarni qo'llash zarur.

3. Geografiya fanining o'quvchilarning mustaqil fikrlash va bilim olish ko'nikmalarini shakllantirish

Geografiya fani o'quvchilarning intellektual rivojlanishida muhim o'rin tutadi. Bu fan nafaqat tabiiy va ijtimoiy jarayonlarni o'rganishga, balki o'quvchilarning mustaqil fikrlash, tahlil qilish, qaror qabul qilish va yangi bilimlarni o'zlashtirish ko'nikmalarini

rivojlantirishga yordam beradi. Geografiya fani, o'quvchilarga jahonning tabiiy resurslari, iqlim, aholi joylashuvi va iqtisodiy faoliyatlarni o'rganish orqali ko'plab muammolarni hal qilishda yordam beradigan asosiy bilimlar beradi.

1. Mustaqil fikrlashni rivojlantirish

Geografiya fanida mustaqil fikrlashning shakllanishi o'quvchilarni murakkab savollarni tushunish va ularga javob topishda yordam beradi. Mustaqil fikrlash - bu o'quvchining faqat darsda o'rgangan bilimlarini emas, balki ular bilan tanishgan yangi muammolarni ham tahlil qilish va ularga asoslangan qarorlar qabul qilish jarayonidir. Geografiya darslarida mustaqil fikrlashni rivojlantirish uchun bir nechta yondashuvlar qo'llaniladi:

- **Muammoli savollar va topshiriqlar:** Geografiya darslarida o'quvchilarga mantiqiy va muammoli savollar berish, ularning fikrlash qobiliyatini oshirishga yordam beradi. Masalan, "Iqlim o'zgarishining inson faoliyatiga qanday ta'siri bor?" yoki "Yangi shaharning qurilishi uchun qanday geografik omillarni hisobga olish kerak?" kabi savollar o'quvchini tizimli fikrlashga undaydi.

- **Geografik muammolarni tahlil qilish:** O'quvchilarga tabiiy yoki ijtimoiy geografik muammolarni (masalan, iqlim o'zgarishi, suv taqsimoti yoki urbanizatsiya) tahlil qilish topshirig'i berilishi, ularning mustaqil ravishda qaror qabul qilish va yechimlar taklif etish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Bu jarayon o'quvchilarning turli nuqtai nazarlarni tahlil qilish, bilimlarini amaliyotda qo'llash va o'z fikrlarini ishonch bilan ifodalashga yordam beradi.

- **Tajribalar va amaliy ishlar:** Geografiya fanidagi amaliy ishlar, masalan, xaritalar tahlili, statistik ma'lumotlar bilan ishlash, muayyan hududlar haqida ilmiy tadqiqotlar o'tkazish, o'quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantiradi. O'quvchilar real hayotdagi geografik masalalarni hal qilishda o'z bilimlarini amaliyotda sinab ko'rishadi.

2. Bilim olish ko'nikmalarini shakllantirish

Geografiya fanida o'quvchilarning bilim olish ko'nikmalarini shakllantirish, ularning o'z-o'zini o'rganishiga, yangi bilimlarni mustaqil ravishda olishiga yordam beradi. Bu ko'nikmalar o'quvchilarni o'rganish jarayonining faolligini oshiradi va ularni bilimga nisbatan qiziqtiradi. Bilim olish ko'nikmalarini shakllantirish uchun quyidagi usullarni qo'llash mumkin:

- **Qo'shimcha adabiyotlardan foydalanish:** O'quvchilarga geografiya faniga oid qo'shimcha kitoblar, ilmiy maqolalar va internet resurslarini o'rganish topshirig'i berish, ularga yangi ma'lumotlarni o'zlashtirishda yordam beradi. O'quvchilarni o'zlari izlanishga undash, ularda mustaqil o'rganish qobiliyatini rivojlantiradi.

- **Geografik tadqiqotlar:** O'quvchilarga geografik mavzular bo'yicha mustaqil tadqiqotlar o'tkazish, mavjud bilimlarni kengaytirish va yangi ma'lumotlar olish imkoniyatini beradi. Bu jarayon, o'quvchilarni o'zlarini ilmiy izlanishlarga yo'naltirishga, ilmiy metodlarni qo'llashga va natijalarni tahlil qilishga o'rgatadi.

• **Geografik mashqlar va testlar:** O‘quvchilarga geografik ma’lumotlarni tahlil qilish, xaritalarni o‘rganish, statistik ma’lumotlarga asoslangan vazifalarni bajarish topshiriqlari berish, ularning bilimlarini mustahkamlash va yangi bilimlarni o‘zlashtirishga yordam beradi. Bu usul o‘quvchilarning mavzularni qanchalik o‘zlashtirganligini aniqlash va ularni yanada rivojlantirishga xizmat qiladi.

3. Geografiya darslarida mustaqil o‘rganishni qo‘llab-quvvatlash

Geografiya fanida o‘quvchilarning mustaqil fikrlash va bilim olish ko‘nikmalarini shakllantirishda o‘qituvchining roli juda katta. O‘qituvchi o‘quvchilarga to‘g‘ri yondashuvni tanlash, bilimlarni taqdim etishda o‘quvchining faolligini oshirish va mustaqil fikrlashni rivojlantirish uchun quyidagi usullardan foydalanishi mumkin:

• **O‘quvchilarga yo‘l-yo‘riqlar berish:** O‘qituvchi o‘quvchilarga maqsadga erishish yo‘lini belgilab, ularga mustaqil ishini qanday tashkil qilishni o‘rgatishi kerak. Bu o‘quvchilarga o‘z vaqtlarini boshqarish, resurslardan samarali foydalanish va ilmiy tadqiqotlarda muvaffaqiyatga erishish imkoniyatini beradi.

• **Fikr almashish va muhokama:** Darslarda o‘quvchilarni o‘z fikrlarini erkin ifodalashga undash, geografik masalalar yuzasidan muhokama qilish, o‘quvchilarni o‘z bilimlarini yanada rivojlantirishga undaydi. Muhokama jarayoni o‘quvchilarning mantiqiy fikrlash, argumentlash va yangi nuqtai nazarlarni qabul qilish qobiliyatini oshiradi.

• **Yakuniy tahlil va baholash:** O‘qituvchi dars yakunida o‘quvchilarning mustaqil ishlashini baholash, erishilgan natijalarni tahlil qilish va yanada samarali ish usullarini ishlab chiqish orqali o‘quvchilarning bilim olish jarayonini yaxshilashga yordam beradi.

4. Texnologiyalarni qo‘llash orqali mustaqil o‘rganishni rivojlantirish

Zamonaviy texnologiyalar geografiya fanida mustaqil o‘rganishni samarali tashkil etishning muhim vositasi hisoblanadi. O‘quvchilarga geografik resurslarni, onlayn platformalarni va interaktiv vositalarni qo‘llash orqali bilim olish ko‘nikmalarini rivojlantirish mumkin. Misol uchun:

• **Geografik Axborot Tizimlari (GAT):** O‘quvchilarga GIS yordamida ma’lumotlarni tahlil qilish va xaritalar yaratish topshirig‘i berish, ularning mustaqil fikrlash va bilim olish qobiliyatini rivojlantiradi.

• **Onlayn kurslar va darsliklar:** O‘quvchilarga geografiya fani bo‘yicha onlayn resurslar va interaktiv darsliklardan foydalanish imkoniyati berish, ularni mustaqil o‘rganishga undaydi.

• **Virtual va kengaytirilgan haqiqat texnologiyalari:** O‘quvchilarga virtual xaritalar, 3D simulyatsiyalar va kengaytirilgan haqiqat vositalari orqali geografik ma’lumotlarni o‘rganish va tahlil qilish imkoniyati yaratish, ularni amaliy bilimlar bilan tanishtiradi.

Geografiya fani o‘quvchilarning mustaqil fikrlash va bilim olish ko‘nikmalarini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Geografik masalalarni tahlil qilish, mantiqiy savollarni yechish, amaliy tadqiqotlar o‘tkazish va zamonaviy texnologiyalarni qo‘llash

orqali o'quvchilar o'z bilimlarini mustahkamlashadi va yangi bilimlarni mustaqil ravishda olish ko'nikmalarini rivojlantiradilar. Mustaqil fikrlash va o'rganish qobiliyatlarini shakllantirish o'quvchilarga nafaqat geografiya fanini o'rganishda, balki umumiy intellektual rivojlanishda ham katta yordam beradi.

4. Geografiya fanidan mustaqil ta'limni tashkil etish va ularning natijadorligini tahlil qilish

Geografiya fani o'quvchilarning mustaqil ta'lim olish qobiliyatini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Geografiya fanini o'rganish jarayonida o'quvchilarning mustaqil ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish nafaqat ularning geografik bilimlarini chuqurlashtirish, balki umumiy intellektual va ilmiy izlanish ko'nikmalarini ham mustahkamlashga yordam beradi.

1. Geografiya fanida mustaqil ta'limni tashkil etishning asosiy yo'nalishlari

Geografiya fanidan mustaqil ta'limni tashkil etishning samarali usullaridan biri – bu o'quvchilarga o'z ilmiy faoliyatini boshqarish imkoniyatini yaratish. Bu esa o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlaydi va ularning bilim olishdagi mustaqilliklarini oshiradi. Mustaqil ta'limni tashkil etishda quyidagi usullar qo'llanilishi mumkin:

- **Muammoli topshiriqlar va savollar:** O'quvchilarga geografik muammolarni tahlil qilish uchun savollar berish, ular o'quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantiradi. Misol uchun, "Iqlim o'zgarishining iqtisodiyotga qanday ta'sir ko'rsatishi mumkin?" yoki "Tashqi savdo va transportning iqtisodiy rivojlanishga ta'siri qanday?" kabi savollar o'quvchilarga o'z bilimlarini mustahkamlashga yordam beradi.

- **Geografik tadqiqotlar:** O'quvchilarga mustaqil tadqiqotlarni o'tkazish topshirig'i berish, masalan, hududning geografik o'ziga xosliklari, resurslar yoki iqlimiy holatini o'rganish, ularning mustaqil izlanish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

- **Izlanish faoliyatiga yo'naltirish:** O'quvchilarga geografiya bo'yicha qo'shimcha adabiyotlar, ilmiy maqolalar yoki internet resurslari orqali mustaqil izlanish olib borish vazifasi berilishi, ularga yangi ma'lumotlarni o'zlashtirish va mustaqil fikrlashga yordam beradi.

2. Geografiya fanidan mustaqil ta'limni tashkil etishda texnologiyalardan foydalanish

Zamonaviy texnologiyalar geografiya fanida mustaqil ta'limni samarali tashkil etishning muhim vositalaridan biri hisoblanadi. O'quvchilarni raqamli texnologiyalar yordamida geografik jarayonlar va tushunchalar bilan tanishtirish, o'z bilimlarini mustahkamlash va yangi ma'lumotlarni o'rganishda samarali yondashuvlar yaratadi.

- **Geografik axborot tizimlari (GAT):** O'quvchilarga GIS vositalaridan foydalanib, xaritalar, statistik ma'lumotlar va boshqa geografik ma'lumotlarni tahlil qilish imkoniyatini berish, ularga mustaqil o'rganish jarayonini chuqurlashtiradi.

- **Interaktiv platformalar:** Onlayn darslar, interaktiv kartalar, virtual laboratoriyalar va simulyatsiyalar yordamida o'quvchilarga geografik jarayonlarni amaliyotda o'rganish imkoniyati yaratish, ularning bilimlarini yanada mustahkamlaydi.

- **Internet resurslari:** O'quvchilarga geografiya fani bo'yicha ilmiy maqolalar, video darslar va onlayn kurslarni o'rganish imkoniyatini berish, ularga mustaqil o'rganish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

3. O'quvchilarni mustaqil ta'limga yondashuvlar va natijalari

Geografiya fanidan mustaqil ta'limni tashkil etishda o'quvchilarni turli yondashuvlar orqali qo'llab-quvvatlash zarur. Bu yondashuvlar o'quvchilarning faolligini oshiradi, ularni o'z bilimlariga mas'uliyat bilan yondoshuvga undaydi va mustaqil ta'lim jarayonida muvaffaqiyatga erishishlariga yordam beradi.

- **Individual yondashuv:** Har bir o'quvchining bilim olish uslubi, qiziqishlari va tayyorgarlik darajasini hisobga olish, ularning mustaqil o'rganishga bo'lgan ishtiyoqini oshiradi. Bu individual yondashuv, o'quvchining o'z qobiliyatlarini yanada yaxshilashga yordam beradi.

- **Hamkorlikda o'rganish:** O'quvchilarga guruhlar bo'yicha ishlash va bir-birlariga yordam berish imkoniyatini yaratish, ularning mustaqil o'rganish va jamoaviy faoliyat ko'nikmalarini rivojlantiradi. Bu, o'quvchilarni yanada samarali ishlashga undaydi.

- **Refleksiya va tahlil:** O'quvchilarga o'z faoliyatlarini tahlil qilish, natijalarni baholash va xatoliklardan o'rganish imkoniyatini berish, ularning mustaqil o'rganishdagi muvaffaqiyatlarini ta'minlaydi.

4. Mustaqil ta'limning samaradorligini tahlil qilish

Mustaqil ta'limning samaradorligini tahlil qilishda o'qituvchining roli juda katta. O'qituvchi o'quvchilarni mustaqil ta'lim jarayonida kuzatib borish, ularning ishlash usullarini baholash va natijalarga qarab zarur choralar ko'rishi lozim. Natijadorlikni tahlil qilishning bir nechta usullari mavjud:

- **Baholash va testlar:** O'quvchilarning mustaqil ishlashini baholash uchun sinovlar, testlar va amaliy ishlar orqali ularning bilim darajasi va o'zlashtirishini aniqlash mumkin. Bu usul, o'quvchilarning geografiya fanidan qanchalik bilim olishlarini o'lchashga yordam beradi.

- **Kuzatuv va tahlil:** O'qituvchilar o'quvchilarning mustaqil ishlarini tahlil qilish orqali ularning bilim olish jarayonida qanday qiyinchiliklarga duch kelayotganini va ularning o'rganish jarayonini qanday yaxshilash kerakligini aniqlay olishadi.

• **O‘quvchilarning fikr-mulohazalari:** O‘quvchilarga o‘z ta’lim jarayonlari haqida fikr bildirish imkoniyatini berish, ularning tajribalarini tahlil qilish, natijalarni yaxshilashga yordam beradi. O‘quvchilarning fikrlari darsning samaradorligini va ularning o‘rganish jarayonini qanday yaxshilash kerakligini aniqlashga yordam beradi.

Geografiya fani bo‘yicha mustaqil ta’limni tashkil etish, o‘quvchilarning faolligini oshirish, ularning tahlil qilish, izlanish va mustaqil fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Bu jarayonni muvaffaqiyatli tashkil etish uchun o‘qituvchilar zamonaviy pedagogik yondashuvlarni qo‘llashlari, texnologiyalardan samarali foydalanishlari, hamda o‘quvchilarni mustaqil o‘rganish jarayonida doimiy ravishda qo‘llab-quvvatlashlari zarur. Mustaqil ta’limning natijadorligini tahlil qilish esa o‘quvchilarning geografiya fani bo‘yicha bilim darajalarini va o‘zlashtirishlarini baholashga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Gulyamov P, Qurbonniyozov R, Avezov M, Saidova N Tabiiy geografiya boshlang‘ich kursi Toshkent: O‘zbekiston, 2020. – 508
2. Musayev P.G‘, Musayev J.P. Geografiya Umumiy o‘rta ta’lim maktablarining 8-sinfi uchun darslik. -T .: «SHARQ» NMAK, 2019
3. K.M. Boymirzaev O‘rta Osiyo tabiiy geografiyasidan amaliy mashg‘ulotlar. Namangan, 2009 yil—100 bet
4. Kuznesov M.V. “Geografiya o‘qitish metodikasi” Simferopol Nata - 2009
5. Yu.A. Ivanov “Geografiya o‘qitish metodikasi” Brest-2012
6. H.VAXOBOV N.R.Alimqulov, N.B. Sultanova “Geografiya o‘qitish metodikasi” Toshkent-2021
7. Xoldorova G.M. “Geografiya o‘qitish metodikasi” Jizzax-2020
8. Abduvohidov Safar Niyazmatovich, Ganiyev Ziyodulla Akramovich “Geografiya ta’limi metodikasi” O‘quv qo‘llanma Samarqand - 2021
9. Djo‘raboeva H.Sh “Tabiiyot va geografiya o‘qitish metodikasi” Farg‘ona - 2021